

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Szlavikovszky Beáta

***FEJEZETEK A MAGYAR–OLASZ KULTURÁLIS
KAPCSOLATOKRÓL 1880–1945 KÖZÖTT***

Történelemtudományi Doktori Iskola

Vezető: Dr. Fröhlich Ida DSc. egyetemi tanár

Gazdaság-, régió- és politikatörténeti műhely

Műhelyvezető: Dr. Berényi István DSc.

Témavezető:

Dr. Szögi László DSc. egyetemi tanár

ELTE Egyetemi Levéltár

2009

Családomnak

"Olyan ország még nem volt, amely azért ment volna tönkre, mert kulturális célokra áldozott."

(gróf Klebelsberg Kunó)

Tartalom

Bevezetés..... 7.old.

I. Fejezet: Magyar–olasz művelődési kapcsolatok a dualizmus korában

- *I. 1. Kétoldalú politikai kapcsolatok a 19. században és az Osztrák–Magyar Monarchia külpolitikája a dualizmus korában*..... 16. old.
- *I. 2. Magyar–olasz művészeti kapcsolatok a dualizmus korában* ..... 23. old.
- *I. 3. Fraknói Vilmos római munkássága és a Magyar Történelmi Intézet megalapítása*..... 31. old.
- *I. 4. A magyar kultúra Fiumében*..... 38. old.

II. Fejezet: Az itáliai peregrináció hagyománya, olasz egyetemek magyar hallgatói a dualizmus korában

- *II. 1. Az itáliai magyar egyetemjárás jellemzői 1526 és 1866 között.....* 48. old.
- *II. 2. Olasz egyetemek magyar hallgatói a dualizmus korában.....* 58. old.
- *II. 3. Magyarországi hallgatók származásának területi megoszlása 1867 és 1918 között....* 62. old.

III. Fejezet: Magyar–olasz kulturális kapcsolatok a két világháború között

- *III. 1. Diplomáciai kapcsolatok a két világháború között .....* 65. old.
- *III. 2. A Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület szerepe a kétoldalú diplomáciai kapcsolatokban .....* 75. old.
- *III. 3. Művelődésügy és ösztöndíj-politika Klebelsberg Kunó minisztersége idején.....* 84. old.
- *III. 4. A Római Magyar Történeti Intézet és a Collegium Hungaricum, valamint a római egyetem magyar tanszékének története.....* 95. old.

- *III. 5. Az olasz nyelv oktatása a közép- és felsőfokú tanintézetekben* ..... 105. old.
- *III. 6. Kultúrdiplomácia és nemzetközi szerződések a két világháború között* ..... 115. old.
- *III. 7. A magyar–olasz kulturális egyezmény kétoldalú kapcsolatokra gyakorolt hatása....* 121. old.

IV. Fejezet: Magyar diákok és ösztöndíjasok Olaszországban a két világháború között

- *IV. 1. Itáliai peregrináció 1918 és 1945 között*..... 130. old.
- *IV. 2. Az olasz egyetemek magyar hallgatói*..... 133. old.
- *IV. 3. A Római Collegium Hungaricum és a Római Magyar Történeti Intézet ösztöndíjasai*..... 137. old.
- *IV. 4. Az Olaszországban megfordult diákok és ösztöndíjasok vallási megoszlása*..... 142. old.
- *IV. 5. A magyarországi hallgatók és ösztöndíjasok származásának területi megoszlása*... 143. old.

Összefoglalás..... 147. old.

• *Levéltári források*..... 154. old.

• *Forráskiadványok*..... 156. old.

• *Szakirodalom*..... 157. old.

• *Folyóiratok, tanulmányok, publikációk*..... 162.
old.

Melléklet..... 164. old.

• *Adattár*..... 165.
old.

• *Összegzés* ..... 220. old.

• *Summary*..... 222. old.

FEJEZETEK A MAGYAR–OLASZ KULTURÁLIS KAPCSOLATOKRÓL
1880–1945 KÖZÖTT

BEVEZETÉS

Az 1989–90 utáni politikai változások következményeként a kultúrpolitika és a kultúrdiplomácia jelentősége a korábbi időszakhoz képest felértékelődött. Az utóbbi években megnőtt az olyan jellegű művek száma, amelyek kultúrtörténeti témákkal, illetve a magyar kulturális külpolitika történetével foglalkoznak.

A dolgozat célja a magyar–olasz kulturális kapcsolatok bemutatása 1880 és 1945 között. Ez az időszak Olaszországban a stabilitás és az egységes nemzetállam megteremtésének időszaka volt. A magyar–olasz művelődési kapcsolatok hosszú évszázadokra nyúlnak vissza, és igen sokrétűek voltak. Hazánk számára – más európai országokhoz hasonlóan – Itália volt a kultúra bölcsője, az olasz eszmeáramlatok évszázadokon keresztül éreztették hatásukat. A dualizmus korában és a két világháború között a magyar tudományos és kulturális élet a számos nehézség és probléma ellenére aranykorát élte. Magyarország kultúrpolitikájában a magyar–olasz kapcsolatrendszer is új tartalommal gazdagodott, aminek köszönhetően a 19–20. század fordulóján hazánk egyre nagyobb intenzitással kapcsolódott be Európa kulturális életébe.

Azért választottam kutatási témám kezdőpontjának az 1880-as éveket, mert a 19. század végétől lehet először állami irányítású kultúrpolitikáról beszélni. Magyarország nemzetközi tudományos kapcsolatainak és ösztöndíjrendszerének tudatos kialakítására is a 19. század végén került sor először. A kiegyezés nemzedékének nagy államférfiai – Eötvös József, Trefort Ágoston – felismerték, hogy hazánk tudományos és kulturális kapcsolatainak ápolásában, valamint a külföldi tanulmányutak támogatásában jelentős szerepet kell vállalnia az államnak. 1918 után a magyar külpolitika ugyan önállóvá vált, de mozgástere korlátozott volt. A két világháború között a kultúrdiplomácia mint a külpolitika sajátos területe felértékelődött, állami támogatása megsokszorozódott. A kor kultuszminisztereinek – különösképp Klebelsberg Kunónak és Hóman Bálintnak – a kultúrát és az ösztöndíjrendszert támogató művelődéspolitikai reformjai hozzájárultak ahhoz, hogy Magyarország kilábaljon az első világháborút követő válsághelyzetből.

A mintegy fél évszázados időszak változatos képet mutat az elérhető források, s a feldolgozást segítő szakirodalom szempontjából. A forrásanyag hatalmas és a kulturális élet szinte minden területére kiterjed. Koltay-Kastner Jenő 1947-ben megjelent *Olasz–magyar művelődési kapcsolatok*¹ című könyve tárgyalta először átfogóan a kétoldalú együttműködést. A rövid és lényegre törő mű a kiegyezésig mutatja be a két ország kulturális kapcsolatának történetét. Bár a könyv nem tartalmaz bibliográfiát és forrásokat, mégis kiindulópontot jelentett további kutatásaimhoz. Hasonló jellegű áttekintést nyújt Réti György *Itália és Magyarország kapcsolatainak képes krónikája*² című, 2002-ben kiadott könyve is. Jászay Magda munkáiban elsősorban a politikai és a katonai együttműködéssel foglalkozik, és csak említés szintjén érinti a két ország kulturális kapcsolatait. Waczulik Margit *A táguló világ magyarországi hírmondói*³ című, 1984-ben megjelent művében a három részre szakadt ország Padovában tanult jeles magyar tudósait veszi számba. A 19. század nemzetközi eseményeivel és a két ország politikai kapcsolataival Csorba László munkái foglalkoznak. A 19. századi

---

¹ Koltay-Kastner Jenő: *Olasz–magyar művelődési kapcsolatok*. Magyar Szemle Társaság, Bp. 1941.

² Réti György: *Itália és Magyarország kapcsolatainak képes krónikája*. Palombi Editori, Roma–Budapest 2002.

³ *A táguló világ magyarországi hírmondói, XV–XVII. század. Válogatta, a bevezetést és a jegyzeteket írta Waczulik Margit*. Nemzeti Könyvtár, Gondolat, Bp. 1984.

Fiume kulturális életét a Kiss Gy. Csaba által szerkesztett *Fiume és a magyar kultúra* tanulmánykötet mutatja be, Fried Ilona 2004-ben megjelent *Fiume*⁴ című könyve pedig a város magyar emlékhelyeit ismerteti meg az olvasóval.

A két világháború közti Magyarország kultúrpolitikájának és diplomáciatörténetének szakirodalma szintén nagyon gazdag. A Magyary Zoltán által szerkesztett *A magyar tudománypolitika alapvetése*⁵ és Korniss Gyula *Magyarország közoktatásügye*⁶ című műve vizsgálja a külföldi magyar intézethálózat történetét és helyzetét. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium külföldi kulturális kapcsolatokkal foglalkozó ügyosztályának a két világháború időszakára vonatkozó aktái 1956-ban szinte teljesen megsemmisültek, ám a következő fondok mégis tartalmaznak az adott témában hasznos információkat: *K 636* (Egyetemek, főiskolák, tudományos intézetek), *K 639* (Külföldi kulturális kapcsolatok). A Fraknói-féle Történeti Intézet működéséről a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában a Római Magyar Történeti Intézet Bizottsága üléseinek jegyzőkönyveit néztem át.⁷ A Rómában folyó vatikáni kutatásokkal és a Római Magyar Történeti Intézet működésével Tusor Péter foglalkozott a *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*⁸ című tanulmányában, hazánk külpolitikájáról, a magyar–olasz politikai kapcsolatokról Juhász Gyula⁹ írt részletesen.

A kétoldalú kulturális érintkezések fontos forrásai a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület *Corvina*¹⁰ című olasz nyelvű folyóirata, illetve Pelles Tamás magyarországi olasznyelv-oktatással foglalkozó tanulmányai voltak.¹¹ Elsődleges forrásként használtam a korszak nemzetközi kulturális szerződéseit, a kultúrpolitikára és a kultúrdiplomáciára

---

⁴ Fried Ilona: *Fiume. Enciklopédia Kiadó, Bp. 2004.*

⁵ Magyary Zoltán: *A magyar tudománypolitika alapvetése Bp. 1927.*

⁶ Korniss Gyula: *Magyarország közoktatásügye. Magyar Pedagógiai Társaság, Bp. 1927.*

⁷ *Római Magyar Történeti Intézet Bizottságának iratai, MTA Kézirattár K1591, K1779, K1224.*

⁸ Tusor Péter: *Magyar történeti kutatások a Vatikánban. PPKE BTK, Budapest–Róma 2004.*

⁹ Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919/45. Bp. Kossuth Könyvkiadó 1975.*

¹⁰ *Corvina, Rivista di Scienze, Lettere, ed Arti della Società ungherese–italiana Mattia Corvino 1921–1944.*

¹¹ Józsa Judit–Pelles Tamás: *A budapesti olasz iskola története levéltári dokumentumok tükrében. Storia della scuola italiana di Budapest – A budapesti olasz iskola története (1935–1947) AEBES, Bp. 1999.*

vonatkozó törvényeket, valamint a magyar és az olasz külügyminisztérium dokumentumait, amelyek a *Külügyi Szemle*¹² 1927–1944 között megjelent köteteiben található meg.

A külföldi egyetemjárás történetének feltárása a 19. századtól kezdve viszonylag hiányos területe a magyar művelődéstörténetnek, s csak az 1990-es évektől válik újra fontossá a vizsgálata. A Budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen Szögi László vezetésével kezdődött meg a külföldi egyetemeken megfordult magyar diákok kutatása. Dolgozatomban az 1867 és 1944 közötti időszak itáliai peregrinációját, illetve 22 olyan olasz felsőoktatási intézményt vizsgáltam, amelyekben nagyobb számban fordultak meg magyar diákok. A vizsgálat az adott források alapján minden olyan hallgatóra kiterjedt, aki beiratkozott vagy tudományos fokozatot szerzett az adott felsőoktatási intézményben, illetve állami vagy más ösztöndíjjal jutott ki olasz egyetemre. Az általam összeállított hallgatói névsor azonban nem tekinthető véglegesnek, s a teljes adatbázis összeállítása további hosszadalmas kutatómunkát igényel. Honfitársaink ugyanis más olasz felsőoktatási intézményben is tanultak, ám az idő és a térbeli korlátok miatt nem volt lehetőségem, hogy Olaszország összes egyetemén kutassak. Nehezítette a munkát, hogy az olasz egyetemek levéltárai nem rendelkeznek az adott intézmény teljes anyagával.¹³ Az olasz felsőfokú tanintézményekben nagyrészt csak az universitas újkori forrásai lelhetők fel, a korábbi iratok az állami levéltárakban és könyvtárakban találhatóak. A két legnagyobb hagyománnyal rendelkező felsőoktatási intézmény, a padovai és a bolognai egyetem iratait például négy levéltárban őrzik, s ezek az anyagok is sokszor hiányosak. Az olasz egyetemek iratanyagának feldolgozása még nem fejeződött be, így még ma is jelennek meg egyetemtörténeti tanulmányok, forráskiadványok.

Az itáliai peregrináció kutatásának egyik legfontosabb tanulmánya Veress Endre nevéhez fűződik, akinek *Az olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyvei és iratai*¹⁴ című

---

¹² *Külügyi Szemle 1921–44. Kiadja: Magyar Külügyi Társaság, Bp.*

¹³ *A jelenleg érvényben lévő olasz törvények alapján az állami levéltárak és a levéltári felügyelőségek 1975-től a kulturális és környezetvédelmi minisztériumhoz tartoznak. A levéltárak központosított típusú közigazgatási rendszerbe illeszkednek, amely még a 19. században – a napóleoni modellt követve – alakult ki. Ennek értelmében valamennyi olasz tartomány saját állami levéltárral rendelkezik. Az állami levéltárak anyagai közt egyházi okmányok, magánlevéltárak dokumentumai, megyék, városok közigazgatási iratai és fontosabb intézmények iratanyagai találhatóak.*

¹⁴ *Veress Endre: Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864. Bp. 1941.*

munkája 1941-ben jelent meg. A könyv az 1221 és 1864 között Itáliában megfordult magyar hallgatók tanulmányaival kapcsolatos adatokat rögzítette. A művelődéstörténeti és az egyetemtörténeti forráskiadványok közül Veress műve a legalaposabb. A római Collegium Germanicum-Hungaricumban 1559 és 1600 között tanult magyar hallgatókat Bitskey István kutatta,¹⁵ aki forrásként a Veress Endre által feldolgozott anyag mellett Andreas Skeinhuber német történész *Geschichte des Collegium Germanicum Hungaricum in Roma* (Freiburg, 1895) című művét is felhasználta. A Habsburg Birodalom területén 1790 és 1850 között tanult magyarországi diákok egyetemi tanulmányokra vonatkozó adatait Szögi László tárta fel. Ő a padovai egyetem vizsgálatakor részben Veress Endre munkáját használta, míg a paviai egyetem iratanyagait a paviai állami levéltárban kutatta. Szögi László Triesztben szintén az állami levéltár anyagait nézte át, ahol az egykori Császári és Királyi Tengerészeti és Kereskedelmi Akadémia hivatalos iratai találhatóak. A padovai és a bolognai egyetem két világháború közötti időszakának magyar hallgatóit Orosz Zsuzsanna vizsgálta. Ő forrásként azokat az egyetemi évkönyveket használta, amelyek 1920 és 1942 között közlik a beiratkozottak és a végzetek névsorát.¹⁶ A szerző áttekintette a hallgatók fakultások szerinti megoszlását, ám a források alapján nem tudott számot adni a hallgatók származásáról és vallásáról, mivel erre nézve nincsenek bejegyzések az évkönyvben. Az egyházjogi tanulmányokat folytatókról a Lateráni és a Gregorián Egyetem magyar hallgatóit vizsgáló Erdő Péter készített kimutatást.¹⁷ Az 1828 és 1942 között Rómában tanult művészeket P. Szűcs Julianna kutatta, aki forrásként az Országos Magyar Ösztöndíjtanács szerkesztésében megjelent értesítősorozatot és a művészek közleményeit nézte át.¹⁸ Munkája során 128 olyan képzőművész nevére bukkant, akik magyar vagy olasz állami, illetve törvényhatósági ösztöndíjjal tanultak Rómában.

Én a római Sapienzia Egyetem levéltárában, a beiratkozási könyvekben találtam adatokat a külföldi hallgatók nevééről, származási helyéről, szüleik nevééről és a választott fakultásról. A

---

¹⁵ Bitskey István: *Hungáriából Rómába. A római Collegium Germanicum-Hungaricum és a magyarországi barokk művelődés.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1996.

¹⁶ Orosz Zsuzsanna: *A padovai és a bolognai egyetem magyarországi hallgatói a két világháború között.* In: *Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez,* Bp. 1997. 223–260. old.

¹⁷ Erdő Péter: *Ungarische Studenten des Kanonischen Rechtes in Rom XIX-XX. J.h.* In: *Universitas Budensis 1395-1995,* Budapest, 1997. 385–396. old.

¹⁸ P. Szűcs Julianna: *A „római iskola”* In: *Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában 122–123.* old.

jelentősebb magyar egyetemek levéltáraiban az egyetemi tanács jegyzőkönyveit, valamint az Országos Levéltárban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hivatalos iratait tekintetem át. Nagy segítségemre volt az 1925–41 között évente megjelenő *Külföldi Magyar Intézetek* című sorozat, amely a külföldi ösztöndíj-lehetőségeket és a kiutazottak nevét közli.¹⁹

A dolgozat első részében a dualizmus korának művelődéstörténetét mutatom be. A politikatörténeti áttekintés után a művészeti kapcsolatokat veszem sorra. Ebben a korszakban a magyar és az olasz kulturális együttműködés szerteágazó és igen sokszínű volt, ezért az egyes művészeti ágakat számba véve igyekszem a főbb tendenciákat kiemelve rámutatni a két kultúra kölcsönhatására. Az olasz színház hatással volt a magyar színháztudásra, az Európa-szerte híres olasz verista színház méltán lett népszerű hazánkban is a századfordulón. Foglalkozom a magyar–olasz zenei kapcsolatokkal, valamint az Operaházban megfordult neves olasz előadóművészekkel. Bár a magyar képzőművészetre mindig nagy hatást gyakoroltak az itáliai művészeti irányzatok, az olasz befolyás ezen a téren már nem volt olyan meghatározó a századfordulón, mint korábban. A 19. század végén Magyarország és Olaszország irodalmi kapcsolatában a kölcsönös érdeklődés főleg a műfordításokban nyilvánult meg. Petőfi az egyik legtöbbet fordított költő lett Olaszországban, de a korabeli olasz közönség olvashatta anyanyelvén Jókai Mór, Mikszáth Kálmán és Herczegh Ferenc műveit is. A 20. század elején hazánkban az olasz irodalom szinte minden remekét lehetett magyarul olvasni. A korszak magyar–olasz kulturális kapcsolatai a magyar művelődéstörténet fontos fejezetét jelentik: a művészeti élet képviselői a korábbi évszázadokhoz hasonlóan a századfordulón is fontosnak tartották az olasz mintákat.

Külön részben mutatom be Fraknói Vilmos római munkásságát, továbbá a római Magyar Történeti Intézet megalapításának körülményeit. A főpap és történettudós Fraknói Vilmos tudományos kutatómunkájával elévülhetetlen érdemeket szerzett Magyarország és Olaszország, illetve a Vatikán évszázados kapcsolatainak feltárásában. Római villájában 1895-től fogadott magyar tudósokat, akik egyháztörténeti kutatásokat folytattak. A villát 1912-ben bútoraival és könyvtárával együtt a magyar államnak ajándékozta, így 1918 előtt a Fraknói-féle

---

¹⁹ *Külföldi Magyar Intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjak 1925–1941. Országos Ösztöndíjtanács Bp.*

római intézet volt az egyetlen magyar állami tulajdonban lévő, magyar állami ösztöndíjasokat fogadó és folyamatosan működő külföldi tudományos intézetünk.

Részletesen foglalkozom Fiumével, amely a 19. és a 20. század fordulóján a magyar–olasz kulturális kapcsolatok egyik legfontosabb központja volt. Itt alakultak ki a 19. század elején a magyar mint idegen nyelv oktatásának kezdetei. Fiumében adták ki az első magyar nyelvkönyveket, és a városban jelentek meg az első magyar–olasz szótárak is. Innen kerültek ki az első olasz műfordítók és az első magyarországi italianisták, és a város lett a hazai, olasz nyelvű könyvnyomtatás központja is. Magyarországon is számos fiumei születésű író, műfordító működött, akik népszerűsítették az olasz irodalmat hazánkban. Fiume tengerpartjával népszerű fürdőhelynek számított, ahol számos magyar, közismert személyiség is megfordult. A város mindmáig fontos szerepet játszik a magyar–olasz művelődéstörténeti kapcsolatokban.

A dolgozat következő fejezetében az itáliai magyar egyetemjárás hagyományait, illetve a dualizmus időszakának Itáliába irányuló peregrinációját elemzem. A történelmi Magyarországon az oktatáspolitikai terén végrehajtott reformok hatással voltak a külföldi egyetemjárásra. Bővült a felsőoktatás intézményhálózata: új egyetemek, főiskolák jöttek létre, és nőtt a felsőfokú intézményekbe beiratkozott hallgatók száma.

A magyar–olasz kulturális kapcsolatok a két világháború között című részben a kétoldalú diplomáciai kapcsolatok áttekintése után a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesületet mutatom be. Ez az alfejezet fontos része a disszertációnak, mivel az egyesülettel és működésével eddig senki nem foglalkozott részletesen. Az 1920-ban alakult egyesület fő célja a kétoldalú tudományos és kulturális kapcsolatok fejlesztése volt. Meghatározott feladatai közé tudományos konferenciák, színházi előadások, koncertek, kiállítások, valamint nyelvtanfolyamok szervezése, ösztöndíjak adományozása, kiadványok és fordítások anyagi támogatása tartozott. Folyóirata az olasz nyelvű *Corvina* volt, amely rendszeresen közölt irodalomelméleti és történettudományi munkákat, műfordításokat, illetve beszámolt az egyesület tudományos tevékenységéről.²⁰ Az egyesület meghatározó szervezője volt

---

²⁰ *Corvina, Rivista di Scienze, Lettere, ed Arti della Società ungherese–italiana Mattia Corvino 1921–1944.*

Magyarország kulturális életének az 1920-as években: vállalta azt a feladatot, hogy az olasz kultúrát széles körben népszerűsíti hazánkban.

Külön fejezetben tekintem át a Fraknói-féle Római Magyar Történeti Intézet működését és a római Collegium Hungaricum alapításának körülményeit. Figyelemre méltó a két intézmény egymáshoz való viszonya. Mivel a magyar államnak nem állt szándékában a két világháború között két kulturális intézetet egyidejűleg, egy helyen működtetni, ezért voltak olyan kezdeményezések, amelyek a történeti intézet Collegium Hungaricumba integrálását szorgalmazták. A Magyar Tudományos Akadémia Római Magyar Történeti Intézete Bizottsága üléseinek jegyzőkönyveit átnézve megállapítható, hogy a testület – az alapító Fraknói Vilmos akaratával összhangban – Berzeviczy Albert elnökletével mindvégig következetesen kiállt a történeti intézet önállósága mellett.

Vizsgálom az olasz nyelv oktatását közép- és felsőfokú tanintézetekben a két világháború között. A gazdasági és a politikai változások megkövetelték a modern idegen nyelvek magas szintű oktatását. A kultuszárca ezért arra törekedett, hogy a középiskolákban és az egyetemeken mindenki számára biztosítva legyen az élő, idegen nyelvek tanulása. Az olasz nyelv soha nem volt olyan népszerű, mint a két világháború között, ami azzal is magyarázható, hogy nemzetközi kulturális kapcsolataink kiépítésében Olaszország első számú partnerünk volt.

Részletesen bemutatom a két világháború közötti korszak művelődéspolitikáját, valamint Klebelsberg Kunó és Hóman Bálint kultuszminiszterek kultúrpolitikai koncepcióját. A két miniszter programja között – főként a kulturális diplomácia terén – alapvető különbségek voltak. Klebelsberg elsődleges célja az ösztöndíjtanács felállításával, valamint a Collegium Hungaricumok rendszerének kialakításával a magyar állami művelődéspolitikára erősítése volt, míg Hóman Bálint az 1930-as években, több országgal kötött kétoldalú kulturális egyezményekkel inkább a magyar kultúra külföldi népszerűsítését részesítette előnyben. Az 1935. évi magyar–olasz kulturális egyezmény átfogó elemzésére eddig még senki sem vállalkozott, ezért én az egyezmény kétoldalú kapcsolatokra gyakorolt hatásával, a budapesti olasz iskola és a budapesti Olasz Kultúrintézet működésével is foglalkozom.

Magyar diákok a két világháború között nagy számban fordultak meg olasz egyetemeken. Dolgozatomban külön fejezetben tekintem át az 1918 és 1945 közötti időszak itáliai peregrinációját. A külföldi egyetemjárásra a politikai események mellett a magyar állami ösztöndíj-politika is hatott, amely soha nem látott mértékben támogatta mind anyagilag, mind erkölcsileg a tehetséges diákok külföldi tanulmányait. A vizsgálat a források alapján minden olyan hallgatóra kiterjed, aki beiratkozott vagy tudományos fokozatot szerzett az adott felsőoktatási intézményben, illetve állami vagy más ösztöndíjjal tanult olasz egyetemen. Vizsgálom az egyes olasz egyetemekre beiratkozott magyar diákok származási helyét, vallását, foglalkozását, egyetemen folytatott tanulmányait és előtanulmányát, s bemutatom az ösztöndíjak típusait a két világháború közötti időszakban.

A dolgozat utolsó része az a többéves kutatómunka eredményeként összeállított adatbázis, amely tartalmazza az olasz egyetemekre beiratkozott diákok nevét, születési helyét és a tanulmányaikra vonatkozó adatokat.

A disszertáció reményeim szerint hozzájárul a hazai peregrináció történetének kutatásához. Bízom továbbá abban, hogy sikerült átfogó képet adnom az 1880 és 1945 közötti magyar–olasz kulturális kapcsolatokról is.

I. MAGYAR–OLASZ MŰVELŐDÉSI KAPCSOLATOK A DUALIZMUS KORÁBAN

I. 1. Kétoldalú politikai kapcsolatok a 19. században és az Osztrák–Magyar Monarchia külpolitikája a dualizmus korában

A 19. század első felében hazánk reformtörekvései számos hasonlóságot mutattak az Appennini-félsziget eseményeivel. Magyarország teljesen, Itália pedig részben a Habsburg-dinasztia uralma alatt élt, s az osztrák elnyomás súlyos teherként nehezedett mind hazánkra, mind Észak-Itáliára.²¹ A közös ellenség és a hasonló sors egyre szorosabbá fűzte a két nemzet kapcsolatát, a magyarok szinte példaként szolgáltak a félsziget lakosai számára. A magyar reformmozgalom már 1832-ben felkeltette Giuseppe Mazzininek,²² az olasz szabadságmozgalom kiemelkedő vezetőjének a figyelmét, aki *La Giovane Italia* című újságjában hosszasan taglalta hazánk politikai, gazdasági és földrajzi helyzetét.²³ Mazzini az

---

²¹ Diószegi István: *A hatalmi politika másfél évszázada. História MTA, Bp. 1994. 96–97. old.*

²² *A genovai születésű Mazzini (1805) először újságíróként, majd 1830-ban a carbonari mozgalomhoz csatlakozva harcolt a szabad, egységes Itáliáért. Később Marseille-be távozott, ahonnan nyílt levélben szólította fel Károly Albert szárd királyt Olaszország felszabadítására, illetve létrehozta a Giovane Italia (Ifjú Itália) titkos társaságot és az azonos nevű köztársasági lapot.*

²³ *Mazzini 1833-ban megjelent Magyarországról (dell'Ungheria) című írása a magyar–olasz kapcsolatok jelentős dokumentuma, amelyben a szerző a magyar és az olasz események között párhuzamot vonva a nemzeti szabadság és az egyetemes testvériség fontosságát hangsúlyozta.*

egységes olasz nemzet megteremtéséért folytatott harcban Magyarországot tekintette egyik legfontosabb külföldi szövetségésének. Kossuth Lajos és Mazzini tervében magyar–olasz politikai együttműködés lehetősége is szerepelt, amelynek elsődleges célja az Ausztriától való elszakadás volt. Az 1848–49-es magyar szabadságharcban olyan olasz katonák is részt vettek, akik korábban hazájukban szintén az osztrák elnyomás ellen harcoltak. Vezetőjük, Alessandro Monti alezredes – akinek tiszteletére Budapesten később szobrot állítottak – az olasz mozgalmak bukása után a magyar hadseregben elszórtan küzdő olaszokból légiót szervezett hazánkban.²⁴

A forradalmak 1849 őszén megbuktak egész Európában, meghatározó vezetői – Kossuth, Mazzini és Garibaldi – száműzetésbe kényszerültek. Kossuth Lajos, a "turini remete" 1861-től haláláig, 1894-ig élt Itáliában, ahol az olasz egység megvalósulása és a kiegyezés után is szimbóluma maradt a magyar szabadságharcnak.²⁵ Amikor Garibaldi seregével 1860-ban partra szállt Szicíliában, az olasz önkéntesek között szinte a kezdetektől ott voltak a száműzött magyarok. A Türr István²⁶ vezette magyar emigránsokból és hadifoglyokból álló alakulat Garibaldi oldalán egészen 1867-ig kitartott.²⁷ Türr István mellett a magyarok közt harcolt Tüköry Lajos,²⁸ de olasz földön küzdött Petőfi hajdani barátja, Teleki Sándor²⁹ is, aki Garibaldival londoni tartózkodása idején ismerkedett meg 1856-ban.

---

²⁴ Koltay-Kastner J.: *Olasz–magyar művelődési kapcsolatok*. 72. old.

²⁵ *Az olasz politikai élet meghatározó személyiségei javarészt Torinóból, a szárd-piemonti királyság fővárosából irányították az olasz egyesítésért folyó küzdelmeket. Kossuth lakása a Via sei Mille 22. szám alatt volt. A ház falán tábla emlékezik meg róla, az épület előtti parkban pedig Kossuth mellszobra található. Amikor elhunyt, az ún. valdens templomban ravatalozták fel, és 300 ezres gyászoló tömeg kísérte koporsóját a vasútállomásra.*

²⁶ *Türr István (1825–1908) katonai pályafutását 1842-ben a pécsi császári hadsereg gyalogezredében kezdte. 1848-ban a forradalom kitörésekor hadnagyi rangban Itáliába helyezték, ahol részt vett a Piemont elleni harcokban és a kegyetlen milánói megtorlásban. 1849 januárjában megszökött a császári seregből, és a piemontiakhoz állt át. Itt tettét rögtön századosi ranggal jutalmazták, és egy magyar légió megszervezésével és vezetésével bízták meg. 1860-ban, Nápoly elfoglalása után a város katonai kormányzója lett. A hadjárat után Viktor Emmánuel szárnysegédévé tevékenykedett. Az általános amnesztia után visszatért Magyarországra, ahol közéleti szerepeket vállalt. 1908-ban halt meg Budapesten.*

²⁷ Csorba László: *A Kossuth-emigráció fényképekönve*. Kossuth Kiadó, Bp. 1994. 88. old.

²⁸ *Tüköry 1859-ben csatlakozott az olasz nemzeti mozgalomhoz, 1860-ban pedig már Garibaldi oldalán harcolt. A Palermóba betörő csapat parancsnokaként kapott halálos sebet. Temetésén maga Garibaldi*

Európában a 19. század második felében a nemzeti átalakulás folyamata befejeződött, ami új feltételeket teremtett a nemzetközi politikában. A régi és az új hatalmaknak számolniuk kellett a megváltozott körülményekkel, és külpolitikájuk irányvonalát is az új feltételek szerint kellett kialakítaniuk. A terjeszkedés lehetősége a kontinensen belül korlátozott volt, bármely katonai akció egy másik nagyhatalom érdekét sértette, éppen ezért a kialakult nagyhatalmi egyensúly mindenkit óvatosságra intett. A külpolitika, illetve a diplomácia a modern államiság egyik legfontosabb eleme lett, amely egyes vélemények szerint még a belpolitikánál is fontosabb volt.

Róma és környéke, valamint Velence kivételével Itália egysége 1860-ban megvalósult, II. Viktor Emmánuel április 27-én Olaszország királya lett. Az olasz nemzeti mozgalom sikereit azette lehetővé, hogy a nemzeti egység létrehozását addig akadályozó nemzetközi politikai erők többé-kevésbé semlegesítették egymást, és így a nagyhatalmak külpolitikai nyomásgyakorlása gyengült. Franciaország és Anglia egymással rivalizált, Ausztria pedig az 1850-es évektől külpolitikailag egyre jobban elszigetelődött. A húszmillióos Olaszország közepes hatalom volt a kontinensen, amelynek létrejötte nem zavarta meg az európai nagyhatalmi erőviszonyokat, és nem veszélyeztette közvetlenül a soknemzetiségű Monarchia létét.³⁰

A nemzetközi helyzet az 1860-as években kedvezett az olaszoknak. A porosz–osztrák háború Velencét (1866), a porosz–francia pedig Rómát (1870) adta a kezükre,³¹ ekkor

---

mondta el híres gyászbeszédét, amelyben fogadalmat tett, hogy az olaszok, ha kell, életük árán is harcolnak a magyar szabadságért.

²⁹ *Gróf Teleki Sándor 1821-ben született Kolozsváron, nevelője Táncsics Mihály volt. 1846–1847-ben koltói birtokán három alkalommal is megfordult Petőfi Sándor. 1859-ben Garibaldi oldalán harcolt Szicíliában, Calabriában és Nápolyban. Garibaldi egyik legkedveltebb tábornoka volt. 18 évi száműzetés után tért vissza Magyarországra, ahol 1892-ben halt meg nagybányai birtokán.*

³⁰ *1859-61 között az olasz sikerekről érkező hírek nyomán Magyarországon is újraéledt a nemzeti mozgalom, amely azonban kudarcra volt ítélve. Nekünk nem volt "Piemontunk", amely az olasz nemzeti mozgalom hídfőjének számított, valamint ellentétben Itáliával – ahol csupán a területek egy részét birtokolták az osztrákok –, Magyarország egésze a Habsburgok uralma alatt állt. Az európai nagyhatalmak érdeke az volt, hogy a nemzetközi hatalmi egyensúlyt fenntartsák. Éppen ezért támogatták, hogy a Habsburg Birodalom Kelet-Közép-Európában nagyhatalomként fennmaradjon.*

³¹ *Az örök város már az 1870. október 2-án megrendezett népszavazáson kimondta csatlakozását az olasz birodalomhoz. A kiközösített király nemsokára a régi pápai palotába tette át székhelyét, és Róma lett az egységes Itália fővárosa.*

kiáltották ki az olasz egységet, és ekkor lett Róma a főváros.³² Az egységes Olaszország azonnal bejelentette igényét a még Ausztriánál maradt olasz területekre, ám anyagi helyzete és katonai ereje közel sem állt arányban nagyra törő terveivel. Az olasz állam legfeljebb igényeiben számított nagyhatalomnak Európában, az egység létrejöttét ugyanis nem követte nagyarányú gazdasági fellendülés.³³ A félmillió – főként Dél-Tirolban, Dalmáciában és Triesztben élő – olasz kisebbség a Monarchia legkisebb nemzetisége volt, és nem rendelkezett olyan politikai erővel, hogy függetlenségi törekvését és Olaszországhoz való csatlakozási szándékát érvényesíteni tudja.³⁴

A 19. század második felében Ausztria–Magyarország, ellentétben az európai államok többségével, amelyek polgári nemzeti államnak számítottak, soknemzetiségű maradt. A kiegyezés eredményeként létrejött dualizmus bonyolult politikai, gazdasági és társadalmi szerkezetű alakulatot képezett. Az európai hatalmakat azonban mindez nem érdekelte, céljuk az volt, hogy az új államalakulat külpolitikája és diplomáciai szervezete egységes legyen. A két államrész törvénybe foglalt „közös ügye” volt a kül-, a had- és a finanszírozásukat szolgáló pénzügy.³⁵ A külügyminisztert az uralkodó nevezte ki, s a miniszter személyesen neki volt felelős beszámolni. A fontosabb külpolitikai kérdéseket azonban közös minisztertanácson vitatták meg, amelyen a magyar miniszterelnök hivatalból részt vett, és állásfoglalása meghatározó volt a döntéshozatalban. A dualista rendszer sajátos szerkezete megkívánta, hogy mind a magyar, mind az osztrák fél tanúságot tegyen kompromisszumkészségéről.³⁶ A

---

³² *Az új állam területileg ugyan egységes volt, azonban az északi és a déli területek között lévő gazdasági és kulturális ellentétek a mai napig megvannak.*

³³ *Itália szegény volt nyersanyagokban, a déli területek ipari fejlődése lemaradt az északiakhoz képest, és az állam eladósodása is gondokat okozott.*

³⁴ *Diószegi István: Az Osztrák–Magyar Monarchia külpolitikája. Tudomány Egyetem, Vince Kiadó 46–47. old.*

³⁵ *Az 1867: XII. tc. 8. §-a megállapítja, hogy „az Őfelsége uralkodása alatt álló összes országokat illető „külügyek közös vezetést igényelnek. A külügyminiszter tevékenységi körébe tartozott a „birodalom diplomáciai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában, és a nemzetközi szerződések tekintetében felmerülő intézkedése”.*

³⁶ *A korszakban négy magyar arisztokrata, Andrassy (1870–79), Berchtold (1912–1915), Burián (1915–16, 1918) és ifj. Andrassy (1918. október) töltötte be a külügyminiszteri posztot. A huszadik század elején a minisztérium teljes állományának 47%-a osztrák, 27%-a pedig magyar, főként arisztokrata származású tisztviselő volt.*

Monarchia közös külügyminisztériumában jól képzett szakemberek dolgoztak, akik az első világháború után az utódállamokban folytathatták külügyi szolgálatukat.³⁷

Mivel Ausztria–Magyarország területén 11 nemzetiség élt, az államalakulat léte a nemzeti átalakulás korában veszélybe került. Az Osztrák–Magyar Monarchia növelte ugyan a Monarchia nemzetközi súlyát, azonban erősen korlátozta Magyarország önállóságát. A külügyi apparátus ugyanis mentes volt minden nemzeti elfogultságtól, és nemzetközi szinten elsősorban a Monarchia érdekeit tartotta szem előtt.

Az 1870-es években – a nagyhatalmi rendeződés befejeztével – a szövetségek rendszere jellemezte a nemzetközi politikát. Olaszország, veszteségeinek ellensúlyozásaként az Osztrák–Magyar Monarchia balkáni területein kezdett terjeszkedni, s így nemcsak az itt élő népekkel, hanem régi riválisával, Oroszországgal is szembekerült. Éppen ezért a Monarchia kénytelen volt szövetségesek után nézni. 1879-ben írták alá Bécsben az osztrák–magyar–német megállapodást, amely Olaszország csatlakozásával 1882-ben hármas szövetséggé bővült.³⁸ A később hatszor megújított szövetség főként Franciaország ellen irányult, mivel a megállapodás Németországot és Olaszországot is fegyveres segítségre kötelezte francia támadás esetén. Ám a szerződés nem bizonyult hosszú életűnek, mivel Olaszország érdekérvényesítő ereje gyenge volt, nagyhatalmi törekvései rendszeresen kudarcra zártak.³⁹ Ezért Róma a századfordulón megkezdte fokozatos elszakadását szövetségeseitől. A hármas szövetség végül 1902-ben szűnt meg, amikor Olaszország Franciaországgal olyan egyezményt írt alá, amelyben Róma semlegességet vállalt egy esetleges francia–német háborúban.

Az 1900-as évek elejére a Monarchiának egyre több megoldatlan kérdéssel kellett szembenéznie. A politikai válság mélyült, egymást érték Magyarországon a kormányválságok és erősödtek a nemzeti követelések. Mindeközben az Osztrák–Magyar Monarchia egyre

---

³⁷ Pritz Pál: *Az a rövid 20. század. Magyar Történelmi Társulat Bp. 2005. 121. old.*

³⁸ *A szerződés tartalmazta, hogy a felek nem viselnek egymás ellen háborút, valamint nem vesznek részt egymás ellen irányuló szövetségben, továbbá kötelezik magukat, hogy megbeszéljék a szövetség országait érintő közös politikai és gazdasági kérdéseket. Olaszország lemondott Ausztriával kapcsolatos területi igényeiről, annak fejében, hogy Ausztria nem támogatja a pápa területszerző kívánságait.*

³⁹ *Andrássy már 1875 decemberében azt írta egyik levelében, hogy Olaszország mindig is a nagy politikai játszmák mellékszínere marad. Ez az állásfoglalás Ausztria–Magyarország Olaszországhoz fűződő viszonyát a század végéig meghatározta.*

jobban elkötelezte magát Németország mellett. A századfordulón az európai nagyhatalmi egyensúly is kezdett felborulni, aminek egyik közvetlen kiváltó oka az úgynevezett keleti kérdés volt. A Monarchia külpolitikusaiknak figyelme a Balkán felé fordult, mivel mindenki tisztában volt azzal, hogy amennyiben a térségben létrejönnek a nemzetállamok, a Monarchia darabjaira hullik. A Balkánon éledő nemzeti erővel a nyugati államok nem tudtak mit kezdeni, s a térség „Európa lőporos hordója” lett. A háború a Ferenc Ferdinánd ellen 1914. június 28-án elkövetett merénylet következtében elkerülhetetlenné vált.⁴⁰

1915-ben Olaszország az antant oldalán lépett be a háborúba. Az olasz és a német, illetve az osztrák és magyar csapatok három éven keresztül váltakozó sikerű és hatalmas emberveszteséggel járó állóháborút vívtak egymással. A Monarchia 1918 októberében, Piave mellett szenvedte el utolsó nagy vereségét,⁴¹ amely megpecsételte Ausztria–Magyarország sorsát. 1919 májusában, a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után az antanthatalmak azonnal visszahívták képviselőiket Budapestről, egyedül az olasz misszió tagjai maradtak a magyar fővárosban. Vezetőjük az udinei származású Guido Raffaele Romanelli alezredes volt, aki 1919. május 12-től november 16-ig tartózkodott Magyarországon.⁴² Bár katona volt, hazánkban diplomáciai feladatokat teljesített. Romanelli magyarországi humanitárius tevékenysége a két világháború közötti időszakban legendává vált. Jó kapcsolata Kun Bélával és más népbiztosokkal azonban eleinte kifejezetten ellenszenvet keltett a budapestiekben. A lakosság megbecsülését akkor vívta ki, amikor megszervezte az élelmiszer-segélyezést – először a budapesti olasz kolónia tagjainak, majd a rászoruló magyaroknak is – és a Forradalmi Kormányzótanáccsal kialakított jó kapcsolatait a rendszer ellenségeinek megmentésére használta.⁴³ Romanelli közreműködött a Peidl-kormány megalakításában, s mint az antant

---

⁴⁰ Galántai József: *A Habsburg Monarchia alkonya*. Kossuth Könyvkiadó, 1985, 294. old.

⁴¹ *Itáliában ma is kegyelettel ápolják az első világháborúban elesett magyar katonák sírjait.*

⁴² *Guido Romanelli 1876. március 15-én született Sienában és San Vito Tagliamentóban halt meg 1973-ban. 12 évesen került a Római Katonai Kollégiumba. A katonai akadémiát Torinóban végezte és alhadnagyként fejezte be 1896-ban. 1897-től néhány évre elhagyta az olasz királyi haderőt, így csak 1905-ben, visszatértekor léptették elő századossá. 1911-ben harcolt az első expedíciós hadsereg kötelékében a tripoliszi (Líbia) háborúban, majd az első világháborúban az olasz királyi eritreai gyarmati hadtest állományában 1915-ben őrnaggyá, 1917-ben alezredessé nevezték ki. Az első világháborúban négy ütegből álló csapatával harcolt a Monarchia csapatai ellen Piavénál.*

⁴³ *Romanelli megpróbált minden olyan társadalmi csoporton segíteni, amely a rendszer üldözöttjévé vált, mentett arisztokratákat, egyházi személyeket, katonákat, a rezsim ellen lázadókat. A Forradalmi*

egyedüli magyarországi képviselője, az új kormány nevében kérte a békekonferenciát, hogy állítsák meg a Budapest felé közeledő román csapatok előrenyomulását.⁴⁴ Igyekezett elérni, hogy ne a környező országok hadserege, hanem néhány angolszász, francia és olasz hadosztály szállja meg a magyar fővárost. Bár Romanelli az olasz érdekeket képviselte hazánkban, humanitárius tevékenységének és kiváló diplomáciai érzékének köszönhetően fontos szerepet játszott a magyar–olasz kapcsolatokban.⁴⁵

A dualizmus korának magyar–olasz kapcsolataira hatással volt az Osztrák–Magyar Monarchia közös külpolitikája, amelyben főként az osztrák fél szava volt a döntő. Magyarország és Olaszország politikai kapcsolatai nem alakultak az adott korszakban kedvezően, mégsem volt nagyobb ellentét és szembenállás a két ország között. Sőt, az egyre szorosabbá váló kulturális kapcsolatok mellett az 1880-as évektől élénk kereskedelmi együttműködés alakult ki a két ország között. A magyar és az olasz államigazgatás is tartotta a kapcsolatot: figyelemmel kísérték egymás tisztviselőinek munkáját, és rendszeresen kicserélték törvénygyűjteményeiket tapasztalatszerzés céljából.⁴⁶

Magyarország és Olaszország kulturális együttműködése sokszínű volt a dualizmus korában. A közlekedési eszközök és az infrastruktúra fejlődésének köszönhetően egyre kényelmesebbé és gyorsabbá vált az utazás. A 19. század végén, a 20. század elején a magyarok körében egyaránt népszerűek voltak az itáliai tanulmányutak, a római zarándoklatok, illetve a velencei nászutak, és egyre többen utaztak Olaszországba, hogy megismerjék a félsziget turisztikai nevezetességeit.

Kormányzótanács lemondása után lehetővé tette, hogy a népbiztosok családtagjai, sőt néhány népbiztos is Bécsbe meneküljön.

⁴⁴ Szabó Márta: *Ki volt Romanelli? Hadtudomány, XV. évf. 2005/3. sz.*

⁴⁵ Romanelli öt év spanyolországi diplomáciai szolgálat után a Magyar–Olasz Bank elnökeként, immár családjával, 1943-ban visszatért Budapestre. Élete végéig ápolta magyar kapcsolatait. Utolsó útján a Ludovika zászlója fedte koporsóját.

⁴⁶ MOL K26 ME 1880/2650, 2583

I. 2. Magyar–olasz művészeti kapcsolatok a dualizmus korában

Az olasz színház már a 19. század elején hatást gyakorolt a még gyerekcipőben járó magyar színjátszásra. Kisfaludy Károly⁴⁷ – akit festői kedvtelése csábítottak Itáliába – lelkesedett Carlo Goldoni vígjátékaiért, amelyek nemcsak Velencében, hanem Bécsben és Pesten is népszerűek voltak. A század második felében az európai színjátszás jelentős változáson ment keresztül.⁴⁸ Mindez egybeesett azzal a törekvéssel, amellyel az érzületeiben hazafias, de műveltségében idegen főúri színházi vezetés a pesti Nemzeti Színházat a nemzetközi műveltség közvetítőjévé kívánta tenni. A magyar színjátszás átalakulására a legnagyobb hatással az olasz színtársulatok vendégszereplései voltak. Már az önkényuralom éveiben megfordultak hazánkban külföldi társulatok, amelyek közül a legjelentősebb vendégjáték 1856-ban Adelaide Ristori nevéhez fűződik.⁴⁹ Az 1870-es és 1880-as években Pest-Budára látogatott Ernesto Rossi és Tommaso Salvini⁵⁰, a két „grande attore”, a késő romantikus színjátszás jelentős személyisége.

---

⁴⁷ *Kisfaludy Károly a magyar romantikus irodalom fő képviselője, a hazai irodalom- és drámatörténet egyik legmeghatározóbb alakja volt. Sokáig maga sem tudta eldönteni, hogy festő, vagy költő legyen. 1817-ben gyalog járta be Itáliát, hogy a képzőművészetet tanulmányozza, később mégis az irodalom mellett döntött. Ő az első, aki az írásból próbált megélni.*

⁴⁸ *A külföldi színtársulatok által képviselt új drámai és színházi szemlélet – az új irodalmi irányzattal összhangban – a színpadon a természetesség követelményét állította a színészek elé.*

⁴⁹ *Adelaide Ristori (1821–1906) az olasz színpad régi hagyományain nőtt fel. Már tizenöt éves korában Shakespeare, Schiller és Hugo darabjainak szerepeit játszotta, stílusa tükrözte az új francia iskolát. A kiváló színésznő 1853. évi berlini fellépéséről Gyulai Pál írt elragadtatót kritikát.*

⁵⁰ *Tommaso Salvini két alkalommal, 1877-ben és 1880-ban járt Budapesten, és a német színházban lépett fel. Ernesto Rossit, az olasz realista színjátszás előfutárát Shakespeare-alakításai tették naggyá. Hosszú*

Az olasz verista színház az élethűségre törekvő részletekkel, a színészi játék jellemteremtő erejével és kiemelkedő tehetségű színészegeivel népszerű lett egész Európában. A verizmus térhódításával egyidejűleg egyre gyakrabban léptek fel olasz színészek és társulatok Magyarországon az 1890-es években. Hevesi Sándor színpadi író, kritikus és műfordító a születőben lévő modern színjátszással kapcsolatban így vélekedett: „*Ekkor is, úgy, mint a 17. században, az olasz színjátszás volt az a forrás, melyből az európai színművészet egy kis új életerőt merített, mert az olasz nemzetnek kiváló színészi tehetsége és eleven realiztikus érzeke, főképpen pedig nagy mimikai képessége a legsekélyebb korszakokban sem tagadta meg magát, s vért és velőt adott a legsilányabb daraboknak is.*”⁵¹ Eleonora Duse,⁵² az olasz színművészet egyik legnagyobb egyénisége a Feld Zsigmond vezette Városligeti Színkörben 1892 tavaszán lépett először magyar közönség elé.⁵³ A verista színház képviselőjeként járt hazánkban 1894-ben a velencei Compagnia Comica Goldoniana, amely Goldoni négy komédiáját előadva a kor híres magyar színészeire, Jászai Marira és Blaha Lujzára is hatást gyakorolt. A századfordulón rendszeresen léptek fel olasz színtársulatok a Vígszínházban és a Városligetben működő Színkörben. Gustavo Salvini színtársulata háromszor járt hazánkban, elsőként indult társulatával vidéki körútra és külföldiként először mutatott be magyar drámát, Katona József *Bánk Bánját*.⁵⁴ 1897 októberében Ernesto

---

pályafutása alatt Rómeóként, Hamletként és Otellóként tett mély benyomást a közönségre. A színjátszás mellett írt színdarabokat, valamint számos konferenciát rendezett.

⁵¹ Hevesi Sándor: *A színjátszás művészete 1908. Stampfel-féle Kiadóhivatal, Bp. 267. old.*

⁵² Eleonora Duse (1859–1924) a modern színpadi stílus első nagy képviselője volt Olaszországban. Duse művészi pályájának egyik legnehezebb pillanatát éppen Budapesten élte át: miközben kedvelt szerepében, A kaméliás hölgyben játszott, s a drámai figura haldoklása könnyekig meghatotta a nézőket, a fából épített színház deszkafalain keresztül behallatszott a Városligetben szórakozó tömeg mulatozásának lármája. A közönség és a kritikusok már az első előadás után Duse alakításának hatása alá kerültek. A mostoha körülmények ellenére Duse, első fellépését követően még többször visszatért Budapestre.

⁵³ Feld Zsigmond jelentős érdemeket szerzett azzal, hogy számos külföldi hírességet hozott Pestre vendégszerepelni, így többek között Ernesto Rossit, Sarah Bernhardtot, Gustavo Salvinit, Eleonora Dusét és Emma Grammaticát.

⁵⁴ A művet Gauss Viktor fiúmei író fordította olasz nyelvre. Salvini tetszését azonban az első változat nem nyerte el, s ezért maga dolgozta át a szöveget. A drámát végül nagy sikerrel a Vígszínházban és Kecskeméten mutatták be 1896-97-ben.

Zacconi⁵⁵ világhírű művész érkezett hazánkba, aki a magyar közönséggel a kortárs olasz szerzők darabjait ismertette meg. Kezdeményezésére vitték színre Torinóban Molnár Ferencnek *Az ördög* című darabját, amelyet a nagy sikerre tekintettel hosszú időn keresztül játszottak. Külföldi színházigazgatók fordultak érdeklődéssel Magyarország felé, és sorra vitték színre a legújabb Molnár-darabokat.⁵⁶

A hazánkban előadott olasz színművek hatására egyre nagyobb érdeklődés mutatkozott a magyar közönség körében az olasz kultúra és nyelv iránt. Egy-egy olasz darab bemutatása után számos levél érkezett Olaszország budapesti nagykövetségére, amelyekben a levélírók azt tudakolták, hogy olasz nyelvtanárok tanítanak-e Budapesten. Zacconi emlékiratában azt írta: *„Nagy örömmel töltött el a gondolat, hogy művészetemmel szolgálhatom nyelvünk megismertetését a világban. Ez ugyanis küldetésünk fontos része, és erre kimondhatatlanul büszke vagyok.”*⁵⁷ Az olasz színházművészet jótékonyan hatott a két ország kulturális kapcsolataira. Az olasz színészek vendégszereplései felhívták a figyelmet az olasz kultúrára, illetve megismertették a magyar közönséggel a külföldi darabokat.

A kiegyezést követő időszak gazdasági fellendülése során kezdődött meg hazánkban a zeneművészet tudatos fejlesztése és a zene közkinccsé tétele. A korszerű zeneoktatás, az európai színvonalú polgári hangversenykultúra és a nemzetközileg elismert magyar zene határozta meg a 19. századi Magyarország zenei kultúráját. A század elején a szűk körű zeneestekből lassanként kibontakozott a nyilvános, polgári értelemben vett hangversenyélet. A 19. században az opera – háttérbe szorítva az egyéb hangszeres műfajokat – szinte egyeduralmódóvá vált. Az Itáliából hódító útjára indult zenés színpadi műfaj ámulatba ejtette nemcsak a műkedvelő közönséget, hanem a zenei élet képviselőit, zeneszerzőket és művészeket egyaránt.⁵⁸

---

⁵⁵ Ernesto Zacconi (1857–1948) az átmenetet jelentette a múlt századi nagy nemzedék és a modernek között. Játékában mindvégig érezhető volt a tizenkilencedik századi nagy elődök öröksége, különösen Shakespeare-alkításai voltak emlékezetesek.

⁵⁶ Gajdó Tamás: *Magyar Színháztörténet 1873–1920*. 445. old.

⁵⁷ Ernesto Zacconi: *Ricordi e battaglie*. Milánó, 1946. 49. old.

⁵⁸ A hazánkban fellépő számos olasz vendégművész közül a nápolyi születésű Enrico Caruso volt a leghíresebb, de többször lépett fel hazai színpadon Titta Ruffo, a neves olasz baritonista is, aki főként lírai szerepekben nyújtott feledhetetlen alakítást. 1913 és 1919 között az Operaház karmestere Egisto Tango

A zenés színház már a 19. század elején népszerű volt a magyar városokban. Egyes társulatok kifejezetten dalműre szakosodtak, és vándorlásuk során Itáliába is eljutottak. A 19. század szinte minden kiemelkedő magyarországi zeneszerzője megfordult Itáliában. Ruzitska József – a magyar dalírás mestere, a Nemzeti Színház tagja – 1826-ban ment Itáliába, Egressy Béni⁵⁹ pedig 1838-ban gyalogolt Olaszországba, s Fiume, Trieszt, Velence, Padova és Milánó városában folytatott tanulmányokat. Az olasz városokban szerzett benyomásait Egressy így összegzi: „Ez a harmónia hazája, még a harangok is összhangzólag konganak, s az utcai gyerkőcök a legszebb melódiákat éneklék.”⁶⁰ Egressy hazatérte után, több mint tíz esztendő alatt, színművek tucatjait fordította le magyarra. Az olasz zene légkörében nevelkedett Erkel Ferenc is az olasz operát tartotta mintaképének. A Nemzeti Színház fiatal karmestere fokozatosan építette ki az operai repertoárt, amelyben főként olasz művek, így Rossini, Bellini, Donizetti, Cherubini és nagyrészt Verdi operái szerepeltek. Erkel műveiben támaszkodott az olasz operai hagyományra, ugyanakkor tudatosan törekedett az opera magyar nyelvezetének kialakítására.

Az opera és a balettművészet önálló otthona – a jelenlegi Operaház – 1884-ben nyílt meg. Kezdetben a Nemzeti Színház darabjait játszották itt, és a kialakult törzsrepertoár az 1920-as évekig változatlan maradt. A műkedvelő közönség a századforduló időszakában a nemzetközi művek kultuszában élt. Ebben nem kis szerepe volt Gustav Mahlernek, aki 1888-1891 között az Operaház igazgatójaként a társulatépítés és a korszerű repertoár kialakítása terén egyaránt maradandót alkotott. A francia lírai opera – *Carmen*, *Mignon*, *Faust* – mellett az olasz operák voltak nagyon népszerűek. Számos olasz opera premierjét mutatták be Budapesten: Mascagni *Parasztbecsülete* például budapesti siker után indult világhódító útjára. Az olasz repertoár magvát kezdetben Verdi négy műve – a *Rigoletto*, *A trubadúr*, a *Traviata* és az *Álarcosbál* – alkotta, majd a századfordulón Puccini művei szinte teljesen kiszorították az

---

volt, aki zenei tanulmányait a nápolyi konzervatóriumban végezte, majd operakarmesterként Velencében, a milánói Scalában, Berlinben, valamint a New York-i Metropolitanban működött. Az olasz zenekultúra az Operaházon kívül természetesen más színházakban is jelen volt. Braidá Umberto és Pietro Mattiassevich olasz operaigazgatók 1920. június 2-á és 13-á között bérelték ki a Városi Színházat. Műsorukon a *Tosca*, a *Carmen*, a *Pillangókisasszony*, a *Rigoletto*, a *Faust*, a *Traviata* és a *Bohémélet* szerepelt olasz vendégművészek közreműködésével.

⁵⁹ Eredetileg Egresi Galambos Benjámint (1814–1851). Kora legkiválóbb dalszerzője, a *Szózat* megzenésítésével elnyerte 1843-ban a Nemzeti Színház pályadíját.

⁶⁰ Szénássy Zoltán: Egressy Béni Komáromban. *Honismeret*. XXIX. 2002/1. 35. old.

1850 előtti romantikus olasz és német operát, sőt a francia nagyoperát is. Giacomo Puccini, a kiváló olasz zeneszerző először a *Manon Lescaut* bemutatóját követően járt Budapesten 1894 áprilisában, majd 1906-ban a *Pillangókisasszony* betanításában vett részt. Puccini feltűnése a magyar operaszínpadon az intézmény történetének egyik legfontosabb pillanata volt. A nagy sikeren felbuzdulva az Operaház már 1907-ben igyekezett lekötni Puccini következő darabjának ősbemutatóját, ám a zeneszerző művének befejezetlenségére hivatkozva elutasította az ajánlatot. A *Nyugat lányát* – amelyet Puccini végül 1910-re fejezett be – 1912. február 29-én mutatták be Budapesten. A próbák utolsó szakaszára ismét a zeneszerző jelenlétében és közreműködésével került sor.

Az Operaház falai között a külföldi – főleg olasz – mesterek honosították meg a balettművészetet. 1884-ben az Operaház balettmestere Campilli Frigyes lett, aki a bécsi balett színvonalára kívánta emelni a hazai táncművészetet.⁶¹ Neves külföldi táncosokat hívott meg, akik közt számos olasz művész is volt.⁶² Az 1887-ben visszavonuló Campilli helyét szintén olasz mesterek vették át: Luigi Mazzantini 1889–94, Cesare Severini 1894–95, Cesare Smeraldi pedig 1895–1902 között állt a balettegyüttes élén. 1902-ben szerződtették Nicola Guerra balettmestert, aki 1915-ig tartó budapesti működése során, a klasszikus olasz tánc meghonosításával, megalapozta a magyar balettiskolát. Guerra távozása után az operaházi balett színvonala hosszú időre visszaesett, és csak több évtizeddel később emelkedett európai színvonalra.⁶³

A 19. század első felében lassan, de elkezdődött a művészeti élet fejlődése és intézményesítése, amely folyamat a kiegyezés után egyre dinamikusabbá vált. Mivel a városi rajziskoláknál magasabb fokú képzési lehetőség nem volt az 1880-as évek elején, ezért a tanulni vágyó magyar képzőművészeknek külföldre kellett menniük. A század közepére minden számottevő szobrász, festő és rajzoló eljutott – Bécs mellett – Velencébe, Rómába, Firenzébe és Nápolyba.

---

⁶¹ *Az olasz származású Campilli számos balettet vett át a nemzetközi repertoárból, és maga is több művet koreografált, ám a hazai táncképzésre nem fordított sok gondot.*

⁶² *Olasz előadóművész volt: Sofia Coppini mint "első táncosnő", Fanni Maruzzi szólista, valamint a megnyíló Operaház egyetlen férfi táncosa, a Milánóból szerződtetett Enrico Pini.*

⁶³ *Gerencsér Ágnes: A magyar balett történetéből. Bp.1956. 158–159. old.*

A nemzeti művészet megteremtésére irányuló törekvések minden egyéb művészeti kérdéssel szemben elsőbbséget élveztek a kiegyezés után. Eötvös József, aki 1867–71 között másodízben volt vallás- és közoktatásügyi miniszter, a művészetek pártolását az államszervezés elemének, elsődleges céljának pedig a művészeti háttérintézmények létrehozását tekintette.⁶⁴ Állami mecenatúrával, műtermekkel, valamint különböző ösztöndíjakkal és pályázatokkal igyekezett haza csalogatni a külföldön élő magyar képzőművészeket. A hiányzó állami, művészeti oktatási intézményeket az Országos Mintarajztanoda és Rajztanárképezde felállításával pótolták.⁶⁵ A művészeknek a század utolsó harmadában a nemzeti közintézmények építése, külső és belső díszítése biztosította a legfőbb megélhetést. Az 1870-es évektől, az 1896-os millenniumi eseményekhez kötődő állami megbízásoknak köszönhetően számos kulturális intézmény – Szépművészeti Múzeum, régi Műcsarnok, Iparművészeti Múzeum, Operaház, Iparművészeti Iskola, Mintarajztanoda – épült. Művészeink állami vagy magánkezdeményezésből mentek Európa kulturális központjaiba tanulni. A legnépszerűbb helyek Párizs és München mellett Olaszország városai voltak.

Az Olaszországban folytatott tanulmányokat segítette Fraknoi Vilmos püspök, aki Rómában művészházat hozott létre. Fraknoi műtermekkel ellátott palotát épített saját költségén, ahol két festő és egy szobrász tudott nyugodt körülmények között dolgozni. A püspök a működéshez szükséges költségek előteremtése mellett a három művésznek 10 000 koronát ajánlott fel. A képzőművészeti tanács szabályozta az ide érkező ösztöndíjasok munkáját, aminek célja a magyar művészek alkotómunkájának színvonalasabbá tétele és a római hagyományok feldolgozása volt.⁶⁶ A művészvilág vezetői úgy gondolták, hogy az Itáliában szerzett tapasztalatok nagymértékben elősegítik a festők és a szobrászok szakmai fejlődését. Annak ellenére, hogy az olasz képzőművészet ebben az időben nem játszott vezető

---

⁶⁴ Eötvös a művészetpártolás fontosságáról ekképp elmélkedik egy levelében: "A művészetet, a művészeket kívül, kik remeket alkotnak, csak úgy segíthetjük elő, hogy az egyes művészeket pártoljuk és nekik munkát szerzünk".

⁶⁵ A budapesti Magyar Képzőművészeti Főiskola elődje, az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde 1871-ben jött létre. 1908-ban kapta az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola nevet. Magyarországon a 19. század végén ez volt az egyetlen olyan intézmény, amelyben állami művészképzés folyt. Itt tanultak a rajztanárjelöltek, a művészek és 1896-ig az iparművészek is.

⁶⁶ Az első ösztöndíjas Grünwald Béla és Hegedűs László festő, továbbá Damkó József szobrász volt.

szerepet hazánkban, úgy vélték, hogy a modern irányzatok mellett célszerű elsajátítani az alkotóművészet alapjait jelentő régi technikákat és stílusokat is.

Az 1880-as évektől kezdve egyre több – a nagyközönség körében népszerű – képzőművészeti kiállítást rendeztek, ami szerepet játszott az ország nemzetközi kapcsolatainak fejlesztésében és a magyar kultúra népszerűsítésében. Olaszország a 20. század elején három nagy – több ország művészeti alkotásait kiállító – rendezvénynek is otthont adott. A Torinóban 1902-ben megrendezett nemzetközi iparművészeti kiállításon az egyik legnagyobb elismerést a Zsolnay Porcelángyár edényei kapták.⁶⁷ A 20. század első évtizedének másik nagy eseménye a milánói világkiállítás volt, amely elsősorban a közlekedéssel foglalkozott.⁶⁸ A magyar szekció nagyon nagy elismerésben részesült, a korabeli olasz lapok tudósítói dicsérően szóltak a magyar szakemberekről. A harmadik nemzetközi kiállítást Róma és Torino városa együttesen rendezte 1911-ben, a modernkori Olaszország fennállásának ötvenedik évfordulója alkalmából.⁶⁹ Ausztria nem vett részt a kiállításon, mivel az olasz egység számára kedvezőtlen következményekkel járt: a rendezvényen így Magyarország egyedül képviselte a Monarchiát. A művészeti alkotásoknak otthont adó Rómában a látogatók megismerhették Munkácsy Mihály, Paál László és Szinyei-Merse Pál műveit. Az ipari és a mezőgazdasági részleg rendezésének jogát kapó Torinóban pedig a magyar ház népművészeti kiállítását dicsérték az olasz lapok. Olaszország elismeréssel fogadta a népies és a nemzeti jellegű művészeti alkotásokat, és sok esetben követendő példaként tekintett a magyar művészekre.⁷⁰

A 19. század második felében, elsősorban a történelmi eseményeknek köszönhetően, megnőtt a magyar irodalom iránti érdeklődés Olaszországban. A nemzeti önállóságért, valamint a Habsburg-elnymás ellen vívott közös harc elősegítette a magyar nemzeti irodalom

---

⁶⁷ *A kiállításon a magyar iparművészek számos érmet szereztek. Tarjáni Huba Ödön ötvösművész magyar népművészeti motívumokkal ellátott ékszereiért kapott aranyérmet, de aranyérmes lett Róth Miksa, a később világszerte híres üvegfestő és mozaikművész is.*

⁶⁸ *Hazánk közlekedési csoportjában helyet kaptak a Magyar Királyi Államvasutak, a posta, valamint a távbeszélő intézet képviselői is.*

⁶⁹ *A világkiállítás programjában kettéválasztották a művészeti és az ipari jellegű bemutatókat, az előbbi helyszíne Róma, az utóbbiaké pedig Torino volt.*

⁷⁰ *Diószegi Gy.– Gáti J.: A látnivaló temérdek: Magyarország szerepe a világkiállítások történetében. Bp.1992. 60. old.*

terjesztését Itáliában. Petőfi Sándor forradalmi költészete és hősi halála hamar felkeltette az olasz közvélemény figyelmét. Olasz nyelvre lefordított első verseit Kossuth titkára, Helfy Ignác közölte *L'Alleanza* című, Milánóban megjelent újságjában.⁷¹ Petőfi a 19. század utolsó évtizedeiben az egyik legtöbbet fordított költő lett Olaszországban, ami elsősorban a szicíliai „Petőfi-iskola” és annak legtermékenyebb fordítója, Giuseppe Cassone érdeme volt.⁷² Petőfi és a negyven évig Torinóban élő Kossuth Lajos itáliai népszerűsége elősegítette a magyar irodalmi alkotások, mindenekelett Jókai Mór, Mikszáth Kálmán és Herczeg Ferenc műveinek kedvező fogadtatását. A sort a *Forradalmi és csataképek* nyitotta meg 1872-ben, amelyet 1882-ben *Az arany ember*, 1888-ban az *Egy az Isten*, majd 1862-ben a *Sárga rózsza* követett a Rizzoli Kiadó „Olcsó Könyvtár” sorozatában. *Szent Péter esernyőjének* első fordítása 1906-ban, két évvel Herczeg Ferenc *Pogányok* című regényének kiadása előtt jelent meg.⁷³

A 19. század végén Magyarország és Olaszország irodalmi kapcsolatában a kölcsönös érdeklődés főleg a műfordításokban nyilvánult meg. Az olasz irodalomnak szinte minden remekét lehetett magyarul olvasni a 20. század elején. Szász Károly fordította le teljes egészében Dante *Isteni színjátékát*, amelynek színvonalát csak az 1910-es években, Babits Mihálynak sikerült túlszárnyalnia utolérhetetlen stílusával és nyelvművészetével. Radó Antal fordította le Petrarca összes szerelmi szonettjét, Leopardi verseit, és a magyar közönség olvashatta Tasso *Megszabadított Jeruzsálemét* Jánosi Gusztáv, illetve Boccaccio *Decameronját* Bokor János fordításában.⁷⁴

---

⁷¹ Helfy Ignác 1859-től adta ki *L'Alleanza (a Szövetség)* című politikai lapját.

⁷² Cassone bénán, ágyhoz kötötten tanult meg magyarul, és fordította le Petőfi verseit. Levelezett Meltzl Hugó kolozsvári egyetemi tanárral is, aki irodalomtörténeti folyóiratában rendszeresen közölte fordításait.

⁷³ Sárközy Péter: *Magyar irodalom Olaszországban. Kortárs* 46. 2002/ 6. sz. 92–100. old.

⁷⁴ Koltay-Kastner: *Olasz–magyar művelődési kapcsolatok* 73. old.

I. 3. Fraknói Vilmos római munkássága és a Magyar Történelmi Intézet megalapítása

A magyar–olasz kapcsolatokkal foglalkozó tanulmányok megszületésében fontos szerepük volt a 19. század második felében megkezdődött történelmi–levéltárosi kutatásoknak. A 19. század végén, valamint a 20. század elején alapított közgyűjtemények és forráskiadványok összegyűjtése elsősorban Fraknói Vilmos püspöknek köszönhető, aki római villájában 1895-ben megalapította a Magyar Történelmi Intézetet.

Fraknói Vilmos a 19. század második felében a hazai tudós főpapság egyik kiemelkedő alakja volt, aki páratlan tehetséggel és szorgalommal kutatta Magyarországon átívelő történelmi kapcsolatait Rómával és a Vatikánnal.⁷⁵ Az örmény származású fiatalember – eredeti nevén Frankl Vilmos – tanulmányait befejeztével a nagyszombati főgimnáziumban, majd az esztergomi szemináriumban tanított.⁷⁶ Ipolyi Arnold⁷⁷ segítségével került Pestre, a Szent István Társulathoz, ahol ideje nagy részét történelmi kutatásokkal töltötte. A fiatal pap már huszonhét éves korában a Magyar Tudományos Akadémia levelező, három évvel később rendes tagja lett. 1875-ben a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárőri, 1879-től pedig az

---

⁷⁵ *Fraknói Vilmos a nagyszombati gimnáziumban, majd a pesti szemináriumban végezte tanulmányait. Már tizenhét éves korában akadémiai pályázattal hívta fel magára a tudós körök figyelmét.*

⁷⁶ *Később akadémikus társainak kérésére magyarosította a nevét Fraknóira.*

⁷⁷ *Ipolyi Arnold – eredeti családnevén Stummer – (1823–1886) folklorista, történész, régész, nagyváradi püspök, akadémikus, a régi magyar hitvilág adatainak rendszerezője volt. Pozsonyban, Nagyszombaton, Bécsben és Esztergomban végzett teológiai tanulmányokat, emellett a történelmi tudományokkal foglalkozott. 1872-től besztercebányai, 1886-tól nagyváradi püspök. Őt tekintjük a műemlékvédelem megalapítójának. Elsőként vette számba és írta le hazánk középkori, megőrzésre érdemes épületeit, szobrai, festményeit. Ipolyi Arnold a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Magyar Történelmi Társulat alapító elnöke, az Országos Képzőművészeti Társulat és az Országos Közoktatási Tanács elnöke volt.*

Akadémia főtitkári posztját töltötte be. Fraknói széles körű kutatómunkát végzett, majd amikor a nagyváradi kanonokság anyagi függetlenséget biztosított számára, a hazai könyvtárakon és egyházi levéltárakon kívül számos külföldi levéltárat is felkeresett. 1853-tól egyre több itáliai városban járt,⁷⁸ az 1870-es évektől kezdve pedig a Vatikán könyvtárának és levéltárának anyagait kutatta. Fraknói római tartózkodása idején jó kapcsolatokat épített ki az olasz főpapokkal és neves tudósokkal. Az 1864 és 1867 között Rómában tartózkodó Haynald Lajos bíboros, későbbi kalocsai érsek segítségével számos, a magyar történeti források szempontjából fontos olasz levéltárakban dolgozó pappal és szerzetessel került munkakapcsolatba. Fraknói Haynald közbenjárására ismerkedett meg Jacobini bíborossal, a pápa közeli munkatársával és Bianchi bíborossal, a lateráni levéltár vezetőjével.⁷⁹

Fraknói Vilmos munkáját nagymértékben segítette, hogy az 1878-ban megválasztott XIII. Leó pápa – szakítva elődje, IX. Pius merev álláspontjával – szigorú felügyelet mellett engedélyezte a kutatásokat a vatikáni titkos levéltárban.⁸⁰ Elsősorban ennek köszönhetően jelenhetett meg Ipolyi Arnold és Fraknói Vilmos *Monumenta Vaticana Hungariae című* sorozata.⁸¹ A kötetek bevezető tanulmányaiból és Fraknói Ipolyihoz intézett leveleiből pontos beszámolót kapunk a kutatómunka szervezéséről, a felmerülő akadályokról, valamint összefoglaló elemzést a forráskiadási elvekről. Fraknói Vilmos – itáliai tartózkodása idején – a magyar–olasz kapcsolatok témakörében a *Monumenta Vaticana* mellett számos más művet is megjelentetett. A magyar történelem szinte minden korszaka érdekelte: több tanulmányt írt Pázmány Péter életéről, de foglalkozott Mátyás királlyal és a könyvtárával is. Rendszeresen kutatott Rómában, a Jézus Társaság központi rendházában, ahol egy addig ismeretlen Corvina-kódexre bukkant. Fraknói kutatómunkájának gyakorlati haszna is volt. Az olasz könyvtárakban nagy figyelemmel kísérte a feldolgozás és a rendszerezés munkafolyamatát, és ennek alapján új

---

⁷⁸ *Megfordult Modenában, Pármában, Ravennában, Bolognában, Velencében, Nápolyban és Firenzében.*

⁷⁹ *R. Takács Olga: Fraknói Vilmos olasz kapcsolatai, A magyar művelődés és a kereszténység. A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai Róma–Nápoly, 1996. szeptember 9-14. III. Szerk.: Jankovics József, Monok István, Nyerges Judit. 1323–27. old.*

⁸⁰ *XIII. Leó 1881-ben tette kutathatóvá az 1815 előtti dokumentumokat.*

⁸¹ *A felbecsülhetetlen értékű, többkötetes forráskiadvány a magyar történelem szempontjából fontos dokumentumokat tartalmaz. A sorozat minden egyes kiadványa máig nélkülözhetetlen alapműve a történeti kutatásnak.*

módszereket vezetett be munkahelyén, a mai Országos Széchényi Könyvtár elődjénél, a Nemzeti Múzeum könyvtárában.⁸²

A nyugat-európai államok a 19. század végén sorra nyitották meg tudományos kutatóintézeteiket Rómában.⁸³ A levéltári munka mellett Fraknoi ezekkel a kultúrintézetekkel is folyamatosan tartotta a kapcsolatot. Baráti viszonyban volt az osztrák kulturális intézet igazgatójával, Theodor von Sickell-lel, és figyelemmel kísérte a Rómában működő francia és német intézet munkáját.⁸⁴ Felismerte, milyen jelentőséggel bír Róma tudományos és művészeti kincseinek a tanulmányozása a magyar tudóstársadalom számára. *"Fölbredt bennem az óhajlás, hogy egy ilyen intézet előnyeiben részesüljön hazánk is. ... Ezért elhatároztam, hogy egy római magyar történeti intézet céljaira házat építek és ajánlok föl. Ez a ház immár készen áll és befogadhatja a történeti és régiségtudományok magyar munkásait"* írta Schlauch Lőrincz bíboros érseknek 1894. október 4-én.⁸⁵

Fraknoi 1891-ben – miután Rómába költözött – kezdett hozzá intézetalapítási tervei megvalósításához. Eleinte a Vatikánhoz közeli Gianicolo dombon kívánta felépíteni az intézetet, ám a városrendezési tervek miatt lemondott a kiszemelt területről. Végül 1892-ben, a Vatikántól távolabb levő Piazzale del Policlinicon kezdte meg magánvagyonából a Magyar Történeti Intézet befogadására alkalmas ház építését, amely 1895-ben nyitotta meg kapuját.⁸⁶ Az Antinoi Ventura olasz építész által tervezett, 32 helyiségből álló palotát a mai napig is Fraknoi-villa (Villa Fracnoi) néven emlegetik.⁸⁷ Az intézetbe ösztöndíjasokat küldhetett az esztergomi és a nagyváradi egyházmegye, a Magyar Tudományos Akadémia, a Szent István

---

⁸² R. Takács Olga: *Fraknoi Vilmos olasz kapcsolatai.* 323-27. old.

⁸³ *1875-ben a franciák, 1888-ban a németek, 1890-ben pedig az osztrákok hozták létre intézeteiket, amelyek elsősorban a vatikáni anyagokat dolgozták fel.*

⁸⁴ Lajos Pásztor: *Le origini dell'Accademia d'Ungheria di Roma. Un Istituto scientifico a Roma: L'Accademia d'Ungheria (1895–1950), a cura di Péter Sárközy e Rita Tolomeo, Periferia 1993.* 14–15. old.

⁸⁵ *A római magyar történeti és művészeti intézetek ügyéhez. Országos Széchényi Könyvtár, kéziratár, Fol. 17491112-13.*

⁸⁶ Tusor Péter: *Magyar történeti kutatások a Vatikánban. PPKE Budapest–Róma 2004.* 32. old.

⁸⁷ Csorba László: *A Fraknoi-villa – A Magyar Köztársaság Szentszék melletti nagykövetségének a székhelye. In: Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolata 1920–2000. Szerk.: Zombori István, Szent István Társulat, Bp. 2001.* 116. old.

Társulat, valamint a Nemzeti Múzeum.⁸⁸ A Magyar Történelmi Intézet ösztöndíjasai Hornig Károly veszprémi püspök kérésére dolgozták fel a püspökségre vonatkozó, a vatikáni titkos levéltárban fellelhető anyagokat. A kutatómunkát segítette, hogy Fraknói jó kapcsolatokat ápolt a levéltár vezetőségével. A kutatások eredményeként az intézet hamarosan kiadta a már korábban említett *Monumenta*-sorozatot. A kiadványsorozatban egy-egy magyar egyházmegye történetére vonatkozó forrásokat rendeztek időrendben.⁸⁹ 1896 és 1907 között jelent meg négy kötetben a *Monumenta Romana episcopatus Vespremiensi*.⁹⁰ A tudós püspök magánvagyonából a magyaroknak nemcsak otthont építtetett, hanem szakkönyvtárát is a római intézetben állította fel.⁹¹ Egyedülálló és mindmáig példaértékű kezdeményezés volt a közel kétezer kötetből álló könyvtár létesítése, amely alapját képezte a későbbi Római Magyar Akadémia könyvtárának.⁹²

Fraknói a tudományos kutatómunka mellett – a Rómában található külföldi intézetek mintájára – hangsúlyt helyezett a művészképzésre is. A történelmi intézet mellett már a kezdetektől szeretett volna olyan intézményt alapítani, amely fogadja a Rómában tanulni vágyó magyar képzőművészeket. Mintegy tíz évig fáradozott a magyar művészház tervének megvalósításával. Végül 1902-ben kezdte meg a történelmi intézet mellett az intézmény építését, amelynek költségei mintegy 55,000 lírát tettek ki.⁹³ A római művészház 1904-től fogadott

---

⁸⁸ *Olyan neves tudósok érkeztek oda, mint Schönherr Gyula, a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárosa, Beke Antal, az erdélyi székesegyház káptalani kanonokja, Veress Endre történetíró vagy Villányi Szaniszló bencés apát.*

⁸⁹ *Tusor Péter: Magyar történelmi kutatások a Vatikánban. 33. old.*

⁹⁰ *Fontos megjegyezni, hogy az ösztöndíjasok rendelkeztek a kutatási téma megválasztásának szabadságával. Hodinka Antal történész, egyetemi tanár például a munkácsi görög katolikus püspökség történetét kutatta.*

⁹¹ *A Római Magyar Történelmi Intézet. In: Századok 28. 1894. 851. lap.*

⁹² *Tulok Magdolna: A százéves Római Magyar Akadémia Fraknói-könyvtárának viszontagságai. Könyvtári Figyelő 41. évf. 1995/1. sz. 68–75. old.*

⁹³ *Római levél. In: Művészet 1905. IV. évf. 1. szám. Szerk.: Lyka Károly, 50–72. old.*

magyar képzőművészeket,⁹⁴ akik nemcsak tanulni, „benyomásokat szerezni jöttek Rómába, hanem – főleg Fraknói közbenjárására – megbízásokhoz, munkákhoz is jutottak.”⁹⁵

Miközben a már működő külföldi intézetek mellett más nemzetek is sorra hozták létre történeti kutatóintézeteiket,⁹⁶ a századforduló éveiben Fraknóinak egyre több problémával kellett szembesülnie. Az anyagi nehézségek mellett szakmai jellegű gondok is nehezítették az intézet működését. Az intézet ugyanis távolodni kezdett a hazai tudományos élettől, s hiányzott a megfelelő szaktudással rendelkező utánpótlás is. A legnagyobb problémát azonban az jelentette, hogy az intézet helyzete jogilag rendezetlen volt.⁹⁷ Fraknói tisztában volt azzal, hogy a magánvagyonából alapított Magyar Történeti Intézetet hosszabb távon önerőből nem tudja fenntartani. Vaszary Kolos hercegprímáshoz 1910-ben intézett levelében ezért az egyház anyagi támogatását kérte "az egyházi tudományosság és művészet céljaira".⁹⁸ A hercegprímás körkérdésben tudakolta püspöktársaitól, illetve a pannonhalmi apáttól, hogy hajlandóak lennének-e a római Magyar Történeti Intézetet támogatni. A püspöki kar hosszas viták után végül elutasította Fraknói felvetését. A sikertelen kísérletek miatt Fraknói 1912-ben a magyar államnak ajánlotta fel római ingatlanait és ingóságait, illetve könyvtárát, amelyet Budapesten őrzött könyveivel szándékozott kiegészíteni.⁹⁹ Elhatározását a Magyar Tudományos Akadémia támogatta, és felterjesztette gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Zichy 1913-tól az állami költségvetésből 20 000 koronával gondoskodott az intézet fenntartásáról, szervezését, felügyeletét és irányítását pedig a Magyar Tudományos Akadémiára bízta.¹⁰⁰ Az

---

⁹⁴ *A római művészházzal az előző fejezetben részletesebben foglalkozom.*

⁹⁵ *Dankó József Fraknói megbízásából készítette el II. Szilveszter pápa lateráni síremlékének domborművét, Riegele Alajos pedig szintén a püspök anyagi segítségével alkotta meg a pozsonyi koronázó dómban Pázmány Péter síremlékét.*

⁹⁶ *1904-től működött a belga és a holland, 1906-ban alakult meg a finn, 1910-ben pedig a spanyol történeti intézet.*

⁹⁷ *Tusor Péter: Magyar történeti kutatások a Vatikánban. 46. old.*

⁹⁸ *Fraknói Vilmos Vaszary Kolos, Magyarország primásának. In: Századok 45. sz. 1911. Vegyes Közlemények 154. old.*

⁹⁹ *Akadémiai Értesítő. 23, 1912, 127. old.*

¹⁰⁰ *Fraknói a művészházat már nem tudta megmenteni, és a Történeti Intézet elajándékozásával egy időben a házat eladta.*

MTA elnöke, Berzeviczy Albert örömmel fogadta a döntést, és az Akadémia történelmi bizottsága elnökeként bizottságot küldött ki,¹⁰¹ amelynek az volt a feladata, hogy elkészítse a szervezeti szabályzatot. Fraknói Berzeviczynek írt levelében azt javasolta, hogy a „Római Magyar Királyi Történelmi Intézet a Római Magyar Történelmi Intézet” elnevezést kapja. A kezdeményezést a bizottság támogatta, és a Római Magyar Történelmi Intézet Bizottsága néven működött tovább, illetve alkotta meg az intézet szabályzatát.¹⁰² Ez többek között kimondta, hogy az intézet „befogadja, irányítja és támogatja a történelem, az archeológia, a művészettörténet, a klasszika-filológia és az irodalomtörténet magyar munkásait”. A bizottság arról döntött, hogy évenként négy rendes és szükség szerint rendkívüli üléseket tart, továbbá javaslatot tesz az intézet igazgatói és titkári tisztségének betöltésére, római tartózkodásuk időtartamára és tiszteletdíjukra, amelyet a vallás- és közoktatásügyi miniszternek terjeszt fel. A bizottság hatáskörébe tartozott még megállapítani az ösztöndíjasok feladatát, római tartózkodásuk időtartamát, valamint az ösztöndíjak összegét. A testület határozta meg továbbá az intézet éves költségvetését, valamint döntött az intézet kiadványainak szerkesztéséről.¹⁰³

Váry Rezső, az intézet titkára 1914 elején érkezett Rómába, s azonnal elkezdte kialakítani a megfelelő munkakörülményeket: a szobákat bebútorozta és rendezte a pénzügyeket.¹⁰⁴ A Római Magyar Történelmi Intézet Bizottsága az intézetbe évente két-két kutató kiküldését határozta el.¹⁰⁵ S bár az ösztöndíjasokat – Eckhart Ferencet, Gerevich Tibort és Moravcsik Gyulát – már kiválasztották, továbbá a megnyitáshoz is minden feltétel adott volt, az 1914. október elejére tervezett ünnepélyes megnyitó a világháború kitörése miatt elmaradt.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ A bizottság tagjai voltak: báró Forster Gyula, Fraknói Vilmos, Wlassich Gyula, Csánki Dezső és Fejérfataki László.

¹⁰² Akadémiai Kézirattár, K/4 1224, 1913.

¹⁰³ Akadémiai Kézirattár, K 1224/74, 1914.

¹⁰⁴ Váry a bizottságnak írt leveleiben rendszeresen beszámolt az intézet anyagi helyzetéről és a szükséges átalakításokról. Akadémiai Kézirattár, K 1224

¹⁰⁵ A bizottság az 1914. évi május 13-án tartott ülésén az alábbi személyeket javasolta ösztöndíjra: Eckhardt Ferenc, Dr. Divéky Adorján, Dr. Fögel József, Gerevich Tibor.

¹⁰⁶ Váry 1914. október 10-én hazatért.

Mivel Olaszország és a Monarchia hadban állt egymással, a Magyar Tudományos Akadémia joggal aggódott a római intézetért. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium átiratában azonban megnyugtatta az MTA-t, hogy a berendezés és a könyvtár sértetlen maradt. 1915-től az épület felügyeletét a szentszéki osztrák–magyar követség látta el, majd a villa a spanyol követség védnöksége alá került.¹⁰⁷ Az intézet épülete, berendezése és könyvtára valóban ép állapotban maradt a háború végéig, s bár úgy tűnt, hogy az olaszok már nem is fogják zárgondnokság alá venni, az olasz kormány 1918. augusztus 31-én kelt határozatával mégis lefoglalta a házat.¹⁰⁸

Fraknoi Vilmos főpap és történettudós a 19. század végén, illetve a 20. század elején végzett tudományos kutatómunkájával elévülhetetlen érdemeket szerzett Magyarországon és Olaszországban, illetve a Vatikán évszázados kapcsolatának feltárásában. 1918 előtt a Fraknoi-féle Római Magyar Történeti Intézet volt az egyetlen magyar állami tulajdonban lévő, magyar állami ösztöndíjasokat fogadó és folyamatosan működő külföldi tudományos intézetünk.

---

¹⁰⁷ Tusor Péter: *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*. 53. old.

¹⁰⁸ Újvári Gábor: *A Római Magyar Intézet történe. Levéltári Szemle 1994/5. sz. 5. old.*

I. 4. A magyar kultúra Fiumében

A sajátos és sokszínű kulturális jegyekkel, illetve hagyományokkal rendelkező Fiumét Mária Terézia 1779-ben a Magyar Királysághoz csatolta. 1918-ig közvetlenül Magyarországhoz tartozott, leszámítva a francia (1809–13), az osztrák (1813–22) és a horvát (1848–68) megszállás idejét. A magyar közigazgatás alatt a város kereskedelme és ipara gyors fejlődésnek indult. Az első városfejlesztési tervek már 1778-ban elkészültek, a következő században pedig példaértékű infrastrukturális beruházások valósultak meg: vasút, kikötő, iparvállalatok, kereskedelmi és hajózási társaságok irodái épültek, kulturális és oktatási intézmények, valamint szolgáltató központok létesültek. A vizsgált 150 év alatt – különösen az utolsó 50 évben – Fiume viszonylag jelentéktelen kikötőből az Adriai-tenger egyik legjelentősebb, Európa tizedik legnagyobb kikötővárosává vált.

1867 és 1895 között a magyar kormány – tiszteletben tartva a város olasz jellegét – biztosította a még hiányzó közlekedési vonalainak kiépítését, tágas kikötő létesítését, az ipar fejlesztését és az intenzív kereskedelem kialakítását. A város kikötőjének rendezését már a 19. század első felében tervbe vették.¹⁰⁹ Széchenyi István Clark Ádám mérnökkel 1847-ben a városba szeretett volna utazni, ám a forradalmi események miatt erre nem került sor. Az 1870-

---

¹⁰⁹ *Fiume gazdasági fejlesztése mind a vasút, mind a tengerhajózás terén közüggé vált. Ez a célkitűzés természetesen az idegenforgalom támogatásával is összefüggött. Kossuth a pesti Hetilap vezércikkében szenvedélyesen szólította fel a nemzetet 1846-ban: „Tengerhez magyar! El a tengerhez!”*

es évektől a kor jelentős magyar építészei és mérnökei dolgoztak a városban.¹¹⁰ A kikötő kiépítése 1873-ban kezdődött meg Hajnal Antalnak, a Magyar Tengerészeti Hatóság főmérnökének irányításával. Az első világháborúig tartó építkezések eredményeként, Európa egyik legmodernebb kikötőjét hozták létre. 1873-ban nyitották meg a Budapest–Fiume közötti vasútvonalat, a fiumei pályaudvart pedig 1891-ben építették fel Pfaff Ferenc tervei alapján. A kormányzói palota terveinek elkészítésével a kor egyik vezető építészt, Hauszmann Alajost bízták meg. A fiumei kikötő egyik fontos épülete a Magyar Királyi Tengerészeti Hatóság volt, amelyet Hubert József tervezett 1883 és 1885 között. Az épületben kapott helyet a Tengerészeti Múzeum, illetve Fiume egyik legkülönlegesebb látnivalója, az 1905-ben alapított biológiai állomás, amelynek akváriuma közvetlenül a tengerből kapta a vizet. A biológiai állomás igazgatója a régi fiumei családból származó Gauss-Garády Viktor volt.¹¹¹

Fiume fejlődése a népesség robbanásszerű növekedésével járt együtt: 1780 és 1910 között a lakosság száma ötezerről ötvenezerre nőtt. A város etnikai összetétele igen vegyes volt: egy 1891-es adat szerint a lakosság 44,1%-a olasz, 36,6%-a horvát, 9,4%-a szlovén, 5%-a német, 3,5%-a pedig magyar volt.¹¹² A századfordulón a népesség összetételének aránya változott, mivel a betelepülők túlnyomórészt magyarok és az osztrák–olasz tartományokból érkező olaszok voltak. A magyar fennhatóság több mint száz éve alatt a város politikai, gazdasági és kulturális életében az olasz nyelv mindvégig meghatározó szerepet játszott, de évszázadok óta jelen volt a horvát, a német és a magyar nyelv is.

Fiume vasúti összeköttetésének kiépülésével a város környéke – különösen Abbázia – népszerű fürdőhellyé vált a századfordulón. Az Osztrák–Magyar Monarchia idején egyre többen engedhették meg maguknak, hogy évente több hétre üdülni menjenek. Kellemes

---

¹¹⁰ *Az 1870-es évek elején Fiume fejlesztését a következő törekvések határozták meg: a tengerhajózás előmozdítása, a kikötő bővítése és korszerűsítése, vasút fejlesztése és az urbanizáció támogatása.*

¹¹¹ *Gauss-Garády Viktor Budapesten végezte egyetemi tanulmányait, és természettudományos munkája mellett a korszak egyik legjelentősebb fordítójaként tartják számon. Számos elbeszélést, gyermek- és ifjúsági regényt, ismeretterjesztő művet is megjelentetett. Ő írta *A piros köpönyeg – Elbeszélés a magyar szabadságharcról*, *Fajankó*, *A bártfai híres fabábnak mulatságos története*, *Hegyen-völgyön – Képek az állatvilágból*, *Kerek erdő – Történetek*, *Az Adria gyöngye – Magyar fiú a magyar tengerparton* című műveket.*

¹¹² *Fried Ilona: Fiume. Enciklopédia Kiadó, Bp. 2004. 5–10. old.*

klímájának köszönhetően a város egész évben fogadta a pihenni vágyókat.¹¹³ Több magyar orvos is gyógyított a városban, és számos magyar szállodát, illetve panziót működtettek ebben az időben. 1918-ban József Attilának még gyerekként volt alkalma – egy jótékonyági akció keretében – Abbáziában üdülni, és rövid időre, de Ady is megfordult Lédával a híres üdülnőhelyen. A 19. és a 20. század fordulóján az egykori polgárság számára természetes volt Fiumébe és környékére utazni, amelyet az „Osztrák–Magyar Monarchia Riviérájaként” emlegettek.¹¹⁴

A magyar mint idegen nyelv oktatásának kezdetei a 19. századi Fiumében alakultak ki. A magyar nyelv eleinte szinte teljesen idegen és ismeretlen volt a városban, a korszak végére viszont jelentős helyet vívott ki magának.¹¹⁵ A legtöbb iskolában az oktatás nyelve kezdetben az olasz volt, a magyar csak kiegészítő stúdiumként jelent meg. A magyar nyelv tanítását az elemi iskolában 1822-től, a gimnáziumban pedig 1829-től tették kötelezővé. 1848 és 1867 között a horvát vagy tannyelv, vagy kötelező tantárgy lett az iskolákban. Mivel az 1868. évi magyar–horvát kiegyezésben a felek nem tudtak megegyezni Fiume hovatartozásának kérdésében, 1870-ben magyar provizóriumot vezettek be a városban, amely közel 50 évig tartott.

1876-ban a közoktatás teljes átszervezésére került sor: Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter magyar állami népoktatási intézmény – fiumei elemi iskola – létrehozásáról döntött. Az iskola tanulói többségében nem magyar anyanyelvűek voltak, akik elsősorban az olaszt használták tannyelvként, és csak fokozatosan tértek át a kötelező tárgyként oktatott magyarra. A magyar nyelv egy idő után azonban olyan népszerű lett, hogy az 1894/95-ös tanévben az olasz és a hittan kivételével már minden tárgyat magyarul

---

¹¹³ *Fiumét a századfordulón szállodák, éttermek, hangulatos matrózcsárdák, kocsmák és kávéházak tették népszerűvé.*

¹¹⁴ *A fürdőhely a két világháború között is igen népszerű volt. Ekkor Abbázia és Fiume Olaszországhoz tartozott, és számos híresség – Lehár Ferenc, Kálmán Imre – a város visszatérő vendége volt.*

¹¹⁵ *A magyar nyelvet Fiume egyes iskoláiban már az 1790-es évektől tanították, de oktatása – a francia megszállás és az osztrák kormányzás után – akkor kapott igazán új lendületet, amikor a város 1822-ben ismét magyar irányítás alá került.*

tanítottak.¹¹⁶ A 19. század végén a középfokú képzés szinte minden területén jelen volt a szabadon választható vagy a kötelező tárgyként tanulandó magyar nyelv.

A fiumei Magyar Királyi Állami Főgimnázium tanárai jelentős szerepet játszottak a magyar–olasz kulturális kapcsolatok elmélyítésében. Császár Ferenc például magyar nyelvkönyvet szerkesztett az olaszok számára, valamint az olasz irodalom első jelentős népszerűsítője volt Magyarországon. 1882-ben Erődi Bélát nevezték ki a gimnázium élére, aki az olasz nyelv minél jobb elsajátítása érdekében ösztöndíjjal Olaszországba küldte az iskola tanárait egy-két évre.¹¹⁷ Így került Rómába Szabó Samu klasszika-filológia és Kőrösi Sándor magyar–német szakos tanár, akik visszatérve sokat tettek a magyar mint idegen nyelv és kultúra terjesztéséért.¹¹⁸ 1896-ban Fest Aladár lett a gimnázium igazgatója, aki tanári munkája mellett sokat foglalkozott Fiume történetével.¹¹⁹ Fest megkövetelte a tanároktól a magyar nyelv tökéletes ismeretét, elrendelte a történelem magyar nyelvű tanítását, valamint a Fiumében szereplő magyar színtársulatok ifjúsági előadásainak látogatását. Az 1902/1903. évi tanévben a gimnázium magyar anyanyelvű tanulóinak száma már megközelítette a diákok 30%-át.¹²⁰

1912-ben létesült a Magyar Királyi Állami Leánygimnázium, amely magyar tannyelvű volt, az olasz nyelvet pedig kötelező jelleggel tanították. Az iskolának fontos szerepe volt a jómódú, fiumei családok leányainak magyar szellemiségű nevelésében. Olasz tannyelvű volt, de

---

¹¹⁶ *Pelles Tamás: A magyar nyelv Fiume közoktatásában. Hungarológia Évkönyv 2001/2. sz. PTE BTK, Pécs, 171–187. old.*

¹¹⁷ *Erődi, kinevezése előtt, maga is bejárta Olaszországot. Hosszabb időt töltött Nápolyban, Rómában és Firenzében, hogy olasz nyelvtudását tökéletesítse.*

¹¹⁸ *Varga Csilla: Magyar nyelvkönyvek a XIX. századi Fiumében. In: Fiume és a magyar kultúra. Szerk.: Kiss Gy. Csaba, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék–Kortárs Kiadó, 60–66. old.*

¹¹⁹ *Fest Aladár rövid cikkeiben és egy hosszabb tanulmányban is foglalkozott a város történelmével, de földrajzi, régészeti és nyelvészeti vonatkozású írásai is ismereteseek. Tanári munkája mellett bekapcsolódott a magyar és a fiumei társadalmi életbe. Tagja volt a Magyar Történelmi-, a Magyar Földrajzi- és a Magyar Pedagógiai Társaságnak is. Évtizedeken keresztül vezette az Országos Középfokú Tanáregyesület fiumei szervezetét. Alapítója és elnöke volt a Fiumei Tanári Körnek és vezetőségi tagja a Városi Múzeum felügyelőbizottságának.*

¹²⁰ *Fest Aladár vezetése alatt a fiumei főgimnázium olyan kétnyelvű intézménnyé vált, amelynek tanárai és diákjai egyformán otthonosan mozogtak mind az olasz, mind a magyar nyelvben. Többek közt ennek köszönhető, hogy innen kerültek ki az első magyarországi italianisták és a magyar irodalom első olasz fordítói.*

kötelező nyelvként oktatták a magyart a Magyar Királyi Állami Kereskedelmi Akadémián,¹²¹ valamint a Magyar Királyi Tengerészeti Akadémián.¹²² Fiume főiskolája, a Magyar Királyi Kiviteli Akadémia¹²³ szintén 1912-ben kezdte meg működését. Tannyelve a magyar volt, de a magyar diákok számára kötelező volt az olasz nyelv tanulása. Az iskola nagyon jó hírnévre tett szert. Mivel a magyar oktatási nyelv számos anyaországbeli fiatalot vonzott, ezért minden évben kétszeres volt a túljelentkezés az intézménybe.¹²⁴

A magyar mint idegen nyelv oktatásával egy időben olasz közvetítéssel megjelentek a magyar nyelvkönyvek is. Az első ilyen jellegű könyvet 1827-ben adták ki Rómában.¹²⁵ Császár Ferencnek, a fiumei magyar gimnázium nyelvtanárának nyelvkönyve 1833-ban jelent meg *Grammatica Ungherese (Magyar nyelvtan)* címmel, amely a beszélt nyelvvel szemben a nyelvtant részesítette előnyben. Az elkövetkező időszakban, 1879 és 1893 között hat nyelvkönyv jelent meg Fiumében. Gressits Miksa, az Állami Felső Középtanoda tanára a magyar nyelv hatékonyabb tanítása érdekében írt tankönyvet az olasz tanulóknak *Grammatica metodica della lingua ungherese (A magyar nyelv módszeres nyelvtana)* címmel,¹²⁶ Magyarország történelmének és földrajzának tanításához pedig olaszra dolgozott át egy magyar nyelvű történelem- és egy földrajz-könyvet. Körösi Sándor, a fiumei főgimnázium tanára *Grammatica teorico-pratica della lingua Ungherese scritta ad uso delle scuole e dello*

---

¹²¹ A kormány 1881-ben, a főgimnázium megnyitásával egy időben létesítette a kereskedelmi akadémiát (Magyar Királyi Állami Kereskedelmi Akadémia – Regia Ungarica Accademia di Commercio). 1894-ben az iskolát teljesen átalakították. Ekkor kapta a Magyar Királyi Tengerészeti Akadémia (Regia Ungarica Accademia Nautica) nevet.

¹²² 1870-ben – a többi fiumei iskolával együtt – a tengerészeti akadémiát is kivették a horvát fennhatóság alól, és a Tengerészeti Hatóság felügyelete alá helyezték. Az intézményt ekkor egyesítették a fiumeiek által 1852-ben alapított olasz tannyelvű tengerészeti magániskolával. Így jött létre a Királyi Tengerészeti Főtanoda (Regia Scuola Nautica Principale).

¹²³ Az akadémia elsősorban a felső kereskedelmi iskolában és a főgimnáziumban érettségizett tanulók beiratkozására számított.

¹²⁴ 1918 őszén a magyar hatóságok kivonultak a városból, s ezért a magyar nyelv oktatására évekig nem volt lehetőség. A városban maradt magyar tanárok által 1921-ben szervezett magyar iskola 1931-ben – az igazgató halála miatt – végleg bezárta kapuit.

¹²⁵ Szerzője, Deáky Zsigmond a luccai Bourbon Károly Lajos hercegnek dedikálta *Grammatica Ungherese ad uso degl'italiani (Magyar nyelvtan olaszoknak)* című művét.

¹²⁶ A Gressits Miksa által olaszul írt könyvnek nincs fellelhető példánya.

studio privato (*Az írott magyar nyelv elméleti-gyakorlati nyelvtana iskolák és magántanulók számára*) címmel írt új nyelvkönyvet tanítványainak, amelynek segítségével az alsóbb osztályokban tanulók nem csupán a nyelvtant, hanem a beszélt nyelvet is gyakorlatokon keresztül sajátíthatták el.¹²⁷ A főgimnáziumban egyre nagyobb hangsúlyt fektettek az élő nyelv beszédközpontú oktatására: több tantárgyból is kétnyelvű tankönyvek készültek, 1890-ben pedig Magyar Társalgókör alakult, amely 1903-ban a Korvin Mátyás Kör nevet vette fel. Körösi Sándor egy 1891. évi tantestületi értekezleten már arról számolt be, hogy a végzős diákok nagy része beszél magyarul, és a magyarországi felsőoktatási intézményekben továbbtanulók nyelvi nehézségek nélkül tudják folytatni tanulmányaikat.¹²⁸ Donáth Imre 1892-ben *Grammatica Ungherese e libro di letteratura* (*Magyar nyelvtan és olvasókönyv*) címmel felnőttek esti nyelvtanfolyamára készített korához képest modern szemléletű nyelvtankönyvet, amelyben a nyelv gyakorlati megközelítésére törekedett.¹²⁹

A nyelvkönyvekkel egy időben megjelentek a szótárak is: Császár Ferenc nyelvkönyvében találjuk első magyar–olasz és olasz–magyar szótárunkat, amelyet 1884-ben a Lengyel–Benkő–Kavulyák–Szigyártó, 1910-ben a Körösi, 1914–15-ben a Gelletich–Sirola–Urbanek által szerkesztett szótár követett. A korszak egyetlen magyar–olasz jogi szótára 1912-ben jelent meg Pauletig szerkesztésében.

A magyaroktatás Fiumében az olasz–magyar kulturális kapcsolatok egyik alappillérvé vált. Innen kerültek ki az első olasz műfordítók és az első magyarországi italianisták is. Az olasz származású értelmiség ugyan nem vált magyarrá, mégis nagy érdeklődést mutatott a magyar kultúra és irodalom iránt. Nekik köszönhető, hogy a századfordulón két fiumei kiadó – Mochovich, Battara – egymás után jelentette meg olaszul a magyar irodalom klasszikusait: Petőfi Sándor és Jókai Mór műveit, Arany János *Toldiját* és *Balladáit*, Vörösmarty Mihály *Zalán futását* és *Szigeti veszedelmét*, illetve Madách Imre *Az Ember tragédiáját*.

---

¹²⁷ *A korszerű nyelvkönyv 1891-ben jelent meg: a leckék elején a nyelvhasználat fontosságát hangsúlyozandó szövegek álltak, belőlük a nyelvtani szabályokra lehetett következtetni.*

¹²⁸ *Pelles Tamás: A magyar nyelv Fiume közoktatásában. 174–78. old.*

¹²⁹ *Varga Csilla: Magyar nyelvkönyvek a XIX. századi Fiumében. In: Fiume és a magyar kultúra. Szerk.: Kiss Gy. Csaba, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék – Kortárs Kiadó 68–70. old.*

Hosszú a fiumei fordítók névsora, apák és fiúk, testvérek követik egymást: Francesco és Gino Sirola,¹³⁰ Silvino Gigante, Antonio Widmar. Kiemelkedik közülük Mario Schittar, Petőfi Sándor fordítója, akinek kéziratosságot hagyatékából csupán az a néhány fordítás maradt fenn, amelyek alkalmasszerűen jelentek meg a fiumei sajtóban.¹³¹ A fiumei származású fordítók – ismerve a korabeli olasz közönség ízlését – magas színvonalon, tökéletes olaszossággal fordították le a magyar szépirodalmi műveket. A magyar nyelv népszerűsítéséhez Vittorio Scaetta veronai ügyvéd is hozzájárult, aki Takács Imre német nyelvű kézikönyvét fordította le olaszra a következő címmel: *“l’arte di diventare un perfetto Ungherese in sole dodici lezioni”* (Miként lehetünk tökéletes magyarok mindössze tizenkét lecke után). Igen népszerű volt a városban Jókai Mór, akinek több műve először Fiumében jelent meg olaszul.¹³²

Fiumében 1880 és 1910 között pezsgő irodalmi és főleg kiadói tevékenység folyt, amelynek köszönhetően a város lett a hazai, olasz nyelvű könyvnyomtatás központja. Az államilag támogatott kiadványok legnagyobb része kétnyelvű volt. A nyelvkönyvek, a szótárak és az irodalmi művek mellett megjelentek az évkönyvek, a kalauzok, az almanachok és az értesítők is. Politikai jellegű nyomtatványokban is bővelkedett a város: a hírlapok politikai cikkein kívül kiadták Deák felirati szónoklatait, Batthyány Tivadar és Apponyi Albert, illetve képviselők beszédeit. A város legjelentősebb és leghosszabb ideig megjelenő magyar nyelvű lapja a *Magyar Tengerpart* volt, amelyet Kőrösi Sándor és Fest Aladár alapított. Az újság elsősorban a városi kultúrával, az oktatással, a gazdasággal és a politikával kapcsolatos témákkal foglalkozott.

Magyarországon olasz nyelvű hírlap és folyóirat csak Fiumében jelent meg. Az első napilap, az *Eco del Litorale Ungarico* (1843–46) főként a város mindennapi ügyeiről írt. Hasonlóan rövid életű volt a *Gazetta di Fiume* (1862) és a *Giornale di Fiume* (1865) is. Az elkövetkező évtizedekben Fiumének két állandó újságja jelent meg: a kormánypárti *La Bilancia* (1887–1918) és a városi érdekeket képviselő *Voce del Popolo* (1889–1915). A

---

¹³⁰ Gino Sirola tanára a híres olasz költő, *Giovannai Pascoli* volt.

¹³¹ A festő, drámaíró, költő Schittar elragadtatva szólt a magyar történelemről és kultúráról. 1889-ben írt és színre is vitt drámájának – *Hunyad fattya, avagy a liburnai szűz* – Korvin János volt a főhőse.

¹³² Jókai maga is többször megfordult Fiumében. Írói működésének 50. évfordulójára ünnepségekkel készültek, 1925-ben pedig – halálának évfordulóján – megemlékezést tartottak a városban.

szépirodalmi írásokat is tartalmazó két lap sok információt közölt a város hangulatáról, mindennapi eseményeiről. A *Vita Fiumana* (1896–97), valamint a rövid életű *Vedetta* szépirodalmi lap (1906–07) és a katolikus *Risveglio* (1911–18) folyóirat tudományos, irodalmi és művészeti írásokat közölt.¹³³ Ezek a lapok tele voltak magyarországi társasági hírekkel, magyar tárgyú írásokkal, az olasz szerzők pedig gyakran a korabeli Magyarországot választották történeteik színhelyeül.

A 19–20. század fordulóján Fiume jelen volt a magyar szépirodalmi művekben is. Jókai Mór, aki 1881-ben látogatott el a városba, verset írt a magyar nyelvű előadást játszó színtársulatnak. *Egy játékos, aki mindig nyer* című regénye – amelynek első fejezete hamarabb jelent meg Fiumében olasz nyelven, mint hazánkban magyarul – pedig Fiumében játszódó bűnügyi történet. A városba érkező magyarok főként pihenni, nyaralni jöttek a tengerhez. Megfordult itt Mikszáth Kálmán, Ady Endre, Molnár Ferenc, Kosztolányi Dezső, Herczegh Ferenc, Cholnoky Viktor és Móricz Zsigmond is. Többben műveikben is megörökítették fiumei élményeiket, Ady Endre a *Nagyváradi Napló*ban írt tengerparti élményeiről, Herczegh Ferenc *Szelek szárnyán* című kötete pedig a magyar útleíró irodalom klasszikusának számít. De megjelent Fiume városa és a tenger a korabeli gyermek- és ifjúsági irodalomban is. Legfőbb képviselője a műfajnak a már említett Gauss-Garády Viktor fiumei származású író és zoológus volt, aki ifjúsági könyveiben mutatta be a város környékét és a tengeri élővilágot, továbbá ismeretterjesztő kalandok, történelmi események és legendák segítségével idézte fel a magyar–olasz fiumei múltat. A város és környéke fontos helyszíne volt Krúdy Gyula *Cirkuszkirály*, Molnár Ferenc *Az éhes város*, Cholnoky Viktor *Trivulzió* novellái, Szini Gyula *A kifeszített* és Kosztolányi Dezső *Esti Kornél* című műveinek is.¹³⁴

Fiumében az első világháború után is folytatódott a magyar irodalom népszerűsítése. A város értelmiségi rétege kiválóan értett és beszélt magyarul, és így a két világháború közötti magyar irodalom legjelentősebb alkotásai sorra jelentek meg olasz nyelven. A számos művet

---

¹³³ Zolnai Klára: *A magyarországi olasz nyomtatványok (1699–1918)*. Bp. 1932. 22–24. old.

¹³⁴ Kiss Gy. Csaba: *Egy fejezet a magyar irodalom Fiume kultuszából*. In: *Fiume és a magyar kultúra*. Szerk.: Kiss Gy. Csaba, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék–Kortárs Kiadó 129–135. old.

lefordító Antonio Widmar¹³⁵ 1931-ben újra lefordította Madách Imrének *Az ember tragédiáját*. Meg kell említeni Gino Sirolát, akinek 1928-ban jelent meg – Schöpflin Aladár válogatásában és előszavával – a *Nyugat* költőinek verseiből álló antológiája, *Magyar akkordok (Accordi magiari, Trieste, 1931)* címmel.¹³⁶

A két világháború közötti időszakban Olaszország-szerre nagy volt az érdeklődés a magyar irodalom iránt. A korabeli olasz olvasóközönség élvezettel olvasta a hazánkban játszódó izgalmas történeteket, amelyeket nagyrészt tehetséges fiumei származású fordítók ültettek át olasz nyelvre. A magyar irodalom olaszországi népszerűségét a két világháború között – a szépirodalom mellett – az úgynevezett „lektúr” irodalom szerzői biztosították, akik közül Molnár Ferenc máig Olaszország legismertebb magyar szerzője. *A Pál utcai fiúk* című regényét olasz általános iskolákban tanítják, a fővárosunkba érkező olasz turisták pedig ma is előszeretettel keresik a „Pál utcát”. De népszerű Molnár *Liliom* című komédiája is, amely máig szerepel az olasz színházak műsorán.¹³⁷

Fiumében 1923-24-ben jelent meg a *Delta* című folyóirat, amelynek fő célkitűzése “Olaszország és az adriai országok szellemi cseréjének” előmozdítása volt. A lap a különböző irodalmi irányzatok közvetítésével a város határain messze túlmutató, különleges kulturális küldetést vállalt. Az újságot a fiumei Lloyd Bank támogatta, amelynek elemi érdeke volt a gazdasági nyitás az említett régiók, illetve a Duna menti országok felé. A *Delta* részben Olaszország, részben más nemzetek irodalmával foglalkozott. A Widmar által szerkesztett számokban helyet kaptak a *Nyugat* szerzőinek művei, de a *Pesti Hírlap* és a *Napkelet* köre is képviselve volt Rákosi Jenő, Bethlen Margit és Tormay Cecil írásaival. A folyóirat kulturális és politikai nyitottságát jelzi több fordítás és cikk is. Kochnitzky Bartók Béla párizsi koncertjéről

---

¹³⁵ Antonio Widmar elsősorban nyugatosokat fordított. Személyes jó barátja volt Babits Mihály. Valószínűleg ő is segített abban, hogy 1940-ben, az akkor már halálosan beteg Babitsot Dante-fordításáért a San Remo díjjal tüntették ki. Widmar a budapesti olasz követség sajtóattaséjaként dolgozott 1924 és 1945 között.

¹³⁶ A kötetben Ady, Áprily, Babits, Erdélyi, Heltai, Juhász, Kaffka, Karinthy, Kosztolányi és más költők versei olvashatók.

¹³⁷ Sárközy Péter: *Magyar irodalom Olaszországban. Kortárs* 46. 2002/6. sz. 92–100. old.

tudósított rendkívül elismerően 1923-ban, illetve ő írt recenziót Hatvany Lajosnak az 1921-ben németül kiadott *Das verwundete Land* című könyvéhez.¹³⁸

Magyarországon is számos fiumei születésű író, műfordító élt, akik hozzájárultak az olasz irodalom magyarországi népszerűsítéséhez. Antonio Widmar és Gauss-Garády Viktor mellett mindenképpen meg kell említeni Leo Valianit,¹³⁹ aki Olaszországban összefoglalót írt az Osztrák–Magyar Monarchiáról, illetve Pietro Zambra fiumei tanár fiát, Luigi Zambrát (Zambra Alajos), aki 1920 és 1947 között a budapesti egyetem olasz tanára volt.

A magyar–olasz kapcsolatok egyik legfontosabb központja a 19. századi Fiume volt, amelynek a magyar politikában, kultúrában és közgondolkodásban játszott szerepe vitathatatlan. A város tengerpartjával jelentette hazánk számára a hatalmat és a gazdasági fejlődést. Gróf Batthyány Tivadar, Fiume országgyűlési képviselője ezt a következőképpen magyarázta: „Magyarországnak földrajzi fekvése következtében föltétlenül szüksége volt, van és lesz Fiumére, mint a magyar tengeri kereskedelmi emporiumra.”¹⁴⁰

---

¹³⁸ Fried Ilona: A „fiumáner” dallam, Antonio Widmar–Widmar Antal a kultúrában és politikában. *Irodalomtörténeti Közlemények* 1999. 5/6. sz. 612–625. old.

¹³⁹ Leo Valiani 1909-ben született német anyanyelvű fiumei zsidó családban. Eredeti családneve Weiczen, amelyet 1927-ben olaszosított. Családjával 1919-ben Budapestre költözött, majd 1926-tól Olaszországban élt, ahol 1999-ben halt meg. Történészként foglalkozott a tanácsköztársaság történetével, illetve más magyar vonatkozású történeti kérdésekkel (1956, Nagy Imre, Horthy-rendszer stb.).

¹⁴⁰ dr. Sziklay János–dr. Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai. Fiume és a magyar–horvát tengerpart.* Bp. 1900. 8. old.

II. AZ ITÁLIAI PEREGRINÁCIÓ HAGYOMÁNYA, OLASZ EGYETEMEK MAGYAR HALLGATÓI A DUALIZMUS KORÁBAN

II. 1. Az itáliai magyar egyetemjárás jellemzői 1526–1866 között

Az európai egyetemek születésének korszaka a 11–12. századra tehető, amikor sorra jöttek létre és alakultak oktatási intézmények a kontinens nyugati és déli területein. Az egyetemek két típusát különböztetjük meg a középkorban: a bolognai mintát követőt Itáliában, és a párizsi típusút Franciaországban. A bolognai universitas demokratikusabb szerkezetű volt a párizsinál, mivel az előbbi esetében a tanulók testülete irányította az egyetemet.¹⁴¹ A

---

¹⁴¹ *Az egyetemi polgárok maguk közül választottak rektort két évre, akinek az egyházi rendhez tartozó, 25 éves, nőtlen férfinak kellett lennie.*

különböző tájakról, országokból érkező tanulók egymás védelme és támogatása céljából először nációkká, majd önkormányzati joggal bíró, saját vezetővel és pénztárral rendelkező valóságos testületekké szerveződtek a szegény diákok segélyezésére.¹⁴² A többi olasz egyetem szervezete és élete hasonló volt, mivel alapításkor valamennyi a bolognai egyetem szabályzatát vette át.

A bolognai és a párizsi mintára kialakult egyetemalapítási hullám a 14. században érte el Közép-Európát: a prágai egyetemet 1348-ban, a krakkói 1364-ben, a bécsit 1365-ben alapították. Erre az időre estek az első magyarországi egyetemalapítások is: Nagy Lajos 1367-ben Pécsen, Zsigmond 1395-ben, majd 1410-ben Óbudán, Mátyás király pedig 1465-ben Pozsonyban alapított a pápa jóváhagyásával egyetemet. Ezek az oktatási intézmények sajnos csak rövid ideig működtek, így a magyar fiatal értelmiség a nagyszombati egyetem 1635. évi megnyitásáig arra kényszerült, hogy külföldön szerezze meg a megfelelő tudást.

A magyar diákok külföldi egyetemjárásának kezdete a 11–12. századra nyúlik vissza. Az állam- és egyházszerkezet ugyanis megkövetelte, hogy a világi és az egyházi tisztségekbe magasán képzett személyek kerüljenek. A magyar diákok külföldi peregrinációja alapvetően meghatározta Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatait. A nyugati kereszténységhez, s ezzel a nyugat-európai kultúrkörhöz csatlakozó magyarság a peregrinációval hosszú időn át – a gyakran igen kedvezőtlen bel- és külpolitikai körülmények ellenére – biztosította kapcsolatát Nyugat-Európával. A külföldi egyetemjárás a 13. századtól – Párizs mellett – az itáliai egyetemekre irányult. Az olasz egyetemeket híruk, tanáraik és az általuk nyújtott kiváltságok tették vonzóvá. Főleg a jogi képzés volt népszerű a magyarországi diákok körében, ami a római jog tanulmányozását jelentette.¹⁴³

A 14. században Itáliából indult el az a szellemi irányzat, amely az antik, klasszikus szerzők újrafelfedezésével vált a reneszánsz kultúra meghatározó tényezőjévé. A 15. század során az itáliai humanizmus új irányt adott az európai művelődésnek, a 16. század második

---

¹⁴² *Bolognában összesen 33 náció volt, közöttük a kezdetektől ott voltak a magyarok, akik már 1265-ben önálló testületet hoztak létre.*

¹⁴³ *A „Palazzo del Bo”, a bolognai egyetem épületének belső kerengőjén a falakat és a mennyezetet itáliai és külföldi nemes hallgatók címerei díszítik, amelyek között szép számmal vannak magyarországi címerek is.*

felében pedig adottak voltak a feltételek a reneszánsz udvari kultúra hazai felvirágzásához. A reneszánsz kultúra és tudomány megismerését a külföldi akadémiákon, illetve az egyetemeken folytatott tanulmányok biztosították. Minden gazdag nemesi család ügyelt arra, hogy fiai több éven keresztül külföldi iskolákban tanuljanak. Népszerű volt a wittenbergi egyetem, de a század vége felé a diákok szívesen keresték fel a strassburgi akadémiát is, amelyen a kor egyik legkiválóbb pedagógusa, Johannes Sturm¹⁴⁴ tanított. A magyar egyetemjárók legtöbbször az útja azonban mégis Itáliába vezetett. A külföldjárás fő hozadéka az volt, hogy a peregrinusok közvetlen kapcsolatot alakítottak ki a kor kiváló személyiségeivel, megismerkedtek a legújabb tudományos eredményekkel, s hazatérve közvetítették őket.

Az 17. században a bolognai egyetem vonzereje és tekintélye lassanként csökkent, mivel a bécsi és más, Itálián kívüli egyetemek egyre népszerűbbek lettek. A század közepétől kezdve már csak az a néhány magyar és horvát peregrinus kószált Bologna utcáin, akik a Szondy Pál esztergomi és zágrábi prépost által 1537-ben alapított kollégium épületében laktak.¹⁴⁵ A magyar diákok egy része a siralmas hazai gyógyászati viszonyok miatt ment Itáliába, ahol magas szintű orvosképzésben részesült. Ferrara színvonalas görög oktatása miatt volt népszerű, a padovai egyetem pedig közjogászai és orvosi fakultása miatt volt híres a 16. században.¹⁴⁶ Kitűnő, de a magyar tanulóknak nehezebben elérhető volt a siennai és a perugiai egyetem, amelyeket elsősorban a domonkos testvérek látogattak. Kevés magyar diák jutott el Pisa egyetemére és Rómába.

Európa és Itália egyik legrégebbi egyetemét a 13. század elején alapították Padovában. Az egyetem eleinte a teológia és a jog, majd a 16. századtól kezdve a humanista filológia, később pedig az orvostudomány legjobb iskolája volt. 1537 és 1542 között itt tevékenykedett a

---

¹⁴⁴ *Johannes Sturm német humanista volt. Szigorú szabályok szerint működő iskolájának legfőbb célja a vallásos érzület, a jámborság kibontakoztatása és elmélyítése volt. Ehhez használta fel segédeszközként a klasszikus nyelvi kultúrát és a humán tudományokat. Iskolája minta volt a protestáns középiskolák számára.*

¹⁴⁵ *Az intézmény 1558. május 8-án nyílt meg, s a szerzetesrendek megszüntetéséig – 1781 végéig – sok kiváló diákot adott hazánknak.*

¹⁴⁶ *A ferrarai egyetemet Alberto d'Este herceg alapította 1391-ben, amit IX. Bonifác hagyott jóvá. Kezdetben jogi és teológiai fakultása működött.*

németalföldi Vesalius,¹⁴⁷ aki a modern anatómia megteremtője, a boncolások mestere volt. A 16. század végéig sehol sem volt a padovaihoz fogható magas színvonalú orvosképzés. A jogi karon már a kora középkortól kezdve volt önálló magyar náció. A protestáns német diákokra tekintettel különös engedékenységgel és vallástürelem nyilvánult meg Padovában. A nem katolikusokat is fel lehetett avatni a „*professio fidei*” nélkül, s ebben a kedvezményben természetesen a magyarországi protestánsok is részesültek. Ez a magyarázata annak, hogy az 1500-as években számos evangélikus és unitárius vallású magyar ifjú tanult Padovában.¹⁴⁸

Míg a 16. század derekán a latin nyelvű, tudós humanista irodalom legfőbb művelői a főpapság, a polgárság, illetve a protestáns egyháziak köréből¹⁴⁹ kerültek ki, addig a század utolsó harmadában jórészt arisztokrata világiak, illetve a királyi vagy a fejedelmi udvar szolgálatában álló nemesek léptek a nyomukba.¹⁵⁰ A század történetíró nemzedékének kiemelkedő személyiségei Itáliában szerezték humanista műveltségüket, s csaknem valamennyien a padovai egyetem neveltjei voltak. A leendő magyar írókra különösen a padovai történetírói iskola gyakorolt maradandó hatást, de akik jogi tanulmányokat folytattak Padovában, azok is klasszikus és humanista irodalmi műveltséggel tértek haza.¹⁵¹ A kor valamennyi magyar történetírója a reneszánsz politikaelmélet nagy klasszikusának, Macchiavellinek¹⁵² a gondolatait követte.

---

¹⁴⁷ Vesalius fellépésétől, azaz a 16. század közepétől számítjuk a modern anatómia korszakát. Orvosi tanulmányait Párizsban folytatta, majd 1537-től a sebészet és az anatómia professzora volt Páduában. Személyesen végzett boncolások alapján újra írja és rajzolja az emberi test anatómiáját.

¹⁴⁸ Báthory István idejében az unitáriusok vezető személyiségei mind ebben a városban nevelkedtek.

¹⁴⁹ Oláh Miklós, Zsámboki János, Honter János.

¹⁵⁰ Elődeikhez hasonlóan ők is többnyire polihisztor műveltségűek, több tudományágban is otthonosak voltak.

¹⁵¹ A városban tanult Szamosközy István erdélyi történetíró, a tizenegy nyelvet beszélő Zsámboky János és Forgách Ferenc nagyváradi püspök, aki Padovába tért vissza meghalni.

¹⁵² Niccolò Machiavelli olasz történetíró legismertebb munkája, *A fejedelem*, az 1500-as évek itáliai kormányzatát, politikáját és diplomáciáját mutatja be. Kortársai közül a legvilágosabban ismerte fel a kül- és belpolitika, a katonai tevékenység és a politikai fejlődés közti kölcsönhatásokat. Macchiavelli *A fejedelemben és egyéb munkáiban* (*Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio; Istorie Fiorentine; La vita di Castruccio Castracani*) ötvözi a történetírást a történetfilozófiai esszéivel.

A VIII. Bonifác pápa által 1303-ban alapított római egyetemen¹⁵³ már a 15. században sok magyar tanult, akiknek később – többek között – a XIII. Gergely pápa által 1578-ban létrehozott Collegium Germanicum–Hungaricum adott otthont. Ennek a kollégiumnak a tagjai világi papok voltak, akik tanulmányaik befejezése után megyéspüspökeik rendelkezésére álltak. A kollégiumot II. József 1782-ben Paviába helyezte át, ahol még egy évtizedig működött. A 19. század első felében csak kis mértékben éledt újjá az itáliai egyetemek iránti érdeklődés, aminek oka valószínűleg a bizonytalan olasz belpolitikai helyzet volt.

Az egyetemtörténeti forráskiadványok közül Veress Endre 1941-ben megjelent, „*Az olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyvei és iratai*”¹⁵⁴ című műve adja a legteljesebb képet a kint tanult diákokról. A római Collegium Germanicum-Hungaricumban megfordult magyarokkal Bitskey István foglalkozott,¹⁵⁵ az 1790 és 1867 közötti időszakban a Habsburg Birodalom területén tanult magyarországi diákok egyetemi tanulmányokra vonatkozó adatait pedig Szögi László vizsgálta. A megjelent forráskiadványok alapján állítottam össze az 1526 és 1867 között itáliai egyetemeken megfordult hallgatók névsorát, illetve a személyükre és a tanulmányaikra vonatkozó bejegyzéseket tartalmazó adattárat. Az 1526–1866 közötti időszakra vonatkozó adattárat – hely hiányában – nem közöltem, viszont alkalmas arra, hogy a főbb tendenciákat kiemelve átfogó képet adjon a vizsgált korszak itáliai peregrinációjának történetéről.

A rendelkezésre álló adatok szerint 1526 és 1866 között – a horvát–szlavón területeket nem számítva, a történeti Magyarország területéről és Erdélyből származó – 1163 diák iratkozott be 14 olasz felsőfokú tanintézménybe. Ugyanakkor a peregrinációban ténylegesen

---

¹⁵³ *A Studium Urbis néven alapított egyetemet 1870-ben, amikor Rómát az olasz királysághoz csatolták, királyi egyetemmé nevezték át (Università Regia). Mai neve: Università degli Studi di Roma 'La Sapienza'.*

¹⁵⁴ *Veress Endre: Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221-1864. Bp. 1941.*

¹⁵⁵ *Bitskey István: Hungáriából Rómába. A római Collegium Germanicum–Hungaricum és a magyarországi barokk művelődés. Bp. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.*

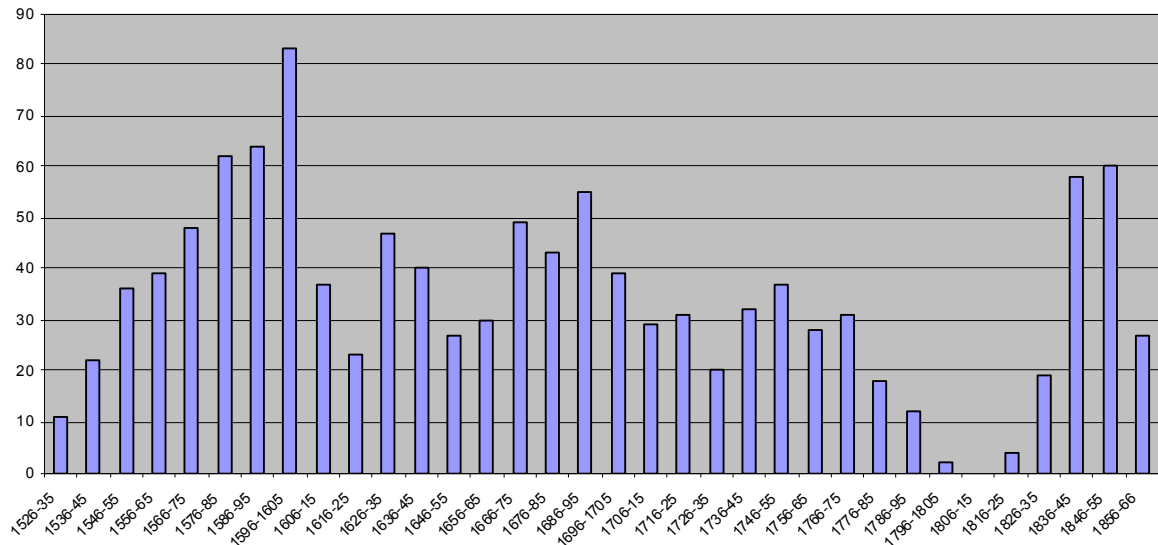
részt vevő személyek száma kevesebb, mivel voltak olyan diákok, akik két-három egyetemen is megfordultak a vizsgált időszakban.

Az ország három részre szakadása után a legnagyobb kulturális problémát az jelentette, hogy nem volt egyetem Magyarországon, s így a magyar fiatalok külföldre mentek tanulni. Ebben az időben az olasz egyetemek Európa legnépszerűbb oktatási intézményei közé tartoztak. Ezért nem meglepő, hogy az 1526-ot követő fél évszázadban jelentős számban fordultak meg magyarok Itália egyetemein. A diákokat vonzotta az Európa-szerte ismert tanárok által biztosított magas színvonalú képzés, továbbá azok a kiváltságok, amelyek a felavatott magisztert és doktort az egész világon megillették. A 17–18. század fordulóján még mindig viszonylag magas volt a magyar peregrinusok száma. A következő évszázadban viszont már egyre kevesebben tanultak Itáliában: 1776 és 1825 között mindössze 36 beiratkozott főről van tudomásom. A napóleoni háborúk szinte teljesen elzárták a peregrinusok útját. Volt olyan időszak 1806 és 1815 között, amikor egyetlen magyarországi hallgató sem tanult olasz egyetemen. A reformkor új lendületet adott a külföldi egyetemjárásnak: az itáliai egyetemeken tanuló magyarok száma fokozatosan nőtt, így 1846 és 1855 között már 60 magyar diák iratkozott be olasz egyetemekre.

Az első táblázat szerint az Itáliában tanuló magyar hallgatók száma folyamatosan növekedett 1605-ig, majd kisebb visszaesésekkel ugyan, de egyenletes maradt. A 18. század második felében viszont számuk a kedvezőtlen körülmények miatt jelentősen csökkent. A gazdag magyar diákok ebben az időben inkább a közeli bécsi egyetemet látogatták, a protestáns fiatalok pedig a német és a holland egyetemeket részesítették előnyben. Amikor pedig nagyszombati egyetemünk 1769 végén orvosi fakultást is kapott, gyakorlatilag megszűnt az itáliai egyetemek látogatása.

1. táblázat

A beiratkozások száma évtizedenként 1526-1866 között

1526 és 1866 között a római Collegium Germanicum–Hungaricum volt a magyar és az erdélyi diákok által leglátogatottabb olasz intézmény. A 17. és a 18. század során – amely nemcsak a kollégium, hanem a magyar katolikus egyház virágkora is – több száz hallgató tanult az intézményben teológiát, akik hazatérve, többnyire az egyházi hierarchia magasabb fokán folytatták pályafutásukat. A növendékek közül többen püspökök vagy érsekek lettek, de jó néhányan beléptek a jezsuita rendbe is.

A korszak második leglátogatottabb egyeteme a padovai volt, amelynek fénykora a 16. századra tehető.¹⁵⁶ A vizsgált időszak első száz évében tanultak itt a legtöbben, tízévenként átlagban 15 magyar hallgató érkezett a városba. Az oktatás színvonalának hanyatlása miatt a 17. században, főként annak második felében csökkent a magyar diákok száma, s csak 1826-tól nőtt az érdeklődés az egyetem iránt. Ekkor Padova már a Habsburg Birodalomhoz tartozó Lombard–Velencei Királyság része volt. 1836 és 1855 között összesen 53 fő tanult Padovában.

¹⁵⁶ Az egyetem levéltári anyagának jelentős részét az „Archivio Storico dell’Università di Padova” őrzi.

A harmadik legnépszerűbb egyetem a magyarok körében a nagy hagyományokkal és hírnévvel rendelkező bolognai volt.¹⁵⁷ Itália legrégebbi felsőoktatási intézményében 1526 és 1866 között – eddigi ismereteink szerint – 187 magyarországi és erdélyi diák tanult. Az egyetem a 13. és a 16. század között a magyarok által látogatott egyik legnépszerűbb külföldi felsőoktatási intézmény volt. A 16. század elejétől azonban viszonylag kevés magyar diák, évtizedenként átlagosan 8–10 fő érkezett ide. A magyarok száma az oktatási viszonyok romlása és a kedvezőtlen életkörülmények miatt fokozatosan csökkent. A 18. század első évtizedeiben négy beiratkozott hallgatóról van tudomásunk. Az utolsó magyar 1749-ben iratkozott be, majd ezt követően az érdeklődés teljesen megszűnt az egyetem iránt.

A magyar peregrinusok mindössze 3–5%-a jutott el Rómába, a későbbi Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémiára,¹⁵⁸ Paviába és Sienába. Rómában és Sienában 1576 és 1625 között 25 hallgató tanult, az 1800-as évek elején újraéledő Paviába és Triesztbe pedig inkább a 19. században érkeztek magyar hallgatók. Paviába a magas szintű természettudományos és orvosképzés vonzotta a magyarokat,¹⁵⁹ az 1816-ban alapított, speciális képzést nyújtó Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémiára pedig kereskedők, építészek és hajómérnökök iratkoztak be. A 16. századtól Ferrarában, Perugiában, Parmában, Nápolyban, Pisában, Firenzében és Veronában – feltehetően az egyetemek bizonytalan helyzete, az oktatás színvonala és a rossz életkörülmények miatt – csak elvétve tanult egy-egy magyar diák.

---

¹⁵⁷ Az egyetem levéltári adatait 1859-ig az „Archivio di Stato di Bologna” őrzi, ahol a 19. századi beiratkozási anyagoknyelvek találhatóak. Az egységes olasz királyság megalakulása után az egyetemre vonatkozó iratok a matrikulumokkal együtt az „Archivio Storico dell'Università degli Studi di Bologna”ba kerültek.

¹⁵⁸ A Habsburg Birodalomhoz tartozó Triesztben olasz tannyelvű, de összbirodalmi jellegű tanintézetként 1817. május 17-én nyílt meg az „Imperial regia Accademia de Commercio e Nautica”. A három évfolyamos tanintézet kereskedelmi és egy műszaki jellegű hajóépítő, tengerészeti szakosztályból állt. Az akadémia iratanyaga hiánytalanul megmaradt a Trieszti Állami Levéltárban. Kezdetben több tanév matrikulája található egy kötetben, majd később, 1846-tól 1896-ig minden egyes kötet egy-egy tanév teljes listáját tartalmazza.

¹⁵⁹ Az egyetemet 1361-ben alapította IV. Károly császár három fakultással. A Habsburg Birodalomhoz tartozó intézményben Mária Terézia idején felvilágosult reformokat vezettek be, majd 1781-ben ide helyezték Rómából a Collegium–Germanicum Hungaricumot, amely a francia megszálláskor bezárta kapuit. 1814-től 1859-ig Pávia újra a Habsburg Birodalomhoz tartozott.

Az egyes intézmények jelentőségére a fakultások látogatottságából is következtethetünk. A korszakban beiratkozott magyar diákok 44%-a – 511 fő – teológiát tanult. Elsősorban a római Collegium Germanicum–Hungaricum vállalt szerepet a hazai katolikus értelmiség képzésében. A magyar peregrinusok még Padovában és Bolognában tanultak teológiát, főként 1526 és 1575 között, a Collegium Germanicum–Hungaricum megalapítása előtt. 1675 és 1725 között 130 fiatal – az Itáliában abban az időben megfordult összes magyar hallgató 70%-a – iratkozott be teológiai fakultásra. A 19. században csökkent a teológushallgatók száma, 1826 és 1866 között az Itáliában tanuló összes magyar diáknak már csak 16%-a – 26 fő – választotta a teológiát.

A bölcsészettudomány volt a második legnépszerűbb kar az időszakban, amelyet a magyar diákok a római Collegium Germanicum–Hungaricum mellett Padovában és Bolognában tanultak. A bölcsészettudományok iránt a 16. és a 17. században volt a legnagyobb az érdeklődés, amely azonban a 19. század elején csökkent. 1825 és 1866 között már csupán három magyarországi hallgató iratkozott be valamelyik olasz egyetem bölcsészkarára.

Az orvostudományi fakultást a diákok 9,5%-a – 111 fő – választotta. Orvosképzés szempontjából a legfontosabb egyetem a padovai volt, ahol a medikus diákok 70%-a tanult. Mivel a pesti orvosi karon a nem katolikus vallásúak csupán licenciátusi címet kaphattak, a zsidó és a protestáns hallgatók Padovába mentek tanulni, ahol minden nehézség nélkül doktorrá avatták őket, hazatérve pedig folytathatták orvosi gyakorlatukat. Az orvostanhallgatók nagy része – 61 fő – ezért 1825 és 1866 között érkezett Padovába. A doktorrá avatási nehézségek miatt magyar orvostanhallgatók még Paviában is tanultak, ahol magas szintű sebészképzésben részesültek.

A jogtudományt összesen 76 fő, a diákok 6,5%-a választotta. A jogászképzés szempontjából Padova volt jelentős: a vizsgált időszakban Itáliában tanult joghallgatók kétharmada hallgatott itt előadásokat, akiknek nagy része a 16. században érkezett a városba. Fontos volt még a bolognai egyetem, amelyen 12 hallgató tanult jogtudományt az 1500-as években. Kis számban, csak elvétve fordult meg magyar joghallgató Siena, Ferrara, Parma és Pisa egyetemén.

Az itáliai egyetemjárásban csekély szerepet játszott a mérnökképzés. Az 1840-es évektől a magyarországi mérnökhallgatók a speciális, magas színvonalú hajómérnökképzést nyújtó Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémián tanultak.

Az itáliai peregrinusok felekezeti megoszlásáról csak hiányos adatok állnak rendelkezésünkre: az 1163 főből mindössze 30%-nak – 420 főnek – ismert a vallása. Az nyilvánvaló, hogy a római Collegium Germanicum–Hungaricumban megfordult hallgatók katolikusok voltak. Más intézményekben – Padovában, Bolognában – a katolikusok mellett tanultak evangélikusok, unitáriusok és reformátusok is. A 19. századtól a magyarországi zsidó hallgatók is megjelentek az itáliai felsőoktatási intézményekben, akik Padova és Pavia egyetemének népszerű orvosi fakultására iratkoztak be.

A hallgatók származási helye a rendelkezésre álló források alapján 661 esetben azonosítható. A történeti Magyarország és Erdély területén található származási helyeket a hagyományosan meghatározható nagyrégiók szerint csoportosítottam. A Felvidékhez a Duna vonalától északra eső, valamint a kárpátaljai területeket soroltam. A második nagyobb egységbe tartoznak a dunántúli megyék, beleértve Komárom és Esztergom megyét is. A következő régió Erdély és a Partium, illetve az Alföld, Bácska és Bánát.

2. táblázat

A hallgatók származási helyének nagyrégiók szerinti megoszlása 1526 és 1866 között

<i>Felvidék+Kárpátalja</i>	324 fő	27,85%
<i>Dunántúl</i>	144 fő	12,38%
<i>Erdély +Partium</i>	113 fő	9,71%
<i>Alföld+Bácska, Bánát</i>	42 fő	3,61%
<i>Buda, Pest, Óbuda</i>	38 fő	3,26%
<i>Nem meghatározható</i>	502 fő	43,16%

Összesen	1163 fő	100,00%
----------	---------	---------

Legtöbben a Felvidék területéről érkeztek Itáliába. Számuk megegyezik a másik három régióból származó hallgatók számával. Dunántúlról a magyarországi diákok 12%-a ment Olaszországba, és viszonylag magas arányban voltak jelen a protestáns többségű Erdélyből is, amelynek 9,71%-os mutatója ebben az időszakban jelentősnek mondható. A legkevesebben – az összes hallgató mintegy 7%-a – az Alföldről, Bácska és Bánát vidékéről, Pestről, Budáról és Óbuda városából mentek olasz egyetemekre tanulni. Az utóbbi két régió nagy része másfél évszázadon át hódoltsági terület volt.

II. 2. Olasz egyetemek magyar hallgatói a dualizmus korában

A dualizmus első évtizedeiben, a nagy fejlesztések és az állami támogatások időszakában a hazai felsőoktatás gyorsan fejlődött, intézményhálózata kialakult. A polgárosodás és az államapparátus kiépítése egyre több szakképzett munkaerőt, illetve értelmiségit igényelt. A korszakban három új egyetem kezdte meg működését: Kolozsváron 1872-ben, Pozsonyban és Debrecenben 1914-ben. Az egyetemi intézményrendszer bővülése ellenére a dualizmus korában is fontos szerepet játszott a peregrináció. A század végén azonban már nem az alapképzés, hanem a tovább-, a rész-, esetenként a posztgraduális képzés miatt mentek a fiatalok külföldre hazai egyetemi tanulmányaik után.

Az 1867. évi kiegyezés után a magyar állam az Osztrák–Magyar Monarchia államkeretén belül szinte azonnal gondoskodni kívánt a hazai művelődés európai színvonalhoz közelítéséről. Eötvös József és Trefort Ágoston, a kiegyezés nemzedékének kiemelkedő kultúrpolitikusai felismerte, hogy Magyarország nyugat-európai kulturális és tudományos kapcsolatainak

ápolásában jelentős szerepet játszanak a magyar fiatalok külföldi egyetemeken folytatott tanulmányai. Ennek jegyében döntöttek a külföldi egyetemjárás és a tudományos továbbképzés szabályozásáról, főként saját ösztöndíjak alapításáról. Már az 1868. évi első költségvetés is elkülönítette a külföldi ösztöndíjakat, amelyek elsősorban a tanárképzés színvonalának emelését szolgálták. „*Tanerőket csak úgy nyerhetünk, ha sok fiatal képzett embert küldünk ki külföldre, és műveltetjük őket, főképpen azért, hogy itten a tanítóképezdek föllállítására szükséges erőket nyerjünk, mert mielőtt tanítóképezdeket nem állíthatunk kellő számmal, addig a népnevelést bizonyára nem emelhetjük a kellő fokra ...*”¹⁶⁰ állapította meg báró Eötvös József kultuszminiszter.

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium átlagosan 15–20 fő külföldi tanulmányát támogatta évente, de más minisztériumok költségvetéséből is elkülönítettek forrásokat erre a célra. Így például a Kereskedelmi Minisztérium a századfordulón rendszeresen támogatta a kereskedelmi főiskolások utazásait a keleti országokba. A dualizmus korának ösztöndíjakciója sikeres volt: a pályázók többsége Ausztriában, Németországban, Franciaországban és Olaszországban – a magyar peregrinusok által a korábbi századokban is látogatott egyetemeken – tanult és kutatott. A két világháború közötti korszak tudományos, művészeti és kultúrpolitikai életének szinte valamennyi neves magyar képviselője – hallgatóként vagy kutatóként – részt vett az ösztöndíjprogramban.

A rendelkezésre álló források szerint 1867 és 1918 között 185 magyar hallgató iratkozott be olasz egyetemre (3. táblázat). Ebbe beleszámítottam az olasz tannyelvű, de a Monarchiához tartozó Trieszt város Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémiáját. A magyar felsőoktatás ebben az időben megfelelő alapképzést nyújtott, ezért kevésbé volt szükség külföldi tanulmányokra. A diákok több mint fele a dualizmus végén, 1890 és 1918 között, az alapképzés befejezése után elsősorban azért ment olasz egyetemekre, hogy kiegészítő vagy posztgraduális képzésben részesüljön.

3. táblázat

A beiratkozások száma évtizedenként 1867 és 1918 között

---

¹⁶⁰ Mann Miklós: *Oktatáspolitikai koncepciók a dualizmus korából*. Tankönyvkiadó, Bp. 1987. 19. old.

1867-1877	<i>28 fő</i>	14,05%
1878-1887	<i>25 fő</i>	13,51%
1888-1897	<i>29 fő</i>	15,67%
1898-1907	<i>48 fő</i>	26,48%
1908-1918	<i>55 fő</i>	29,72%

A dualizmus korában a magyarok által leglátogatottabb intézet, a korábbi évszázadokhoz hasonlóan, továbbra is a római Collegium Germanicum-Hungaricum volt (4. táblázat). A magyar katolikus egyház újkori történetében kulcsszerepet játszó intézményben az olasz egyetemekre beiratkozott összes magyarországi hallgató több mint fele – 55,14%-a – tanult. A Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémián előadásokat hallgató magyar diákok száma a kiegészítést követő évtizedben átmenetileg csökkent, a dualizmus korának vége felé azonban kis mértékben újból növekedni kezdett. Ennek oka az volt, hogy a Kereskedelmi Minisztérium támogatta a kereskedelmi hallgatók külföldi tanulmányát. A római Gregorián Egyetemet kizárólag a 20. század elejétől látogatták a kánonjogot tanulmányozó teológushallgatók. Kevesen mentek a római Sapienza Egyetemre és a velencei Kereskedelmi Főiskolára¹⁶¹ is.

4. táblázat

A beiratkozások száma korszakonként és egyetemenként 1867 és 1928 között

---

¹⁶¹ Velencében 1868-ban alapították „Regia Scuola Superiore di Commercio in Venezia” néven kereskedelmi főiskolát. Az intézet iratanyagát a velencei Foscari Egyetem levéltára őrzi.

	Egyetemek	1867-1877	1878-1887	1888-1897	1898-1907	1908-1918	Összesen	Százalék
1	CGH Roma	12	15	20	32	26	105	56,75%
2	Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémia	16	9	6	2	8	41	21,08%
3	Pontificia Università Gregoriana Facoltà di Diritto Canonico				13	21	34	18,38%
5	Roma, Sapienza Egyetem				2		2	1,08%
6	Velence, Kereskedelmi Főiskola		1		1		2	1,08%
7	Nápoly, Stazione Zoologica			1			1	0,54%
	Összesen	28	25	27	50	57	185	100%

Viszonylag nagy számban áll rendelkezésre olyan adat, amely a hallgatók tanulmányainak jellegére utal. Az ötödik számú táblázat szerint a dualizmus korában az itáliai peregrinációban kiemelkedő volt a teológushallgatók aránya: számuk az összes magyarországi hallgató 74%-át tette ki, és közülük is legtöbben a római Collegium Germanicum–Hungaricum-ban tanultak. A magyar teológushallgatók megfordultak az 1824 után ismét a jezsuita rendhez tartozó római Gregorián Egyetemen is, ahol a kánonjogot tanulmányozták. Az egyetem egyházi fakultását IX. Pius pápa alapította 1876-ban. Az intézmény dokumentációja – diákok adatai, egyházi doktori fokozat megszerzése stb. – megbízhatóbb és teljesebb, mint a Lateráni Egyetem hasonló adatbázisa, amely 1876 óta a diákok nevét, a bakkalaurátusi, a licenciátusi vagy a doktori fokozat megszerzését sorolja fel az egyetem évkönyveiben. A 19. század második felétől egyre nagyobb volt az igény a felsőfokú kereskedelmi iskolák iránt. Hazánk fiai előszeretettel látogatták az ilyen jellegű külföldi intézeteket, a 20. század elején megnyíló német kereskedelmi akadémiákat, valamint közelségük miatt a Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémiát és a Velencei Kereskedelmi Akadémiát.

5. táblázat

Az egyes intézmények különböző karain tanuló hallgatók száma 1867 és 1918 között

	Egyetemek	J	Me	Ph	Th	Nincs ad.	Összesen
1	CGH Roma				105		105
2	Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémia		10			31	41
3	Pontificia Università Gregoriana Facoltà di Diritto Canonico				34		34
4	Roma, Sapienza E.	1		1			2
5	Velence, Kereskedelmi Főiskola		2				2
6	Nápoly, Stazione Zoologica					1	1
	Összesen	1	12	1	139	32	185

II. 3. Magyarországi hallgatók származásának területi megoszlása 1867 és 1918 között

Az anyaggyűjtés egyik legfontosabb kiindulópontja a hallgatók származási helyére vonatkozó adatok vizsgálata volt. Az egyetemek nyilvántartásai, valamint a rendelkezésre álló egyéb források alapján a dualizmus korában Olaszországban megfordult magyar peregrinusok 75 százalékának meghatározható a születési helye, és mindössze 46 fő esetében ismeretlen ez az adat (6. táblázat). A származási helyek pontos meghatározása érdekében a történeti Magyarország és Erdély területét 99 közigazgatási egységre bontva vizsgáltam. A megyék, a székek és a járások mellett 19 város adatait is bevettem, hogy a nagyobb városok „peregrinálási” szokásairól is legyen információnk.

6. táblázat

**A hallgatók származási hely szerinti megoszlása a megyék csökkenő sorrendjében,
a 3 főnél több személyt küldő egységek alapján**

	MEGYÉK	1867-1890	1891-1918	Összesen
1	Ismeretlen	11	35	46
2	Buda, Pest, Óbuda	8	13	21
3	Bács megye	3	7	10
4	Torontál megye	3	2	5
5	Abaúj megye	1	3	4
6	Nyitra megye	1	3	4
7	Somogy megye	0	4	4
8	Sopron város	2	2	4
9	Baranya megye	0	3	3
10	Bihar megye	2	1	3
11	Fejér megye	1	2	3
12	Gömör megye	2	1	3
13	Pest megye	1	2	3
14	Sopron megye	2	1	3
15	Szatmár megye	1	2	3
16	Szepes megye	1	2	3
17	Tolna megye	0	3	3
18	Vas megye	0	3	3
19	Alsó-Fehér megye	0	3	3
20	Udvarhely szék	2	1	3
	Egyéb	20	31	51
	Összesen	61	124	185

Pestről,

Budáról és Óbudáról,

illetve 1873 óta Budapestről érkezett az összes Olaszországban tanuló magyar hallgató 11%-a. A magyar felsőoktatás legjelentősebb intézménye ugyanis a budapesti tudományegyetem volt, ahonnan – főleg alapképzés után – a legtöbb magyar fiatal utazott külföldi egyetemekre. Bács megyéből tíz, Torontál megyéből öt, Abaúj, Nyitra, Somogy megyéből, illetve Sopron városából 4 fő tanult Itáliában. 12 megyéből 3-3 hallgató iratkozott be valamelyik olaszországi egyetemre.

A hetedik táblázatban a történelmi Magyarország hagyományosan meghatározható nagyrégiói szerint csoportosítottam a rendelkezésre álló adatokat. Az 1867 előtti időszakhoz hasonlóan ebben az időben is a Felvidékről érkezett a legtöbb hallgató Itáliába. A dunántúli térségben évszázados hagyományai voltak a külföldi egyetemjárásnak, és a többségében katolikus lakosság szívesen látogatta az olasz egyetemeket. Az 1867 előtti korszakhoz viszonyítva a dunántúli területek részaránya a peregrinációban 12,38%-ról 17,83%-ra növekedett. Alföld, Bácska és Bánát területéről a korábbi időszak 3,61%-ához képest a hallgatók 13,51%-a ment Olaszországba tanulni. Erdélyből származott a magyar diákok

11,89%-a. Bár a táblázat szerint Budáról és Pestről érkezett a 19. században a legkevesebb diák Olaszországba, a főváros a dualizmus előtti korszakhoz képest növelni tudta diákjainak számát 3,26%-ról 11,35%-ra.

7. táblázat
A hallgatók származási helyének nagyrégiók szerinti megoszlása

<i>Felvidék+Kárpátalja</i>	38 fő	20,54%
<i>Dunántúl</i>	33 fő	17,83%
<i>Alföld+Bácska, Bánát</i>	25 fő	13,51%
<i>Erdély+Partium</i>	22 fő	11,89%
<i>Buda, Pest, Óbuda</i>	21 fő	11,35%
<i>Nem meghatározható</i>	46 fő	24,86%
Összesen	185 fő	100,00%

A peregrinusok származási helyének területi eloszlása sokkal kiegyenlítettebb volt a dualizmus idején. Az egyes régiók között nem voltak olyan nagy különbségek, mint korábban: az ország minden részéről szinte egyenlő arányban iratkoztak be magyar hallgatók olasz felsőoktatási intézményekbe.

A magyar peregrinusok felekezeti megoszlásáról hiányosak az adataink, mivel az olasz intézményekben eltérő volt az anyakönyvezés gyakorlata. Mindezek ellenére valószínűsíthető, hogy a teológushallgatóknak köszönhetően a katolikusok aránya – mintegy 75% – volt a legmagasabb. A források alapján hét, izraelita felekezethez tartozó magyarországi hallgatóról van tudomásunk, akik mindannyian a Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémiára iratkoztak be. A dualizmus korában a felsőfokú kereskedelmi képzés iránti érdeklődés is jelentős volt a hazai zsidóság körében, akik nemcsak a hazai kereskedelmi iskolákban, hanem külföldi felsőoktatási intézményekben is nagy számban voltak jelen. A korszakban kevés magyarországi protestáns tanult olasz egyetemen: az ismert adatok 1–2%-a utal református vagy evangélikus magyar hallgatóra.

III. MAGYAR–OLASZ KULTURÁLIS KAPCSOLATOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

III. 1. Diplomáciai kapcsolatok a két világháború között

Trianon hazánk történetének egyik legnagyobb tragédiáját jelentette. Az 1920. június negyedikén aláírt trianoni békeszerződés értelmében hazánk területe 282 ezerről 93 ezer négyzetkilométerre, lakosainak száma 18,2 milliőről 7,6 millióra csökkent. Magyarország gazdasági helyzete gyökeresen megváltozott: a háborút követő békerendszer ugyanis nemcsak Közép-Kelet-Európa országhatárait rajzolta újjá, hanem az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és a kereskedelem hazai és nemzetközi feltételeit is megváltoztatta. A gazdaság bénultsága és az alacsony termelési szint, valamint az infláció nagyfokú munkanélküliséget, a bérből és fizetésből élő rétegek életszínvonalának erős csökkenését eredményezte. 1919–1920-ban emberek százezrei éltek éhezve, fázva, ruházat és lakás nélkül. Mindezt tetézte az elvesztett háború, a két forradalom és a román megszállás, ami súlyos társadalmi, politikai és gazdasági válságba sodorta az országot. Hazánk gazdasági ereje minimális, a lakosság hangulata letargiába fulladó volt, saját erejébe vetett hite és önbizalma szertefoszlott. Az első világháború utáni összeomlás a középkori magyar állam mohácsi katasztrófájához hasonlítható. Ebben a helyzetben Magyarország elsősorban Olaszországra támaszkodva próbálta elérni külpolitikai céljait. A magyar–olasz külpolitikai kapcsolatok áttekintése már csak azért sem egyszerű feladat, mert az új békerendszer életbe lépésével a nemzetközi diplomácia szerepe rendkívüli mértékben felértékelődött. Ebben az új Európában hazánk vezető politikusai – különösen az 1920-as évek végétől – minden lehetséges módon megpróbálták jó kapcsolatokat kiépíteni azokkal az országokkal, amelyek a trianoni békediktátum megváltoztatására törekedtek.

A területi és a gazdasági veszteség nagyságát fokozta, hogy hazánk a Monarchia szétesésével nagyhatalmi szerepét is elvesztette.¹⁶² 1920 után Magyarország független, ám Európa egyik leggyengébb és legkiszolgáltatottabb országa lett. A trianoni békeszerződés formailag helyreállította ugyan az ország szuverenitását, Magyarország azonban az európai erőviszonyokat tekintve jelentéktelen kis állammá zsugorodott. A nagyhatalmak – Franciaország, Anglia stb. – a huszadik század első felében, egészen a második világháború végéig arra törekedtek, hogy érdekérvényesítő képességüket a többi állammal szemben növeljék. Ennek megfelelően csak ezek a nagyhatalmak tartották egymással nagykövetségi szinten a kapcsolatot. Ezzel szemben a Monarchia felbomlása után hazánk csak követeket küldhetett

---

¹⁶² *Hazánk a kiegyezéstől 1918-ig befolyással volt a Monarchia külpolitikájára, az európai erőviszonyokban nagyhatalmi szerepet játszott.*

más államokba és csak ilyen státusú diplomatákat fogadhatott. A békeszerződések aláírása idején még a nagyhatalmi együttműködés érvényesült, azonban röviddel ezt követően ez az érdekközösség megszűnt. Minden nagyhatalom saját nemzeti érdekeit helyezte központba a politika, a gazdaság és a diplomácia területén is. Az első világháborút lezáró trianoni békediktátum után a magyar külpolitika legfőbb törekvése a békeszerződés revíziója és a hazánktól igazságtalanul elcsatolt magyar lakta területek visszaszerzése volt. Páratlan nemzeti egység alakult ki a revízió kérdésében: a közvélemény – pártállástól függetlenül – a politikusokkal együtt a történelmi Magyarország visszaállítására törekedett.¹⁶³

A békediktátum felülvizsgálatára irányuló követeléseket, közvetlenül Trianon után, egyetlen esetben sikerült csak békés úton érvényesíteni. Az 1921. december 14-e és 16-a között Sopron és környékéről tartott népszavazáskor a helyiek több mint 65%-a Magyarországot választotta hazájául.¹⁶⁴ Ez az esemény volt az egyetlen tartós, a nagyhatalmak egyetértésével létrejött békés területi revízió. A soproni népszavazást megelőző tárgyalások során Magyarországot főként az olasz diplomácia támogatta. 1921. október 11-e és 13-a között, Della Torretta olasz külügyminiszter közvetítésével ült tárgyalóasztalhoz Bethlen István és Johannes Schober kancellár a velencei Municipio palotában. A korabeli jegyzőkönyvi bejegyzések szerint megállapodás született arról, hogy a fegyveres csoportok kivonulása után az olasz külügyminiszter megteszi a szükséges intézkedéseket a szövetséges csapatok Sopronba vezénylésére. Nyolc nappal azután, hogy a szövetséges tábornokok bizottsága megállapította, hogy a területen nyugalom uralkodik, Sopron városában és környékén népszavazást rendeztek.¹⁶⁵ 1921. október 11-e és 13-a között Sopron és környéke sorsáról tehát az olasz diplomaták döntöttek Velencében. Mindez azért is figyelemre méltó, mert a

---

¹⁶³ *A revízió szükségességében mindenki egyetértett, ám mértékéről bizonyos csoportok különböző módon vélekedtek. A Bethlen István, Teleki Pál és Szekfű Gyula történész nevével fémjelzett csoport támogatta, hogy a szétdarabolt Magyarország határai között a magyarság vezetésével föderatív államalakulat jöjjön létre. Ezzel szemben Gömbös Gyula elismerte ugyan Horvátország jogát az önállóságra, ám elutasította a nemzetiségek területi önkormányzati jogát.*

¹⁶⁴ *Az 1919. szeptember 10-i Saint German-i béke Ausztriának ítélte Moson, Sopron, Zala és Vas vármegyék nyugati sávját, az úgynevezett Burgenlandot, azzal az indoklással, hogy ne valósulhasson meg a tervezett csehszlovák–délszláv folyosó.*

¹⁶⁵ *A párizsi olasz nagykövetség, a nagykövetek tanácsának jegyzőkönyve. Párizs, 1921. október 19. AD. Europe 1918–40. Autriche vol. 90, ff. 236–245.*

trianoni békeszerződés által megcsönkített Magyarországnak ez volt az első diplomáciai sikere.¹⁶⁶

Az első világháborút lezáró Párizs környéki békeszerződések után Olaszország mint győztes hatalom megkapta Dél-Tirolt, Triesztet, Isztriát és Dalmácia egyes részeit. A közvélemény azonban ennél többet akart.¹⁶⁷ Az olasz politikusok a béketárgyalásokon ugyan a győztesek asztalánál ültek, az antant két fő hatalma, Franciaország és Anglia azonban másodrendű szövetségesként kezelte őket.¹⁶⁸ Az első világháború után az olasz külpolitika egyik legfontosabb célkitűzése volt, hogy megvesse lábát Délkelet-Európában. Benito Mussolini¹⁶⁹ olasz miniszterelnök figyelme az 1920-as évek második felében egyre inkább Bulgária és Magyarország felé fordult.¹⁷⁰ Olaszország eleinte tartott az Osztrák–Magyar Monarchia feléledésétől, ezért aztán jó viszonyt ápolt a kisantant államaival. A helyzet 1926-ban változott meg, amikor bebizonyosodott, hogy a Habsburg-restauráció feltételei sem Ausztriában, sem Magyarországon nem adottak. Miután Franciaország az 1920-as években szerződést kötött Jugoszláviával, Romániával, Csehszlovákiával és Lengyelországgal, az olasz vezetés számára nyilvánvalóvá vált, hogy a kisantra, mint szövetséges partnerre a továbbiakban nem számíthat.¹⁷¹ A magyar–olasz kapcsolatok szorosabbra fűzését Mussolini

---

¹⁶⁶ Magyarország 1921. május 23-án kérte felvételét a Népszövetségbe. Hazánk ugyanis csak ily módon tudott kitörni a nemzetközi elszigeteltségből, és így tudta a határon kívül maradt magyarság érdekeit megfelelően képviselni.

¹⁶⁷ 1919-ben a neves író, Gabrielle D'Annunzio által szervezett fegyveres csoport elfoglalta a győztes hatalmak által Jugoszláviához csatolt Fiumét.

¹⁶⁸ Az olasz érdekeket és követeléseket alig vették figyelembe, s Róma a gyarmatok újrafelosztásánál csak értéktelen területeket kapott.

¹⁶⁹ Benito Mussolini (1883–1945) 1900 és 1914 között az olasz szocialista párt tagja, 1912-től a párt lapjának, az *Avantinak* a főszerkesztője volt. Az első világháború kitörése után a háborúba való belépés mellett emelt szót, ezért kizárták a pártból. Kiadta a *Popolo d'Italia* című lapot, amely 1918-tól a fasiszta mozgalom lapja lesz. 1921 novemberében a fasiszmus ducejévé (vezérévé) választották Rómában. Egyesítette a fasiszta irányzatokat és megalakította a Nemzeti Fasiszta Pártot. 1922. október 29-én III. Viktor Emánuel király kinevezte miniszterelnöknek, majd a fasiszta feketeingesek bevonultak Rómába (*Marcia su Roma*).

¹⁷⁰ Bulgária szemben állt Olaszország két balkáni ellenfelével, Jugoszláviával és Görögországgal, Magyarország pedig Olaszország délkelet-európai hegemon törekvéseinek egyik támogatója lett.

¹⁷¹ Magyarország története 1918–1990. Szerk.: Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos. Korona Kiadó Bp. 88. old.

kezdeményezte 1926 őszén.¹⁷² 1927-ben kezdődtek meg a kétoldalú szerződést előkészítő tárgyalások, amelyek eredményeként a magyar Külügyminisztérium szerződés- és titkos jegyzékváltás-tervezetet dolgozott ki. A magyar előterjesztés a két ország „laza együttműködését” szorgalmazta, amely nem tekinthető sem szövetségi, sem semlegességi, sem megnehtámadási egyezménynek. 1927 márciusában gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter Rómába utazott, hogy előkészítse a szerződés aláírását és Bethlen István miniszterelnök találkozását Mussolinivel.¹⁷³

Bethlen 1927. április negyedikén érkezett Rómába. A megbeszéléseken a magyar kormányfő kiemelte, hogy mindkét ország közös érdeke a kisantant felbomlása és a francia vezetésű, Duna-konföderáció terv megghiúsítása. Egyetértettek abban, hogy védekezni kell a szláv túlsúllyal szemben, továbbá mindkét állam kiállt Ausztria függetlensége mellett. Bethlen és Mussolini 1927. április 5-én írta alá 10 évre a „barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződést”. A felek rögzítették, hogy amennyiben a szerződést lejárta előtt egy évvel nem mondják fel, akkor az újabb tíz évig marad érvényben. Az első pont kimondta a két állam közötti állandó békét és örök barátságot, a további pontok pedig a diplomáciai úton nem rendezhető vitás kérdések választott bíróság által történő rendezését szabályozták.¹⁷⁴ A szerződés aláírása után, 1928. január elsején öt vagon mezőgazdasági gépalkatrésznek álcázott fegyverkészlet érkezett Szentgotthárdra.¹⁷⁵ A vagonokat az osztrák határőrök felnyitották, így a szállítmányból nemzetközi botrány lett. A kisantant teljes körű vizsgálatot és szankciót követelt, ám a Népszövetség – elsősorban angol nyomásra – megelégedett egy enyhe elmarasztalással.¹⁷⁶

---

¹⁷² *Mussolini 1926. október 23-án a római magyar követen keresztül azt üzentte, hogy szívesen kötne Magyarországgal politikai szerződést.*

¹⁷³ *Gróf Klebelsberg Kunó római látogatásáról a következő fejezetben írok bővebben.*

¹⁷⁴ *1928. évi XXIII. törvénycikk az Olasz Királysággal kötött, 1927. évi május hó 21-én Rómában kelt pénzügyi egyezmény és egyezség becikkelyezése tárgyában. A szerződést kiegészítő titkos egyezményben a két kormányfő rendszeres levélváltás útján, szorosabb politikai együttműködésre kötelezte magát.*

¹⁷⁵ *A fegyverszállítmány Bethlen István és Mussolini titkos tárgyalásainak volt tulajdonítható. Bethlen – többek között Mussolini támogatásával – fel akarta fegyverezni az országot, hogy katonailag is számottevő állammá váljon Magyarország.*

¹⁷⁶ *Magyarország története 1918–1990. Szerk.: Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos, Korona kiad. Bp. 89. old.*

1928-tól tehát Olaszország volt a magyar revíziós külpolitika egyik legfőbb támogatója. Mussolini az olasz szenátusban és a nemzetközi fórumokon többször is nyíltan sikraszállt a magyar revíziós törekvések mellett. A római szenátusban 1928. június 5-én kijelentette, hogy a Duna-medence jelenlegi berendezkedése nem tekinthető véglegesnek: *„Magyarország számíthat Olaszország barátságára. Meg lehet állapítani, hogy a trianoni szerződés területi meghatározásainál nagyon is az elevenébe vágunk az országnak s ehhez hozzá kell még tennünk azt, hogy Magyarország a Duna völgyében ezer év óta rendkívüli történelmi hivatást teljesít. A magyar nemzet, a maga lángoló hazaszeretetével, erejének tudatában, a békeidőkben való szívós munkássága révén jobb sorsot érdemel. Nemcsak az egyetemes igazság szempontjából, de Olaszország érdekeinek szempontjából is kívánatos, hogy a magyar nemzetnek ez a jobb sorsa bekövetkezzék.”*¹⁷⁷ Az 1927-ben megkötött magyar–olasz szerződés fordulópontot jelentett a magyar külpolitikában, s megszüntette az ország nemzetközi elszigetelődését. A politikai és a gazdasági után megtörtént a külpolitikai konszolidáció is. Bethlen immár nyíltan vállalta legfőbb külpolitikai célját, a revíziót.

Magyarország külpolitikai lehetőségei az 1930-as évek első felében tovább bővültek. Miután a nagy gazdasági világválság hatására Bethlen és Károlyi Gyula is megbukott,¹⁷⁸ 1932. október 1-jén a határozott programmal fellépő Gömbös Gyula lett a miniszterelnök. Gömbös külpolitikája nem jelentett alapvető fordulatot a korábbi korszakhoz képest. A magyar kabinet továbbra is szövetségeseket keresett a területi revízió politikájának támogatására. Gömbös folytatta elődje olaszbarát politikáját, s első hivatalos útja is Rómába vezetett. Mussolini és magyar tárgyalópartnere a kétoldalú kapcsolatok szorosabbra fűzéséről döntött.¹⁷⁹ A

---

¹⁷⁷ *Mussolini válogatott beszédei (1922–25). Budapest, Magyar Irodalmi Társaság, 1927. 156. old.*

¹⁷⁸ *A világgazdasági válság miatt a magyar társadalom Bethlent és kormányát tette felelőssé. A miniszterelnök a feszültségek miatt úgy gondolta, hogy az a legszerencsésebb megoldás, ha távozik. Az volt a terve, hogy a válság enyhülésével ismét miniszterelnök lesz. A kormány élére 1931 augusztusában Károlyi Gyula került, aki 1 év múlva, 1932 szeptemberében lemondott. Helyzetét az tette lehetetlenné, hogy az Egységes Párt (kormánypárt) többsége nem őt, hanem Bethlent támogatta. A kormányzó elfogadta a lemondást, s megnyílt az út Gömbös Gyula miniszterelnöki kinevezése előtt. Bethlen nem vállalkozhatott a tisztség betöltésére, ugyanis személye még mindig túlságosan népszerűtlen volt.*

¹⁷⁹ *A szentgotthárdi fegyverszállítási botrányhoz hasonló incidens történt 1933 januárjában. Kiderült, hogy Olaszországból fegyverek érkeztek az ausztriai Hirtenbergbe, hogy onnan továbbszállítsák azokat*

tárgyalásokon a felek megállapodtak a magyar–olasz–osztrák vámunió tervében, továbbá elhatározták, hogy Magyarország és Olaszország kereskedelmi kedvezményeket nyújt egymásnak.¹⁸⁰

Az 1930-as évekre az európai hatalmi viszonyok megváltoztak. Franciaország befolyása visszaszorult a Kárpát-medencében, Anglia pedig elsősorban arra ügyelt, hogy vetélytársai közül senki se szerezhessen hegemón befolyást a térség fölött. A kormány továbbra is azokkal az országokkal próbálta a kapcsolatokat ápolni, amelyek a Párizs környéki békeszerződésekkel rögzített status quo megváltoztatására törekedtek. Németország ebben a nemzetközi környezetben kezdte egyre határozottabban követelni a versailles-i béke revízióját.¹⁸¹ Éppen ezért Gömbös Gyula figyelme Olaszország mellett egyre inkább Németország felé irányult. A magyar külpolitika irányítói már az 1920-as években tisztában voltak azzal, hogy Németország támogatása nélkül nem képzelhető el a revízió. Gömbös a kormányfők közül elsőként kereste fel Hitlert, aki ekkor még elutasította a magyar területi törekvéseket, illetve azokat csak Csehszlovákia ellenében volt hajlandó támogatni.

Gömbös az 1930-as évek első felében közvetítőként kívánt fellépni Olaszország és Németország között. A két nagyhatalom között elsősorban Ausztria miatt voltak érdekellentétek.¹⁸² A római és a berlini kapcsolatainak erősítésére törekvő magyar kormány kényes egyensúlyozásra kényszerült. Németország Ausztria bekebelezésére vonatkozó tervei kiváltották Olaszország ellenállását, s 1934 márciusában Gömbös magyar kormányfő, Dolfuss osztrák kancellár és Mussolini olasz miniszterelnök aláírta a római jegyzőkönyveket. A megállapodások értelmében Olaszország és Ausztria támogatta Magyarország revíziós törekvéseit, Magyarország és Olaszország pedig kiállt az osztrák függetlenségi törekvések

---

Magyarországra. Az ügyből nemzetközi botrány lett, amely végül azzal zárult, hogy Olaszország a fegyvereket visszaszállította.

¹⁸⁰ Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919–45.* Bp. 1988. 134. old.

¹⁸¹ *A német külpolitika 1930-ban, a Brüning-kormány hatalomra kerülésével változott meg. Berlin célja a versailles-i békerendszer szétverése volt, s ebben a programban már Magyarországnak is szerepet szánt.*

¹⁸² *Ausztria függetlenségének fenntartása elsőrendű olasz érdeknek számított, a nemzetiszocialista rendszer pedig nem titkolta, hogy külpolitikai céljai közé tartozik az „Anschluss”, vagyis Ausztria egyesítése Németországgal.*

mellett.¹⁸³ A németellenes cézzattal aláírt hármaz egyezményből Budapest sem politikai, sem gazdasági okok miatt nem maradhatott ki. Gömbös ugyanakkor igyekezett a megállapodás németellenes élet tompítani: elérte, hogy a dokumentum ne rendelkezzen a szerződés formai jegyeivel, s azt is keresztül vitte, hogy az osztrák függetlenség formális garantálására ne kerüljön sor.

A magyar–olasz kapcsolatok alakulása szempontjából az ún. marseilles-i merénylet volt az 1934. év másik meghatározó eseménye. Október 9-én, Marseille-ben merényletet követtek el Sándor jugoszláv király ellen, amelynek áldozatául esett Louis Barthou francia külügyminiszter is. A nyomozás szálai Németországba, Olaszországba és Magyarországra vezettek.¹⁸⁴ A gyilkosságot követő nemzetközi felháborodás és a nyomozás eredményei nehéz helyzetbe hozták a magyar kormányt. Franciaország és a kisantant országai arra törekedtek, hogy csak Magyarországot ültessék a vádlottak padjára. 1934. november 6-án Gömbös Rómába utazott, hogy a kínos ügyről Mussolinivel egyeztessen.¹⁸⁵ A magyar miniszterelnöknek végül sikerült megszereznie Olaszország támogatását, ami azért is volt különösen fontos, mert Mussolini afrikai gyarmatszerző tervei miatt egyre jobban közeledett Franciaországhoz, s kezdte feladni kelet-közép-európai befolyással összefüggő ambícióit. 1935 elején Olaszország és Franciaország Duna-paktum néven egy újabb közép-európai integrációs tervet dolgozott ki.¹⁸⁶ A terv elképzelés maradt, de Magyarországon riadalmat okozott. A Gömbös-kormány számára mindez azt jelentette, hogy a területi revízió olasz támogatása kétséges, ezért Magyarország egyre inkább Németország felé fordult.¹⁸⁷

A harmincas évek második felében a magyar törekvések középpontjában továbbra is a területi revízió megvalósítása állt. Németország visszanyerte nagyhatalmi státusát, s egyre

---

¹⁸³ *Az egyik jegyzőkönyv a három állam gazdasági együttműködésére vonatkozott, s évente 320 000 tonna magyar gabona olasz és osztrák piacon történő elhelyezését biztosította.*

¹⁸⁴ *A merényletet szervező horvát usztasák egy részét Magyarországon képezték ki.*

¹⁸⁵ *Réti György: Olasz diplomáciai dokumentumok Magyarországról. Korunk folyóirat 2004.*

¹⁸⁶ *A tervezet az érintett országoknak egy paktum megkötését ajánlotta a dunai térség status quójának megőrzésére.*

¹⁸⁷ *1935 szeptemberében Gömbös Gyula miniszterelnök hivatalos látogatást tett Berlinben, 1936 augusztusában pedig Horthy Miklós kormányzó látogatta meg Adolf Hitlert.*

meghatározóbb szerepet játszott a magyar külpolitikai gondolkodásban. 1936 fordulatot jelentett az olasz külpolitikában is. Mussolini 1935 októberében támadást indított Abesszínia ellen, ám ehhez nem kapta meg a remélt francia támogatást. A két ország viszonya ezért végleg megromlott, s Róma nyitni kezdett Németország felé. A német–olasz közeledésben jelentős szerepe volt Galeazzo Ciano olasz külügyminiszternek, aki 1936. szeptemberi berlini látogatásakor dolgozta ki az együttműködés kereteit.¹⁸⁸ Ezt követően Mussolini 1936. november 1-jei milánói beszédében már nyíltan a „Berlin–Róma tengelyről” beszélt.¹⁸⁹

Gömbös Gyula halála (1936) után továbbra is rendszeresek voltak Magyarország és Olaszország vezető politikusainak találkozásai. Az egymást váltó magyar miniszterelnökök első külföldi útja mindig Rómába vezetett, ahol rendszeresen egyeztettek a két ország diplomáciai kapcsolatairól, valamint a nemzetközi kérdésekről. Az 1932–1942 közötti években Gömbös Gyula ötször, Darányi Kálmán kétszer, Imrédy Béla egyszer, Teleki Pál és Bárdossy László kétszer látogatott el Benito Mussolinihez. Mussolini többször megígért budapesti látogatása elmaradt ugyan, de veje és politikájának – akkor még – hűséges végrehajtója, Galeazzo Ciano hatszor is járt Magyarországon nyolcéves külügyminisztersége alatt. 1936-ban Horthy Miklós kormányzó is ellátogatott Rómába, amit III. Viktor Emánuel hamarosan viszonzott.¹⁹⁰

Az 1938. szeptember 29-ei müncheni konferencián Anglia, Franciaország és Olaszország hozzájárult ahhoz, hogy Németország visszakapja a szudétánémetek lakta csehszlovák területeket, a magyar követelésekről pedig közvetlen tárgyalásokat javasolt Csehszlovákiával. Mivel azok nem vezettek eredményre, ezért a Csehszlovákiával szemben területi követelésekkel fellépő Magyarország igényeiről Ribbentropp német és Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter határozott.¹⁹¹ Miután Ribbentropp és Ciano, valamint Mussolini egyeztették

---

¹⁸⁸ Galeazzo Ciano Mussolini veje 1936-tól 1943-ig volt külügyminiszter. 1943 februárjában azért mondott le külügyminiszteri tisztségéről, mert egyre több kérdésben nem értett egyet Mussolinivel. Július 25-én a Fasiszta Nagytanácsban Mussolini leváltása mellett szavazott. A volt külügyminisztert később a németek letartóztatták, és átadták az észak-olaszországi bábállamnak. Mussolini 1944 elején kivégeztette Cianót, akinek a háború alatt vezetett naplója értékes kordokumentum.

¹⁸⁹ Czettler Antal: *Mussolini bukása*. Magyar Szemle Bp. 2005.

¹⁹⁰ III. Viktor Emánuel 1937 májusában érkezett Magyarországra családjával. 1918 óta ő volt az első – és 1945-ig az egyetlen – nyugat-európai államfő, aki hazánkba látogatott.

¹⁹¹ Anglia és Franciaország lemondott a bíraskodás jogáról.

álláspontjukat Rómában, november elején Bécsben megkezdődtek a tárgyalások. Így született meg 1938. november 2-án az első bécsi döntés a Belvedere-palotában, s ezt követően vonultak be a magyar csapatok a Felvidékre és Kárpátalja déli övezetébe november 5-én.¹⁹²

1939. február 16-án Horthy Miklós Teleki Pál grófot nevezte ki miniszterelnökké. Teleki külpolitikájában próbált lazítani a német–magyar kapcsolatokon, és csak külső szemlélője szeretett volna lenni a Nyugat-Európa és Németország közötti konfliktusnak. Éppen ezért erősíteni kívánta az olasz és a nyugat-európai orientációt. A magyar kormány elsődleges célja ugyanakkor Erdély visszaszerzése volt, s Magyarország a területi revízióhoz ismét Németországtól és Olaszországtól kapott segítséget. A második bécsi döntésre 1940. augusztus 30-án került sor szintén Ciano olasz és Ribbentrop német külügyminiszter közreműködésével. A német és az olasz döntőbíróság ítélete alapján Magyarországhoz csatolták Észak-Erdélyt a Székelyfölddel, Nagyváraddal és Kolozsvárral.¹⁹³ Miután a magyar kormány engedélyezte a német csapatok átvonulását hazánk területén Románia felé, Magyarország a német befolyási övezetben találta magát. A magyar külpolitika formálisan is feladta semlegességét, és szembekerült a nyugat-európai hatalmakkal, amikor Magyarország 1940 novemberében csatlakozott a néhány héttel korábban aláírt német–olasz–japán háromhatalmi egyezményhez. A magyar külpolitika kényszerpályára került, s egyre inkább a német érdekek kiszolgálójává vált.¹⁹⁴ A két világháború közötti magyar diplomácia legfőbb célja a revízió volt, amelyet csak Olaszország és Németország segítségével tudott elérni. Magyarország a szövetségi rendszerek kialakulásával olyan nemzetközi helyzetben találta magát, amelyben elkerülhetetlenné vált a háborúba való belépése.

Mivel az 1920-as évek első felében megvalósult a politikai és a gazdasági konszolidáció, ezért egyre nagyobb figyelem irányult a külpolitikai törekvésekre. A Bethlen-kormány első

---

¹⁹² *A Kárpátalja elfoglalására irányuló törekvéseket sem Németország, sem Olaszország nem támogatta. Ennek ellenére a magyar kormány elhatározta Kárpátalja katonai megszállásának megindítását. Budapest végül Berlin és Róma határozott hangú, jegyzékben kifejezett tiltakozására leállította a műveletet.*

¹⁹³ *Németország támogatásának az ára az volt, hogy a német csapatok 1940 októberében Magyarországon átvonulva támadhatták meg Romániát.*

¹⁹⁴ *Magyarország története 1918–1990. Szerk.: Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos. Korona Kiadó, Bp. 133. old.*

időszakában – 1922–23-ban – Budapest a megbékélés és a beilleszkedés politikáját folytatta.¹⁹⁵ A háború után Olaszország a versailles-i békerendszerrel kapcsolatban elégedetlenségének adott hangot, mivel Mussolini „megcsönkített győztesnek” tekintette Itáliát. Olaszország nemzetközi fórumokon is támogatta Magyarországot, s felkarolta a magyar revíziós törekvéseket. Éppen ezért Budapest a két világháború között az olasz államot tartotta első számú szövetségésének. Hazánknak olasz segítséggel sikerült kitörnie nemzetközi elszigeteltségéből. A magyar–olasz barátság a két világháború közötti időszakban tartósnak bizonyult, ám ez önmagában kevés volt ahhoz, hogy Magyarország érvényt szerezzen revíziós törekvéseinek.

III. 2. A Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület szerepe a kétoldalú diplomáciai kapcsolatokban

A következő rész a két világháború közötti időszak magyar–olasz kulturális kapcsolataiban meghatározó szerepet betöltő Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület megalakulásának körülményeit és működését mutatja be. A fejezet újszerűségét az adja, hogy az egyesületről eddig még nem jelent meg hasonló részletességgel tanulmány. Elsődleges forrásként az egyesület olasz nyelvű kiadványát, a *Corvinát* használtam fel, amely részletesen beszámolt az egyesület mindennapi életéről.

---

¹⁹⁵ *Hazánkat 1922-ben felvették a Népszövetségbe, majd elfogadták igényünket nemzetközi kölcsön felvételére.*

Mivel hazánk külpolitikai mozgástere korlátozott volt, ezért a magyar kormány megpróbált minden lehetőséget megragadni, hogy felhívja a nyugat-európai országok figyelmét Magyarországra. Ennek a törekvésnek egyik eszköze a külföldi kulturális és tudományos kapcsolatok erősítése volt. A Külügyminisztérium támogatásával kulturális- tudományos egyesületek alakultak, folyóiratok jelentek meg külföldön, illetve nemzetközi konferenciákat szerveztek.

Vittorio Cerruti¹⁹⁶ olasz diplomata és Berzeviczy Albert, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke kezdeményezésére 1920-ban alakult meg a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Tudományos, Irodalmi, Művészeti és Társadalmi Egyesület. Az 1920. május másodikára összehívott alakuló ülésen a kor olyan neves írói, tudósai vagy politikusai voltak jelen, mint gróf Apponyi Albert, Beöthy Zsolt irodalomtörténész, esztéta, a budapesti egyetem professzora, gróf Csáky István diplomata, az Imrédy-, majd a Teleki-kormány külügyminisztere, Hegedüs Lóránt pénzügyminiszter, Csernok János esztergomi érsek, Klebelsberg Kunó későbbi kultuszminiszter, Tormay Cecile, a kor népszerű írónője, valamint Vészi József, a Pester Lloyd igazgatója.¹⁹⁷ Az alapszabályzat fő célként az Olaszország és Magyarország között fennálló tudományos és kulturális kapcsolatok fejlesztését jelölte meg, különös tekintettel az irodalomra, a művészetre, valamint a nyelvi képzésre. Az egyesület feladatai közé tartozott tudományos konferenciák, színházi előadások, koncertek, kiállítások, valamint nyelvtanfolyamok szervezése, ösztöndíjak adományozása, publikációk és fordítások finanszírozása.¹⁹⁸ Működésének anyagi hátterét az éves tagdíj, a koncertek és az előadások bevételei, az adományok és az állami támogatások jelentették. Az egyesület a tudományos és irodalmi, a művészeti, valamint a társadalmi és jótékonyági alosztályokból állt.¹⁹⁹ Az egyesület 1925-ig félévente, majd 1926 és 1930 között évente egyszer, dupla példányban adta ki olasz

---

¹⁹⁶ *Vittorio Cerruti (1881–1961) olasz diplomata felesége Paulay Erzsébet (1886–1959), a Nemzeti Színház hajdani igazgatójának, Paulay Edének a leánya volt. Cerruti 1937-ben politikai megfontolásból vonult vissza, és családjával észak-itáliai birtokára költözött.*

¹⁹⁷ *Az egyesület elnöke Berzeviczy Albert, alelnökei pedig Gaetano Caracciolo Castagneto olasz közoktatásügyi miniszter, Enrico San Martino di Valperga szenátor, Fraknoi György és Miklós Ödön lettek.*

¹⁹⁸ *Bollettino della Società Mattia Corvino. Corvina, 1921. január, 121–123. old.*

¹⁹⁹ *A tudományos és irodalmi Berzeviczy Albert, a művészetit Pekár György, a társadalmi és jótékonyági alosztályt pedig Miklós Ödön vezette.*

nyelvű folyóiratát, a *Corvinát*, amely rendszeresen közölt irodalomelméleti és történettudományi munkákat, műfordításokat, illetve beszámolt a társaság tudományos tevékenységéről.²⁰⁰ A folyóiratnak nagy sikere volt az 1928. április 21-én megtartott III. Nemzetközi Firenzei Könyvvásáron, amelyen Zambra Alajos,²⁰¹ a budapesti bölcsészkar professzora mutatta be a kiadványt.

Bár az egyesület látszólag mentes volt a politikától és a hivatalos szervek befolyásától, valójában már a kezdetektől fogva élvezte a Külügyminisztérium anyagi és szervező támogatását. *A magyar diplomácia a két világháború között* című tanulmánykötetében Pritz Pál felhívta a figyelmet, hogy Berzeviczy Albert többször is vitába keveredett a magyar Külügyminisztériummal. Nehéz megállapítani, hogy pontosan mi is történt, mindenesetre tény, hogy a politikai hírszerző osztályon elégedetlenek voltak az egyesület működésével. Egy 1921 novemberében keletkezett belső feljegyzés szerint az egyesület az olasz kultúrát ismertette és terjesztette itthon, ellenben magyar propagandát Olaszországban egyáltalán nem fejtett ki. A kedvezőtlen minősítésnek az lett a következménye, hogy az addigi 50 000 koronát Berzeviczy kérelme ellenére nem emelték a duplájára, így az egyesület az infláció miatt az előző évinél jóval kevesebb anyagi támogatást kapott. 1922 januárjában Berzeviczy Albert levélben fejtette ki, hogy az egyesület elsősorban a magyar kultúra olaszországi terjesztésére helyezi a hangsúlyt, és utalt a *Corvina* megalapítására. Hangsúlyozta, hogy a folyóiratot az olasz sajtó nagy elismeréssel fogadta, az olasz külügyminisztérium 25 példányban rendelte meg, az olasz közoktatási miniszter pedig további példányok megküldését kérte. Berzeviczy 100 000 koronát kért a fenti célok megvalósítására. Az igényelt összeget végül megkapta, azonban Bánffy Miklós külügyminiszter válaszelevelében azt kérte, hogy az egyesület elsősorban olaszországi tevékenységét helyezze előtérbe. A Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület a következő években rendszeresen megkapta az inflációt követő támogatást, ami talán azzal is

---

²⁰⁰ 1933 és 1936 között a *Corvina* csak minden második évben jelent meg.

²⁰¹ Zambra Alajos 1886. február 7-én született Fiumében, ahol középiskolai tanulmányait a magyar királyi állami főgimnáziumban végezte. Budapesten jogi és bölcsészeti tanulmányokat folytatott, majd a bölcsészkar tanáraként oktatott 1920 és 1947 között.

magyarázható, hogy a politikai hírszerző osztályon akkor Gerevich Tibor²⁰² testvére, Gerevich Zoltán intézte az ügyeket.²⁰³

Az egyesület első tudományos konferenciájára 1920. december 28-án, Lorenzo Schioppa apostoli nuncius²⁰⁴ részvételével került sor. Berzeviczy Albert a magyar–olasz történeti kapcsolatokról tartott előadást, a társaság titkára, Gerevich Tibor pedig a 15. századi bolognai festő, Francesco Francia életútjáról és munkásságáról beszélt.²⁰⁵ Az egyesület 1921. március 10-én rendezte meg magyar–olasz zenei estjét, majd április 5-én Rómában, az *Associazione della stampa periodica* meghívásának eleget téve Berzeviczy Albert, Gerevich Tibor, valamint Zambra Alajos tartott előadást Mátyás király és az olasz reneszánsz nagyjai címmel.

A Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület Dante halálának 600. évfordulója alkalmából 1921-ben emlékünnepséget tartott. Az esemény megrendezésében az újjáéledt politikai rokonszenv jelentős szerepet játszott: Olaszország 1920 óta határozottan kiállt a magyar békefeltételek enyhítése mellett. Az egyesület megbízásából Hubay Jenő²⁰⁶ írt szimfóniát, december elején pedig kiállítást és tudományos konferenciát rendeztek az olasz költő emlékére, amelyre közel tízezren látogattak el. Petőfi születésének századik évfordulóján megemlékezést tartottak 1923-ban, amelynek keretében Berzeviczy Albert a római *Kelet-európai Intézet (L'Istituto per L'Europa Orientale)*²⁰⁷ által szervezett rendezvénysorozaton tartott előadást a magyar költő életéről és munkásságáról. A korabeli olasz sajtó nagy figyelemmel kísérte az

---

²⁰² Gerevich Tibor (1882–1954) művészettörténész és egyetemi tanár volt. 1904 és 1906 között külföldön, főként Bolognában tanult művészettörténetet.

²⁰³ Pritz Pál: *Magyar diplomácia a két világháború között. Magyar Történelmi Társulat, Bp. 1995. Magyarságkép és külföldi propaganda az 1920-as évek első felében. 234–41. old.*

²⁰⁴ *A Monarchia széthullása után az első magyarországi nuncius Lorenzo Schioppa (1871–1935) addigi bajor nuncius volt, aki 1920. október 6-án adta át megbízólevelét Horthy Miklós kormánynak. Budapestről 1930-ban helyezték át Berlinbe.*

²⁰⁵ *A később havi rendszerességgel rendezett találkozókön többek között Fraknoi Lajos, Zambra Alajos és Csánki Dezső is tartott előadásokat.*

²⁰⁶ Hubay Jenő (1858–1937) hegedűművész, pedagógus és zeneszerző, az MTA tagja. 1921-ben a Dante-év alkalmából szerezte a szimfóniát az egyesület felkérésére.

²⁰⁷ *Rómában 1921-ben, a kelet-európai államok tanulmányozására külön intézet alakult, amelynek célja volt „fejleszteni és terjeszteni, tisztán tudományos eszközökkel a Kelet-Európára vonatkozó ismereteket”. Havi folyóirata volt a L'Europa Orientale, amely 1921-től jelent meg.*

eseményt és méltatta az egyesület munkáját.²⁰⁸ 1923-ban Olaszország-szerte nagyszabású rendezvénysorozattal emlékeztek meg Alessandro Manzoni²⁰⁹ halálának ötvenedik évfordulójáról. Az egyesület ebből az alkalomból május 22-én emlékülést tartott Berzeviczy Albert elnökletével a Magyar Tudományos Akadémián.

1923 decemberében az egyesület alelnöke az új "király személye körüli miniszter", Ercole Durini di Monza lett, aki beiktatásával egyidejűleg az olasz kormány 4000 lírás támogatását ajánlotta fel. Az egyesület 1925-ben és 1926-ban Nagy Lajosról, Jókai Mórról és Pietro Mascagni zeneszerzőről emlékezett meg, Türr István születésének centenáriumán pedig Berzeviczy Albert tartott előadást Milánóban 1925 májusában.²¹⁰ Az előadáson az olasz közélet jeles képviselői mellett megjelent Cattaneo hadtestparancsnok és Danioni, a milánói hadosztály parancsnoka is.

1925 végén az egyesület tiszteletbeli elnökévé választotta Benito Mussolini olasz miniszterelnököt,²¹¹ valamint Csernok János bíborost. 1926 novemberében a magyar kormány vendégeként Arduino Colasanti, az olasz Szépművészeti Hivatal igazgatója – a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület felkérésére – a jelentős olasz ásatásokról tartott előadást a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében. Az eseményen Horthy Miklós kormányzó, Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi, valamint Ercole Durini di Monza olasz miniszter is megjelent. Az egyesület rendszeresen hívott meg külföldi tudósokat. Egy-egy ilyen alkalommal Luigi Valli, a római egyetem professzora Niccoló Macchiavelliről, Alessandro Cutolo, a nápolyi levéltár igazgatója pedig Anjou László királyról tartott előadást.

---

²⁰⁸ *Corvina III-IV. Anno 1923. IV. vol. 24. old.*

²⁰⁹ *Alessandro Manzoni (1785–1873), az olasz romantika képviselője. Jegyesek című történelmi regénye a műfaj világirodalmi hatású művei közé tartozik.*

²¹⁰ *Másnap az Il Corriere Della Sera olasz napilap azt írta, hogy a neves politikus és tudós, kiváló olasz nyelvtudásról adott számot Türr István életéről tartott megemlékezésében.*

²¹¹ *A magyar–olasz politikai kapcsolatok szorosabbá váltak, s Mussolini 1925 végén megkapta a magyar érdemrend nagykeresztjét is.*

Klebelsberg 1927. évi berlini útja után Olaszországba látogatott.²¹² A kultuszminisztert a római vasútállomáson olasz minisztertársa, Pietro Fedele fogadta, egyhetes római tartózkodása idején pedig bankettek, fogadások és ünnepek követték egymást. A Sapienza Egyetemen tartott előadásában Klebelsberg a következő szavakkal köszöntötte az egybegyűlteket: „*Olaszország megnyerte a háborút és visszakapta Triesztet és Trentot. Mi veszítettünk, de nem veszítettük el hitünket. Keressük, hogy orvosoljuk a trianoni Magyarország súlyos helyzetét a kultúra eszközeivel.*”²¹³ A római egyetem díszdoktorává, a Kelet-európai Intézet pedig tiszteletbeli elnökévé választotta Klebelsberg Kunót. Májusban Berzeviczy Albert utazott római és torinói történeti konferenciára a Kelet-európai Intézet meghívására. Az intézet az olasz külügyminisztérium támogatásával 1921-ben alakult meg, élén a kor neves tudósai és politikusai álltak. Célja az volt, hogy megismertesse Olaszországgal a kelet-európai népek kultúráját és történetét. Feladatai közé tartozott nyelvtanfolyamok, konferenciák és kiállítások szervezése. Az intézet havi rendszerességgel adta ki *L'Europa Orientale (Kelet-Európa)* című kiadványát, amely 1921 és 1930 között a *Corvinában* is megjelent számos, magyar vonatkozású tanulmányt közölt, így például Petőfi Sándorról szóló értekezéseket, vagy Berzeviczy Albert magyar–olasz kapcsolatokat taglaló tanulmányait.²¹⁴

A Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület törekedett arra, hogy ne csak Budapestre korlátozza tevékenységét. Ezért alakult meg 1927 elején Koltay-Kastner Jenő javaslatára a pécsi szekció, amelynek tagja volt Virág Ferenc pécsi püspök és Gyomlay Gyula, a pécsi egyetem rektora. A pécsi részleg az olasz kultúra terjesztését tűzte ki céljául, és elsősorban az egyetem tanárainak közreműködésével szervezett ingyenes olasz nyelvtanfolyamokat, illetve konferenciákat rendezett.²¹⁵

Az egyesület számos könyv – így például az Itáliában 1929-ben megjelent *L'Ungheria* – kiadását támogatta anyagilag. Egy Magyarországot népszerűsítő kiadvány ötlete már évekkal

---

²¹² *A korabeli olasz sajtó, illetve a Corvina folyóirat nagy figyelemmel kísérte látogatását.*

²¹³ *Corvina VII-IX. Anno VII. 1927. 221–25. old.*

²¹⁴ *Giorgio Petracchi: Gli studi sull'Europa orientale in Italia alla fine degli anni venti, Un istituto scientifico a Roma. L'Accademia D'Ungheria (1895–1950).*

²¹⁵ *Pécs mellett Szegeden is tartottak konferenciákat. Fontos esemény volt a szegedi egyetemen 1930-ban megtartott megemlékezés Luigi Ferdinando Marsili halálának 200. évfordulóján, amelyen Iványi Béla és Alberto Gianola professzor tartott előadást a neves olasz tudósról.*

ezelőtt megfogalmazódott. A *L'Ungheria* megírása Zambra Alajos és Carlo Tavaglioni professzorok segítségével, valamint a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület és az olasz Kelet-európai Intézet támogatásával valósulhatott meg. A könyv egyedülálló módon mutatja be Magyarországot történeti, kulturális, politikai és gazdasági szempontból. Az egyesület több, neves magyar írók és költők műveinek olasz fordításait magában foglaló kötet megjelenését is támogatta.²¹⁶

Az egyesület tízéves fennállásának alkalmából 1930. május 2-án nagyszabású emlékülést szervezett a Magyar Tudományos Akadémián. Berzeviczy Albert köszöntő szavaiban olyan személyeket – Mombelli nagykövetet, Beöthy Zsoltot, Csernok Jánost stb. – méltatott, akik tevékenyen részt vettek az egyesület munkájában. Berzeviczy eredményesnek ítélte az 1920 és 1930 közötti időszakot, ami hozzájárult Magyarország és Olaszország politikai és kulturális kapcsolatának javításához.²¹⁷

A Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület 1930. december 10-ei általános gyűlése váratlan fordulatot hozott. Mario Arlotta olasz nagykövet, az egyesület alelnöke felolvasta Berzeviczy Albert levelét, amelyben a tudós idős korára hivatkozva bejelentette visszavonulását, s lemondott az egyesületben betöltött minden tisztségéről. A korabeli jegyzőkönyv alapján a bejelentést döbbszent csönd után a tagok zajos felháborodása követte, majd a gyűlés egyhangúlag utasította el Berzeviczy lemondását.²¹⁸ Mario Arlotta vezetésével háromtagú küldöttség beszélt rá az elnököt lemondásának visszavonására. Berzeviczy Albert így haláláig, 1936-ig töltötte be az elnöki tisztséget az egyesület élén. Váratlan lemondásának hátterében valószínűleg megromlott egészségi állapota állt, amit alátámaszt az is, hogy a következő években több konferenciát és külföldi utat kénytelen volt lemondani betegsége miatt.

---

²¹⁶ *Mario Brelich-Dall'Asta 1930-ban megjelent kötete például Madách Imre és Ady Endre verseinek fordításait tartalmazta.*

²¹⁷ *Bollettino della Società Mattia Corvino. Corvina XI-XII. Anno X. 1930. 154–55. old.*

²¹⁸ *Bollettino della Società Mattia Corvino. Corvina XI-XI. Anno X. 1930. 170–71. old.*

Az egyesület meghívására 1931 és 1935 között több neves olasz politikus és tudós látogatott hazánkba. 1931. márciusban Emilio Bodrero, az olasz képviselőház, Arturo Marpicati, az olasz fasiszta párt vezetőségének tagja és az Olasz Királyi Akadémia igazgatója tartott előadást Budapesten. 1933-ban Luigi Sorrento, a milánói Szent Szív Egyetem tanára a modern olasz lelkiség alapjairól, a Ludovico Ariosto halálának századik évfordulója alkalmából 1934-ben megrendezett konferencián Ettore Romagnoli olasz akadémikus pedig Ariosto életéről és munkájáról beszélt. De nemcsak irodalomtörténeti előadások hangoztak el az egyesület összejövetelén, hanem gyakran foglalkoztak politikai és gazdasági kérdésekkel is.²¹⁹

Felice Felicioni, az olasz Dante Alighieri Nemzeti Társaság elnökének kezdeményezésére 1934 márciusában jött létre a társaság budapesti választmánya, amely elsődleges céljának tűzte ki a Magyarországon élő olaszok összefogását, az olasz irodalom- és nyelvtanítás egységessé tételét, továbbá koncertek és konferenciák szervezését. Az alapítás után egy hónappal 500, egy évvel később pedig már közel 700 tagja volt a választmánynak. Mivel a Dante Alighieri Nemzeti Társaság nem óhajtott ellenlábasra lenni magyar megfelelőjének, ezért szoros együttműködésre törekedett a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesülettel. Felicioni Berzeviczy Albertet az olasz kultúra legaktívabb terjesztőjének nevezte magyar földön, és őt kérte fel az első találkozó ünnepélyes megnyitására. A Dante társaság magyarországi választmányának elnöki posztját Paolo Calabro, a budapesti olasz középiskola igazgatója töltötte be, alelnöke Zambra Alajos egyetemi tanár, tanácsnoka pedig Villányi Lajos és Gerevich Tibor volt.

Berzeviczy Albert, a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület alapítója és elnöke 1936. március 22-én hunyt el 83 éves korában. Gerevich Tibor alelnök május 15-re hívta össze a vezetőségi ülést, amely Pekár György javaslatára egyhangúlag választotta elnöknek Gerevich Tibort, Zambra Alajost és Paolo Calabrot alelnöknek, Mihalik Sándort és vitéz Nagy Zoltánt pedig az egyesület titkárának.²²⁰ A tisztújítás ellenére az egyesület korántsem végezte olyan hatékonyan munkáját, mint korábban. A Dante Alighieri Nemzeti Társaság budapesti választmánya szép lassan átvette azokat a feladatokat, amelyeket korábban az egyesület látott

---

²¹⁹ 1934 májusában Eraldo Fossati, a bari egyetem tanára a korporatív gazdaság alapjairól, decemberben Alessandro Augusto pedig a fasizmusról tartott előadást.

²²⁰ *Bollettino della Società Mattia Corvino. Corvina XIV. Anno X. 1936. 124–255. old.*

el. Berzeviczy Albert halálával az egyesület már csak formálisan létezett, tényleges működése megszűnt. Az egyesület tevékenységéről korábban rendszeresen beszámoló *Corvina* 1937-ben már a budapesti Olasz Intézet által szervezett programokról és nyelvtanfolyamokról tájékoztatót.

A Korvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület Magyarország kulturális életének egyik meghatározó szervezője volt az 1920-as években.²²¹ Célja a magyar–olasz kulturális kapcsolatok történetének feltárása és ápolása volt, de a tudományos kutatómunka mellett nyelvtanfolyamok, koncertek és kiállítások szervezésével az egyszerű hétköznapi ember számára is lehetővé tette az olasz kultúra megismerését. Az egyesület munkájának köszönhetően egyre szaporodtak az irodalmi fordítások, a kiadások, a színi- és mozgóképelőadások. Figyelemre méltó, hogy az Olasz Tudományos Akadémia 1938-ban kiadta Hóman Bálintnak "*A nápolyi Anjouk Magyarországon*" című munkáját. A kor talán legkiemelkedőbb fordítója Babits Mihály volt, aki Dante *Isteni színjátékát* fordította le magyarra.²²² Magyarországon ebben az időben a korszak számos olasz írójának és költőjének²²³ jelentek meg művei, Olaszországban pedig Herczeg Ferenc, Kosztolányi Dezső, Zilahy Lajos könyveit olvashatta az olasz közönség. A magyar írók szívesen dolgoztak fel olasz témákat: gondoljunk például Herczeg Ferencnek *Az élet kapuja*, Kosztolányi Dezsőnek *Véres költő*, Passuth Lászlónak *Nápolyi Johanna* regényére vagy Szerb Antal *Utas és holdvilág* című munkájára.

A dualizmushoz hasonlóan továbbra is nagy hagyománya volt az olasz színjátszásnak a két világháború közötti Magyarországon. Többször járt nálunk Pirandello társulata, s nagy sikerrel adta elő az 1920-as években *Sei personaggi in cerca d'autore* (Hat szereplő szerzőt keres), *Coi é se vi pane* (*Így van*) és *Vestire gli igundi* (Öltöztessük fel a mezteleneket) című

---

²²¹ Nyelvtanfolyamainak népszerűségét jelzi, hogy 1934-ben, 11 nyelvtanár vezetésével, 1520 hallgató tanult olaszul.

²²² Babits többször járt Olaszországban, s olasz élményei több versét is megihlették. 1929-ben fordításában jelent meg Dante *Isteni színjátéka*, amely élete legjelentősebb fordítói eredménye volt. Munkáját 1940-ben az olasz állam kitüntetéssel jutalmazta. A díjat Babits személyesen vette át San Remóban.

²²³ *Grazia Deledda, Ada Negri, Pirandello, Bontempelli, Giovanni Papini.*

darabjait. 1927-ben Budapest közönsége sokadszor csodálhatta meg a nagy olasz tragika Emma Grammatica alakítását, aki a *Kaméliás hölgyben* lépett fel.²²⁴

III. 3. Művelődésügy és ösztöndíj-politika Klebelsberg Kunó minisztersége idején

---

²²⁴ *Corvina VII-VIII. Anno 1927. vol. VIII. 48–51. old.*

A háborút követő békerendszer nemcsak térségünk országhatárait rajzolta újjá, hanem az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és a kereskedelem hazai és nemzetközi feltételeit is megváltoztatta. A magyar kultúrát is rendkívül súlyos veszteségek érték. Az 1920. június 4-i trianoni békediktátum az ország kétharmad részének elcsatolásával nemcsak több mint hárommillió magyart szakított el, de a művelődésnek is jelentős tartalékait tette hozzáférhetetlenné. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemet Szegedre, az Erzsébet királyné nevét viselő pozsonyi egyetemet pedig Pécsre kellett áthelyezni. A történeti tudat szerves részét alkotó emlékek sora veszett el, és az előző évtized kiemelkedően jelentős tudósai és művészei külföldi országok szellemi életébe kapcsolódtak be.

A vesztes háború után nemcsak az ország politikai és gazdasági, hanem kulturális életét is teljesen új alapokra kellett helyezni. 1921 áprilisában Horthy Miklós gróf Bethlen Istvánt bízta meg kormányalakítással, aki kinevezésétől több mint tíz évig, 1931 augusztusáig töltötte be ezt a tisztséget.²²⁵ Legtovább Klebelsberg Kunó tartozott munkatársai közé, aki 1922 és 1931 között állt a kultusztárca élén. 1918 előtt Bethlen és Klebelsberg politikai ellenfeleknek számítottak, s ha nincs Trianon, talán örökre azok is maradnak. Eltérően ítélték meg a kiegyezést és a dualista államszerkezetet, különböző volt iskoláztatásuk és szociális háttérük is.²²⁶ Mindezek ellenére Klebelsberg és Bethlen egyetértett abban, hogy az oktatás és a kultúra minden más ügynél fontosabb. Mindketten vallották, amit gróf Széchenyi István már a 19. században megfogalmazott: egy nemzetnek éppen akkor kell kultúrájára és tudományára a legtöbbet áldoznia, amikor gazdasága válságban van, mivel a gazdasági és a társadalmi válságból hosszú távon eredményes kiutat csak a képzés színvonalának emelésétől lehet várni. Bethlen és Klebelsberg is úgy gondolta, hogy a politikai demokrácia, azaz az általános és titkos választójog bevezetése előtt kulturálisan és szellemileg kell a népet felemelni, mert ha nem ez történik, akkor nem demokrácia, hanem káosz és demagógia lesz az eredmény.²²⁷

---

²²⁵ Bethlen ez alatt az idő alatt négyszer alakított kormányt és 29 miniszterrel dolgozott együtt.

²²⁶ Míg Bethlen a honfoglalás koráig visszavezethető családba született, amelynek kiemelkedő alakjai a magyar történelem meghatározó személyei voltak, Klebelsberg ősei Tirolból származtak. A család első magyar származású tagja Klebelsberg Kunó anyja, Farkas Aranka volt.

²²⁷ Romsics Ignác: Bethlen és Klebelsberg. In: Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szeged, 1995. 16–19. old.

A kormány kiemelt ügyként, stratégiai ágazatként kezelte az oktatást, a művelődést és a kultúrát. Olyan átfogó oktatási és kulturális fejlesztésre soha a magyar történelem folyamán nem volt példa, mint a morálisan és gazdaságilag teljesen tönkrement, több sebből vérző Magyarországon a két világháború között. Az átgondolt állami tudomány- és kultúrpolitika valamennyi fontos területre kiterjedt: a köz- és a felsőoktatásra, a tudományra, a művészetekre, a népművelésre, a testnevelésre, az egyházakra és a tömegtájékoztatásra. Soha nem költöttek annyi pénzt oktatásra és kultúrára, mint abban az időben. A kulturális célokra fordított összeg jelentős növekedését az tette lehetővé, hogy a kulturális tárca kapta meg a honvédelemre szánt források nagy részét is. A területileg egyharmadára csökkent országban az 1920-as évek közepére a költségvetésből kétszer annyi összeget fordítottak kultúrára, oktatásra és tudományfejlesztésre, mint a Monarchia idején.²²⁸

Gróf Klebelsberg Kunó a középiskola elvégzése után a budapesti és a berlini egyetemen, majd Párizsban a Sorbonne-on és a Collège de France-on tanult. A jogtudomány mellett széles körű történeti és művészeti tanulmányokat is folytatott. 1898-ban avatták államtudományi doktorrá, s hivatali pályafutását még ugyanabban az évben fogalmazóként kezdte meg a miniszterelnöki hivatalban. Korán feltűnt kiváló képességeivel, s 1914-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkára lett. Ebben a minőségében főleg a népoktatási ügyeket vezette, s nevéhez fűződik a népoktatási igazgatás reformja. Az első világháborúban a Hadigondozó Hivatal elnökeként fejtett ki fontos tevékenységet. Az összeomlás után Bethlen Istvánnal együtt szervezte a nemzeti összefogást, ám a kommunizmus üldözése elől kénytelen volt vidékre menekülni. A politikai életbe visszatérve Sopron városát képviselte a nemzetgyűlésben, majd a Bethlen-kormány belügyminisztere lett, amelyet hamar felcserélt a kultusztárcával.²²⁹ Kulturális programjának középpontjába először a középosztály került. Klebelsberg világosan látta ugyanis, hogy súlyosan hátráltatná az ország felemelkedését, sőt végzetes lenne, ha megszakadna a magyar társadalom polgári fejlődésének dualizmus óta tartó folyamata. Ezzel volt kapcsolatos kultúrpolitikájának az a sarkalatos pontja, amely a 20.

---

²²⁸ T. Kiss Tamás: *Állami művelődéspolitikai az 1920-as években*. Mikszáth Kiadó, Bp. 1998. 23–25. old.

²²⁹ *Magyar Pedagógiai Lexikon II. Szerk.: Fináczy Ernő–Kornis Gy.–Kemény F. Révai Irodalmi Intézet, Bp. 1934. 82–83. old.*

századi magyar polgári társadalom vezető rétegére, az értelmiségi középosztályra vonatkozott.²³⁰

Klebelsberg kultúrpolitikája koncepcionálisan már 1922-re kialakult, gyakorlattá azonban 1924–25-től kezdődően vált, mivel az 1920-as évek első felének szűkös anyagi feltételei csak szervezeti reformokat tettek lehetővé. Programjának elvi alapja a neonacionalizmus, másként a kultúrnacionalizmus elmélete volt. Ezt a hazai marxista történészek az elmúlt évtizedekben számos esetben félremagyarázták, de nem segítette a tájékozódást az sem, hogy a kifejezést sokan a sovinizmus szóval azonosították. Klebelsberg új tartalmú nacionalizmus szükségességét vallotta.²³¹ A múltbeli veszteségekért Magyarország elszigeteltségét tette felelőssé, ezért hangsúlyozta a világtörténeti távlat fontosságát és óvott a vidékies bezárkózástól. Elítélte a múlt visszasóvárgását és türelemre intett az utódállamokkal szemben. Vallotta, hogy a felemelkedés egyik fontos tényezője az újszerű nemzeti érzés kibontakoztatása, de azt is fontosnak tartotta tudatosítani, hogy bár nem rendelkezünk számottevő gazdasági javakkal, hatalmas kulturális értékek birtokában vagyunk. Klebelsberg sajátos „nemzetnevelési” programja természetesen magában foglalta a magyar művelődés intézményrendszerének modernizálását, s az új körülményeknek megfelelő továbbfejlesztését is.²³²

Klebelsberg első jelentősebb tudománypolitikai törvényjavaslatát 1922 nyarán terjesztette a nemzetgyűlés elé: az 1922. évi XIX. tc. az Országos Magyar Gyűjteményegyetem felállításáról rendelkezett. A miniszter az egymástól elszigetelten működő intézményeket egyetlen egységes szervezetbe tömörítette. Az önkormányzattal felruházott új intézmény egyesítette magában az Országos Levéltárat, az Egyetemi Könyvtárat és a nagyobb budapesti múzeumokat. Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem elitintézetnek számított, amelyben csak doktori címmel, illetve az adott szakmában elérhető legmagasabb iskolai végzettséggel

---

²³⁰ Tókéczky László: *Klebelsberg középosztály-felfogása és politikája*. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szeged, 1995. 20–41. old.

²³¹ *Klebelsberg Kunó 1928-ban jelentette meg az ötven hírlapi cikkét és két beszédét tartalmazó könyvét, melynek a Neonacionalizmus címet adta.*

lehetett dolgozni. Az intézet a konkrét tudományos tevékenységen túl a vidéki gyűjtemények főállású tisztségviselőinek továbbképzését is vállalta. A gyűjteményegyetem – az európai tudósok figyelmét is felkeltve – alkalmazta az akadémia dolgozóit,²³³ s példaértékű módon vállalta fel intézményesített jogi keretek között a hazai tudományos élet létfenntartását és folytonosságát.²³⁴

Az 1920-as évek tudománypolitikájában kiemelt szerepet kapott a társadalomtudomány, illetve a történettudomány. A Magyar Történelmi Társulat működésében Klebelsberg Kunó 1917-től 1932-ig tartó elnöksége nyitott új korszakot. Klebelsberg támogatta a forrásfeldolgozást és a külföldi levéltárakban található magyar vonatkozású anyagok kutatását. Fellendültek a levéltári kutatások, újra nagyobb számban jelentek meg forráskiadványok, immáron nem csupán a közép-, hanem az újabb és a legújabb korra vonatkozóan is.²³⁵ A kultuszminiszter a társadalomtudományok mellett nagy jelentőséget tulajdonított a természettudományoknak is. Klebelsberg korát meghaladó módon gondolkodva, a piaci gondokkal és a munkaerő-túlkínálattal küszködő ország minisztereként támogatta a természettudományos kutatásokat. Az úgynevezett „szellemtudományok” (bölcselet, teológia, jog, történelem) mellett felkarolta a műszaki és a természettudományokat.²³⁶ 1926-ban döntött az Országos Természettudományi Alap, illetve az Országos Természettudományi Tanács²³⁷ létesítéséről, továbbá a budapesti és a szegedi egyetem természettudományi tanszékeinek nagyszabású fejlesztéséről. Klebelsberg alapította meg a Tihanyi Biológiai Intézetet,²³⁸ a

---

²³² Mészáros István: *Klebelsberg Kunó, az iskolareformer*. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szeged, 1995. 46–64. old.

²³³ Röviddel ezután került sor az anyagi gondokkal küszködő Magyar Tudományos Akadémia „szanálására” évi 12 millió korona rendszeres államsegély juttatásának formájában.

²³⁴ Tőkéczy László: *Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem létrejötte és működési céljai*. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete 1994*. 33–41. old.

²³⁵ *A Magyar Történelmi Társulat 1920-tól jelentette meg a Fontes Historiae Hungaricae Aevi Recentioris (Magyarország újabbkori történeti forrásai) című forráskiadvány-sorozatot, amely máig nélkülözhetetlen forráskiadvány Magyarország 17–19. századi történetéhez.*

²³⁶ 1925-ben Magyar Zoltánt nevezte ki a tudománypolitikai ügyosztály vezetőjévé, aki a felsőoktatási terület irányítójaként részt vett a modern magyar tudománypolitika megalapozásában.

²³⁷ Ezek a szervezetek 1944-ig több millió pengővel segítették a természettudományi és a műszaki kutatók munkáját.

²³⁸ Az intézet a Balaton térségének ökológiai kutatásával foglalkozott.

svábhegyi csillagvizsgálót, de ő látta el ezeket korszerű épületekkel, laboratóriumokkal és felszereléssel is.

A kultuszminiszter az egyetemeket, oktató feladatuk megtartása mellett, tudományos műhelyekké kívánta tenni. Klebelsberg nagy erőfeszítést tett a vidéki egyetemek megerősítésére a regionális fejlesztésben játszott szerepük növelése érdekében. Úgy gondolta, hogy a vidéki egyetemek működése előmozdítja térségük fejlődését, jobb ellátottságukat felsőfokú képzettséggel rendelkező szakemberekkel, illetve művelődés- és közegészségügyük színvonalának javítását. A debreceni, a szegedi és a pécsi egyetem épületeinek többsége az 1920-as évek második és harmadik harmadában készült el.²³⁹ Az egyetemeken a szellemi teljesítmény volt a fokmérő, s Klebelsberg még nyugdíjazással is megfenyegette azokat a tanárokat, akik nem végeztek kutatómunkát.²⁴⁰ A miniszter célja a felsőoktatási és a tudományos műhelyek kiépítése, illetve magas szintű, európai látókörrel bíró, olyan értelmiségi szakembergárda kinevelése volt, amely a nemzetközi kihívásoknak is képes megfelelni.

Klebelsberg figyelmet fordított a népoktatás korszerűsítésére is. 1923-ban létrehozta az ötévfolyamos, modern tanítóképző intézetet, 1926-ban négyévfolyamossá fejlesztette az óvónőképző intézetet, 1928-ban pedig megalapította Szegeden a tanárok képzésére szolgáló Apponyi-kollégiumot.²⁴¹ Ez utóbbi teljesen új intézmény volt a magyar iskolatörténetben. Közoktatási reformjai közül az 1926. évi népiskolai törvény jelentőségét kell hangsúlyozni: a jogszabály 1930-ig 3400-3500 új tanterem és mintegy feleannyi tanítói lakás építését irányozta elő.

---

²³⁹ *Klebelsberg kiemelten foglalkozott Szeged városával és a szegedi egyetemmel. 1926. október 5-én személyesen vett részt Horthy Miklós kormányzóval és József főherceggel az egyetem alapkövetételének az ünnepségén, ami egyben a gyermekklinika megalapítását is jelentette.*

²⁴⁰ *Személyesen is ismerte az egyetemi tanárokat, figyelemmel kísérte kutatómunkájukat. Számon tartott minden tehetséges, reményre jogosító fiataalt. Ő hívta haza az akkor külföldön tartózkodó – és hazatérni már nem szándékozó – Szent-Györgyi Albertet, akit aztán Szegeden egyetemi tanárrá nevezett ki.*

²⁴¹ *Az 1924. évi XXVII. tc. a középiskolai tanárok képzésének új rendszerét teremtette meg. A törvény az addigi gyakorlattól eltérően a hallgatók számára kötelezővé tette az egyetemek mellett létesített tanárképző intézetek látogatását, a középiskolákban töltendő gyakorlati évet. A középiskolai tanárok képzéséről és képezéséről rendelkező törvény az ugyanabban az időben elfogadott középiskolai törvény szellemét tükrözi.*

Az első világháború után kiemelt fontosságú volt a bekapcsolódás a nyugati világ tudományos és kulturális életébe. A magyar állam arra törekedett, hogy Európa jelentősebb kulturális központjaiban olyan intézeteket alapítson, amelyek a tehetséges diákoknak és a fiatal kutatóknak egyrészt otthont, másrészt kutatóközpontokként munkahelyet biztosítanak. Ezt a törekvést tükrözte a „külföldi magyar intézetekről és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról” szóló 1927. évi XIII. törvénycikk. A törvényjavaslatot benyújtó gróf Klebelsberg Kunó a törvény indoklásában a következőket fejtette ki: *„...a főiskolák azon kiváló növendékei, akikről joggal tételezhető fel, hogy az életben is lényegesen fölébe tudnak emelkedni az átlagnak, a megélhetés gondjaitól mentesítve, egész idejüket és egész munkaerejüket tanulmányaiknak szentelhessék. Lehetővé kell főiskolai tanáraink számára tenni a professzor azon legnemesebb kötelességének teljesítését, hogy amennyiben szemináriumában, laboratóriumában vagy klinikáján egy-egy valódi tehetség csillámlik fel, ösztöndíjban részesítését kezdeményezhesse, ezúton a létért való küzdelem mindennapi gondjaitól mentesítse, hogy ekként teljesen tanulmányainak élvén, tehetségét minél teljesebben kifejthesse. Szükség van tehát tudományos ösztöndíjakra már az itthoni tanulmányi idő alatt is. De az ösztöndíjügy szervezete teljessé csak akkor válik, ha a legtehetségesebbek számára a külföldi tanulás lehetőségét megnyitjuk.*

A természettudományok nem ismernek országhatárokat és a szellemi tudományok jelentékeny része is általános a művelt emberiség körében. Sőt a szorosán nemzeti szakok művelését is megtermékenyíti, ha a nemzetközi tudományosság magas szempontjainak állandó szem előtt tartásával művelik azokat. Még nagy nemzetek kulturális életének is megártott az, ha egyes időszakokban túltengő sovinizmusból vagy saját szellemi életük túlbecsülése következtében elzárkóztak a külfölddel szemben, a kis nemzetekre pedig egyenesen végzetes, ha izolálódnak a nagy kultúrnépekkel szemben, s annak a tévhitnek adják oda magukat, hogy elzárkózottan valami egészen speciálisan nemzetit tudnak kiforrni. A nyugati befolyásoknak korábban oly hozzáférhető magyar nép kénytelen volt mindinkább elzárkózni és magának élni. Most, hogy a régi monarchia felbomlásával a négyszáz éves veszély elenyészett, minden aggodalomtól menten járhatjuk azt az utat, amelyen a középkor folyamán és az újkor első századaiban sok ezer magyar diák járt, menve Bologna és Padova, Wittenberg, Halle és Párizs egyetemére. Különben a külföldönlét csak kozmopolita hajlandóságú egyéneket

tántorít el a hazához való ragaszkodástól. Széchenyi élettörténetéből jól tudjuk, hogy éppen külföldi útjai, s ezekből kifolyólag Magyarország elmaradottságának felismerése korbácsolta fel benne a reformeri vágyat. Éppen a külföldön szerzett tudásával a nemzeti ügy szolgálatába álló Széchenyi nagyszerű egyénisége valóságos megtestesülése ugyanannak a gondolatnak, melyet külföldi ösztöndíjakkal és intézetekkel akarunk most tervszerűen, rendszeresen és intézményesen megvalósítani.”²⁴²

A törvény rögzítette, hogy a tudósok, a művészek és a szakemberek, illetve az angol, a francia, a német és az olasz nyelv és irodalom oktatására készülő középiskolai tanárjelöltek képzésének előmozdítására külföldi magyar intézetek, valamint ösztöndíjak és kutatási segélyek szolgálnak. A legfontosabb külföldi művelődési központokban a vallás- és közoktatásügyi miniszter magyar intézeteket – Collegium Hungaricumot – létesített. Olyan városokban, amelyekben magyar intézetek nem voltak, a magyar állam külföldi oktatási intézményekhez kötődő, úgynevezett kézi ösztöndíjakat biztosított. A külföldi tudományos intézetek az államfő, illetve a vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyelete alatt álltak. Ha valamelyik államban több magyar intézet – tudományos kutatóintézet, művészképző, főiskolai kollégium – volt, azok együttesen alkották a külföldi magyar intézetet. Az ilyen intézményrendszer élére az államfő a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére nevezett ki tudományos fokozattal rendelkező vezetőt.²⁴³

Az 1927. évi XIII. tc. harmadik paragrafusa rendelkezett az Országos Ösztöndíjtanács felállításáról, amelynek célja a magyar tudós-, művész- és szakemberképzés egységes és tervszerű irányítása, illetve a magyar hallgatók és kutatók külföldi magyar intézményekbe történő tanulmányútra küldése volt. Ez a tanács állandóan figyelemmel kísérte a bel- és a külföldi tudományos munkát, a tudományágak magyar művelőinek arányos megoszlását. A vallás- és közoktatásügyi vagy más érdekelt miniszternek jelentést tett arról, hogy melyik tudományágban van szakemberből hiány, illetve felhívta a figyelmet a tudományos kutatásra alkalmas tehetségekre. Az egyes tudományágak vezető tudósait bel- és külföldi ösztöndíjakra jelölte, továbbá a kutatási segélyekre és kiküldetésekre tett előterjesztést. Megnevezte a

---

²⁴² *Tudomány, kultúra, politika. Klebelsberg Kunó válogatott beszédei és írásai (1917–1932). Válogatta Glatz Frenc, Európa. Bp. 1990. 21. old.*

²⁴³ *Magyar Törvénytár 1927. Szerk.: Térffy Gyula, Bp. 1928. 171–182. old.*

külföldi művészképző intézetekbe kiküldendő ösztöndíjasokat – építészeket, képzőművészeket, zenészeket, iparművészeket – és véleményt mondott azokban a tanács hatáskörébe tartozó ügyekben, amelyeket a vallás- és közoktatásügyi vagy más miniszter a tanács elé utalt. Az Országos Ösztöndíjtanácsnak az egyetemek, a főiskolák, illetve a tudományos szervezetek és intézmények részéről kiküldött, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter által meghívott tagjai a „szellemi és természettudományokat” egyenlő számban képviselő tudósokból és neves művészekből kerültek ki. A húsz szakmai albizottságban tevékenykedő tanács a két világháború közötti Magyarország legkiválóbb nemzetközi hírű tudósait és művészeit tömörítette. Elnökei Berzeviczy Albert (1927–1933), Teleki Pál (1933–36) és Bakay Lajos (1936-tól) voltak, az ügyvezető igazgatói tisztséget pedig mindvégig Domanovszky Sándor töltötte be.²⁴⁴

A minden év januárjában közzétett kiírás szerint az ösztöndíjtanács külföldi ösztöndíjaira a 35, kivételes esetben a 40 évesnél fiatalabb kutatók, művészek és állami tisztviselők, illetve a főiskolák és az egyetemek elsősorban nyelvszakos hallgatói jelentkezhetnek. Az adatlapot kitöltő pályázókat az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsa, 1930-tól az Országos Természettudományi Tanács, illetve a jelölt főiskolai vagy egyetemi szaktanárának véleménye alapján a kari és az egyetemi tanács minősítette. Az ösztöndíjtanács albizottságai az ösztöndíjra érdemesnek tartottak névsorát a minősítés figyelembevételével terjesztették föl jóváhagyásra a kultuszminiszterhez.²⁴⁵

Az ösztöndíjtanács létrehozásával Klebelsberg nem az állami beavatkozást, hanem sokkal inkább a szakmai kiválasztást kívánta erősíteni. Célja a protekciós lehetőségek számának csökkentése, a külföldre kiküldött ösztöndíjasok objektív kiválasztása volt. Az intézményrendszer nagyszerűen működött, s az 1920-as évek második fele a Collegium Hungaricumok virágkora volt. A magyar állam az 1923/24-es tanévtől 1934–35-ig 1109 ösztöndíjat adott, amelyet 65 törvényhatósági, 293 külföldi állami és 89, úgynevezett kézi

---

²⁴⁴ *A tanács munkájában Kodály Zoltán, Bartók Béla, Csók István, Szent-Györgyi Albert, Heim Pál, Gombocz Zoltán, Hóman Bálint, Szekfű Gyula, Korányi Sándor, Hajnal István, Gerevich Tibor, Kornis Gyula és Sik Sándor vett részt.*

²⁴⁵ *Korniss Gyula: Magyarország közoktatásügye a világháború óta. Magyar Pedagógiai Társaság, Bp. 1927. 285–291. old.*

ösztöndíj egészített ki. A 11 év alatt összesen 1557 ösztöndíjat adományoztak, a legtöbbet Bécsbe (371), Németországba (296), Franciaországba (244) és Olaszországba (216).²⁴⁶ Bár az 1932/33-as tanévben mintegy 70%-kal kevesebb ösztöndíjat biztosítottak, mint két évvel azelőtt, az 1930-as évek második felében javult a helyzet, s csak a háború utolsó éveit hoztak jelentős megtorpanást az ösztöndíj-politikában.

Az általában egy esztendő vagy annál hosszabb időt külföldön töltő fiatalok nemzetközi látókörre tettek szert, és érzékelték azt, hogy miképpen gondolkodik a világ rólunk, magyarokról. Minden országnak és városnak megvolt a maga szakterülete: Rómának a művészetek, a teológia és a bölcsészettudomány, Bécsnek a történet-, illetve az orvostudomány, Berlinnek a műszaki és a természettudomány. De az Amerikai Egyesült Államokba és Japánba is eljutottak magyar ösztöndíjasaink.²⁴⁷ A közgazdaságtudomány terén Klebelsberg az Amerikai Egyesült Államokat részesítette előnyben, mert mint mondta: "*a jövőben közgazdaságtanra már nem lennének hajlandó egyetemi tanárrá kinevezni olyan szakférfiút, aki nem töltött hosszabb időt az Egyesült Államokban. A gazdasági életnek ott születnek meg legmodernebb formái és termelési módszerei.*"²⁴⁸ Az ösztöndíjprogram rendkívül eredményes volt: a Magyarországra visszatért ösztöndíjasok több mint kétharmada néhány éven belül bekerült az értelmiségi, a tudományos és a köztisztviselői elitbe, s így az 1930-as évektől – részben mindmáig – meghatározták Magyarország tudományos és kulturális életét, illetve eredményeit.

Gróf Klebelsberg Kunó 1922 és 1931 között, közel tíz esztendeig irányította a magyar kultúrpolitikát. A huszadik század egyik legjelentősebb kultuszminisztereként elérte, hogy az első világháborús vereséget követően az ország szellemi újjáépítése megtörténjen. Programja a magyar művelődés valamennyi ágát átölelte, a közoktatáson, a felsőoktatáson és a művészeteken át a tudománypolitikáig. Klebelsberg kultúrpolitikai elképzelései nagyrészt megvalósultak, azonban a kezdeti lendületet, a további fejlődést megtörte az 1929-es

---

²⁴⁶ Ujváry Gábor: *Magyar ösztöndíjasok külföldön. Levéltári Szemle* 43. évf. 1993/ 3. sz. 14–27. old.

²⁴⁷ Ujváry Gábor: „A magyar kultúra külföldi őrszemei”. *A magyar kulturális és tudományos külpolitika és a külföldi magyar intézetek, lektorátusok. In: Stratégia és kultúra. Szerk.: Éger György–Kiss J. László, Teleki László Alapítvány, Bp. 2004. 25–76. old.*

világgazdasági válság. Az állami költségvetésben a kultúrára fordítható összeg a korábbi évek forrásának a töredéke lett a korábbi időszaknak, ami meglehetősen korlátozta a következő kultuszminiszterek lehetőségeit. Ettől kezdve megváltoztak a célok; már nem a kulturális élet további fejlesztését, hanem az addig elért eredmények megtartását irányozták elő.

Klebelsberg halála után az új kultuszminiszter Hóman Bálint lett, aki 1932 októberétől 1938. május 14-ig, majd 1939. február és 1942. július között töltötte be a tisztséget. A történettudósból lett kultuszminiszter meglehetősen nagy elszántsággal és átfogó tervekkel látott hozzá kultúrpolitikai tevékenységéhez. Hóman programjában kitüntetett helyet foglalt el a hazafias és a vallás erkölcsi nevelés, a kötelességtudat, és – hasonlóan a klebelsbergi „kultúrfőlény koncepcióhoz” – ő is biztosította a művelődésügy kiemelt támogatását.²⁴⁹ Hóman Bálint Klebelsbergtől eltérően ítélte meg az ösztöndíjakció hatékonyságát. A Collegium Hungaricumokra célozva a képviselőház 1933. május 31-ei ülésén kijelentette: *„Kénytelen vagyok megemlíteni, hogy elvi tekintetben nem vagyok barátja a kollégiumi rendszernek. Ha rajtam állna, a szabad ösztöndíjak rendszere mellett döntenék, mert én a nyelvkészség elsajátítása, s az illető ország megismerése szempontjából fontosabbnak és helyesebbnek tartanom a szabad ösztöndíjakat. Mivel azonban a kollégiumok már megvannak, ez idő szerint nem kívánok ennek az elvi álláspontomnak érvényt szerezni.”*²⁵⁰ Hóman Bálint tehát a Collegium Hungaricumok ösztöndíjaival szemben a kézi ösztöndíjakat pártfogolta, ám ő is felismerte a kollégiumok fenntartásának szükségességét.²⁵¹ Az 1930-as évek közepétől több

---

²⁴⁸ Gróf Klebelsberg Kunó beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926. Athenaeum Kiadó, Bp. 1927. 56. old.

²⁴⁹ Míg a közoktatást nagymértékben megreformálta, a felsőoktatásban alapvető változások nem történtek. Szembetűnő azonban a hallgatók létszámának csökkenése, amivel a minisztérium az „értelmiségi túltermelést” kívánta visszafogni. Az ország budapesti, debreceni, pécsi és szegedi tudományegyetemén a képzési rendszer rendkívül laza volt, az előadásokat a professzorok tudományos érdeklődése határozta meg. A színvonalat igazából egy-egy kiváló professzor és a hallgatóiból kiépült „iskola” jelentette. Számos kitűnő szakember, nemzetközi hírű tudós került ki ezekről az egyetemekről, ugyanakkor sokan, főleg a gazdagabb családok gyermekei csak hasznos időtöltésből tanultak ott.

²⁵⁰ Hóman Bálint: Művelődéspolitikai. Magyar Történelmi Társulat, Bp. 1938. 138–139. old.

²⁵¹ Hóman úgy tartotta, hogy a nyelvtanulás és a külföldi kultúra megismerése szempontjából a magyarok külföldi összezártsága inkább hátrány, mint előny.

országgal kötött kulturális egyezményt, amelyekben kötelezettséget vállalt a külföldi magyar intézetek további támogatására, s az ösztöndíjasok csereprogramjának előmozdítására.²⁵²

III. 4. A Római Magyar Történelmi Intézet és a Collegium Hungaricum, valamint a római egyetem magyar tanszékének története

---

²⁵² Hóman Bálint kultúrdiplomáciai tevékenységét a „Kultúrdiplomácia és nemzetközi szerződések a két világháború között” című fejezetben mutatom be.

Az elmúlt esztendőkből a Római Magyar Akadémia történetével számos kötet,²⁵³ tanulmány és cikk foglalkozott. Én a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában található Római Magyar Történeti Intézet Bizottsága üléseinek jegyzőkönyveit néztem át, amelyek az intézet működésével kapcsolatos, az 1919 és 1935 közötti időszakra vonatkozó adatokat tartalmazzák.²⁵⁴ A fejezet megírásában nagy segítségemre volt Tusor Péter *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*²⁵⁵ című munkája, amely a Fraknoi-féle Római Magyar Történeti Intézet történetét és a vatikáni kutatásokat tárgyalja. Az alábbi fejezetben a vizsgált források segítségével mutatom be a Római Magyar Történeti Intézet és a Collegium Hungaricum működésének történetét a két világháború közötti időszakban. Az intézetek ösztöndíjasaival és olaszországi tanulmányaikkal külön fejezetben foglalkozom.

Az első világháború után a nemzetközileg elszigetelt Magyarország alapvető érdeke volt a külföldi „hídállások” kiépítése. Ebből a megfontolásból vált fontossá a Római Magyar Történeti Intézet újjászervezése. 1919. február 14-én, a Római Magyar Történeti Intézet Bizottságának ülésén Berzeviczy Albert felolvasta a vallás- és közoktatásügyi miniszter levelét, amelyben a minisztérium politikai és kulturális szempontokra hivatkozva javasolta az intézet újjászervezését.²⁵⁶ A miniszter igazgatónak Gerevich Tibort kívánta kinevezni, amit a bizottság hosszas vita után támogatott.²⁵⁷

A trianoni békeszerződés után a Római Magyar Történeti Intézet épülete az olasz állam tulajdonába került, majd az ingatlant 1920-ban a Rómában ideiglenesen föllállított magyar követség bérelte ki. A Fraknoi-villa visszaszerzésére a magyar állam már az 1920-as évek elején kísérletet tett. 1921-ben Berzeviczy Albert, az MTA elnöke tárgyalásokat folytatott Rómában Benedetto Croce kultuszminiszterrel, valamint Colasantival, a római múzeumok főigazgatójával, akik biztosították őt arról, hogy semmiféle akadályt nem gördítenek az épület

---

²⁵³ 1998-ban jelent meg Csorba László szerkesztésében a *Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában* című könyv, amely a Római Magyar Akadémia történetét dolgozza fel részletesen.

²⁵⁴ MTA Római Magyar Történeti Intézet Bizottságának iratai. K. 1224.

²⁵⁵ Tusor Péter: *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*. PPKE Budapest–Róma 2004.

²⁵⁶ Római Magyar Történeti Intézet Bizottságának iratai, K. 1591 11256/1919 III./ B számú miniszteri leirata.

²⁵⁷ A bizottságban néhányan aggályukat fejezték ki, mert véleményük szerint az igazgatót nem a miniszternek, hanem a bizottságnak kell kinevezni.

visszaadása elé. A minisztertanács 1922. augusztus 7-én Gerevich Tibor művészettörténészt, egyetemi tanárt küldte Rómába. Gerevich jó diplomáciai érzékkel és kitűnő nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező szakember volt. Római tárgyalásai ennek köszönhetően eredményesek voltak, így levélben arról tájékoztathatta Klebelsberg Kunó kultuszminisztert, hogy az olasz minisztertanács az intézet épületét és könyvtárát feloldotta a zár alól. 1923 őszén Berzeviczy Albert, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke személyesen jelentette be a Magyar Történelmi Intézet megnyitását Rómában. Az új szervezeti szabályzat kimondta, hogy az intézet befogadja, irányítja, illetve támogatja a magyar történelem, archeológia, művészettörténet, klasszika-filológia és irodalomtörténet kutatóit. Az intézetet az igazgató vezette, a tudományos irányításért azonban a MTA Római Magyar Történelmi Intézet Bizottsága volt a felelős. A Római Magyar Történelmi Intézet minden kiadványa csak a bizottság véleményezésével és jóváhagyásával jelenhetett meg.²⁵⁸ Az ösztöndíjak számát – az MTA javaslatára – a vallás- és közoktatásügyi minisztérium állapította meg, az ösztöndíjasok feladatát és a kutatási célokat azonban minden esetben a bizottság határozta meg.²⁵⁹

Alig született meg a döntés az intézet újrainvitásáról, a bizottsági tagok között vita alakult ki arról, hogy ki legyen az intézet igazgatója. Váry Rezső, aki az első világháború idején az intézet titkári feladatait látta el, már 1919-ben azt kérte levelében Berzeviczy Alberttól, a Római Magyar Történelmi Intézet Bizottságának elnökétől, hogy őt nevezzék ki az intézet igazgatójának. Váry arra hivatkozott, hogy Magyarországon szinte lehetetlen egyetemi állást kapni, a nyugdíjához szükséges 30 szolgálati év pedig 3 év múlva lejár. A bizottság az igazgatóhelyettesi cím megadásával ekkor még meghosszabbította Váry kinevezését.²⁶⁰ A tudós Váryval szemben Gerevich Tibor művészettörténész volt a másik jelölt az intézetvezetői tisztségre. A kiváló politikai kapcsolatokkal rendelkező Gerevichnek volt köszönhető, hogy a magyar állam visszakapta az intézet épületét és könyvtárát, továbbá ő élvezte a vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatását is.²⁶¹ A bizottság 1923. február 7-ei ülésén nem

---

²⁵⁸ *A bizottság a Fraknoi-villa bérjövödelmének egy részét az intézet által kiadott tudományos kiadványok támogatására fordította.*

²⁵⁹ *Akadémia Kézirattár, K 1224/150 1922.*

²⁶⁰ *Váry igazgatóhelyettesi kinevezését 1923-ig évente hosszabbították meg.*

²⁶¹ *Gerevich Tibor mellett szölt az is, hogy testvére, Gerevich Zoltán a Külügyminisztérium politikai hírszerző osztályán dolgozott.*

tudott egyezsége jutni az intézetvezető személyében. Ezért a tagok szavazásra bocsátották a kérdést, ahol 5-3 ellenében Váryval szemben Gerevichet választották meg. A testület többsége ugyanis úgy gondolta, hogy a jó diplomáciai érzékkel és nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező Gerevich Tibor alkalmasabb a revíziós magyar érdekek képviselésére.²⁶²

Az első ösztöndíjasok 1924 februárjában érkeztek Rómába. Az olasz és a magyar állam Lukcsics Pálnak, Horváth Henriknek, Fógel Józsefnek és Koltay-Kastner Jenőnek, a magyar katolikus vallásalap Artner Edgárnak, a kultuszminiszter pedig Huszti Józsefnek biztosított ösztöndíjat.²⁶³ Az intézet szoros kapcsolatokat ápol a más országok római intézeteivel, s a római Kelet-európai Intézettel (L'Istituto per L'Europa Orientale) is, továbbá csereprogramot szervezett a római állami és vatikáni könyvtárral, valamint más külföldi intézetek könyvtáraival.

A magyar kormány azonban az 1923-ban újból megnyitott Római Magyar Történeti Intézet mellett már 1925-ben egy másik létesítmény létrehozását is tervbe vette. Klebelsberg egy beszédében a gimnáziumi olasz nyelvtanárok magasabb szintű képzésére itáliai ösztöndíjak adományozását és az ösztöndíjasok befogadására alkalmas új római intézmény létrehozását szorgalmazta.²⁶⁴ A magyar kultuszminiszter 1927. márciusi római látogatásának legfontosabb célja Bethlen István kormányfő olaszországi utazásának előkészítése, illetve a római Collegium Hungaricum létrehozása volt. Klebelsberg a római Sapienza Egyetem aulájában tartott beszédében hangsúlyozta, hogy Magyarországon egyre nagyobb számban van szükség olasz nyelv és irodalomban, valamint művészetekben járatos, jól képzett középiskolai tanárookra, akik a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaiként tehetnek szert erre a tudásra.²⁶⁵ Fontos volt tehát a

---

²⁶² Gerevich 1925 elején egyetemi tanári kinevezése miatt lemondott igazgatói posztjáról. Klebelsberg Kunó miniszter azonban nem fogadta el a lemondást. Döntését azzal indokolta, hogy Gerevich római kapcsolatainak nélkülözhetetlenek, ezért a miniszter arra utasította őt, hogy egyetemi tanári teendői mellett a Római Magyar Történeti Intézet vezetését is lássa el. Gerevich 1925 áprilisában újból beadta lemondását, amelyet a miniszter akkor már elfogadott, és további intézkedésig az intézet ideiglenes vezetésével bízta meg Gerevichet.

²⁶³ Római Magyar Történeti Intézet Bizottságának iratai. K. 1224/158: Jelentés a Római Magyar Történeti Intézet 1924. évi működéséről. MTA Kézirattár.

²⁶⁴ A magyar kultúrpolitika jelen feladatai. Gróf Klebelsberg Kunó beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926. Bp. 1927. 553. old.

²⁶⁵ La cooperazione intellettuale tra L'Italia e L'Ungheria. In: Corvina VII. 1927. vol. VIII-XIV. 5–26. old.

Rómába érkező magyar fiatalok és tudósok számának növelése, valamint az ösztöndíjprogramok kiterjesztése a tanár- és művészképzésre, illetve az egyháztudományi tanulmányokra. Ennek jegyében lépett életbe 1927. július 3-án a 1927. évi XIII. törvénycikk, amely a külföldi magyar intézetekről, ösztöndíjakról és az Országos Ösztöndíjtanács felállításáról rendelkezett.²⁶⁶ A jogszabály 2.§-a lehetőséget adott arra, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1927/28. évi keret terhére, magyar intézet létesítésére ingatlant vásároljon Rómában. Klebelsberg Kunónak Mussolini személyes közbenjárására – kedvező feltételekkel, a házadó fizetésének kötelezettségétől is mentesülve – 1927. szeptember 12-én sikerült a Római Magyar Akadémiának²⁶⁷ napjainkban is otthont adó Palazzo Falconierit megszereznie.²⁶⁸

Mindezek után felvetődött a kérdés, hogy mi legyen a már működő Római Magyar Történeti Intézet sorsa. 1928 áprilisában a vallás- és közoktatásügyi miniszter kifogásolta az intézeti számadásokat,²⁶⁹ mivel a vezetők jelentősen túllépték az intézet költségvetésére megállapított keretet. Gerevich azzal védekezett, hogy a számadási előírások olyan bonyolultak, hogy azokat – megfelelő szakember hiányában – képtelenség végrehajtani. Berzeviczy Albert azt javasolta, hogy mivel a miniszter Rómában magyar kollégiumot kíván felállítani megfelelő adminisztratív személyzettel, a Római Magyar Történeti Intézet számadásait is az új intézmény pénzügyeit vezető szakember végezze.

A Római Magyar Történeti Intézet Bizottságának 1928. áprilisi ülésén Gerevich Tibor, az intézet vezetője arról számolt be, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a Falconieri-palotában kívánja működtetni a Római Magyar Intézetet (Collegium Hungaricum), amely a tudományos, a művészeti, a főiskolai és az egyháztudományi alosztályt foglalná magában. Az ülés jegyzőkönyvéből az is kiderül, hogy a minisztérium a Római Magyar

---

²⁶⁶ A törvényről lásd bővebben a „Művelődésügy és ösztöndíj-politika Klebelsberg Kunó minisztersége alatt” című fejezetet.

²⁶⁷ Olasz nevén: *Accademia d'Ungheria*.

²⁶⁸ A Római Magyar Akadémia ma is a magyar állam egyik legértékesebb külföldi épülete. A díszítéseket Francesco Borromini barokk művész készítette a XVII. században.

²⁶⁹ VKM 9704/1927 III. B számú leirata.

Történeti Intézetet integrálná a Collegium Hungaricum tudományos alosztályába.²⁷⁰ Mivel egyszerre több magyar intézményt Rómában nem lehetett fönntartani, a vallás és közoktatásügyi minisztérium arról döntött, hogy a Római Magyar Történeti Intézet is a Falconieri-palotába költözik, a Collegium Hungaricumnak helyet adó palota pedig a Fraknói-villával együtt magyar állami tulajdonban marad. Klebelsberg Kunó felszólította a Római Magyar Történeti Intézet Bizottságát, hogy a Fraknói-villa bérbeadásához szükséges lépéseket minél hamarabb tegye meg.²⁷¹ Az így befolyt összeget a minisztérium rendszeresen átutalta a Magyar Tudományos Akadémia Római Magyar Történeti Intézet Bizottságának.²⁷² A bizottság a bérbeadásból származó jövedelemmel szabadon rendelkezett, s az összeget az intézet tudományos kiadványaival kapcsolatban felmerült költségekre fordította. A történeti intézet számadását a miniszter nem tárgyalta külön, azt a Collegium Hungaricum 1928/29. évi költségvetése foglalta magában.²⁷³

A Falconieri-palota 1929 februárjától fogadta a magyarországi ösztöndíjasokat. A kibővült feladatkörök zavartalan ellátása érdekében új státusok betöltése és a Római Magyar Történeti Intézet helyzetének tisztázása is szükségessé vált. A Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Magyar Gyűjteményegyetem egyezménye rögzítette, hogy a Római Magyar Történeti Intézet a Collegium Hungaricum egyik osztályaként fog működni a Falconieri-palotában. Gerevich Tibor javaslata alapján az Országos Magyar Gyűjteményegyetem 1928. december 22-ei igazgatótanácsi ülésén tárgyaltak az intézet szervezeti, személyi és költségvetési ügyeiről. Gerevich indítványozta, hogy a Collegium Hungaricum új neve Római Magyar Intézet²⁷⁴ – Regia Accademia Ungherese di Roma – legyen, az egyháztudományi, a történeti – a Fraknói-féle Magyar Történeti Intézet jogutódja –, a művészeti és a főiskolai osztály élén kurátori hatáskörrel az igazgató álljon, az egyes osztályokat pedig a prefektusok

---

²⁷⁰ *A MTA Római Magyar Történeti Intézet Bizottságának 1928. április 26-ai ülésének jegyzőkönyve. K. 1591/37, MTA Kézirattára.*

²⁷¹ *A bizottság a bérbeadással Gerevichet bízta meg, aki 1929 júliusától évi 20 000 liráért adta bérbe a villát.*

²⁷² *A Római Magyar Intézet működéséről. MOL K726, 441/29.*

²⁷³ *VKM 92058/1928 IV. számú leirata, a MTA RMTI Bizottsága 1928. december 17-ei ülésének jegyzőkönyve. K. 1591/39; MTA Kézirattár; Gerevich levélben kérte Klebelsberg-től, hogy a Római Magyar Történeti Intézet saját költségvetéssel rendelkezzen, ám a miniszter a kérést elutasította.*

²⁷⁴ *Később a Római Magyar Akadémia nevet kapta.*

vezessék. A gyűjteményegyetem igazgatótanácsa a kultuszminiszterhez benyújtott előterjesztésében Gerevich Tibort intézetvezetőnek és a művészeti osztály igazgatójának, Tóth Lászlót a történeti, Várady Imrét a főiskolai, Luttor Ferencet pedig az egyháztudományi osztály vezetésére javasolta.

Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy a Fraknoi-féle történeti intézetnek mennyire sikerült megőriznie függetlenségét azok után, hogy beköltözött a Collegium Hungaricumnak otthont adó Falconieri-palotába. A *Külföldi Magyar Intézetek működése* című kiadványsorozat szerint a Római Magyar Történeti Intézet ösztöndíjait az Magyar Tudományos Akadémia Római Magyar Történeti Intézet Bizottsága választotta ki, szemben a többi ösztöndíjossal, akiket az Országos Ösztöndíjtanács javasolt. A Római Magyar Történeti Intézet ösztöndíjasainak feladatait is a bizottság határozta meg, s a történeti intézet igazgatói tisztségét betöltő titkár kinevezésébe is beleszólása volt. A gyakorlatban azonban az intézet nem rendelkezett saját adminisztrációs személyzettel és a titkári-igazgatói posztot is a Collegium Hungaricum igazgatója látta el.

Gerevich Tibor 1930-ig volt a római Collegium Hungaricum és a Római Magyar Történeti Intézet igazgatója. Mivel egyetemi tanárként ideje nagy részét Budapesten töltötte, a gyakorlati munkát titkára, Tóth László végezte. Klebelsberg 1930 júniusában fölmentette Gerevichet a Collegium Hungaricum igazgatásával járó teendői alól, és Miskolczy Gyulát bízta meg az intézetvezetői feladatok ellátásával. Döntését azzal indokolta, hogy az év nagy részében a budapesti egyetemen tanító Gerevich Tibor nem képes maradéktalanul ellátni intézetvezetői munkáját. Berzeviczy tudomásul vette a döntést, azonban annak a véleményének adott hangot, hogy a római Collegium Hungaricum igazgatója és a történeti intézet titkári tisztségét egyszerre ellátni nem lehet. Klebelsberg –Berzeviczy aggályai ellenére – bizalmat szavazott Miskolczynak, aki 1930 őszétől a római egyetem újonnan létesített magyar tanszékének egyetemi tanára is lett.²⁷⁵

---

²⁷⁵ Miskolczy Gyula (1892–1962) levéltáros, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja volt. 1935-ig igazgatta a Római Magyar Akadémiát, majd áthelyezték Bécsbe, ahol az ottani Collegium Hungaricumot és a Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézetet vezette.

A külföldi magyar intézetek jelentősége az 1930-as évek elején, a gazdasági világválság, illetve Klebelsberg miniszteri pozíciójának elvesztése következtében lényegesen csökkent. A Római Magyar Történeti Intézet vezetésének is számos problémával kellett szembesülnie. Miskolczy Gyula már 1930 decemberében, a Római Magyar Történeti Intézet Bizottságához írt levelében arról panaszkodott, hogy a tudományos ösztöndíjasok céltalanul dolgoznak, nem motiváltak, hiányos olasz nyelvismeretük megakadályozza őket a kapcsolatépítésben, továbbá a magyar és a külföldi publikációkat sem ismerik. Miskolczy arra kérte a bizottságot, hogy dolgozza ki a Római Magyar Történeti Intézet munkaprogramját. Javasolta, hogy a bizottság állítsa össze az Olaszországban végzett magyar tudományos munkák listáját, tegye kötelezővé a vatikáni levéltár és könyvtár módszeres és rendszeres kutatását, a fellelt anyagok feldolgozását, továbbá határozza meg, hogy az egyes olasz levéltárakat milyen sorrendben kell átkutatni.²⁷⁶ De voltak más jellegű gondok is: a pénzügyi nehézségek nem tették lehetővé, hogy a kutatások eredményét intézeti évkönyvben vagy kiadványsorozatban közöljék.²⁷⁷ A történeti osztály tagjainak tudományos munkái csak később, évek múltán, elszórtan jelentek meg. Habár Miskolczy tisztában volt az intézet működésével kapcsolatos problémákkal, azokat megoldani nem tudta. A Római Collegium Hungaricum 1932. szeptemberi szabályrendelete kivette Miskolczy Gyula kezéből az intézet irányítását, jogköreit pedig a Budapesten tartózkodó Gerevich Tiborra, az intézet kurátorára ruházta át.²⁷⁸

Mivel a magyar állam folyamatosan csökkentette az ösztöndíjasok számát, 1931 ősztől a külföldi Collegium Hungaricumok épületeiben a helyiségek kihasználatlanul álltak. A gyűjteményegyetem tanácsa – egyetértve az ösztöndíjtanáccsal – ezért arra kérte a kultuszminisztert, hogy a Falconieri-palota elkülöníthető, első emeleti helyiségeit a vatikáni magyar követségnek adja bérbe. Ám a problémákat ez az intézkedés sem oldotta meg. 1931-től ugyanis a kultuszminisztériumnak a költségvetés tárgyalásakor kemény harcot kellett vívnia a

---

²⁷⁶ *Akadémiai Kézirattár, K 1224/202. 1930. dec. 4.*

²⁷⁷ *1931. február 14-én Miskolczy azt kérte az MTA Római Magyar Történeti Intézet Bizottságától, hogy a Fraknoi-villa bérjövödelmének (4618 pengő) 15%-át a Római Magyar Történeti Intézet évkönyvének nyomdai költségére engedje át. Berzeviczy a kérést elutasította, és felszólította Miskolczyt, hogy a nyomtatást a Római Magyar Akadémia költségvetéséből fedezze.*

²⁷⁸ *Tusor Péter: A vatikáni magyar kutatásokról. 57. old..*

Collegium Hungaricumok megtartásáért és az ösztöndíjprogram folytatásáért, ráadásul Hóman Bálint új kultuszminiszter elődjétől eltérően ítélte meg az ösztöndíj-politikát.

A külföldi kollégiumok állami támogatása drasztikusan csökkent Hóman minisztersége idején, aminek oka nem csupán az ország gazdasági helyzetének siralmas állapota, hanem a kollégiumok szerepének átértékelése volt. A kultuszminiszter elégedetlen volt a jelentős költséget felemésztő római Collegium Hungaricum működésével, s 1933-ban, majd 1935-ben a Falconieri-palota eladása is szóba került. A Mussolini által kezdeményezett városrendezési terv 1933-ban azzal fenyegetett, hogy a palota egy részét le kell bontani. Gerevich megoldásként azt javasolta, hogy a magyar állam az épületet ajánlja fel az olasz kormányoknak, a kollégiumot pedig az átalakítással kibővíthető Fraknoi-villába költöztesse vissza. Hóman a javaslatot kedvezően fogadta, s Rómában az olasz kormányfővel arról tárgyalt, hogy milyen módon lehetne a palotát értékesíteni.²⁷⁹ A terv azonban nem valósult meg, s az 1935-ben megkötött magyar–olasz kulturális egyezmény leszögezte, hogy a magyar állam által fenntartott Római Magyar Intézet (Collegium Hungaricum) továbbra is a Via Giulia 1. szám alatti Palazzo Falconieriben működik tovább.

Vitéz Nagy István kultuszminisztériumi államtitkár 1935. októberi levelében tudatta Villányi Frigyes római magyar követtel, hogy bécsi és berlini mintára a római magyar tanszék és a Római Magyar Intézet igazgatása egyesül, a kurátori tisztség megszűnik, s a továbbiakban a Külföldi Magyar Intézetek kuratóriuma fogja gyakorolni a felügyeletet és az irányítást. Miskolczy után a Római Magyar Intézetet az egykori intézeti kutatók – 1935-től Koltay-Kastner Jenő, majd 1940 őszétől Genthon István – vezették. 1935-től, források hiányában keveset tudunk az intézet működéséről, 1943-tól pedig az angol–amerikai csapatok szicíliai partraszállása és Mussolini leváltása után gyakorlatilag megszűnt az ösztöndíjasok fogadása.²⁸⁰ A viszontagságos évek és a problémák ellenére az ösztöndíjasok életére jelentős hatást

---

²⁷⁹ *A vallás- és közoktatásügyi miniszter 24392/934 számú, 1935. január 12-ei leiratában arról értesítette a Római Magyar Történelmi Intézet Bizottsága elnökét, hogy a közeljövőben tervezik a Palazzo Falconieri eladását, ezért a kiküldendő tudósokat a Fraknoi-villában helyeznék el. Mivel a Fraknoi-palota bérlője 1934. december 31-ével felmondott, Berzeviczy Albert kérte a kultuszminisztert, hogy a kiesett bérjövendelmet államsegély formájában pótolja, amelyet az MTA kizárólag a RMTI kiadványainak kiadására fordíthat. Berzeviczy reményét fejezte ki, hogy a Fraknoi-palota csak ideiglenesen lesz otthona a Collegium Hungaricumnak, és hamarosan új helyet találhat számára.*

²⁸⁰ *Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában. Szerk.: Csorba László, Bp. 1998. 22–35. old.*

gyakorolt olaszországi tartózkodásuk. Római munkásságuk és kutatásuk eredményéről forráskiadványok, önálló kötetek, tanulmányok és cikkek sorozata, építészeti tervek, képző- és iparművészeti alkotások sokasága tanúskodik.

A Római Magyar Intézet (Collegium Hungaricum) egyháztudományi osztályából alakult 1940-ben a Pápai Magyar Intézet, a Magyar Katolikus Egyház római papi kollégiuma. Az 1943-ig működő kollégium olyan magyar papoknak adott otthont, akik teológiai tanulmányokat vagy levéltári kutatásokat folytattak a római egyetemeken, illetve a pápai intézetekben.²⁸¹

A Római Magyar Intézet fontosabb kiadványai a következők voltak²⁸²: a *Római Magyar Történeti Intézet kiadványai*²⁸³ – 1925–1941 között hét kötet –, a *Publicazioni dell' Istituto Storico Ungherese di Roma* (a *Római Magyar Intézet kiadványai*)²⁸⁴ – 1931–36 között négy kötet –, az *Olaszországi Magyar Oklevéltár 1931–1941 között kiadott négy kötete* és a *Studi documenti italo-ungheresi della R. Accademia d'Ungheria di Roma, Annuario*.²⁸⁵

A római egyetemen 1928-tól működő magyar tanszék működése elválaszthatatlan volt a Római Magyar Intézettől. Elsőként Várady Imre, a Római Magyar Intézet főiskolai osztályának vezetője tanított magyar nyelvet és irodalmat az egyetemen, aki 1931-ben *Grammatica della lingua ungherese* címmel magyar nyelvtankönyvet is írt. A római egyetem magyar tanszékvezető tanárának kinevezésére az 1929/30-as tanévben került sor: a kultusztárca ekkor Miskolczy Gyulát bízta meg a Római Magyar Intézet igazgatásával és a római egyetem magyar tanszékének vezetésével. Az 1935-ben megkötött magyar–olasz kulturális egyezményben az olasz fél garantálta, hogy a jövőben is fenntartja a római királyi

---

²⁸¹ A Pápai Magyar Intézetben megfordult magyarokról és tanulmányaikról lásd a *Római Collegium Hungaricum ösztöndíjasai* című fejezetet.

²⁸² Ujváry G: *Magyar ösztöndíjasok külföldön. Levéltári Szemle* 43. évf. 1993/ 3. sz. 14–27. old.

²⁸³ A *Római Magyar Történeti Intézet ösztöndíjasainak munkáit* tartalmazta.

²⁸⁴ A *Collegium Hungaricum ösztöndíjasainak tanulmányait* közölte.

²⁸⁵ A *Római Magyar Akadémia (Collegium Hungaricum) évkönyve. Szerkesztője Koltay-Kastner Jenő, majd Genthon István* volt.

tudományegyetemen a magyar történelmi és irodalmi tanszéket.²⁸⁶ Ettől kezdve az intézet igazgatói (Miskolczy Gyula, Koltay-Kastner Jenő, Genthon István) és titkára (Tóth László) tanították a tanszéken a magyar nyelvtant és irodalmat, illetve a történelmet. A tanszék nagy könyvtárral rendelkezett, és rendszeresen készültek doktori disszertációk a magyar irodalomtörténet és történettudomány témakörében. A magyar szakos egyetemi hallgatók látogatták az intézet ösztöndíjasainak tanfolyamait, illetve publikáltak az intézet 1935-től rendszeresen megjelenő évkönyvében.²⁸⁷

Az 1920-as évek második felében Klebelsberg Kunó kultuszminiszter célja az volt, hogy a magyar fiatalok, tudósok, művészek és egyházi személyek minél nagyobb számban Olaszországban szerezzenek európai műveltséget. A két világháború közötti időszak a Római Magyar Történelmi Intézet és a Collegium Hungaricum történetének a fénykora volt. Az intézetek a magyar–olasz kulturális együttműködés jelképévé váltak.

III. 5. Az olasz nyelv oktatása a közép- és a felsőfokú tanintézetekben

---

²⁸⁶ 1935. évi XVIII. törvénycikk, 5. cikk.

Magyarországon a modern nyelvek oktatása intézményesített formában a 18. században kezdődött el, amikor a polgári fejlődés következtében tömegigénnyé vált az angol, a német, az olasz és a spanyol nyelv ismerete. Az első élő idegen nyelv a német volt, amelyet az 1777-ben kiadott *Ratio Educationis*²⁸⁸ vezetett be középiskoláinkban. A német 1945-ig a legtöbb iskolatípusban – a latin mellett – magas óraszámú tanított kötelező nyelv volt.

Korábban élő idegen nyelveket konviktusokban tanítottak: a nagyszombati és a soproni jezsuita konviktusban például francia nyelv tanulására is volt lehetőség. 1777 után a kötelező latin²⁸⁹ és német mellett a francia szabadon választható nyelv lett a gimnáziumokban. Az 1850-től működő reáliskolákban latin nyelvet már nem kellett tanulni, viszont kötelező volt a német, valamint a francia nyelv és irodalom tanítása. A leánynevelő intézetekben 1935-ig a német mellett a francianyelv-tanulás minden tanuló számára kötelező volt.

Magyarországon az olasz nyelv középiskolai oktatásának kezdete a 18. század második felére nyúlik vissza. Ebben az időben Mária Terézia a magyar nemes ifjaknak alapított konviktusokban – más nevükön Thereziániumokban – olasz nyelvtanár alkalmazását írta elő. Az olasz nyelv szabadon választható tárgy volt, ami azt is jelentette, hogy a tanár nem az iskolától, hanem a tanítványai által befizetett tandíjkeretből kapta fizetését.²⁹⁰ Az olasz fakultatív jellege középfokú oktatási intézményeinkben egészen 1924-ig, a Klebelsberg Kunó által betervezett középiskolai reformtörvényig megmaradt.

A felsőfokú tanintézetekben elsőként a pesti bölcsészkaron kezdték meg szervezett formában az olasz nyelv oktatását, miután 1816-ban Louis Sehets elnyerte az olasz nyelv

---

²⁸⁷ Sárközy Péter: *Magyar tanszék a római egyetemen. Európai utas 14. évf. 2003/3. sz. 53–55. old.*

²⁸⁸ *A Ratio Educationis Mária Terézia 1777-ben kiadott tanügyi rendelete. Ez volt az első rendelet Magyarországon, amely tankötelezettséget írt elő, és kijelentette, hogy az oktatás az állam feladata. A német nyelvet minden iskolatípusban és minden fokon tanítani kellett, sőt ezen a nyelven kellett tanítani minden tantárgyat a magyarországi középiskolákban.*

²⁸⁹ *A tanítás nyelve – a népiskolákat kivéve, ahol természetesen a tanulók anyanyelvén folyt az oktatás – a latin volt.*

²⁹⁰ Mészáros István: *Iskolatörténeti kaleidoszkóp. Artemis Kiadó, Bp. 1989. 55–57. old.*

nyilvános tanára címet.²⁹¹ 1836-tól 1948-ig a brünni származású Johann Fletzer, majd Télyf Zima János, a kormány hivatalos tolmácsa²⁹² volt az olasz nyelv tanára a pesti bölcsészkaron. A szabadságharc bukása után Thun Leó közoktatási miniszter felkarolta a modern nyelvek oktatását: a francia, illetve az olasz mellett bevezette az angol nyelv tanítását is a pesti bölcsészkaron.²⁹³ 1857-től a ragusai származású Antonio Messi, Petőfi Sándor egykori olasz nyelvtanára tanította a nyelvet három, 1860-ban pedig már öt órában.²⁹⁴ 1880-tól az órák egy részét olaszul tartották, majd a század végén az olaszt a többi modern nyelvvel együtt a modern filológiai szeminárium keretei közé illesztették be. 1902-től Zambra Péter, a fumei gimnázium tanára tanította az olasz nyelvet a pesti bölcsészkaron. Újjászervezte a tanszék tanulmányi rendjét és különválasztotta a kezdőknek tartott nyelvórákat a nyelvszakos képzéstől. Az olasz irodalomtörténeti előadások olaszul folytak, az órák száma pedig heti kilencre emelkedett. Zambra Péter munkáját halála (1913) után fia, Zambra Alajos folytatta.²⁹⁵

A külpolitikai változások miatt 1919 után egyre többen kívántak olaszul tanulni, ezért több reálgimnáziumban és kereskedelmi iskolában is elrendelték az olasz kötelező tárgyként tanítását. A budapesti egyetemen 1919 őszén négy, 1921-ben hat, 1924-ben nyolc, 1926-ban pedig már heti tizenkét órában oktatták az olasz nyelvet és irodalmat. Az olasznyelvtanár-képzés 1923-tól a Francia Intézet szervezeti keretei között működött. Megbízott előadóként dolgozott Italo Siciliano, a Dante Alighieri Társaság budapesti választmányának tagja és Koltay-Kastner Jenő magántanár. 1925-től Egry Gyula gimnáziumi tanár a gyakorlati nyelvtant tanította, Zambra Alajos pedig irodalomtörténeti előadásokat tartott. 1929-től az olasz

---

²⁹¹ *Sehets saját tankönyvét (Grammatica Italica) használta, s rendkívüli tárgyként tanította az olaszt heti két órában.*

²⁹² *Télyf Zima János (1816–1889) a nagyszombati katolikus papnevelőben tanult. 1834-ben a pesti egyetemen bölcsészeti doktorátust szerzett, s ettől az évtől a bécsi Pázmáneum növendéke. 1846. március 1-jén a pesti tudományegyetemen a görög nyelv és irodalom tanszék élére került, rá egy évre pedig az olasz nyelv és irodalom helyettes tanára lett. Műfordítóként is dolgozott.*

²⁹³ *Németül folyt valamennyi nyelv oktatása, így az olaszé is, amelyet heti két órában, nem kötelező tárgyként tanítottak.*

²⁹⁴ *Messi, akit 1869-ben az egyetem rendkívüli tanárává neveztek ki, nemcsak az olasz nyelvet oktatta, hanem irodalmi és nyelvészeti előadásokat is tartott.*

²⁹⁵ *Antal Lajos: Az olasz nyelv és irodalom oktatása a budapesti tudományegyetemen 1794–1980. In: Fejezetek az Eötvös Lóránd Tudományegyetem történetéből. ELTE 1981. 3–20. old.*

kormány támogatásával olasz lektorok érkeztek a tanszékre, 1933 és 1945 között pedig neves külföldi professzorok.²⁹⁶ 1929-ben érkezett hazánkba Carlo Tavaglioni nemzetközi hírű tudós,²⁹⁷ aki a neolatin tanszéken tanított romanisztikát és olasz nyelvtörténetet.²⁹⁸ 1936-ban megalakult az olasz kultúrtörténeti tanszék, amelynek vezetője Rodolfo Mosca diplomáciatörténész lett. Mosca az oktató- és kutatómunka mellett magyar történészek műveinek fordításában is közreműködött. Zambra Alajossal együtt olaszra fordította Hóman Bálintnak *A nápolyi Anjouk Magyarországon 1290–1403 (Gli angioni di Napoli in Ungheria 1290–1403)* című művét, amelyet Olaszországban az Accademia d'Italia adott ki. Rodolfo Mosca 1950-ig maradt az egyetem olasz kultúrtörténeti tanszékének vezetője, ekkor a tanszéket beolvasztották az olasz nyelv és irodalom tanszékbe.²⁹⁹

Eötvös Loránd a párizsi École Normale Supérieure mintájára 1895-ben alapította meg az apjáról elnevezett Eötvös-kollégiumot a magas szintű középiskolai tanárképzés és a tudományos pályára felkészítés céljából. A kollégium elsősorban a vidéki szegény családokból származó tehetséges, kiváló tanulmányi eredményt felmutató diákoknak adott otthont, és fennállása első tizenöt évében 135 tanárt biztosított a vidéki középiskoláknak.³⁰⁰ A kollégiumi hallgatóknak négy éven keresztül kötelező volt idegen nyelv tanulása, amely abban az időben a német volt. 1924-től kezdve azonban a német és a francia mellett olaszul, angolul, görögül, spanyolul és finnül is lehetett tanulni. Heti két óra volt a kötelező nyelvórák száma, de a tanulás hatékonyságát nagymértékben növelte, hogy külföldi ösztöndíjak is álltak a hallgatók rendelkezésére. Németországba és Olaszországba négy-hat hétre szóló ösztöndíjat lehetett szerezni.³⁰¹

---

²⁹⁶ Alberto Gianola, Raffaele Paladino, Francesco Nicosia, Giacomo Baldini.

²⁹⁷ Carlo Tavaglioni (1903–1982) olasz nyelvész volt, aki tanított a nagy hírű bolognai és padovai egyetemen. 1927 és 1933 között a *Studi Rumeni* (romanisztikai tanulmányok) főszerkesztője volt.

²⁹⁸ Antal Lajos: *Az olasz nyelv és irodalom oktatása a budapesti tudományegyetemen 1794–1980*. In: *Fejezetek az Eötvös Lóránd Tudományegyetem történetéből*. ELTE 1981. 3–20. old.

²⁹⁹ Herczeg Gyula: *Rodolfo Mosca emlékezete*. Klio 1994/2. 165. old.

³⁰⁰ Jankovich Ferenc: *Az École Normale Supérieure és az Eötvös Collégium*. *Debreceni Szemle* VII. évf. 1933. 220–25. old.

³⁰¹ Tóth Krisztina: *Az Eötvös József Collegium szemináriumi tanári jelentések tükrében (1895–1950)*. *Szabadon szolgál a szellem 1895–1995*. In: *Tanulmányok és dokumentumok a száz esztendeje alapított Eötvös József Collegium történetéből*. Bp. 1995. 114. old.

A nyelvórákat gyakran a kollégium tanárai – Gyergyay Albert, Horváth János, Ligeti Lajos – tartották, de külföldi vendégoktatók is megfordultak az intézményben. Itt tanított Italo Siciliano, a pesti bölcsészkar megbízott előadója és Paolo Calabro, a budapesti Olasz Intézet igazgatója. Ők a nyelvismerettel már rendelkezők tudását bővítették az 1930-as években. Az 1935-ben aláírt magyar–olasz kulturális egyezmény hetedik cikke rendelkezett arról, hogy az olasz kormány lektort küld a budapesti Eötvös József Kollégiumba. 1937-ben a kollégium és a pisai Scuola Normale Superiore diákcseraprogramot dolgozott ki. Ennek a programnak köszönhetően 1937 és 1943 között négy magyar és négy olasz diáknak nyílt lehetősége Budapesten és Pisában tanulni. A pisai Scuola Normale Superiore magyar diákja volt Sándor Endre matematikus, Balázs János klasszika-filológus, Herczegh Gyula italianista, Mikecs László történész és Vargha Tamás matematikus. Mindannyian olasz nyelvismerettel rendelkező egyetemi hallgatók voltak, akik kiemelkedő eredménnyel végezték tanulmányaikat.³⁰²

Az 1920-as évek második felében a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem, illetve az ország vidéki tudományegyetemeinek bölcsészkarán sorra vezették be az olasz nyelv és irodalom képzését. Az 1912-ben Pozsonyban felállított Erzsébet Királyné Egyetemen 1918 márciusában szervezték meg a bölcsészkart.³⁰³ Az átmeneti idők után az 1921. évi XXV. törvénycikk arról rendelkezett, hogy a pozsonyi egyetem ideiglenesen Pécssett nyerjen elhelyezést. A bölcsészkar tizenkét tanszéke között volt az olasz nyelv és irodalom is, amelynek élére 1924. július 12-én dr. Koltay-Kastner Jenőt,³⁰⁴ az olasz nyelv és irodalom nyilvános rendkívüli tanárát nevezték ki. Koltay kezdeményezésére jött létre a Keszthelyi Nyári Egyetem 1934-ben, amelynek vezetője Nagy László, a szintén olasz tanszéken tanító, kiváló történész volt.

---

³⁰² Margócsy József: *Az idegen nyelvek tanítása. In: Tanulmányok és dokumentumok a száz esztendeje alapított Eötvös József Collegium történetéből*, Bp. 1995. 82–86. old.

³⁰³ Dr. vitéz Szabó Pál: *A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem. Pécs, 1940. 181. old.*

³⁰⁴ Koltay-Kastner Jenő (1892–1985) a középiskolát Zsolnán, Kecskeméten, az egyetemet az Eötvös-kollégium tagjaként Budapesten végezte. 1913–14 között a Sorbonne hallgatója volt, 1919-ben magyar–francia–olasz szakos tanári oklevelet szerzett. 1923-tól a budapesti egyetem olasz irodalom magántanára, 1923–24 között a Római Magyar Intézet titkára volt. 1935-től 1940-ig vendégtanár Rómában.

Az 1872-ben Kolozsváron alapított második magyar tudományegyetem az első világháború után Budapestre, majd 1921-ben Szegedre költözött, miután a nemzetgyűlés elfogadta a Ferenc József Tudományegyetem ideiglenes szegedi elhelyezéséről szóló törvényjavaslatot.³⁰⁵ Az olasz nyelvi és irodalmi képzés Várady Imre egyetemi tanár³⁰⁶ vezetésével 1936-ban kezdődött az olasz filológiai intézetben. Az 1940. augusztus 30-án kihirdetett második bécsi döntés eredményeként Erdély északi és keleti része – így Kolozsvár is – visszakerült Magyarországhoz. A törvény szerint ideiglenesen Szegeden működő Ferenc József Tudományegyetem visszaköltözött Kolozsvárra.³⁰⁷ Ám Szeged városa nem kívánt lemondani egyeteméről, így az intézménynek csak egy része tért vissza Kolozsvárra. A szegedi intézmény új nevet vett fel és Horthy Miklós Tudományegyetemként működött tovább.³⁰⁸ Olasz intézetének élére a Pécsről érkező Koltay-Kastner Jenő került.³⁰⁹ Várady Imre Kolozsváron oktatott 1942-ig, majd a bolognai magyar kollégium élére nevezték ki, ahol nyugdíjba vonulásáig, 1967-ig tanított.

Az 1935-ben aláírt magyar–olasz kulturális egyezmény hatodik cikke szerint „amint az ország gazdasági helyzete megengedi, a debreceni és szegedi tudományegyetemen az olasz nyelv és irodalom számára rendes tanszék állíttassék fel”.³¹⁰ Ez a célkitűzés Szegeden 1936-ban megvalósult, a debreceni tudományegyetemen viszont csak később vezették be az olasz nyelvi képzést. A debreceni egyetem az első világháború éveiben nyitotta meg kapuit teológiai,

---

³⁰⁵ 1921. évi XXV. törvénycikk.

³⁰⁶ Várady Imre a római Collegium Hungaricum titkára, a magyar–olasz tudományos és irodalmi bibliográfia megalkotója volt. 1927-ben érkezett Rómába, hogy anyagot gyűjtsön a magyar–olasz irodalmi kapcsolatok történetéről. A Római Magyar Intézet tanáraként ő kezdte el a magyar nyelvet oktatni az olasz egyetemistáknak. A római Keleti Intézet kiadásában megjelentette kétkötetes nagymonográfiáját a magyar–olasz irodalmi kapcsolatok történetéről (*La letteratura ungherese e la sua influenza in Ungheria, I. Storia, II. Bibliografia, Roma, L'Istituto per l'Europa Orientale 1933–1934*).

³⁰⁷ 1940. évi XXVIII. törvénycikk.

³⁰⁸ *A szegedi tudományegyetem múltja és jelene 1921–1998. Szeged, 1999. BTK. 141–42. old.*

³⁰⁹ Koltay -Kastner 1942–43-ban a bölcsészkar dékánja, 1944-ben a szegedi egyetem rektora volt. 1968-ig – nyugdíjazásáig – az egyetem tanszékvezető tanáraként dolgozott.

³¹⁰ *A magyar–olasz kulturális egyezményről a következő fejezetben lesz szó.*

jogi és államtudományi, valamint bölcsészeti fakultással. A bölcsészeti karon filozófia és pedagógia, magyar irodalom, magyar és finnugor nyelvészet, klasszika-filológia, történelem, német nyelv és irodalom, valamint földrajz tanszék működött. Az intézményben az olasz nyelvi képzést 1940-ben kezdték meg, miután Gaetano Trombatore egyetemi tanárt megbízták a debreceni egyetemen az olasz nyelv és irodalom tanszék vezetésével.³¹¹

A kulturális egyezmény hetedik cikke rögzítette, hogy az olasz kormány nyelvi lektorokat küld a budapesti, a szegedi, a debreceni és a pécsi tudományegyetemre, valamint az Eötvös József Kollégiumba és a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemre. Az egyezménynek köszönhetően a két világháború között az ország valamennyi tudományegyetemén magas színvonalú olasz nyelvi képzés folyt olasz anyanyelvű tanárok és neves magyar tudósok közreműködésével.

Az 1920-as években a kulturális és a gazdasági élet fejlődésével egyidejűleg nőtt a modern nyelvek ismeretének a fontossága. Egyre többen kezdtek idegen nyelvet tanulni egyrészt kulturális célból, másrészt a gazdasági életben történő minél jobb elhelyezkedésért. Az iskolareform keretében olyan iskolatípusokat hoztak létre, amelyek jellegzetességét éppen az adott intézményben tanított idegen nyelv határozta meg. Magyarország elsődlegesen német politikai és kulturális befolyás alatt maradt, ezért a német nyelv oktatása minden középiskolában kötelező volt.³¹²

A nemzetgyűlés hosszas előkészítés után fogadta el a középiskolákról szóló 1924. évi XI. törvénycikket, amely három intézménytípust hozott létre: a gimnáziumot, a reálgimnáziumot és a reáliskolát. A gimnázium elsősorban a humán műveltséget közvetítette, amelynek középpontjában az ógörög és a latin nyelv állt, de természetesen németül is kellett a diákoknak tanulniuk. A reálgimnáziumban a latin és a német nyelv volt kötelező, de tantervbe került egy modern nyelv – angol, francia, olasz – kötelező oktatása is. A reáliskolákban

---

³¹¹ *Olasz tanár a debreceni egyetemen. Külügyi Szemle, 1940. XVII. 281. old.*

³¹² *Kézi Erzsébet: A nyelvoktatás politikai összefüggései Közép-Európában a két világháború között. Zempléni Múzsza, 20004. IV. évfolyam 1. szám 23–28. old.*

kifejezetten a modern nyelveken – a németen, az angolon, a francián és az olaszon – volt a hangsúly, a latin pedig már nem volt kötelező.

Az új törvény hatályba lépése után egyre inkább az az iskolatípus – reáliskola, reálgimnázium – vált népszerűvé, amelyik színvonalas idegen nyelvi képzést biztosított. Klebelsberg vallás- és közoktatásügyi miniszter 1925. februári parlamenti felszólalásában jelezte, erőteljes nyomás nehezedik rá, hogy tegye lehetővé a modern nyelvek oktatását a gimnáziumokban is. Miniszteri rendelete alapján azonban csak 1931-ben lehetett a gimnáziumban az ógörög helyett modern, élő idegen nyelvet is választani. Az adott idegen nyelv oktatása természetesen attól is függött, hogy Magyarország külpolitikai céljai megvalósításában éppen melyik hatalomra támaszkodhatott. A francia és az angol nyelv tanításának már a 19. században is voltak előzményei, az olasz nyelv tantervbe iktatása azonban egyértelműen politikai okok miatt történt.³¹³

Budapesten 1922-től szerveztek ingyenes olasz nyelvtanfolyamokat az Olasz Liga, a Magyarországi Olaszok Egyesülete, az olasz külügyminisztérium, a Dante Alighieri Társaság és a Magyar–Olasz Kereskedelmi Kamara anyagi támogatásával. Az olasz nyelv és kultúra iránti érdeklődés folyamatosan nőtt. Az 1934/35-ös tanév olasz nyelvtanfolyamaira beiratkozottak száma elérte a háromezret, ami azt jelenti, hogy abban az évben Magyarországon az idegen nyelvet tanulók közül a legtöbben az olaszt választották.³¹⁴

Az olasz nyelv tantervbe iktatására méltán volt büszke Klebelsberg, aki 1927. évi római látogatása alkalmával így méltatta középiskolai reformját: *„Nemrég szavaztattam meg az Országgyűléssel azt a törvényt, amely megreformálja a magyar középiskolát. Ez a törvény úgy rendelkezik, hogy az olasz nyelvnek és irodalomnak jelen kell lennie a középiskola tantervében. Az olasz nyelv rendszere, az olasz nyelvtan legalább olyan tökéletes, mint amilyen a francia, vagy a német. Minden tekintetben megfelel tehát annak a célnak, amelyet*

---

³¹³ T. Kiss Tamás: *Állami művelődéspolitikai az 1920-as években.* 84–88. old.

³¹⁴ *Corvina XIV. Anno X. 1936.* 104–105. old.

egy tökéletes nyelvtani rendszer nyújthat, azaz, hogy tanulásán keresztül a tanuló elméje csiszolódjék. Tekintve ezen kívül azt a szoros kapcsolatot, amely a latin és az olasz nyelv között fennáll, az olasz és a latin nyelv tanulása a középiskolában kölcsönösen segíti egymást”.³¹⁵

A kulturális egyezmény tizedik cikke előírta, hogy a magyar kormány fokozott figyelmet fordít az olasz nyelv tanítására a magyar közép- és a felsőkereskedelmi iskolákban. Az olasz kultúra és nyelv népszerűsége ellenére Magyarországon az 1930-as évek végén olasz nyelvet 52 középfokú intézményben, franciát viszont 177 középiskolában tanítottak. Egy magyar–olasz vegyes bizottság 1938 decemberében ezért újratárgyalta a kulturális megállapodás vonatkozó pontját. A magyar kormány vállalta, hogy három év alatt biztosítja az olasz nyelv széles körű oktatását és növeli azoknak a középfokú iskoláknak a számát, amelyekben az olaszt második idegen nyelvként tanítják.³¹⁶ Hóman Bálint a római *Tribuna* lapnak adott interjújában már arról számolhatott be 1940-ben, hogy Magyarországon hetvenhét gimnáziumban és huszonnyolc szakiskolában tanítják az olasz nyelvet.³¹⁷

A kulturális egyezmény tizedik cikke budapesti olasz gimnázium létesítéséről is rendelkezett, amely 1935 szeptemberében nyitotta meg kapuját. A főként magyar diákok által látogatott intézményben olyan neves, olasz anyanyelvű tanárok tanítottak, mint Pietro Calabro, a budapesti Olasz Intézet igazgatója vagy Alberto Gianola, a pesti bölcsészkar professzora. A magas színvonalú képzésnek köszönhetően a budapesti olasz iskola korának egyik legnépszerűbb középfokú oktatási intézménye volt, amelyben a diákok nemcsak a nyelvvel, hanem az olasz kultúrával, történelemmel és irodalommal is megismerkedhettek.³¹⁸

---

³¹⁵ Klebelsberg Kunó: *La cooperazione intellettuale tra l'Italia e l'Ungheria*. Corvina, 1927. 11–13. old.

³¹⁶ *La convenzione culturale italo-ungherese*. Corvina, Nuova Serie 1939, Anno II. 56–57. old.

³¹⁷ Hóman Bálint a magyarországi olasz nyelvoktatásról. *Külügyi Szemle* 1940. XVII. 587. old.

³¹⁸ Józsa Judit–Pelles Tamás: *A budapesti olasz iskola története. Storia della scuola italiana di Budapest – A budapesti olasz iskola története a levéltári dokumentumok tükrében (1935–1947)*. AEBES, Bp. 1999. 85–147. old.

Az 1930-as évek vége felé a már működő német, angol és francia tannyelvű gimnáziumok mellett egy olasz gimnázium létrehozásának gondolata is felmerült. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium képviselői, valamint a bencések 1939. augusztus 18-án állapodtak meg az iskola alapításáról.³¹⁹ 1939 szeptemberében Teleki Pál vallás- és közoktatásügyi miniszter kezdeményezésére, Olaszország támogatásával 1939. szeptember közepén, húsz diákkal kezdte meg működését a pannonhalmi olasz gimnázium, amelynek tanterve eltért a magyarországi iskolákétól.³²⁰ A gimnázium teljesen önálló volt, osztályai létszámát 25 főben maximálták, amelyet később a megnövekvő igények miatt megemeltek.³²¹ Az egyes tantárgyak óráinak számát és tananyagát helyi tanterv szabályozta. Valamennyi diák bentlakó volt, így lehetőség volt délutáni nyelvtanulásra is. Az oktatáshoz szükséges segédanyagokat – könyveket, oktató- és dokumentumfilmeket – a budapesti Olasz Kultúrintézet, a budapesti Olasz Iskola, valamint az olasz kormány segítségével szerezték be.³²²

Az olasz lektorok állami fizetésben részesültek, a többi tanár – a rajz és a testnevelés kivételével – szerzetes volt. A jól képzett nyelvtanárok hatékony tanítása és a mindennapi nyelvórák eredményeként az itt végzett tanulók magas szintű nyelvtudással rendelkeztek. 1942 szeptemberében új, minden igényt kielégítő korszerű épületben kezdték meg az új tanévet. A megváltozott politikai viszonyok 1945 után azonban nem tették lehetővé az olasz gimnázium további működését, s így 1948 júniusában az iskola államosítása miatt kénytelen volt bezárni kapuit.³²³

A két világháború között hazánk külpolitikai törekvései és az európai államokhoz – Németországhoz, Olaszországhoz – fűződő kapcsolatai nagymértékben meghatározták az

---

³¹⁹ *Kelemen Krizosztom főapát a gimnáziumot Dantéről szeretne elnevezni, ám végül Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter és apja, gróf Costanzo Ciano egykori kultuszminiszter lett a névadó.*

³²⁰ *Az eredeti elképzelés szerint az iskola az 1938-ban visszacsatolt Komáromban, a bencések által fenntartott gimnáziumban kezdte volna meg működését. Kelemen Krizosztom főapát azonban Pannonhalmát alkalmasabbnak tartotta az új iskola elhelyezésére.*

³²¹ *Mészáros István: Iskolatörténeti kaleidoszkóp. Artemis kiadó Bp. 1989. 144–45. old.*

³²² *A pannonhalmi Szent Benedek-rend gróf Ciano Galeazzo és Costanzo Gimnáziumának és Nevelőotthonának évkönyve az 1939/40. iskolai évről. Pannonhalma, 9–21. old.*

iskolai nyelvoktatást, mind a közép-, mind a felsőfokú tanintézményeinkben. A gazdasági és a politikai változások az élő idegen nyelvek magas szintű oktatását követelték meg. A modern nyelvek – angol, francia, olasz – tanítása az oktatásügy központi kérdésévé vált. A magyar oktatáspolitikára törekedett, hogy kiépítse kulturális kapcsolatait az európai nagyhatalmakkal, amelyek sorában Olaszország kiemelkedő helyet foglalt el. Éppen ezért a magyar kormány célul tűzte ki az olasz nyelv és kultúra széles körű terjesztését Magyarországon.

III. 6. Kultúrdiplomácia és nemzetközi szerződések a két világháború között

---

³²³ *Pelles Tamás: A pannonhalmi olasz gimnázium. Iskolakultúra X/11. Pécs, 2000. november 63–70. old.*

Az első világháború után a politika és a gazdaság mellett a kultúra is egyre erőteljesebb szerepet játszott a nemzetközi kapcsolatokban. Az egyes európai államok sorra hozták létre az olyan jellegű intézeteket, amelyek elsődleges feladata a nemzetközi kulturális kapcsolatok kiépítése volt.

Franciaország már az első világháború előtt, 1886-ban létrehozta az „*Alliance pour la propagation de la langue française dans les colonies et à l'étranger*”³²⁴ szervezetet, amely elsősorban a francia nyelv és műveltség terjesztését és külföldi megismertetését tűzte ki céljául. Németországban elsőként a *Deutscher Akademischer Austauschdienst* ismerte fel a kultúra nemzetközi kapcsolatokban játszott jelentős szerepét.³²⁵ A nemzeti szocialisták hatalomra jutása után az újonnan szervezett birodalmi tudomány-, nevelés- és népművelődés-ügyi minisztérium, továbbá a népfelvilágosító- és propagandaminisztérium keretén belül külön osztályokat szerveztek, amelyek a berlini külügyi hivatal kulturális osztályával együtt tudatosan és tervszerűen foglalkoztak Németország külföldi kulturális kapcsolatainak kiépítésével. Olaszországban az *Istituto Nazionale per le Relazioni Culturali con l'Estero*³²⁶ volt felelős a külföldi kulturális kapcsolatokért a külügyminisztérium, a nemzetnevelési minisztérium, továbbá a propaganda-, illetve a népművelődésügyi minisztérium megfelelő ügyosztályaival együtt. Az olasz állam a jelentősebb fővárosokban kultúrintézeteket hozott létre, amelyek elsődleges feladata az olasz nyelv oktatása és az olasz kultúra terjesztése volt. Az olasz kultúrdiplomácia másik meghatározó szervezete a Dante Alighieri Nemzeti Társaság³²⁷ volt,

---

³²⁴ A „szövetség a francia nyelv népszerűsítésére a gyarmatokon és külföldön” nevű szervezet óriási jelentőségű munkát fejtett ki ösztöndíjak adományozásával, újságok, folyóiratok és könyvek terjesztésével, színdarabok bemutatásával, film- és rádió-előadásokkal.

³²⁵ Az intézet elsősorban csereösztöndíjak létesítésével és német nyelvtanfolyamok szervezésével foglalkozott. A szinte minden európai fővárosban működő fiókintézményeinek fő feladata a német kultúra és ezen belül is a német nyelv terjesztése volt.

³²⁶ Külföldi Kulturális Kapcsolatok Nemzeti Intézete.

³²⁷ A Dante Alighieri Társaság magyarországi működéséről az előző fejezetekben volt szó.

amely a külföldön élő olaszok összefogása mellett nyelvtanfolyamokat, koncerteket, konferenciákat és kiállításokat szervezett.³²⁸

Magyarországon a politikában és a nemzetközi életben fontos szerepet betöltő kultúrdiplomácia a Trianon utáni időszakban értékelődött fel. A bizonytalan külpolitikai helyzetben kitörési pontokat kellett keresni, s erre főként gazdasági és kulturális téren nyílt lehetőség. Az első világháborút követő béketárgyalások során hazánk politikusai kétségbeesve tapasztalták, hogy a külföldi delegációk tagjai térségünkkel kapcsolatban mennyire kevés és téves információkkal rendelkeznek. Vezető politikusaink szerint ennek az volt az oka, hogy Magyarország a szomszédos országokkal szemben lépéshátrányban volt mind a nagyhatalmak döntéshozó politikusainak informálásában, mind a színvonalas kulturális tájékoztatás területén.³²⁹ Éppen ezért a magyar kormány örömmel fogadta, hogy a Népszövetségen belül megalakult a Nemzetközi Szellemi Együttműködés Szervezete, amelynek feladata a népek közötti kulturális kapcsolatok építése volt. A szervezeten belül bizottságokat hoztak létre, melyek közül az első Magyarországon alakult meg.

A Magyar Tudományos Akadémia Szellemi Együttműködés Magyar Nemzeti Bizottságának elnöki tisztségét gróf Apponyi Albert, majd Berzeviczy Albert töltötte be.³³⁰ A szellemi együttműködés szervezetén belül bontakozott ki a nemzetközi egyetemközi mozgalom, amely hivatalok felállítását határozta el. Így jött létre a Magyar Egyetemközi Iroda a Magyar Tudományos Akadémia és a Külügyi Társaság felügyelete alatt. Az iroda jelentéseket írt a magyar közoktatás helyzetéről, a tanárokról és a tanulmányi rendről, valamint tájékoztatót a külföldi magyar intézetekről és a külföldi hallgatóknak szervezett nyári egyetemi tanfolyamokról.³³¹ Lassan kialakultak a magyar diákszervezetek is, amelyek az 1930-as évekre váltak az egyetemi élet és a külföldi kapcsolatok irányítóivá. Ilyen szervezet volt a Magyar Diákkülügyi Bizottság, amelynek képviselői az ösztöndíjjal külföldön tanult

---

³²⁸ Dr. Morlin Zoltán: *A kultúrpropaganda kérdése. Külügyi Szemle 1942. XIX. évf. 45. old.*

³²⁹ Giay Béla: *A hungarológia fogalma. In: Magyar, mint idegen nyelv, Hungarológia, Szerk.: Giay Béla és Nádor Orsolya, Bp. 1998. 7–14. old.*

³³⁰ dr. vitéz Nagy Iván: *Nemzetközi kulturális egyezményeink. Külügyi Szemle 1935. XII. évf. 359. old.*

³³¹ Horváth Jenő: *A nemzetközi egyetemközi kapcsolatok. Pécs, 1925. 34. old.*

egyetemisták voltak. A kapcsolattartás kétoldalú volt, nemcsak Magyarország kért és kapott információt az egyes külföldi egyetemekről, hanem a hazai felsőoktatási intézmények is szerepeltek a külföldi szervezetek nyilvántartásában. A kölcsönös információcsere segítségével sok külföldi járt hazánkban különböző konferenciákon, tanfolyamokon, illetve számos magyar is eljutott a külföldi rendezvényekre.³³²

1920-ban létrehozták a Külügyminisztériumban a tudományos osztályt, amely többek közt földrajzi, történelmi, statisztikai stb. kérdésekben nyújtott felvilágosítást, valamint figyelemmel kísérte a politikai vonatkozású, külföldi tudományos irodalmat. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban önálló ügyosztály foglalkozott a külföldi kulturális és tudományos kapcsolatokkal, ezen belül is a külföldi magyar intézetekkel, tanszékekkel és lektorátusokkal.³³³ A Külügyminisztériumban 1930. február 2-án miniszteri rendeletben döntöttek a kulturális osztály felállításáról.³³⁴ Az osztály feladata volt a külföldi kulturális, tudományos, művészeti és irodalmi ügyek ápolása, illetve a kapcsolattartás a nemzetközi szervezetekkel és intézményekkel. Szervezte továbbá hazánk részvételét a külföldi nemzetközi kiállításokon és kongresszusokon, valamint fontos célkitűzése volt a Magyarország-kép javítása is.³³⁵ A két világháború közötti időszakban hazánk kulturális külpolitikájának meghatározó eleme lett a magyar kultúra külföldi intézményrendszerének kiépítése: tájékoztató, kulturális és kutatóintézetek, egyetemi magyar tanszékek és lektorátusok létesültek. Ezzel egyidejűleg megkezdődött a hazai magyarságtudományi intézményrendszer létrehozása is. Az 1930-as években Hóman Bálint³³⁶ kultuszministersége idején bontakozott ki teljes egészében a külpolitika egy sajátos változata, a kulturális diplomácia.³³⁷

---

³³² Simovits Ágnes: *Magyar ösztöndíjasok Angliában a két világháború között*. In: *Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez*. ELTE, Bp. 1997. 262. old.

³³³ Az osztálynak olyan kiemelkedő vezetői voltak, mint Klebelsberg minisztersége alatt Magyary Zoltán, majd Hóman idején Haász Lajos, illetve Paikert Géza.

³³⁴ Az osztályt 1932-től Villani Lajos, majd 1939-től Ullein-Reviczky Antal irányította.

³³⁵ *Iratok a magyar külügyi szolgálat történetéhez, 1918–1945*. Szerk.: Pritz Pál, Akadémiai Kiadó, Bp. 1994. 96. old.

³³⁶ Hóman Bálint 1885. december 29-én született Budapesten. 1915-től az Egyetemi Könyvtár, 1922-ben az Országos Széchényi Könyvtár igazgatójává, majd a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójává nevezték ki. 1921-től a Pázmány Péter Tudományegyetemen tanított középkori magyar történelmet. 1927-ben a megalakuló Magyar Szemle Társaság elnökségi, Szekfűvel együtt legaktívabb tagja volt. Hóman és Szekfű műve máig a legismertebb magyar történelmi szintézis, a "Magyar történet" (I-VII. kötet, 1929–1933). 1929-

A kulturális diplomácia eredményességét bizonyítják azok a kulturális egyezmények, amelyeket Hóman Bálint magyar kultuszminiszter a német, a lengyel, az olasz és az osztrák kormánnyal kötött az 1930-as években. Hóman nemzetközi kultúrpolitikájában Klebelsberg Kunóval ellentétben nem a meglévő kulturális intézetekre, hanem a nemzetközi megállapodásokra helyezte a hangsúlyt.³³⁸ A kulturális egyezmények célja az volt, hogy a szerződő felek politikai szövetségük mellett segítsék egymás nyelvének és kultúrájának minél alaposabb megismerését. Elsősorban a felsőoktatási együttműködésre vonatkoztak: tanár- és előadócsere, ösztöndíjak, diákcseré, kiadványok, kiállítások és tanulmányutak szervezése szerepelt ezekben a dokumentumokban. Az egyezmények időnként a kultúrdiplomácia hivatalos szervezetét erősítették, ami új intézetek alapítását, lektorok és megbízott előadók kinevezését jelentette. Ilyen jellegű kulturális kapcsolatok természetesen már korábban is léteztek, azonban az adott országok érdekeit figyelembe vevő, tervszerű és intézményesített együttműködés most alakulhatott ki először.³³⁹

Az első kulturális egyezményt 1934. október 13-án írta alá Budapesten Hóman Bálint kultuszminiszter és Rusth Bernhard német nevelésügyi miniszter.³⁴⁰ A német kormány garantálta, hogy évente kilenc fiatal magyar tanárnak biztosít ösztöndíjat és nagyobb számban

---

ben a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választották. Gömbös Gyula 1932-ben őt kérte fel vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Hóman Bálint elfogadta a felkérést, amelyet Gömbös utódja, Darányi Kálmán is megújított, így 1938. május 14-ig, az Imrédy-kormány megalakulásáig maradt a poszton. Ezt követően néhány hónapos szünet következett, majd 1939. február 16-tól 1942. július 3-ig – a Teleki-, a Bárdossy- és a Kállay-kormányban – ismét ő irányította a kultusztárcát. Oktatáspolitikájának legfontosabb eredménye az egységes gimnázium létrehozása volt: az addig különböző tantervek szerint működő humán- és reálgimnáziumokat, illetve a természettudományos tárgyakat előnyben részesítő reáliskolákat 1934-ben egységes középiskolává alakította. 1946-ban életfogytig tartó fegyházra ítélték. A pesti gyűjtőfogházban, majd 1949-től a váci fegyházban raboskodott. 1951. június 2-án hunyt el.

³³⁷ Nádor Orsolya: *A magyar mint idegen nyelv oktatásának története*. In: *Magyar, mint idegen nyelv, Hungarológia*. Szerk.: Gyay Béla és Nádor Orsolya, Bp. 1998. 76. old.

³³⁸ Hóman annak ellenére, hogy a szabad ösztöndíjakat tartotta megfelelőbbnek, nem változtatott a már meglévő ösztöndíjrendszeren.

³³⁹ Hóman Bálint szívügyének tekintette, hogy minél több külföldi egyetemen oktassák a magyar nyelvet, irodalmat és történelmet. 1942-ben, miniszterségének utolsó évében már 48 külföldi intézményben tanították a magyar nyelvet és kultúrát.

³⁴⁰ Dr. vitéz Nagy Iván: *Nemzetközi kulturális egyezményeink*. *Külügyi Szemle* 1935. XII. évf. 359–67. old.

fogad magyar egyetemi hallgatókat a berlini, a heidelbergi, a müncheni és a tübingeni egyetem nyári tanfolyamain. A viszonyosság elvét követve a magyar kormány a debreceni és a keszthelyi nyári egyetemen fogadott német hallgatókat. A felek megállapodtak, hogy félévenként két-két egyetemi tanár tart Magyarországon, illetve Németországban előadást, a német és a magyar nyelv intenzív tanítására pedig lektorokat küldenek egymás egyetemeire.

A Gömbös Gyula miniszterelnök varsói látogatásakor aláírt magyar–lengyel kulturális egyezmény³⁴¹ szerkezetében és tartalmában eltért a Magyarország által ebben az időszakban megkötött kulturális szerződésektől. A lengyel és a magyar kormány ugyanis együttműködésének keretét rögzítette, tartalmát pedig csak a végrehajtáskor határozta meg. A két fél a közös történelmi emlékek kutatására magyar–lengyel vegyes bizottság felállításáról döntött, amely budapesti és varsói székhelyű albizottságokból állt. Az albizottságok évente legalább egyszer kötelesek voltak összeülni.

1935 elején Hóman Bálint kultuszminiszter Rómában,³⁴² majd Bécsben³⁴³ írta alá a magyar–olasz, valamint a magyar–osztrák kulturális egyezményt. Az utóbbiban az osztrák kormány kötelezettséget vállalt arra, hogy a bécsi tudományegyetemen magyar tanszéket állít fel. Az egyezmény a felsőoktatással összefüggő intézkedések, az egyetemi és a főiskolai hallgatók, valamint a tanárok cseréje mellett foglalkozott a két ország tudósainak együttműködésével, valamint a hivatalos kiadványok cseréjével is.

Az említett kulturális szerződések aláírásakor a felek vegyes bizottság felállításáról is döntöttek. A bizottságok bizonyos időszakonként – általában évente – ültek össze, hogy a további lehetőségeket keresve megpróbálják a kétoldalú kulturális kapcsolatokat még szorosabbra fűzni. Az 1930-as években megkötött kulturális egyezmények tehát újabb és újabb érintkezési pontokat biztosítottak az országok kulturális együttműködésében.

---

³⁴¹ 1935. évi XVII. törvénycikk a szellemi együttműködés tárgyában Varsóban 1934. évi október hó 21. napján kelt magyar–lengyel egyezmény becikkelyezéséről.

³⁴² 1935. évi XVIII. törvénycikk a Rómában 1935. évi február hó 16. napján kelt magyar–olasz kulturális egyezmény becikkelyezéséről.

³⁴³ 1935. évi XIX. törvénycikk a szellemi együttműködés tárgyában Bécsben 1935. évi március hó 4. napján kelt magyar–osztrák egyezmény becikkelyezéséről.

A kultúrdiplomácia legfontosabb feladatait Hankiss János 1935-ben írt tanulmányában így határozta meg: *külpolitikai hatások előidézése kulturális eszközökkel*³⁴⁴. Különösen akkor értékelődik fel a szerepe, amikor egy ország történetében – főleg nagyobb katasztrófák után – járhatatlanok a hagyományos diplomácia megszokott útjai, s a külkapcsolatok építésében meghatározó a külföldön kifejtett kulturális propaganda. A kisantant törekvései és az elvesztett háború hazánk teljes elszigeteléséhez vezetett. Az első világháborút lezáró versailles-i békeszerződések következtében a közép-európai kis nemzetek felemelkedése és nemzeti kultúrájuk bemutatása létkérdés volt. Éppen ezért a kultúrpolitika és a külpolitika a két világháború közötti Magyarországon szorosan összefonódott.

III. 7. A magyar–olasz kulturális egyezmény kétoldalú kapcsolatokra gyakorolt hatása

---

³⁴⁴ Hankiss János: *A kultúrdiplomácia alapvetése. 1. old.*

1935 februárjában Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter Rómába utazott, ahol az olasz kollégájával, Cesare Maria de Vecchi di Val Cismonnal folytatott tárgyalásai eredményeként a tudományos, az irodalmi és a művészeti kapcsolatok fejlesztése céljából február 16-án aláírta a magyar–olasz kulturális egyezményt.³⁴⁵

Az egyezményben a magyar kormány vállalta, hogy fenntartja a Római Magyar Intézetet, a Pázmány Péter Tudományegyetem olasz nyelv és irodalom tanszékén olasz tudóst alkalmaz, a pécsi Erzsébet Tudományegyetem olasz nyelv és irodalom tanszékét továbbra is támogatja, valamint gondoskodik az olasz nyelv és irodalom megfelelő tanításáról a debreceni Tisza István és a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen. Kötelezte magát, hogy a genovai és a torinói egyetemen, valamint a milánói Szent Szív Katolikus Egyetemen működő magyar nyelvi lektorátust fenntartja, továbbá gondoskodik magyar lektorok küldéséről a trieszti közgazdasági és kereskedelemtudományi, illetve a római, a bolognai és a padovai egyetemre.

Az olasz kormány budapesti olasz intézet alapítására tett ígéretet. Az ösztöndíjas helyek számát négyről hatra emelte, valamint felajánlotta, hogy tanulmányi segélyeket adományoz az arra érdemes magyar diákoknak. Vállalta, hogy a továbbiakban is foglalkoztat magyar professzort a római egyetem magyar történelem és irodalom tanszékén, illetve a debreceni Tisza István és a szegedi Ferenc József Tudományegyetemre az olasz nyelv és irodalom magas szintű oktatása céljából tanárokat küld. Döntött arról is, hogy amint arra lehetőség nyílik, magyar nyelv és irodalom tanszéket állít fel a bolognai egyetemen. Az olasz kormány kötelezte magát, hogy támogatja a budapesti, a szegedi, a debreceni és a pécsi tudományegyetemen, valamint a budapesti Eötvös József Kollégiumban működő olasz lektorátusokat, és döntött arról, hogy a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemre is küld olasz lektort.

Mindkét kormány támogatta, hogy diákjaik nagyobb számban tanuljanak egymás nyári egyetemi tanfolyamain. A felek szorgalmazták továbbá az egyetemi és a főiskolai tanárok cseréjét, és rögzítették azt is, hogy a magyar fél fokozott figyelmet fordít az olasz nyelv középiskolai tanítására. Az egyezmény rendezte a két ország tudósainak együttműködését,

megkönnyítette a levéltári kutatásokat és a hivatalos kiadványok cseréjét. Rögzítette, hogy a nápolyi zoológiai állomáson továbbra is kutathat magyar tudós, az olasz kormány pedig a tihanyi Magyar Biológiai Kutatóintézetben dolgozó olasz tudós státusát erősítette meg. A két fél vállalta, hogy kicseréli azoknak az irodalmi és tudományos műveknek a jegyzékét, amelyek lefordítását kívánatosnak tartja, továbbá elősegíti a magyar és az olasz színpadi művek és filmek előadását, illetve bemutatását. A felek kötelezték magukat, hogy megvizsgálják minden olyan lehetőséget, amely főként levéltári anyagok kiegészítésével, illetve kutatásuk megkönnyítésével segíti a történettudományi kutatómunkát. A két kormány kifejezte szándékát, hogy gyarapítani kívánja az olaszországi könyvtárak magyar és a magyarországi könyvtárak olasz anyagát, és segíti a két ország könyvtárai és levéltárai között a közvetlen könyv- és kéziratkölcsonzést.³⁴⁶

Az olasz kormány a kétoldalú tudományos kapcsolatok ápolása, valamint az olasz nyelv és kultúra széles körű terjesztése céljából kultúrintézet felállítását kezdeményezte Budapesten.³⁴⁷ A magyar kormány által 1936 júniusában adományozott első kerületi telken azonban az építkezés anyagi okok miatt nem kezdődött el, s így az intézet egy belvárosi épület, a Klotild Palota első emeletén kezdte meg működését.³⁴⁸ Az olasz uralkodó pár budapesti látogatása alkalmával 1937 májusában avatta fel az Olasz Kultúrintézetet. A nagyszámú látogató és a helyhiány miatt az intézet hamarosan arra kényszerült, hogy fővárosi középiskolák bérelt termeiben tartsa meg rendezvényeit. Az intézet a főváros 1942-ben hozott döntése értelmében költözhetett a Bródy Sándor utca 8. szám alatti épületbe, amely mindmáig otthona az Olasz Kultúrintézetnek.³⁴⁹ Az olasz kormány azonnal hozzákezdett az épület felújításához, és az intézet 1943. június 21-én ünnepélyes keretek között, Horthy Miklós

---

³⁴⁵ *Kulturális egyezmény a Magyar Királyság és az Olasz Királyság között. Külügyi Szemle 1935. XII. évf. 200. old.*

³⁴⁶ *Kulturális egyezmény a Magyar Királyság és az Olasz Királyság között. Külügyi Szemle 1935. XII. évf. 200. old.*

³⁴⁷ *Miniszteri rendelet a Budapesti Olasz Intézet részére adományozandó telekről. MOL VKM 1936/37, 1764/05.*

³⁴⁸ *Paolo Emilio Russo: Qualche breve cenno sugli albori dell' Istituto Italiano di Cultura a Budapest, Ita&Ita, 2006. jún. 27–47 old.*

³⁴⁹ *Az Ybl Miklós tervezte neoreneszánsz stílusú székház 1865-ben épült, és az 1867-ben műemlékké nyilvánított épület 1867–1902 között a magyar képviselőháznak adott otthont.*

kormányzó, Kállay Miklós miniszterelnök, valamint Carlo Alberto Biggini olasz oktatásügyi miniszter jelenlétében nyitotta meg kapuit.³⁵⁰

Az Olasz Kultúrintézet budapesti központja mellett más vidéki városokban – Debrecenben, Pécsen, Szegeden és Kassán – is működtetett irodát. Tevékenysége közé nyelvtanfolyamok szervezése, az olasz kultúra oktatása, nyelvtanárok továbbképzése, olasz nyelvű könyvtár létrehozása, előadások, koncertek és kiállítások szervezése tartozott. Az intézet létrehozásában fontos szerepe volt Paolo Calabronak, aki 1940-ig töltötte be az igazgatói tisztséget. Calabro – aki 1916-ban hónapokat töltött hadifogolyként Magyarországon – 1925-ben a Dante Alighieri Társaság budapesti szekciójának elnöke lett, majd 1935-ben az olasz kormány őt kérte fel az Olasz Kultúrintézet vezetésére. A történész és filozófus Calabro munkájának eredményeként három év alatt több ezer hallgató iratkozott be az intézet nyelvtanfolyamaira.³⁵¹

Az Olasz Kultúrintézet 1938 áprilisában hirdette meg felsőfokú tanfolyamát, amely az olasz kultúra magas szintű oktatását, valamint a leendő olasz nyelvtanárok továbbképzését szolgálta. A tanfolyam résztvevői olasz irodalomtörténet, történelem, földrajz és művészettörténet témakörökben hallgattak előadásokat olasz nyelven. Az itt tanító tanárok főként a budapesti egyetem olasz tanszékének professzorai, valamint az olasz gimnázium tanárai voltak, közöttük olyan neves tudósok, mint például Rodolfo Mosca, a római Kelet-európai Intézet munkatársa és Paolo Calabro, az Olasz Kultúrintézet igazgatója. A beiratkozott tanulók főként a bölcsészkar hallgatói, valamint az olasz középiskola diákjai voltak. A hét minden napján, főként az esti órákban tartották az előadásokat. A felsőfokú tanfolyam általában november elején kezdődött és április végén zárult írásbeli és szóbeli vizsgával. A legjobban teljesítő diákok a perugiai egyetem külföldiek számára tartott tanfolyamaira nyertek ösztöndíjat.³⁵² Ezek közül a diákok közül később többen – például Hercegh Gyula – az olasz irodalom, a történelem vagy a művészettörténet kiemelkedő tudósaivá váltak.

---

³⁵⁰ Jászay Magda: *Az Olasz Kultúrintézet 1943–1990-ig. In: A Budapesti Olasz Kultúrintézet. Bp. 2005. 25–29. old.*

³⁵¹ *Corvina Nuove Serie 1938–1945.*

³⁵² *Corvina Nuove Serie, 1939. 10. old.*

Az Olasz Kultúrintézet *Corvina Nuove Serie* címmel 1938-ban indította újra a Korvin Máttyás Magyar–Olasz Egyesület korábban megszűnt folyóiratát. A *Corvina Nuove Serie* tudományos publikációk, fordítások és recenziók mellett tájékoztatást adott az intézet programjairól, konferenciáiról, kiállításairól, koncertjeiről, valamint nyelvtanfolyamairól.³⁵³ Az intézet az olasz zene és művészet megismertetését is feladatának tekintette, de a magyar műkedvelők egyre több, olasz nyelvű színházi előadást is láthattak. Évente két-három olasz társulat jött Magyarországra, hogy főként az olasz kortárs drámairodalom műveit adja elő. Az intézet kiállításai is népszerűek voltak: a Bródy Sándor utcai székházban neves olasz festők műveiből álló gyűjtemény fogadta az érdeklődőket.

A magyar–olasz kulturális egyezmény tizedik cikke rögzítette, hogy az olasz kormány Budapesten olasz nyelvű középiskolát hoz létre.³⁵⁴ 1933-ban Odorico Pavarin tanító azért érkezett hazánkba, hogy megszervezze a Magyarországon élő olasz anyanyelvű gyerekek oktatását.³⁵⁵ Az olasz nyelvű elemi iskola első két osztálya 1934 szeptemberében az olasz oktatásügyi minisztérium támogatásával kezdte meg működését, ám anyagi források és tanárok hiányában az oktatás nagy nehézségekbe ütközött. A kulturális egyezményben rögzített budapesti középiskola 1935. szeptember 20-án – a budapesti olasz rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter felesége, Dr. Nickl Alfrédné (született Fodor Friderika) által bérbe adott VIII. kerületi, Baross utca 52. szám alatti első emeleti lakásban – nyitotta meg kapuit.³⁵⁶

Az iskola irataiból kiderül, hogy a magyar tanulók a kezdettől fogva többségben voltak. A 12 évfolyam – négy elemi és nyolc gimnáziumi osztály – 191 tanulójából 38 olasz, 148 magyar és mindössze 5 egyéb nemzetiségű volt. A tanári kart az olasz külügyminisztérium által küldött tanárok, a magyar vagy olasz állampolgárságú olasz anyanyelvű tanárok, valamint

---

³⁵³ *Olyan neves tudósok publikáltak a megújult Corvinában, mint Szekfű Gyula vagy Gerevich Tibor.*

³⁵⁴ *Az iskolalapítás előzményeként fontos megemlíteni, hogy olasz nyelvű középiskola létrehozásának gondolata már az 1920-as évek elején felvetődött.*

³⁵⁵ *ASMAE AS Archivio Storico-Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri, Roma (Az Olasz Külügyminisztérium Diplomáciatörténeti Levéltára, Róma 1929–35), busta N. 848. 10356/1786 számú távirat az Olasz Követségtől a KM-nek. (Budapest, 1933. november 12.)*

³⁵⁶ *Budapesti olasz iskola megnyitása. MOL VKM 1936/37, 1764/05.*

magyar tanárok alkották. Az iskola iránt megnyilvánuló hatalmas érdeklődés újabb olasz anyanyelvű tanárok alkalmazását tette szükségessé.³⁵⁷

1938. december 15-én magyar–olasz vegyes bizottság tárgyalta újra az 1935. évi kulturális megállapodást. A bizottság elsődleges célja az volt, hogy az egyezmény minden egyes fejezetét megvizsgálja, és további lehetőségeket keresve megpróbálja a két nép kulturális kapcsolatát még szorosabbra fűzni. A tárgyalóbizottság tagja olasz részről Alessandro Pavolini, a Külföldi Kulturális Kapcsolatok Nemzeti Intézetének elnöke, Guglielmo Rulli, a Külföldi Olaszok Általános Igazgatóságának alelnöke, Salvatelli professzor, a budapesti olasz iskola igazgatója és Raffaele Clementi olasz konzul volt. Magyar részről gróf Teleki Pál vallás- és közoktatásügyi miniszter, Fabinyi Tihamér, az Olasz–Magyar Társaság elnöke, Villányi Lajos, a Külügyminisztérium kulturális osztályának vezetője, valamint Haász Aladár, Gerevich Tibor és Koltay-Kastner Jenő egyetemi tanárok vettek részt a bizottság munkájában. A felek megállapodtak abban, hogy a vegyes bizottság a jövőben évente fog ülésezni.³⁵⁸ Annak ellenére, hogy a tárgyalás eredményét nem tették közzé, a korabeli sajtó beszámolója szerint a bizottság húsz pontban foglalta össze javaslatait. Ezek szerint az olasz kormány támogatásával bővítik a magyarországi könyvtárak olasz nyelvű anyagait, továbbá Róma biztosítja a debreceni és a pécsi egyetem olasz nyelv és irodalom tanszékének működéséhez szükséges anyagi feltételeket. A tervek között szerepelt még – szintén az olasz kormány támogatásával – olasz tanszék felállítása a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen. Mindkét részről megfogalmazódott az igény, hogy újra működjön a nagy hagyományokkal rendelkező magyar kollégium a bolognai egyetemen. Szorgalmazták az egyetemek közti együttműködést, a professzorcsereket, valamint az ösztöndíjasok számának és az ösztöndíjak összegének növelését. A magyar kormány vállalta, hogy három év alatt biztosítja a középiskolákban az olasz nyelv – francia nyelvhez hasonló – széles körű oktatását.

A felek az oktatás mellett más területeken is szorgalmazták a kapcsolatok további erősítését: a szinkronizált olasz és magyar filmek számának növeléséről, valamint az Olasz

---

³⁵⁷ Józsa Judit–Pelles Tamás: *A budapesti olasz iskola története. Storia della scuola italiana di Budapest.* 85–147. old.

³⁵⁸ *Corvina Nuove Serie* 1939. 115. old.

Kultúrintézet égisze alatt olasz könyvterjesztő társaság létrehozásáról döntöttek. Megállapodtak, hogy az olasz kormány támogatásával évente 150 magyar diák táborozhat Rómában, Milánóban és az Alpokban. A bizottság döntött arról is, hogy a felek anyagi segítségben részesítik azokat az ifjúsági szervezeteket, amelyek a két ország diáksága között fennálló kapcsolatok ápolását és erősítését tűzték ki célul. A magyar kultuszminiszter elsőként a milánói egyetem hallgatóinak húsz főből álló csoportját hívta meg magyarországi tanulmányútra. A diákcsoport 1939 augusztusában látogatott hazánkba.³⁵⁹ 1940-ben a Magyar Nemzeti Diákszövetség és a Fasiszta Egyetemisták Szövetsége megállapodott abban, hogy a felek évenként – felváltva Magyarországon és Olaszországban – kongresszust tartanak. Az első közös diákkongresszust 1939-ben rendezték Firenzében, a következő közös ülésre pedig ünnepélyes keretek között Budapesten, a parlamentben került sor 1940. szeptember 13-án.³⁶⁰

A kulturális egyezmény aláírása, de különösen 1938 után az olasz egyetemeken egyre gyorsuló ütemben létesültek magyar lektorátusok és állandó tanszékek. 1940-ben jött létre Bolognában a magyar tanulmányi központ és 1941 februárjában alapították a milánói Magyar Kultúrintézetet. A magyar nyelvtanfolyamokat látogató olasz hallgatók száma évről évre nőtt. 1942-ben a magyar tanszékek mellett már tizenhárom magyar lektorátus működött olasz egyetemeken, s Milánóban az elemi iskola után a magyar gimnázium is megkezdte működését.³⁶¹ Magyarországon a debreceni nyári egyetem előadásait látogatták nagy számban olasz diákok, akik a magyar nyelvvel, irodalommal, történelemmel és kultúrával ismerkedtek. Hazánkban is egyre többen kívántak olaszul tanulni. Az olasz intézet nyelvtanfolyamai mellett 1940-ben már 77 gimnáziumban és 28 szakiskolában tanítottak olasz nyelvet, s valamennyi egyetemünkön volt olasz tanár és lektor.³⁶²

A kulturális együttműködés eredményeként egyre több kiadvány jelent meg a magyar és az olasz irodalom kölcsönös megismertetése céljából. 1940 tavaszán *Rassegna Ungheria (Magyar Szemle)* címmel új, olasz nyelvű folyóirat indult Budapesten, amely havonta jelent

---

³⁵⁹ *Milánói egyetemi hallgatók magyarországi tanulmányútja. Külügyi Szemle 1939. XVI. évf. 431. old.*

³⁶⁰ *Külügyi Szemle 1940, XVII. évf. 261–62. old.*

³⁶¹ *Pelles Tamás: A milánói magyar iskola. In: Hungarológiai Évkönyv 3. PTE BTK, Pécs, 2002. 170–184. old.*

³⁶² *Magyar–olasz kulturális érintkezések. Külügyi Szemle 1942, XIX. évf. 259–61. old.*

meg, és elsősorban az olasz közönséget tájékoztatta hazánk politikai, gazdasági és kulturális életéről. 1943-ban jelent meg Magyarországon a *Mai olasz elbeszélők* című kötet, amely a legkiválóbb olasz írók – Pavolini, Pirandello – elbeszéléseit tartalmazza.³⁶³ Ugyanebben az évben *Cinque moderni magiari* címmel Nyíró József, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Tamási Áron és Zilahi Lajos novelláit tartalmazó könyvet adtak ki Milánóban. Fontos megemlíteni Pálincás László olasz nyelvű bibliográfiai jegyzékét, a *Bibliografia italiana della lingua e letteratura Ungheresit*, amely szintén 1943-ban jelent meg. A 447 kiadványt felsoroló összefoglalás magyar nyelvtannal, irodalommal, történelemmel és kultúrával foglalkozó művek jegyzékét tartalmazza. Évről évre gyarapodott a magyarországi könyvtárak olasz nyelvű köteteinek a száma. Giuseppe Talamo márki, Olaszország budapesti követe ünnepélyes keretek között 1940. november 9-én adta át a Fővárosi Könyvtár igazgatójának azt az ötszáz kötetnyi irodalmi és politikai művet, amelyet az olasz kormány ajándékozott a könyvtárnak.³⁶⁴

A magyar nyelv és kultúra terjesztésében az 1930-as évek második felében jelentős szerepe volt a milánói magyar közösségnek.³⁶⁵ A milánói magyar iskola 1934-ben kezdte meg működését. Az intézményben először magyar, majd 1935-től nem magyar állampolgárságú gyerekek is látogatták az eleinte délután tartott tanórákat. 1938 őszén új székhelyén, a Via Donizetti 35. szám alatt két elemi osztállyal kezdte meg a tanévet a milánói magyar–olasz iskola. Felügyeletét a milánói magyar főkonzul látta el, munkáját a milánói és a genovai magyar lektor segítette. Az iskola jelentős támogatást kapott Olaszországtól. Az 1930-as évek végére olyan népszerűvé vált, hogy az olasz tanulók túlnyomó többségbe kerültek a tanintézményben. 1942-ben azonban a háborús események már a tanév megkezdését is bizonytalanná tették. 1943 augusztusában Milánót súlyos bombatámadás érte. A magyar iskola épülete is megrongálódott, s így a tanítás folytatására gondolni sem lehetett.³⁶⁶

---

³⁶³ *Mai olasz elbeszélők*. Összeállította Brelich Mario, fordította Révay József, Gáspár Miklós, Brelich Mario, Füsi József, Aradi Zsolt. Passut László Bp. Franklin Kiadó.

³⁶⁴ *A magyar és olasz irodalom kölcsönös megismertetése. Külügyi Szemle 1943, XX. évf. 213. old.*

³⁶⁵ *A magyar közösség történetéről nincsenek pontos adatok, annyi azonban biztos, hogy már az első világháborút megelőző időszakban is éltek a városban magyarok.*

³⁶⁶ *Pelles Tamás: A milánói magyar iskola. 170–184. old.*

A milánói Magyar Kultúrintézet 1942. június 10-e és 20-a között magyar kulturális hetet rendezett. A program megszervezését Benito Mussolini olasz miniszterelnök a külföldi tudományos kapcsolatok ápolása céljából rendeletben biztosította. A milánói magyar hét keretében Ullein-Reviczky Antal rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, Gerevich Tibor egyetemi tanár és Szent-Iványi Domokos miniszteri tanácsos, a Külügyminisztérium kulturális osztályának vezetője tartott előadást. Magyar–olasz egyetemi tanári konferenciát is tartottak, amelyen Gerevich Tibor, Hankiss János, Rodolfo Mosca, Várady Imre egyetemi tanárok és az olaszországi magyar lektorok vettek részt. Károlyi Gyula zongoraművész és Zathureczky Ede hegedűművész sikeres koncertet adott. Az eseményen magyar filmeket mutattak be, továbbá állandó kiállítás nyílt a Villa Realeban a kétoldalú kulturális kapcsolatokról és a magyar szabadságharc olasz összefüggéseiről. Az intézet korabeli magyar grafikai és iparművészeti alkotásokat bemutató kiállítást is rendezett.³⁶⁷

Az 1930-as években a magyar–olasz kulturális kapcsolatokat az 1935 februárjában megkötött kulturális egyezmény határozta meg. A magyar és az olasz kultúrdiplomácia alapvető érdeke volt, hogy szorosabbra fűzze a két ország kulturális és tudományos együttműködését. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása, valamint az első világháború után újjáéledő politikai rokonszenv elősegítette a két ország több évszázadra visszanyúló, jó viszonyával kapcsolatos emlékek megelevenedését: újra felidéztek a közös történelmi tapasztalatokat és a korábbi évszázadok sokoldalú kapcsolatait.

A budapesti Olasz Kultúrintézet létrehozása fontos lépés volt a kétoldalú kultúrkapcsolatok történetében, hiszen az intézet elősegítette Magyarországon az olasz nyelv és irodalom, valamint kultúra széles körű megismertetését és terjesztését. Az Olasz Királyi Iskola pedig Budapest kulturális életét gazdagította, illetve a két ország kapcsolatait fűzte szorosabbra. A magyar kultúra és művelődés olaszországi jelenlétét többek között a kiterjedt magyar lektorátusi intézmény- és tanszékhálózat, a Római Magyar Intézet tevékenysége és a kulturális kapcsolatok szinte minden területét átfogó termékeny együttműködés erősítette. Milánóban Magyar Kultúrintézet, az 1940-es évek elején pedig már magyar elemi iskola és gimnázium is működött. A második világháború kitörése sem csökkentette a két ország kulturális kapcsolatainak intenzitását. A magyar és az olasz kormány

---

³⁶⁷ *A milánói Magyar Kultúrhét nagy sikere. Külügyi Szemle 1942, XIX. évf. 261–62. old.*

továbbra is támogatta a két nép kultúrájának kölcsönös megismerésére irányuló kezdeményezéseket.

IV. MAGYAR DIÁKOK ÉS ÖSZTÖNDÍJASOK OLASZORSZÁGBAN A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

IV. 1. Itáliai peregrináció 1918 és 1945 között

Az elmúlt időszakban számos olyan tanulmány jelent meg, amely a két világháború közötti időszakban külföldön tanult magyarok adatait tárja fel. Az itáliai peregrináció kutatásában az alábbi munkák voltak forrásai az általam összeállított egységes adatbázisnak. Orosz Zsuzsanna a padovai és a bolognai egyetemen tanult magyar hallgatók adatait vizsgálta, és az 1920 és 1945 között beiratkozottak és végzetek névsorát tartalmazó egyetemi évkönyveket nézte át.³⁶⁸ Az egyházi tanulmányokat folytatókról Erdő Péter készített kimutatást, aki külön vizsgálta a római Lateráni Egyetem és a Gregorián Egyetem magyar hallgatóit.³⁶⁹ Az 1828 és 1942 között Rómában tanult művészeket kutató P. Szűcs Julianna forrásként a Magyar Országos Ösztöndíjtanács szerkesztésében megjelent értesítősorozatot és a művészek közleményeit nézte át.³⁷⁰

Én a római Sapienza Egyetem levéltárának iratanyagait kutattam, amelyekben adatok vannak a beiratkozott külföldi hallgatók nevééről, származási helyükről, szüleik nevééről és a választott fakultásról. További forrásként a legfontosabb magyar egyetemek levéltáraiban az egyetemi tanács jegyzőkönyveit, valamint az Országos Levéltárban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hivatalos iratait tekintetem át. Nagy segítségemre volt a *Külföldi Magyar Intézetek működése*³⁷¹ című sorozat, amely 1925–41 között jelent meg évente, részletesen közölve a külföldi ösztöndíj-lehetőségeket, illetve a kiutazottak nevét.

---

³⁶⁸ Orosz Zsuzsanna: *A padovai és a bolognai egyetem magyarországi hallgatói a két világháború között. In: Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez. ELTE, Bp. 1997. 223–260. old.*

³⁶⁹ Erdő Péter: *Ungarische Studenten des Kanonischen Rechtes in Roma XIX-XX. J. h. Universitas Budensis (1395–1995) Budapest, 1997. 185–196. old.*

³⁷⁰ P. Szűcs Julianna: *A „római iskola” In: Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában. HG és Tsa. Bp. 122–123. old.*

³⁷¹ *Külföldi magyar intézetek működése és a magyar műveltség célját szolgáló ösztöndíjak 1925–1941. Országos Ösztöndíjtanács, Bp.*

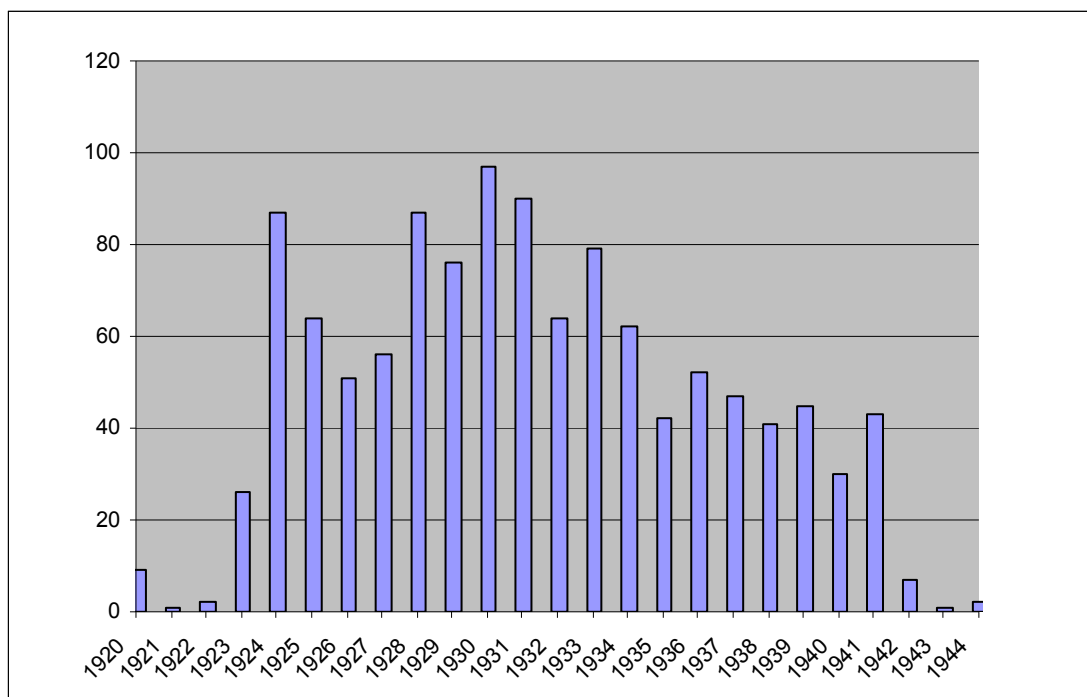
1918 és 1944 között eddigi ismereteink szerint összesen 1161 magyarnak volt alkalma Itáliában tanulni vagy kutatni. A két világháború közötti időszakban a magyarok által látogatott külföldi egyetem rangsorában az olasz egyetem igen előkelő helyen – Ausztria és Németország után harmadikként – szerepeltek. 1923-ig kevesen látogatták az olasz felsőfokú oktatási intézményeket, de 1924-től, illetve az 1927. évi olasz–magyar barátsági szerződés aláírása után megnőtt a magyar peregrinusok száma. A legtöbben – 97 fő – 1931-ben fordultak meg Itáliában. Kisebbségi visszaesés csak az 1930-as évek második felében volt, amelynek oka a gazdasági világválság, továbbá az új kultuszminiszter, a Klebelsberg-től eltérő kultúrpolitikai elveket valló Hóman Bálint személye volt. 1942-től aztán jelentősen csökkent az olasz egyetemekre beiratkozott magyar hallgatók és az állami ösztöndíjasok száma, ami a nemzetközi viszonyok megváltozásával, a második világháború eseményeivel magyarázható.³⁷²

1. táblázat

Magyar hallgatók és ösztöndíjasok száma 1918 és 1945 között, évenkénti bontásban

---

³⁷² *A Collegium Hungaricum ösztöndíjas hallgatóit az adatbázis külön mellékletében tüntettem fel.*

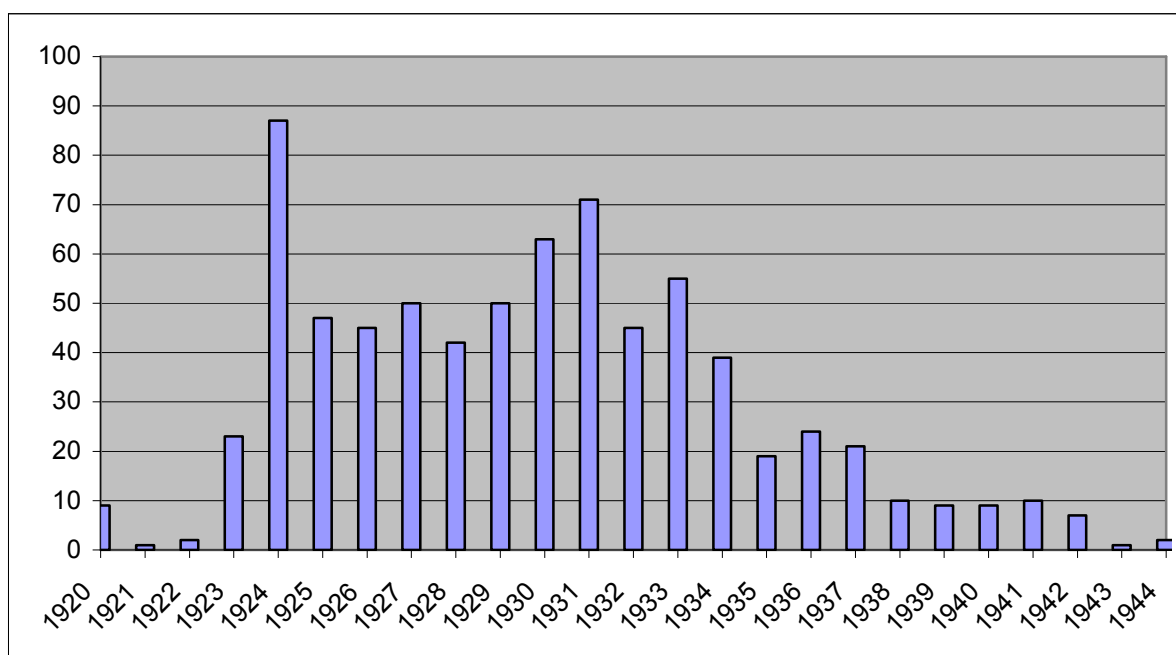

Mint arra már korábban utaltam, a vizsgált korszakban a magyar fiatalok nem kizárólag tanulni mentek külföldre. Az állami ösztöndíjjal kint tartózkodó tudósok – történészek és művészek – levéltárakban és múzeumokban végeztek kutatómunkát. A Collegium Hungaricum ösztöndíjasainak nagy része a tudományos kutatás mellett rendkívüli hallgatóként vett részt különböző egyetemi kurzusokon vagy művésztanfolyamokon. Ezekről a tanulmányokról a *Külföldi Magyar Intézetek működése* kiadványsorozat számol be részletesen. Éppen ezért az olasz egyetemekre beiratkozott magyarországi hallgatókat és a Collegium Hungaricum ösztöndíjasait a továbbiakban külön-külön vizsgálom.

IV. 2. Az olasz egyetemek magyar hallgatói

1918 és 1945 között összesen 744 magyarországi diák iratkozott be valamelyik olasz felsőoktatási intézménybe. A második táblázat szerint 1924-től érkeztek hazánkból nagy számban fiatalok Olaszországba. Ennek oka valószínűleg a numerus clausus néven ismert 1920: XXV. tc. volt, amely sok zsidó származású fiatalot fosztott meg attól, hogy magyar egyetemre iratkozhatson be. Az 1924/25-ös esztendőben már 87 fő tanult valamelyik olasz egyetemen. A következő időszakban a hallgatóság létszáma évente 40 és 50 fő között ingadozott, de az 1931/32-es tanévben 71 magyar diák fordult meg olasz egyetemen. A gazdasági világválság hatása miatt a kiutazók száma 1932 után jelentős mértékben – 45 főre – visszaesett. 1933 után fokozatosan csökkent a magyarországi hallgatók száma, 1938 és 1945 között évenként kevesebb, mint 10 fő ment Olaszországba.

2. táblázat
Magyar hallgatók olasz egyetemeken 1918 és 1945 között

A két világháború között Olaszországba érkező diákok nagy része – 575 fő – a padovai és a bolognai egyetemen tanult. A harmadik táblázat szerint az 1920-as években Padovába látogattak többen, a harmincas években pedig Bologna egyeteme volt a népszerűbb a magyar peregrinusok körében.

A teológushallgatók a Gregorián Egyetem kánonjogi karát látogatták előszeretettel: összesen 33, nem állami ösztöndíjas beiratkozott hallgatóról van tudomásunk, akik főként az 1920-as években érkeztek az intézménybe. A Gregorián Egyetem mellett teológiai előadásokat hallgattak még a Lateráni Egyetemen: az intézményben 1930 és 1939 között összesen hat fő fordult meg.

A magyar állam 1883-tól tartott fenn hivatalos kapcsolatot a Nápolyi Stazione Zoologica-val. Az adatok szerint a két világháború között 5 fiatal ösztöndíjas folytatott a neves intézetben biológiai tanulmányokat. Négy magyar diák Eötvös-kollégistaként tanult a Pisai Scuola Normale Superiorében 1937 és 1941 között. Kevesen mentek viszont Triesztbe, Firenzébe, Perugiába, Pisába, Sienába és Parmába.

3. táblázat
Az olasz egyetemek látogatottsága korszakonként

	Egyetemek	1920-1929	1930-1939	1940-1945	ÖSSZESEN	SZÁZALÉK
1	Bologna	100	196	12	308	41,39%
2	Padova	192	72	1	265	35,61%
3	Roma, Sapienza Egy.	42	54	9	105	14,11%
4	Pontificia Università Gregoriana Facoltà di Diritto Canonico	18	12	3	33	4,43%
5	Pavia		8	1	9	1,20%
6	Pontificia Universitas Lateranensis		6		6	0,80%
7	Nápoly	1	4		5	0,67%
8	Pisai Scuola Normale Superiore		2	2	4	0,53%
9	Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémia	2	1		3	0,40%
11	Firenze	1	1		2	0,26%
11	Perugia	1			1	0,13%
12	Pisa			1	1	0,13%
13	Siena	1			1	0,13%
14	Parma	1			1	0,13%
	Összesen	359	356	20	744	100%

Az egyes intézmények különböző karain tanult hallgatókról a negyedik táblázat ad összefoglalást. A két világháború közötti korszakban az Olaszországban megfordult magyarországi hallgatók 72%-a orvosi tanulmányokat folytatott. A padovai és a bolognai egyetem legnépszerűbb kara az orvosi volt, amelyre a két városba érkező magyar diákok 75–82%-a iratkozott be. Az orvosképzés mellett a modern tudományok, a mérnökképzés, továbbá a kémia, illetve az ipari kémia volt népszerű a hallgatók körében. Magyarországon a két

világháború közötti időszakban a villamos-, a gép- és a vegyipar látványos fejlődésnek indult, ami megkövetelte a jól képzett műszaki szakemberek jelenlétét. A 20. század első felében jelentősen megnőtt a műszaki, illetve a természettudomány iránt érdeklődők száma. A táblázatban jelzett 37-39 fő – az összlétszám 7,2 %-a – elsősorban a padovai és a bolognai egyetem mérnöki és természettudományi karára jelentkezett.

A római Sapienza Egyetemen is az orvosi kar volt a magyarok által leglátogatottabb fakultás, amelyre az egyetemre beiratkozott magyarországi hallgatók 60%-a jelentkezett. A bölcsészkar is népszerű volt: az adatok szerint 15 magyarországi hallgató, vagyis az összes magyar fiatal 15%-a tanult itt a vizsgált időszakban.

A korábbi időszakokhoz képest csökkent a teológusok száma: az összes hallgatónak mindössze 5,51%-a – 41 fő – folytatott főként kánonjogi tanulmányokat, és szintén kevesen – csupán 29 fő – választották a bölcsészet- és társadalomtudományi karokat. A Padovában, Bolognában és a római Sapienza Egyetemen ilyen jellegű tanulmányokat folytató magyar diákok mindenekelőtt történeti, nyelvészeti, művészet- és irodalomtörténeti, archeológiai és klasszika-filológiai kurzusokon vettek részt. A jog- és államtudományokat a korábbi időszakhoz képest kevés diák választotta: mindössze 17 fő – 2,28% – iratkozott be valamelyik olasz egyetem jogi karára.

4. táblázat

Az egyes intézmények különböző karain tanult hallgatók száma 1928 és 1945 között

	Egyetemek	Ing	J	M	Ph	PTK	Rk	Th	Ttk	Vet	Nincs adat	Összesen
1	<i>Bologna</i>	18	2	254	4			2	16	2	10	308
2	<i>Padova</i>	19	8	214	1	6			13		4	265
3	<i>Roma, Sapienza E.</i>	2	7	67	15	3	1		8		2	105
4	<i>Pontificia Università Gregoriana Facoltà di Diritto Canonico</i>							33				33
5	<i>Pavia</i>										9	9
6	<i>Pontificia Universitas Lateranensis</i>							6				6
7	<i>Nápoly</i>										5	5
8	<i>Pisai Scuola Normale Superiore</i>										4	4
9	<i>Velence, Kereskedelmi Főiskola</i>						3					3
10	<i>Firenze</i>										2	2
11	<i>Perugia</i>										1	1
12	<i>Pisa</i>										1	1
13	<i>Siena</i>										1	1
14	<i>Parma</i>										1	1
	Összesen	39	17	535	20	9	4	41	37	2	40	744

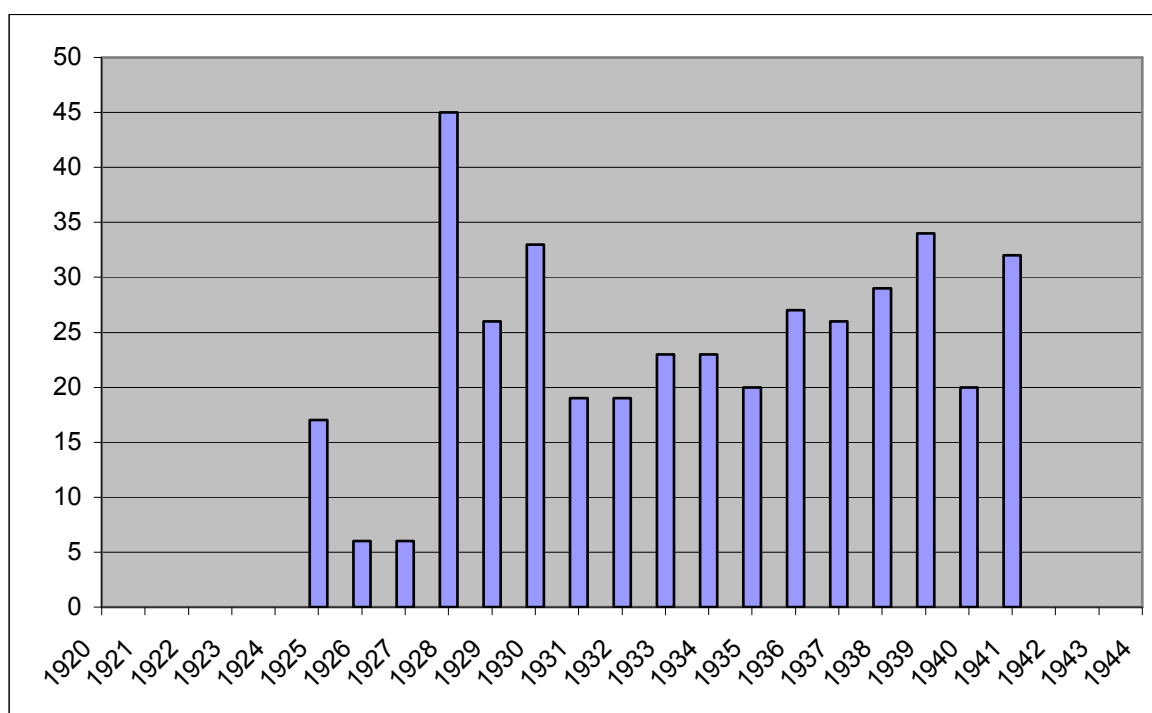
IV. 3. A Római Collegium Hungaricum és a Római Magyar Történeti Intézet ösztöndíjasai

A *Külföldi Magyar Intézetek működése* kiadványsorozat szerint 1925 és 1941 között összesen 405 magyar ösztöndíjas érkezett a Római Magyar Történeti Intézetbe, majd 1928-tól a történeti intézetet integráló Collegium Hungaricumba, hogy kutatómunkát végezzen vagy tanulmányokat folytasson.

Az ötödik táblázat szerint a legtöbb (45 fő) 1928-ban, a legkevesebben a gazdasági világválság miatt 1931-ben és 1932-ben (19 fő) érkeztek az intézetbe. Az 1930-as évek második felében az ösztöndíjasok száma viszonylag egyenletes, 20 és 30 fő között ingadozott. Kivétel az 1939-es év, amelyben 36 ösztöndíjas érkezett Rómába.

5. táblázat

A Római Magyar Történeti Intézet és a Collegium Hungaricum hallgatóinak száma évenként

A Collegium Hungaricum ösztöndíjasai számos esetben már végzett, tudományos fokozattal rendelkező tudósok voltak, akik rendkívüli hallgatóként látogatták egy-egy nevesebb professzor egyetemi előadásait, illetve iratkoztak be valamelyik egyetem vagy főiskola speciális kurzusára. Példaként említhető Dr. Hoór-Tempis István bölcsészdoktor illetve okleveles vegyészmérnök, aki 1929-30-ban a Római Magyar Történeti Intézet

ösztöndíjasaként diplomatikai és paleográfiai stúdiumokat végzett, és részt vett a Scuola paleografica della S. Sede előadásain.³⁷³ A hatodik táblázat azt mutatja, hogy az ösztöndíjasok mely olasz felsőoktatási intézményben folytattak tanulmányokat.

6. táblázat
Az egyes intézményben tanult ösztöndíjasok száma

A két világháború között Olaszországban megfordult magyar ösztöndíjasok 76,53%-a – 405 főből összesen 319 személy – folytatott valamelyik oktatási intézményben tanulmányokat. Az ösztöndíjasok 64,57%-a – 206 fő – a római Sapienza Egyetemen hallgatott előadásokat. Elsősorban bölcsészkaron folytattak olasz nyelvészeti és irodalomtörténeti tanulmányokat, de rendszeresen látogatták Rossi, Bertoni és Gentile professzor kurzusait is. Népszerűek voltak

	Oktatási Intézmény	Fő	Százalék
1	Római Sapienza Egyetem	206	64,57%
2	Accademia di Belle Arti	29	9,09%
3	Pontificio Istituto Biblico	19	5,95%
4	Pontificia Scuola Supeiore di Musica Sacra	14	4,38°%
5	Pontificia Scuola Vaticana di Paleografia, Dipolomatica e Archivistica Diplomaticae Archivistica	14	4,38°%
6	Pontificia Universitas Gregoriana	10	3,13%
7	Conservatorio di Santa Cecilia	6	1,88%
8	Istituto di Carlo Forlanini	5	1,56%
9	Pontificium Institutum Utrisque Juris	5	1,56%
10	Collegium Pontifitium Internationale Angelicum	4	1,25%
11	Scuola Superiore di Architettura	3	0,94%
12	Angol Akadémia	2	0,62%
13	Istituto di Studi Romani	2	0,62%
	Összesen	319	100%

még a művészettörténeti előadások, valamint az egyetem jogi és államtudományi fakultásának előadásai. Képzőművész ösztöndíjasaink a római Accademia di Belle Artit részesítették előnyben, s szobrászati és festészeti szakosztályon folytattak tanulmányokat. Két személy ment a római építészeti főiskolára, illetve két grafikus vett részt az Angol Akadémia tanfolyamán. A művészeti képzés terén a római iskola nagymértékben hatott a hazai szobrászokra,

³⁷³ *Külföldi Magyar Intézetek működése 1929/30. 6. old.*

festőművészekre és építészekre. Magyar képzőművészek nagy számban mentek Rómába, ahol a római Collegium Hungaricumban a magyar művészház fogadta a fiatal tehetségeket. Itt tanult az összes ösztöndíjas művész mintegy 40%-a.³⁷⁴

19 egyházi személy folytatott a Pontificio Istituto Biblicóban szentírás-tudományi tanulmányokat, 14 fő tanult, illetve végezte el a vatikáni levéltári tanfolyamot a pápai paleográfiai intézetben és 10 ösztöndíjas hallgatott előadásokat a Gregorián Egyetemen. 5 teológus tanult kánonjogot a Pontificium Institutum Utrisque Juris hallgatójaként, s négyen tanultak a Collegium Pontificium Internationale Angelicum teológiai fakultásán.

A pápai egyházzenei főiskolában (Pontificia Scuola Superiore di Musica Sacra) 14 fő folytatott tanulmányokat, a Conservatorio di Santa Cecilián pedig 6 ösztöndíjas vett részt elsősorban Respighi mester kurzusain. Orvosaink – szám szerint öten – a Carlo Forlanini Intézet tudószakorvosi tanfolyamát végezték el.

1940-ben XII. Pius pápa a római Collegium Hungaricum papi kollégiumát "pápai magyar egyházi intézet" rangra emelte. A *Külföldi Magyar Intézetek működése* kiadvány szerint 1935 és 1942 között összesen 28 papnövendék tanult a kollégiumban. Évente általában hárman érkeztek ide hazánkból, az 1936/37-es tanévben azonban négy, 1941/42-ben pedig hat magyar egyházi személy folytatott teológiai tanulmányokat.

Az ösztöndíjasok között az értelmiségi pályák szinte mindegyike – az egyetemista, a középiskolai tanár, a falusi plébános vagy az egyetemi professzor – képviselve volt. A legkülönlegesebb talán dr. Ribiczey Gyula rendőrkapitány esete, aki egy éven keresztül folytatott jogtörténeti tanulmányokat. A magyar és az olasz állam által felajánlott ösztöndíjak elnyerése tehát nem csupán egy szűk értelmiségi elit kiváltsága volt, hanem mindenki által hozzáférhető támogatást jelentett.

7. táblázat **A hallgatók foglalkozás szerinti megoszlása**

---

³⁷⁴ A „római iskola” művészeinek (Aba-Novák Vilmos, Patkó Károly stb.) munkái népszerűek voltak az 1930-ban rendezett velenci biennálén és más neves tárlatokon is.

<i>Foglalkozás szerinti megoszlás</i>	<i>Fő</i>	<i>Százalék</i>
Egyetemi tanár, tanársegéd	30	15,8%
Szobrász	25	13,22%
Festő	24	12,69%
Középiskolai tanár	15	7,93%
Irodalmár	13	6,87%
Történész	10	5,29%
Pap	9	4,76%
Jogász	9	4,76%
Művészettörténész	8	4,23%
Építész	6	3,17%
Közgazdász	5	2,64%
Rajztanár	4	2,11%
Muzeológus	4	2,11%
Teológus	3	1,58%
Jegyző	3	1,58%
Bencés tanár	2	1,05%
Orvos	2	1,05%
Zenész	2	1,05%
Zeneszerző	2	1,05%
Archeológus	1	0,52%
Biológus	1	0,52%
Esztéta	1	0,52%
Grafikus	1	0,52%
Gyógypedagógus	1	0,52%
Gyógyszerész	1	0,52%
Iparművész	1	0,52%
Karmester	1	0,52%
Miniszteri tanácsos	1	0,52%
Rendőrkapitány	1	0,52%
Testnevelő tanár	1	0,52%
Törvényszéki bírónő	1	0,52%
Vegvész	1	0,52%
Összesen	189	100%

Az olaszországi ösztöndíjak többségét a magyar kormány hirdette meg és a költségvetésből finanszírozta. A kormány ösztöndíjasainak leginkább a római Collegium Hungaricum adott otthont, s az állam fedezte teljesen vagy részben ellátásukat, lakásköltségüket. Az ösztöndíj 1927-ben az egész tanévre 2000 pengő volt, amelynek az állam 1/4 részét az elindulás előtt, a további részleteket pedig kéthavonta, a kollégium révén biztosította. Magyar bankok, városok és hivatalok is felajánlottak ösztöndíjakat, de tudunk olyan esetről is, amikor az 1930/31-es tanévre a Magyar–Olasz Bank – Louise Undono de Rosales amerikai márkinő 1000 dolláros alapítványával – 6 ösztöndíjat biztosított a római Collegium Hungaricumba.³⁷⁵

Az olasz kormány az 1930/31-es tanévre 10, majd 12 – egyenként 4000-6000 lírával járó – ösztöndíjas helyet adott magyaroknak. Az ösztöndíjra azok a magyar állampolgárok

pályázhattak, akik a pályázat meghirdetésének évében szereztek tanári, orvosi, mérnöki, képzőművészeti, közgazdasági vagy jogi oklevelet. A kérvényben meg kellett jelölni, hogy a pályázó milyen célra kéri az ösztöndíjat, melyik egyetemre kíván beiratkozni és milyen jellegű tanulmányokat óhajt folytatni. Az ösztöndíjakról az olasz külügyminisztérium döntött, de döntését nem indokolta meg, s ellene fellebbezésnek helye nem volt. Kivételes esetben olyan tanárjelöltek vagy szigorlók is pályázhattak, akik valamelyik olaszországi egyetemen vagy főiskolán kívánták magukat tovább képezni.

A *Külföldi Magyar Intézetek működése* sorozat 1936/37-es kiadványa szerint magyar diákok a következő olasz ösztöndíjakat pályázhatták meg: a páviai Collegio Borraeo, illetve a római Carlo Forlanini Intézet egy-egy helyét, a kormány és a törvényhatóság ösztöndíjait, s a Hunyadi–Aldobrandini alapítvány egyházművészeti díját.

Az Olaszország által adományozott ösztöndíjjal először 1930-ban volt alkalma 10 magyar diáknak olasz egyetemeken tanulni. Ezt a keretet azonban olasz részről 1933-ban 4, 1935-ben pedig 6 főre módosították. Premio ösztöndíjjal – amelyet szintén az olasz állam ajánlott fel – a legtöbben az 1936/37-es tanévben látogattak itáliai egyetemekre, ami az egyre szorosabbá váló külpolitikai együttműködés következménye volt. Olasz állami ösztöndíjat így 1930 és 1942 között összesen 152 fő kapott: 80 diák olasz állami csereösztöndíjjal, 72 hallgató pedig premio ösztöndíjjal tanulhatott a különböző olasz felsőoktatási intézményekben.

IV. 4. Az Olaszországban megfordult diákok és ösztöndíjasok vallási megoszlása

Az olasz egyetemekre – főként a római Collegium Hungaricumba – beiratkozott magyarországi ösztöndíjas hallgatók mintegy 80–85%-a római katolikus volt. Ezen kívül azonban kevés adat utal az egyetemi bejegyzésekben a hallgatók vallására vagy származására.

---

³⁷⁵ Újváry Gábor: *Magyar ösztöndíjasok külföldön...20–27. old.*

Mégis valószínűsíthető, hogy a nem ösztöndíjas magyarországi diákok között a zsidóság képviselete többszöröse volt hazai felekezeti arányának.

A dualizmus idején a korábban is hazánkban lakó, illetve akkor beköltöző zsidóság száma bizonyos értelmiségi pályákon jelentős volt. Trianon után az elcsatolt területekről beözönlő diplomások miatt túlszűfoltta váltak az értelmiségi pályák. A magyar kormány ezért az egyetemekre felvehető zsidó hallgatók számának korlátozását rendelte el: számarányuk a felsőoktatásban nem haladhatta meg a zsidóknak a népességben belül, a Statisztikai Hivatal által megállapított hat százalék körüli arányszámát. A numerus clausus néven elhíresült törvény meghatározta a magyarországi zsidók külföldi peregrinációját, mivel a korlátozások arra kényszerítették őket, hogy felsőfokú tanulmányaikat külföldön folytassák. A zsidó fiatalok már a 19. században előszeretettel mentek külföldre tanulni, és a dualizmus korában egyre nagyobb számban jelentkeztek különböző európai intézményekbe. A magyarországi zsidóság körében az olasz egyetemek, különösen a bolognai és a padovai voltak népszerűek. A magyar zsidók elsősorban az orvosképzést részesítették előnyben. Az egyetemi bejegyzésekből, valamint az apa foglalkozásából valószínűsíthető, hogy az olaszországi egyetemek orvosi karára beiratkozott magyar hallgatók mintegy 35-40%-a volt izraelita. Ez a becslés egybevág egy 1930-as felméréssel, amely szerint Magyarországon a két világháború között az orvosok egyharmada zsidó származású volt. A protestáns hallgatók aránya a peregrinusok körében 2-3%-ra tehető a vizsgált időszakban.

IV. 5. A magyarországi hallgatók és ösztöndíjasok származásának területi megoszlása régiók és megyék szerint

A rendelkezésre álló adatok alapján leginkább a hallgatók születési helyét lehet meghatározni. Az egyetemi bejegyzések, valamint a *Külföldi Magyar Intézetek működése* című, évente megjelenő kiadvány alapján az összes magyarországi peregrinus 86,5%-nak

ismerjük pontos születési helyét. Bár a Trianon utáni Magyarország peregrinációját vizsgáltam, a hallgatók származási helyének pontosabb meghatározása érdekében az 1867 előtti közigazgatási felosztást vettem alapul, amely a történeti Magyarország és Erdély területét foglalja magában. A városi lakosság peregrinációjának vizsgálata céljából 119 város adatait külön tartom nyilván.

8. táblázat
A hallgatók származási helyének közigazgatási egységek szerinti megoszlása

	<i>Közigazgatási egységek</i>	<i>Beiratkozottak</i>	<i>Százalék</i>
1	Budapest	316	27,50%
2	Ismeretlen	153	13,31%
3	Pest megye	74	6,44%
4	Borsod megye	52	4,52%
5	Bihar megye	46	4,00%
6	Heves megye	43	3,70%
7	Szabolcs megye	42	3,65%
8	Csongrád megye	25	2,17%
9	Jászkun Kerület	25	2,17%
10	Nógrád megye	24	2,08%
11	Zemplén megye	23	2,00%
12	Békés megye	20	1,74%
13	Szatmár megye	19	1,65%
14	Bács megye	18	1,56%
15	Somogy megye	18	1,56%
16	Zala megye	18	1,56%
17	Vas megye	17	1,47%
18	Tolna megye	15	1,30%
19	Csanád megye	13	1,13%
20	Veszprém megye	13	1,13%
21	Baranya megye	11	0,95%
22	Fejér megye	11	0,95%
23	Győr város	10	0,87%
24	Hajdú Kerület	9	0,78%
25	Pécs	9	0,78%
26	Abauj megye	8	0,69%
27	Eger	8	0,69%
28	Komárom megye	7	0,60%

	<i>Közigazgatási egységek</i>	<i>Beiratkozottak</i>	<i>Százalék</i>
29	Esztergom megye	6	0,52%
30	Kolozsvár	6	0,52%
31	Szabadka	6	0,52%
32	Sopron megye	5	0,43%
33	Sopron város	5	0,43%
34	Nyitra megye	4	0,34%
35	Alsó-Fehér megye	4	0,34%
36	Kassa	4	0,34%
37	Temesvár	4	0,34%
38	Gömör megye	3	0,26%
39	Krassó megye	3	0,26%
40	Moson megye	3	0,26%
41	Pozsony megye	3	0,26%
42	Szepes megye	3	0,26%
43	Nagyvárad	3	0,26%
44	Pozsony város	3	0,26%
45	Hont megye	2	0,17%
46	Temes megye	2	0,17%
47	Torontál megye	2	0,17%
48	Trencsén megye	2	0,17%
49	Belső-Szolnok megye	2	0,17%
50	Csik szék	2	0,17%
51	Háromszék	2	0,17%
52	Maros szék	2	0,17%
53	Udvarhely szék	2	0,17%
54	Arad megye	1	0,08%
55	Bars megye	1	0,08%
56	Bereg megye	1	0,08%
57	Liptó megye	1	0,08%
58	Máramaros megye	1	0,08%
59	Túróc megye	1	0,08%
60	Ugocsa megye	1	0,08%
61	Ung megye	1	0,08%
62	Zólyom megye	1	0,08%
63	Torna megye	1	0,08%
64	Doboka megye	1	0,08%
65	Hunyad megye	1	0,08%
66	Kolos megye	1	0,08%
67	Küküllő megye	1	0,08%
68	Kővár vidéke	1	0,08%
69	Arad város	1	0,08%
70	Brassó város	1	0,08%
71	Győr megye	1	0,08%
72	Szakolca	1	0,08%

A városi polgárság és a nagyvárosokban élő értelmiségi réteg a külföldi egyetemjárásban már a 19. század folyamán egyre nagyobb arányban vett részt. A 20. században a hazai oktatási és tudományos élet központjának számító főváros előnye meghatározó volt, hiszen innen mentek a legtöbben – 316 fő, az összlétszám csaknem 28%-a –

olasz egyetemekre. Az egyetemi és az ipari központnak számító történelmi Magyarország többi városából – Sopronból, Egerből, Győrből, Pécsről, Kolozsvárról, Pozsonyból és Szabadkáról – viszont kevesebben tanultak külföldön. A két világháború között a hallgatóság kétharmada azonban nem a nagyvárosokból, hanem kisebb településekről, kisvárosokból, falvakból indult útnak, hogy beiratkozzon az olasz egyetemekre. De a főváros környékéről, Pest megyéből is több fiatal ment Olaszországba, mint azelőtt, s a korábbi korok feldolgozott adataihoz képest viszonylag sokan érkeztek Borsod (52), Bihar (46), Heves és Szabolcs (43-42 fő) megyéből is.

9. táblázat

A hallgatók származási helyének nagyrégiók szerinti megoszlása

<i>Budapest</i>	316 beiratkozó	27,50%
<i>Alföld+Bácska, Bánát</i>	286 beiratkozó	24,89%
<i>Felvidék+Kárpátalja</i>	210 beiratkozó	18,27%
<i>Dunántúl</i>	148 beiratkozó	12,88 %
<i>Erdély+Partium</i>	36 beiratkozó	3,13%
<i>Nem meghatározható</i>	153 beiratkozó	13,31%
Összesen	1149 beiratkozó	100,00%

A történelmi Magyarország és Erdély területén található származási helyek nagyrégiók szerinti csoportosítását bemutató kilencedik táblázat szerint a hallgatók 28%-a Budapestről, 25%-a pedig az Alföld, Bácska és Bánát területéről érkezett. Klebelsberg szívügyének tekintette az Alföld elmaradott térségének felzárkóztatását. Programjának köszönhetően –

amelyben az összefogásra épülő gazdasági és kulturális fejlesztések szükségességét hirdette meg – az Alföldről származó diákok száma a dualizmus korához képest majdnem megkétszereződött. A Felvidékről és Kárpátaljáról érkezett a peregrinusok 18%-a, a kárpátaljai hallgatók aránya azonban az 1%-ot sem érte el. A Dunántúlon évszázados hagyományai voltak a peregrinációnak, a hallgatóknak mégis csupán 13%-a tanult Olaszországban. Ez nem azt jelenti azonban, hogy kevesebben mentek innen külföldre, hanem azt, hogy a tanulási kedv az ország más részeiben is megnőtt. Kevesen voltak a peregrinusok közül erdélyi származásúak, ők is nyilván az Erdélyből Magyarországra települt családok gyermekei.

Összefoglalás

A magyar–olasz kulturális kapcsolatok hosszú múltra tekintenek vissza, és igen sokrétűek voltak. Sokszor befolyásolták külső és belső tényezők: dinasztikus házasságkötések, egyházi érdekek, államközi vagy kereskedelmi kapcsolatok. Itália, amely gazdag kulturális örökségével és hagyományával az európai műveltség egyik bölcsője, évszázadokon keresztül hatással volt a magyar politikai és gazdasági életre. Az olasz eszmeáramlatok és stílusok a művészet szinte minden területén befolyással voltak a magyar kultúrára. Ez a hatás ezer éven át folyamatos volt, csak intenzitásában változott, így hol kisebb, hol nagyobb mértékben határozta meg a magyar művelődés fejlődését. Az 1867. évi kiegyezés után, a dualista rendszer következményeként, a magyar külpolitikának továbbra is a Habsburg Monarchia érdekeit kellett képviselnie, éppen ezért a magyar–olasz politikai kapcsolatok fejlődését a magyar és az osztrák fél által közösen működtetett külügyminisztérium határozta meg.

Hazánk történetét, kulturális életét alapvetően befolyásolta, hogy Magyarország négy évszázadon keresztül nem volt független állam. 1867 után az általános modernizáció és a konszolidáció időszaka következett, ami rengeteg változást eredményezett a gazdaság, a tudomány és a technika területén. Mindez a társadalom átalakulását is magával hozta, s lassan, de egyre inkább erősödött a polgárság. A magyar–olasz művészeti kapcsolatok a dualizmus korában című fejezetben művészeti áganként foglaltam össze a fontosabb találkozási pontokat, és emeltem ki a jellegzetességeket. A két ország kulturális együttműködése mélyült, a korszak magyar művészei továbbra is fontosnak találták az olasz mintákat. Az olasz előadóművészek vendégszerepléseinek hatására egyre megnőtt az olasz kultúra iránti vonzalom. A képzőművészet évszázadok óta fontos kapcsolódási pont volt a két nép között, és a 19. század közepétől megrendezett világkiállítások is gazdagították országaink együttműködését. A

kétoldalú irodalmi érintkezéseket a dualizmusban, majd a két világháború között főként a műfordítások jellemezték. Olaszországban 19. század második felétől kezdtek felfigyelni a magyar irodalomra. Neves magyar írók – Petőfi, Jókai, majd Molnár Ferenc – műveit fordították le olasz nyelvre, a századfordulón pedig már hazánkban is lehetett olasz, klasszikus irodalmi remekműveket olvasni magyarul.

A 19–20. század fordulóján a magyar–olasz művelődési kapcsolatok egyik legfontosabb központja Fiume volt, amely pezsgő kulturális életével meghatározó szerepet játszott hazánk kulturális életében. Az elmúlt időszakban számos tanulmány foglalkozott Fiumének a századfordulón betöltött multikulturális szerepével. Az adriai város, a „magyar korona legszebb gyöngye” nemcsak a magyar kereskedelem előtt nyitotta meg kapuit, hanem 1870-től ismét a magyar közigazgatáshoz tartozott, s egyúttal magyar–olasz kulturális központtá is vált. Fontos kiemelni, hogy a városban kezdődött meg a magyar mint idegen nyelv oktatása, s itt jelentek meg az első magyar és olasz nyelvkönyvek, szótárak. Virágzott az olasz–magyar fordításirodalom, és a fiumei neves műfordítók munkájának köszönhetően anyanyelvén olvashatta az olasz olvasóközönség a magyar irodalom jelentősebb műveit. Magyarországon a dualizmus korában csak itt jelent meg olasz nyelvű napi- és hetilap, és az olasz nyelvű könyvnyomtatás központja is a város volt.

A szervezett ösztöndíjakkal és a tervszerű külföldi tudományos kutatómunka szükségességének felismerése Fraknói Vilmos nevéhez fűződött. Fraknói – akinek római villájában nyílt meg első külföldi intézetünk, amely a század végétől fogadta a magyar tudósokat – olyan egyedülálló programot valósított meg saját költségén, amelyet más országokban az állam vállalt fel. Elévülhetetlen érdemet szerzett azzal, hogy felismerte: egységes irányítással, több ember munkáját összefogva, sokkal hatékonyabban és eredményesebben lehet kutatást folytatni. A Magyar Tudományos Akadémia kéziratárának a Fraknói-féle Római Történelmi Intézetre vonatkozó forrásait átnézve megállapítható, hogy Fraknói Vilmos erőfeszítésének eredményeként az intézet jogi, illetve anyagi helyzete rendeződött, és a történelmi intézet egészen az első világháború kitöréséig fennmaradhatott.

Magyarország nemzetközi kulturális életében már a 12. század végétől kiemelkedő szerepet játszottak az európai egyetemeken tanult és végzett, többéves külföldi tartózkodás

után hazatérő fiatalok. Az itáliai peregrináció hagyományai később is meghatározók voltak, s a dualizmus korának olaszországi egyetemjárása szintén fontos fejezete a kétoldalú kulturális kapcsolatoknak. A kiegyezés után a vallás- és közoktatásügy a magyar kormány hatáskörébe tartozott. A mai értelemben vett kulturális külpolitika ebben az időszakban ugyan még nem létezett, ám a magyar kultúrpolitikusok mindent megtettek azért, hogy külföldi tanulmányutak támogatásával elősegítsék hazánk bekapcsolódását Európa kulturális és tudományos életébe. Bár a külföldön tanult magyar fiatalok mindössze 3%-a volt állami ösztöndíjas és tanulmányaik, illetve kutatási céljuk sem volt pontosan meghatározva, valamint a Monarchia külügyeinek közös ügyként kezelése hátráltatta hazánk nemzetközi kulturális kapcsolatainak szervezett kiépítését, az első világháborút megelőző ösztöndíj-politikát mégis eredményesnek tekinthetjük.

A dolgozat végén található, általam összegyűjtött adattárban a dualizmus korában 185 főnek vizsgáltam a származási helyét, a fakultásonként beiratkozott magyar hallgatók számát és a külföldön folytatott tanulmányok pontos időtartamát. Ennek alapján megállapítható, hogy a diákok a századfordulón – szemben a korábbi időszakokkal – nem a felsőfokú alapképzés, hanem a posztgraduális képzés miatt mentek Itáliába. A 19. század végére a hazai felsőoktatási rendszer szinte teljesen kiépült, így a magyar fiataloknak immár nem volt okuk arra, hogy külföldre menjenek diplomát szerezni.

A két világháború közti időszakban Magyarország egyik fontos szövetségese Olaszország volt. Mivel az első világháborút lezáró trianoni békediktátum után Róma is elégedetlenségének adott hangot, Magyarország főként Olaszországra támaszkodva próbálta elérni külpolitikai céljait. A magyar külpolitikát a revízió követelése határozta meg, Olaszország pedig több nemzetközi fórumon is támogatta a magyar törekvéseket. Éppen azért nem túlzás azt állítani, hogy hazánknak olasz segítséggel sikerült kitörnie a nemzetközi külpolitikai elszigeteltségből az első világháborút követően.

Mivel 1918 után a magyar külpolitika mozgásteret korlátozott volt, ezért a kormány megpróbált minden lehetőséget megragadni, hogy felhívja a nyugat-európai országok figyelmét Magyarországra. Ebben a törekvésben elsősorban a kultúrdiplomáciát hívta segítségül. 1920-ban Berzeviczy Albert, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke megalapította a magyar–olasz

kulturális kapcsolatok történetének feltárása és ápolása céljából a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Tudományos Irodalmi, Művészeti és Társadalmi Egyesületet, illetve az olasz nyelvű Corvina folyóiratot. Az egyesület érdeme, hogy az általa szervezett nyelvtanfolyamokkal, kiállításokkal, koncertekkel és tudományos konferenciákkal népszerűsítette az olasz kultúrát.

A Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter által létrehozott külföldi magyar kulturális intézetek hálózata – amelynek alapját már a dualizmus korában megteremtették – fontos szerepet játszott a magyar kultúra és tudomány külföldi népszerűsítésében, illetve a magyar állami célokat szolgáló tanulmányok és kutatások támogatásában. A Collegium Hungaricumok irányítói a magyar tudományos élet jeles képviselői közül kerültek ki, ösztöndíjasaik többsége pedig annyira tehetséges volt, hogy hazánkba visszatérve vezető értelmiségiként, művészként vagy köztisztviselőként folytatta pályafutását. Részletesen foglalkoztam a Fraknoi-féle Római Magyar Történeti Intézet és a Klebelsberg által alapított római Collegium Hungaricum történetével és a két római intézet kapcsolatával.

Külön fejezetben tárgyaltam a Klebelsberg Kunó és a Hóman Bálint által képviselt kultúrpolitikát, és rámutattam, hogy a két kultuszminiszter eltérően ítélte meg az ösztöndíjprogram hatékonyságát és a külföldi kulturális intézmények szerepét. Klebelsberg művelődéspolitikai koncepciójában az intézetek elsősorban a magyar tudósok és művészek magas szintű képzését szolgálták. Ezzel szemben Hóman bírálta az elődje által kialakított Collegium Hungaricumok rendszerét, és a kötöttségektől mentesebb kézi ösztöndíjakat támogatta.

A gazdasági és a kereskedelmi kapcsolatoknak köszönhetően az 1920-as évek közepétől egyre többen kívántak Magyarországon olasz nyelvet tanulni. Az olasz nyelv tanítását az 1920-as évek második felében vették tanrendbe a magyar középfokú oktatási intézményekben, de ingyenes olasz nyelvtanfolyamot szervezett a Dante Alighieri Nemzeti Társaság, a Magyarországi Olaszok Egyesülete és az olasz külügyminisztérium is. Az 1930-as évek közepén a modern idegen nyelvek közül a legtöbben az olaszt választották: a nyelvet ebben az időben közel háromezren tanulták a Dante Alighieri Nemzeti Társaság által szervezett nyelvtanfolyamokon. A megnövekedett igények megkövetelték a hazai olasz nyelvtanárképzés

fejlesztését és kibővítését a felsőoktatásban is. Az 1940-es évekre minden hazai bölcsészkaron volt olasz nyelv és irodalom tanszék, ahol neves tanárok oktatták az olasz nyelvet és kultúrát.

Hóman Bálint – folytatva elődje, Klebelsberg Kunó koncepcióját – javítani és erősíteni kívánta a magyarság külföldi megítélését, valamint a külföldi kulturális propaganda hatékonyságát. Míg az 1920-as évek a Collegium Hungaricumok rendszerének kiépítéséről szóltak, addig Hóman Bálint a kollégiumok fenntartása mellett a magyar tanszékek és lektorátusok támogatását szorgalmazta. A külföldi egyetemek magyar lektorátusainak és intézeteinek köszönhetően sok európai országgal, illetve egyetemmel vált szorosabbá a tudományos kapcsolattartás. Hóman megsokszorozta a külföldön működő egyetemi magyar intézeteket és lektorátusokat, de a hazai hungarológiai kutatás intézményesített alapjait is ő teremtette meg. Külpolitikai koncepciójába illeszkedtek azok a szellemi együttműködést szabályozó kétoldalú kulturális egyezmények, amelyeket a kultuszminiszter az 1930-as években Németországgal, Lengyelországgal, Olaszországgal, Ausztriával, Észtországgal, Finnországgal, 1940-ben Japánnal, 1941-ben pedig Bulgáriával kötött. Ezekben az egyezményekben a magyar állam kötelezettséget vállalt a külföldi magyar intézetek és magyar tanszékek fenntartására és támogatására, valamint az ösztöndíjcsere-program kiszélesítésére.

A magyar–olasz kulturális kapcsolatokat az 1935 februárjában megkötött kulturális egyezmény határozta meg. A két ország kultúrpolitikusainak alapvető érdeke volt a kulturális és a tudományos együttműködés szorosabbra fűzése. Dolgozatomban külön fejezetben mutattam be részletesen az egyezmény tartalmát és a tényleges eredményeket. Az egyezményben rögzítették a tanár- és diákcsere, illetve a tudomány, az irodalom, a művészet és a kultúra területén adódó együttműködési lehetőségeket. A felek garantálták a római „Magyar Intézet” fenntartását, valamint egy budapesti Olasz Intézet felállítását. Az olasz kormány anyagi támogatást nyújtott az olasz egyetemekre beiratkozott magyar hallgatóknak, és vállalta, hogy olasz nyelvű középiskolát hoz létre Budapesten. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása, valamint az első világháború után újjáéledő politikai rokonszenv elősegítette a két ország több évszázadra visszanyúló, jó viszonyával kapcsolatos emlékek megelevenedését: újra felidéztek a közös történelmi tapasztalatokat és a korábbi évszázadok sokoldalú kapcsolatait. A két világháború közötti Magyarország kultúrpolitikáját Klebelsberg Kunó és Hóman Bálint neve és politikája fémjelezte, akik elévülhetetlen érdemet szereztek

Magyarország kultúrájának és tudományos értékeinek minél szélesebb körű külföldi megismertetésében.

A peregrináció a 20. században, a magyar felsőoktatás teljes kiépülése után is rendkívül fontos szerepet játszott. 1920 és 1945 között a magyarok által látogatott külföldi egyetem rangsorában az olasz egyetemek igen előkelő helyen – Ausztria és Németország után harmadikként – szerepeltek. A dolgozatban megvizsgáltam, hogy a két világháború közötti Magyarországon milyen ösztöndíj-lehetőségek álltak rendelkezésre a tanulmányaikat Olaszországban folytatni kívánó fiatalok előtt. A külföldi tanulmányutak eredményessége vitathatatlan. A magyarok olasz felsőfokú tanintézetekben folytatott tanulmányai hazánk hasznára váltak, mert a végzetek többsége a tanultakat idehaza hasznosította. A volt diákok vagy ösztöndíjasok legjobbjai később a magyar kulturális és tudományos élet meghatározó alakjaivá váltak és egyetemi tanárként nemzedékek szakembereit nevelték ki.

A magyar diákok itáliai tanulmányaival foglalkozó fejezetek, az általam összeállított adatbázis, illetve az annak alapján készült kimutatások és statisztikák a már hosszú évek óta folyó hazai és európai peregrinációkutatás részét képezik. További vizsgálat tárgyát képezhetné azok felkutatása, akik nem állami ösztöndíjjal kerültek Olaszországba. A dualizmus korában, de főként a két világháború között, a politikai és a gazdasági helyzet miatt erre számos példa akadt. Érdemes lenne továbbá részletesebben megvizsgálni a hallgatók származását, tanulmányát, vallását és további pályaképüket is. A külföldön diplomát szerzett személyekről sem készült kimutatás, ami szintén újabb tanulmány témája lehetne. Mivel az adott korszakban számos egyházi szerzetesrend magyarországi tagja is megfordult Olaszország egyetemén, ezért fontos, hogy az egyetemi és az állami levéltárak forráskiadványai mellett a rendi iratok alapos áttekintésére is sor kerüljön. Az említett tényezők következtében a dolgozat adattára a későbbiekben mindenképpen bővítésre szorul. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy a feldolgozott források alapján sikerült következtetéseket levonni, a főbb irányvonalakat felvázolni és az itáliai peregrináció történetét bemutatni.

Dolgozatomban olyan korszak kulturális életének egy részletével foglalkoztam, amely több szempontból is jelentős volt. Az elvesztett háború és a trianoni békediktátum miatt az ország teljesen elszigetelődött. A nemzetközi kultúrkapcsolatok kiépítése azonban hozzájárult

ahhoz, hogy Magyarország a két világháború közti Európa tudományos életében elfoglalja méltó helyét. Fontos kiemelni, hogy a vizsgált korszak kultúrpolitikai koncepciójának alapjait a dualizmus korában teremtették meg, s a Klebelsberg Kunó és a Hóman Bálint által kidolgozott és képviselt kultúrpolitika minden szempontból megfelelt az akkori európai követelményeknek és színvonalnak.

Hazánk nemzetközi kapcsolataiban Olaszország stratégiaileg fontos partner volt a kultúrpolitika, majd a két világháború közötti időszakban a külpolitika területén is. Remélem, a disszertációban sikerült átfogó képet adni az 1880 és 1945 közötti időszak magyar–olasz kulturális és tudományos kapcsolatainak történetéről.

Levéltári források

A Római Magyar Akadémiára és az olaszországi ösztöndíjakra vonatkozó fontosabb adatok az alábbi levéltári forrásokban találhatóak:

MOL K 27 – 1929.

MOL K 66 – 1931-III-6/a-30.522.

MOL K 99 – 2087/1938., 2566/1939., 2826/1940.

MOL K 636 – 1930-470.

– 1932-36-63-3.

–1932-36-65.

MOL K 639 – 1942-3-35.246.

– 1943-1-17.107.

–1943-3-13.227.

– 1943-36-63-3.

MOL K 726 – 1927-419.

– 1928-1010.

– 1929-441-375.

– 1930-266-42.

– 1931-384-43.

– 1932-277-307.

– 1933-335-49.

Az Országos Ösztöndíjtanács pályázati felhívásának a szövege, illetve a bölcsészkar külföldi ösztöndíjat nyert tanszemélyzetének névsora az alábbi egyetemi levéltári forrásokban található:

ELTE Levéltára: 8/b 1802/1925-26., 218, 912, 1489/1927-28., 1460/1928-29., 1262/1929-30., 1048/1930-31., 1432/1930-31., 1164/1932-33., 1140/1933-34., 1141/1935-36., 500/1937-38.

Az adattár összeállításánál az alábbi külföldi levéltári forrásokat használtam fel:

- Annuario dall'Università Sapienzia per l'anno academico 1920...-1945 Roma
- M. Sabiante – C. Vivarini – G. Voghera: Gli studenti dell' Università di Padova dalla fine del 500 ai nostri giorni. Studio Statistico, vol. IV. Padova, 1925.

Forráskiadványok

- Bitskey István: Hungáriából Rómába, A római Collegium Germanicum-Hungaricum és a magyarországi barokk művelődés. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.
- Erdő Péter: Ungarische Studenten des Kanonischen Rechtes in Rom XIX-XX. J. h. Universitas Budensis (1395–1995) Budapest, 1997.
- Külföldi Magyar Intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjak 1925-1941. Országos Ösztöndíjtanács Bp.
- Orosz Zsuzsanna: A padovai és a bolognai egyetem magyarországi hallgatói a két világháború között. Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez Bp. 1997.
- P. Szűcs Julianna: A „római iskola”. In: Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában.
- Szögi László: Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemlein I. 1790–1850. In: Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, Budapest–Szeged, 1994.
- Dr. Veress Endre: A páduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai. MTA Bp. 1915.
- Dr. Veress Endre: A Római Collegium Germanicum et Hungaricum magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai. MTA, Bp. 1917.
- Dr. Veress Endre: Olaszországi magyar emlékek: az olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai. MTA, Bp. 1941.
- M. Sabiante – C. Vivarini – G. Voghera: Gli studenti dell’ Università di Padova dalla fine del 500 ai nostri giorni. Studio Statistico, vol. IV. Padova, 1925.

SZAKIRODALOM

- A budapesti Operaház 100 éve. Szerk.: Staud Géza, Zeneműkiadó Bp. 1984.
- A magyar irodalom története 1660-tól 1772-ig. Szerk.: Klaniczay Tibor Akadémiai Kiadó Bp. 1964.
- A magyar művelődés és a kereszténység. A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai Róma-Nápoly, 1996. szeptember 9-14. III. (szerk.: Jankovics József, Monok István, Nyerges Judit) Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság–Scriptum Rt. Budapest–Szeged 1998.
- A magyarságtudomány kézikönyve. Szerk.: Kósa László, Akadémiai Kiadó Bp. 1991.
- A Külföldi Magyar Intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjak 1927–44. Országos Ösztöndíjtanács, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp. 1927–1941.
- A szegedi tudományegyetem múltja és jelene 1921–1998. Szeged, BTK. 1999.
- A táguló világ magyarországi hírmondói, XV–XVII. század. Válogatta, a bevezetést és a jegyzeteket írta Waczulik Margit. Nemzeti Könyvtár, Gondolat, Bp. 1984.
- Antal Lajos: Az olasz nyelv és irodalom oktatása a budapesti tudományegyetemen 1794–1980. Bp. ELTE 1981. In: Fejezetek az Eötvös Lóránd Tudományegyetem történetéből.
- Bitskey István: Hungáriából Rómába, a római Collegium Germanicum-Hungaricum és a magyarországi barokk művelődés. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.
- Csorba László: Garibaldi élete és kora. Kossuth Kiadó, Bp. 1988.
- Csorba László: A tizenkilencedik század története. Magyar Századok. Pannonica Kiadó, Bp. 2000.

- Delbó Rita: Olasz utazók a reformkori Magyarországon. Hungarovox Kiadó, Bp. 2000.
- Diószegi István: A hatalmi politika másfél évszázada. História MTA, Bp. 1999.
- Diószegi István: Az Osztrák–Magyar Monarchia külpolitikája. Vince Kiadó, Bp. 2001.
- Diószegi István: Klasszikus diplomácia–Modern hatalmi politika. Gondolat, Bp. 1967.
- Dobszay László: Magyar zenetörténet. Gondolat, Bp. 1984.
- Engel Pál–Kristó Gyula: Magyarország története 1301-1457. Tankönyvkiadó, Bp. 1992.
- Éri Gy.– Jobbágyi Zsuzsa: A magyar századforduló 1896–1914. Kossuth Kiadó, Bp. 1997.
- Fiume és a magyar kultúra. Szerk.: Kiss Gy. Csaba, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, Kortárs Kiadó, Bp. 2004.
- Fried Ilona: Fiume. Enciklopédia Kiadó, Bp. 2004.
- Fülöp Mihály–Sipos Péter: Magyarország külpolitikája a XX. században. Aula, 1998.
- Gajdó Tamás: Magyar Színháztörténet 1873–1920. Magyar Könyvklub, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Bp. 2001.
- Galántai József: A Habsburg–Monarchia alkonya. Osztrák–Magyar Dualizmus 1867–1918. Kossuth Könyvkiadó Bp. 1985.
- Gerencsér Ágnes: A magyar balett történetéből. Bp. 1956.
- Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete. Szerk. Klebelsberg Éva, Gróf Klebelsberg Kunó Alapítvány, Bp. 1994.

- Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete Szerk.: Zombori István Keresztény Értelmiségiek Szövetsége, Szeged, 1995.

- Hankiss János: A kultúrdiplomácia alapvetése. Magyar Külügyi Társaság, Bp. 1936.

- Harry Hearder: Olaszország története. Maecenas Kiadó, Bp.1992.

- Herczegh Géza: Magyarország külpolitikája 896–1919. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1987.

- Henz Péter: Gróf Klebelsberg Kunó, a harmadik évezred minisztere. Bába és Társai Kft. Szeged, 1999.

- Hevesi Sándor: A színjátszás művészete. Stampfel-féle Kiadóhivatal, Bp. 1908.

- Horváth János: Az irodalmi műveltség megoszlása, Magyar humanizmus. Akadémia Kiadó Bp. 1988.

- Horvát Jenő: A nemzetközi egyetemközi kapcsolatok Pécs, 1922.

- Hóman Bálint: Művelődéspolitikai Bp. 1938.

- Huszti József: Gróf Klebelsberg Kunó életműve. MTA, Bp. 1942.

- Iratok a magyar külügyi szolgálat történetéhez 1918–1945. Szerk. Pritz Pál, Akadémiai Kiadó, Bp. 1994.

- Jászay Magda: Az Olasz Kultúrintézet 1943–1990-ig. A Budapesti Olasz Kultúrintézet, Bp. 2005.

- Jászay Magda: Párhuzamok és kereszteződések: A magyar–olasz kapcsolatok történetéből. Gondolat Kiadó, Bp. 1982.

- Józsa Judit–Pelles Tamás: A budapesti olasz iskola története, Storia della scuola italiana di Budapest – A budapesti olasz iskola története, a levéltári dokumentumok tükrében (1935–1947) AEBES, Budapest, 1999.

- Juhász Gyula: Magyarország külpolitikája 1919–1945. Kossuth Könyvkiadó, Bp.1988.

- Juhász Gyula: A Teleki-kormány külpolitikája 1939–1941. Akadémia Kiadó, Bp. 1964.

- Képes magyar zenetörténet. Szerk.: Kárpáti János, Rózsavölgyi és Társa Kiadó, 2005.

- Kis Aladár: Olaszország története 1748–1970. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1973.

- Koltay-Kastner Jenő: Olasz–magyar művelődési kapcsolatok. Magyar Szemle Társaság, Bp. 1941.

- Korniss Gyula: Magyarország közoktatásügye a világháború óta. Magyar Pedagógiai Társaság, Bp. 1927.

- Legány Dezső: A magyar zene krónikája. Zenei művelődésünk ezer éve dokumentumokban. Zeneműkiadó, Bp. 1962.

- Marczinné Schön Katalin: A világkiállítások válogatott bibliográfiája, Gépirat, Bp. 1989.

- Magyar külpolitika a 20. században. Tanulmányok. Szerk.: Gazdag Ferenc–Kiss J. László, Zrínyi Kiadó, Bp. 2004.

- Magyar Színháztörténet 1873–1920. Szerk.: Gajdó Tamás, Magyar Könyvklub – Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Bp. 2001.

- Magyary Zoltán: A magyar tudománypolitika alapvetése Bp. 1927.

- Mann Miklós: Oktatáspolitikai koncepciók a dualizmus korából. Tankönyvkiadó, Bp. 1987.
- Mészáros István: Iskolatörténeti kaleidoszkóp. Artemis Kiadó, Bp. 1989.
- Olga Signorelli: Eleonora Duse. Chererdo Casini Editore, Roma, 1995.
- Magyar Pedagógiai Lexikon II. Szerk.: Fináczy Ernő–Kornis Gy.–Kemény F. Révai Irodalmi Intézet, Bp. 1934.
- Pekár Gyula: Ferrara–Ravenna–Firenze. Lampel Kiadó, Bp. 1907.
- Réty György: Itália és Magyarország kapcsolatainak képes krónikája. Palombi Editori, Roma–Budapest 2002.
- Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Bp. 1999.
- Stratégia és Kultúra. Szerk.: Éger György–Kiss J. László, Teleki László Alapítvány, Bp. 2004.
- Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában. A magyar tudományos kulturális és egyházi intézetek Rómában. Szerk.: Csorba László Bp. 1998.
- dr. Sziklay János–dr. Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Fiume és a magyar–horvát tengerpart. Bp. 1900.
- Szögi László. Az évszázados universitas. Professzorok Háza, Bp. 2001.
- 19. századi magyar történelem 1790–1918. Szerk.: Gergely András, Korona, Bp. 1998.
- T. Kiss Tamás: Állami művelődéspolitikai az 1920-as években. Mikszáth Kiadó, Bp. 1998.
- Tudomány, kultúra, politika, Klebelsberg Kunó válogatott beszédei és írásai 1917–1932. Vál.: Glatz Ferenc, Európa. Bp. 1990.

- Universitas Budensis 1395–1995. Szerk.: Szögi László–Varga Júlia, Bp. 1997.
- Vitéz Nagy Iván: Magyar diákok külföldjárása. In: A Collegium Hungaricum Szövetség Zsebkönyve. Szerk.: Martonyi János, Bp. 1936.

FOLYÓIRATOK, PUBLIKÁCIÓK, TANULMÁNYOK

- Akadémiai Értesítő 23, (1912); 26 (1915)
- Corvina, Rivista di Scienze, Lettere, ed Arti della Società ungherese–italiana Mattia Corvino 1921–1944.
- Erdő Péter: Ungarische Studenten des Kanonischen Rechtes in Rom XIX-XX. J. h. Universitas Budensis (1395–1995) Budapest, 1997.
- Fried Ilona: A fümáner dallam, Antonio Widmar-Widmar Antal a kultúrában és politikában. Irodalomtörténeti Közlemények 1999. 5/6. sz. 612–625. old.
- Herczeg Gyula: Rodolfo Mosca emlékezete, Klió 1994/2.
- Jankovich Ferenc: Az Ecole Normale Superieure és az Eötvös Collégium, Debreceni Szemle VII. évf. 1933.
- Külügyi Szemle. A Magyar Külügyi Társaság Közleménye 1920–1943. Bp.
- Marosfői András Mihály: Albert Berzeviczy (1853-1936) un protagonista di primo piano nei rapporti tra Italia ed Ungheria. Nuova Corvina (Rivista italianistica 1999/6.) 1853-1951.

- Orosz Zsuzsanna: A padovai és a bolognai egyetem magyarországi hallgatói a két világháború között. Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez Bp. 1997.
- P. Szűcs Julianna: A „római iskola” . In: Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában)
- Pelles Tamás: A magyar nyelv Fiume közoktatásában. Hungarológia Évkönyv 2. PTE BTK, Pécs, 2001.
- Pelles Tamás: A pannonhalmi olasz gimnázium. Iskolakultúra X/11. Pécs, 2000. november
- Réti György: Olasz diplomáciai dokumentumok Magyarországról. Korunk, 2004. február
- Sárközy Péter: Magyar irodalom Olaszországban. Kortárs. 46. 2002. 6. 92–100.
- Sárközy Péter: Magyar tanszék a római egyetemen. Európai utas 2003. 14. évf. 3. szám
- Szénássy Zoltán. Egressy Béni Komáromban. Honismeret. XXIX. 2002/1.
- Lajos Pásztor: Le origini dell'Accademia d'Ungheria di Roma 14-151, Un Istituto scientifico a Roma: L'Accademia d'Ungheria (1895-1950), a cura di Péter Sárközy e Rita Tolomeo, Periferia 1993.
- Újvári Gábor: A Római Magyar Intézet története. Levéltári Szemle 1994. 5. sz.

Melléklet

A források közlésének a módja

Az adattár közlésének módja semmiképpen sem felel meg a forráskiadványok összeállításánál alkalmazott klasszikus szabályoknak. A legkülönbözőbb egyetemi forrásanyagok felhasználásánál arra törekedtem, hogy lehetőség szerint valamennyi hallgatóról azonos típusú adatokat közöljek.

Az adattárban a hallgatók következő adatait közlöm:

1. Név, lehetőség szerint a különböző névvariációk feltüntetésével, eredeti betűhív formájában.
2. A születési, illetve származási hely a matrikulába beírt formában, megadva a település későbbi magyar nevét.
3. A hallgató születési időpontja.
4. A beiratkozások ideje.
5. A fakultás megjelölése, amelyre a hallgató beiratkozott.
6. A források megjelölése, ahonnan az adatok származnak.
7. A hallgatók területi megoszlásáról a születési helyek mutatója tájékoztató, amely a magyar elnevezés szerint tartalmazza a földrajzi neveket. Abban az esetben, ha a magyar elnevezés pontosan nem volt megállapítható, a születési hely mellett kérdőjel szerepel. A hasonló jelentésű, de különbözőképpen írt helyneveket itt is egységesítettük (például t. Niklas, St. Miklos – Szentmiklós). Sok olyan név is előfordult, amelyekből több is volt a korabeli Magyarországon, illetve Erdélyben, mint például Szentmihály, Szentmiklós, s nem volt eldönthető, hogy melyik településről származott az illető. Ha a település neve ugyanabban a megyében kétféle variációban is megtalálható volt, akkor kötőjellel mindkettőt feltüntettük a név magyar változatánál. A helynevek feloldásánál a következőképpen jártam el: az eredeti formában beírt név azonosításához *Johannes Lipszky: Repertorium locorum, objectorumque in XII tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confinium militarium Magni item Principatus Transsylvaniae occurrentiu. Budae 1808.* című kézikönyvét használtam, és ebből állapítottam meg az 1876 előtti közigazgatási egység kódszámát, amelyet a helynév mellé írtam. A helységek magyar nevét *A magyar helységnév-azonosító szótár* (szerkesztette Lelkes György, Bp. 1992. évi kiadványa) alapján azonosítottam. Egyes

helynevek azonosításához felhasználtam még *Gyalay Mihály: Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon* (Bp. 1989.) című munkáját is. Ennek megfelelően a magyar helységneveket az 1913. évi állapotnak megfelelően közlöm. A nem a mai Magyarországhoz tartozó települések (Erdély, Felvidék, Délvidék, Várvidék) esetében a mai hivatalos elnevezést is megadom.

Adattár

Magyarországi hallgatók itáliai egyetemeken a dualizmus korában

Nápolyi egyetem

1 Dudich Andrea

sz.: Nagysalló (Nagysalló 6 Tekovské Luzany Sz) *beir.*: 1895
forrás: VE II.25.M.III.467

Roma, Sapienza Egyetem

1 Pozder Alessandro

sz.: Budapest (Budapest 80) *beir.*: 1899,1900 Ph
forrás: Sap.egy.

2 Bodonyi Rodolfo

sz.:Kisjakabfalva (Kisjakabfalva 5) *beir.*: 1904 *fak.*J
forrás: Sap.egy

Collegium Germanicum Hungaricum, Róma

1 Matkovich Bartalomeo

sz.: 1846.02.02.Szabadka(Szabadka94 Subotica Sze)
beir.:1867.11.6. *forrás*:VE II.256.M.III.467

beir.:1872.11.04. *forrás*:VE II.258.M.III.546

5 Horváth Francesco

sz.:1851.10.16.Répczesarud(Répczesarud30 Frankenau)
beir.:1872.11.7. *forrás*:VE II.258.M.III.547

2 Rhorer Niccolo

sz.:1851.12.06. Felső-Kád ?(Dióskál? 43)
beir.:1867.11.21. *forrás*:.VE II.256.M.III.475

6 Mészáros Michele

sz.:1854 Ung. (Magyarország 0)
beir.: 1873 *forrás*:VE II259..M.III.549

3 Gidófalvy Gregorio

sz.:1856.06.05.Ó-Karácsonfalva
(Karácsonfalva 68 Craciune R)
beir.:1867.12.19. *forrás*:VE II.257.M.III.482

7 Czimmernann Stefano

sz.:1849.03.13.Szomolnok (Szomolnok 33 Smolnik Sz)
beir.:1873. *forrás*:VE II.259.M.III.550

4 Steécz Giorgio

sz.:1853.04.02. Csonopla (Csonoplya 4 Čonoplja Sze)
beir.:1872.11.04. *forrás*:VE II.258.M.III.546

8 Szuchy Adalberto

sz.:1858.04.21. Boicza (Bojca 74 Boița R)
beir.:1875.10.27. *forrás*:VE II.259.M.III.578

4 Steécz Giorgio

sz.:1853.04.02. Csonopla (Csonoplya 4 Čonoplja Sze)

9 Vilányi Carlo

sz.:1854.10.04. Karczag (Karczag 46)
beir.:1875.10.27.*el. egyet*:Vienna*forrás*:VE.II.259.M.III.579

10 Prohászka Ottocare

sz.:1858.10.10. Nyitra (Nyitra 25 Nitra Sz)
beir.:1875.10.29. forrás:VE II.260.M.III.591

11 Szucsics Alessandro

sz.:1854.02.25. Zombor (Zombor 4 Sombor Sze)
beir.:1876.10.26. forrás:VE II.260.M.III.607

12 Sándorffy Ferdinando

sz.:1876.10.30. Debrecen (Debrecen 9)
beir.: 1876.10.30. forrás:VE II.260.M.III.613

13 Winkler Giuseppe

sz.:1860 Ung. (Magyarország)
beir.:1878 forrás:VE II.261.M.III.649

14 Rovnyán Gabriel Giovanni

sz.:1858.11.11. Felsőireg (Felsőireg 38 Hvozdnica Sz)
beir.:1878.10.27. forrás:VE II.261.M.III.639

15 Kalmár Alessandro

sz.:1860.08.26. Szabadka (Szabadka 94 Subotica Sze)
beir.: 1879.10.26. forrás:VE II.262.M.III.655

16 Göbl Martino

sz.:1862.08.15. Meczeneczéf (Meczeneczéf 1 Medzev Sz)
beir.:1879.10.26. forrás:VE II.261.M.III.652

17 Eszterházy Alessandro

sz.:1863.10.19. Kolozsvár(Kolozsvár86Cluj-Napoca R)
beir.:1880.05.16. forrás:VEII.263.M.III.683

18 Vonka Giovanni

sz.:1884 Ung. (Magyarország)
beir.:1880.10. forrás:VE II.262.M.III.673

19 Hengen Vendelino

sz.:1860.02.08. Őrszállás (Őrszállás 37 Stanisic Sze)
beir.:1880.10. forrás:VE II.262.M.III.670

20 Krammer Giorgio

sz.:1863.08.19. Budaörs (Budaörs 26)
beir.:1882.10.27. forrás:VE II.264.M.III.700

21 Wahlner Adalberto

sz.:1862.12.06. Betlér (Betlér 15 Betliar Sz)
beir.:1882.10.27. forrás:VE II.264.M.III.696

22 Zgama Carlo

sz.:1861.10.23. Jablonka (Jablonka 3 Jablonka L)
beir.:1882.10.27. forrás:VE II.264.M.III.698

23 Vass Adalberto

sz.:1863.12.10.Székelyudvarhely
(Székelyudvarhely 68 Odorheiu-SecuiescR)
beir.:1883.10.26. forrás:VE II.265.M.III.711

24 Andor Giorgio

sz.:1867.07.03. Budapest (Budapest 80)
beir.:1885.10.28. forrás:VE II.266.M.III.755

25 Beliczky Eugenio Giovanni

sz.:1866.12.12. Alsósajó (Alsósajó 15 Nižná Slaná Sz)
beir.:1886.10.27. forrás:VE II.266.M.III.766

26 Pázmány Sigismondo Zoltán

sz.:1869.03.26.
Esztergom-Szentgyörgymező(Esztergom 13)
beir.:1886.10.27. forrás:VE II.266.M.III.000

27 Kuhner Michele

sz.:1866.09.29. Ceric ???
beir.:1886.11.01. forrás:VE II.267.M.III.776

28 Schwartz Colomanno

sz.:1870.04.07. Sopron (Sopron 93)
beir.:1889 forrás:VE II.268.M.III.000

29 Ámon Paolo

sz.:1871.03.09. Kula (Kula 4 Kula Sze)
beir.:1889.10.26. forrás:VE II.267.M.III.814

30 Kováts Giulio

sz.:1869.09.27. Avasujváros (Avasujváros 32 Oraşu Nou R)
beir.:1889.10.26. forrás:VE II.267.M.III.821

31 Rott Ferdinando

sz.:1869.12.23. Bodenstadt ???
beir.:1890.10.30. forrás:VE II.268.M.III.843

32 Loncaric Giuseppe

sz.:1870.02.24.
Hrascani (Drávacsány 43 Gornji Hrascan H)
beir.:1891.10.27. forrás:VE II.269.M.III.851

33 Vízota Aloysio

sz.:1872.11.24. Ercsi (Ercsi 14)
beir.:1891.10.31. forrás:VE II.269.M.III.868

34 Izsóf Aloysio

sz.:1870.07.21.Hosszúfalu

(Vághosszúfalú?25 DlhánadVáhomS)
beir.:1891.10.31. *forrás:*VE II.269.M.III.865

35 Holub Guilhelmo

sz.:1873.12.11.Alsógereben
(Alsógereben8NizsnyaHrabivnicja U)
beir.:1892.10.28. *forrás:*VE II.269.M.III.886

36 Szendrői Giulio

sz.:1872.05.22. Siófok (Siófok 42)
beir.:1892.11.9. *forrás:*VE II.270.M.III.000

37 Mosonyi Dionysio

sz.:1874.10.08. Marczali (Marcali 29)
beir.:1893.10.27. *forrás:*VE II.270.M.III.902

38 Pécsi Gustavo

sz.:1874.09.02. Brassó (Brassó 82 Braşov R)
beir.: 1893. 10. 27. *forrás:*VE II.271.M.III.904

39 Nagelreiter Aloysio

sz.:1873.01.25. Sopron (Sopron 93)
beir.:1893.10.27. *forrás:*VE II.270.M.III.903

40 Kanyó Giulio

sz.:1874.02.23. Bácsújfalu (Bácsújfalu 4)
beir.:1893.10.27. *forrás:*VE II.270.M.III.901

41 Ott Michele

sz.:1874.01.09. Moson (Moson 23)
beir.:1893.10.30. *forrás:*VE II.271.M.III.910

42 Hirschler Giuseppe

sz.:1874.03.17. Újpest (Újpest 26)
beir.:1894.10.27. *forrás:*VE II.272.M.III.925

43 Laczó Vittorio

sz.:1875.10.24. Ung. (Magyarország)
beir.:1894.10.29. *forrás:*VE II.272.M.III.924

44 Kőszeghy Michele

sz.:1874.07.24. Mélykút (Mélykút 4)
beir.:1894.10.29. *forrás:*VE II.272.M.III.923

45 Tantos Giulio

sz.:1877.02.10. Tolna (Tolna 36)
beir.:1896.10.27. *forrás:*VE II.273.M.III.948

46 Kostialik Antonio

sz.:1897.03.01. Bobró (Bobró 3 Bobrov Sz)
beir.:1896.10.27. *forrás:*VE II.272.M.III.947

47 Schweitzer Francesco

sz.:1879.10.18. Tárnokszentgyörgy
(Tárnokszentgyörgy 34 Sangeorge R)
beir.:1897.12.17. *forrás:*VE II.273.M.III.973

48 Vass Giuseppe

sz.:1877.04.25. Sárvár (Sárvár 41)
beir.:1898.10.27. *forrás:*VE II.273.M.III.986

49 Szentiványi Roberto

sz.:1880.12.11. Budapest (Budapest 80)
beir.:1899.10.27. *forrás:*VE II.274.M.III.0000.

50 Mester Giovanni Capestrano

sz.:1879.09.15. Magyarpécska (Magyarpécska 2 Rovine R)
beir.:1899.10.27. *forrás:*VE II.274.M.III.000

51 Leopold Edgar Giuseppe

sz.:1881.01.17. Temesvár (Temesvár 96 Timișoara R)
beir.:1899.10.27. *forrás:*VE II.274.M.III.000

52 Pados Gabrielo

sz.:1881.03.26. Pápa (Pápa 42)
beir.:1900.10.29. *forrás:*VE II.275.M.III.0000

53 Wildmann Adalberto

sz.:1881.12.24. Nagydorog (Nagydorog 36)
beir.: 1900.10.29. *forrás:*VE
II.275.M.III.0000

54 Péter Antonio

sz.:1880.06.02. Kilyénfalva (Kilyénfalva 65
Chileni R)
beir.:1900.10.29. *forrás:*VE II.275.M.III.0000

55 Jósika Giulio

sz.:1877.02.13. Magyarfenes (Magyarfenes 56
Vlaha R)
beir.:1901.10.26. *forrás:*VE II.276.M.III.0000

57 Károlyi Carlo

sz.:1876.02.14. Budapest (Budapest 80)
beir.:1901.10.26. *forrás:*VE II.276.M.III.0000

58 Debreczenyi Niccolo

sz.:1884.11.12. Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)
beir.: 1902 *forrás:*VE II.278.M.III.0000

59 Darnai Ladislao

sz.:1884.06.27. Ung. (Magyarország)
beir.:1902. 10. 29. *forrás:*VE II.277.M.III.0000

60 Bajnok Giuseppe

sz.:1884.02.01 Ipolyság (Ipolyság 18 Sahy Sz)

beir.:1902.10.29. forrás:VE II.277.M.III.0000

61 Galló Stefano

sz.:1882.12.23. Kolaróc (Kolaróc 38 Kolárovice Sz)

beir.:1902.10.29. VE II.277.M.III.0000

62 Csiba Francesco

sz.:1883.01.21.Solymoskarcsa

(Solymoskarcsa 27 Jastrabie Kracany Sz)

beir.:1902.10.29. forrás:VEII.277.M.III.0000

63 Égerth Giacomo

sz.:883.05.01 Hódság (Hódság 4 Odzaji Sze)

beir.:1902.10.29. forrás:VE II.277.M.III.0000

64 Szabó Vendelino

sz.:1882.05.14. Iharosberény(Iharosberény 29)

beir.:1903.10.29. forrás:VE II.278.M.III.0000

65 Tichy Giulio

sz.:1884.01.01. Budapest (Budapest 80)

beir.:1903.10.29. forrás: VE II.279.M.III.0000

66 Cziklay Aladár

sz.:1885.03.05. Budapest (Budapest 80)

beir.:1903.10.29. forrás:VE II.278.M.III.0000

67 Vécsey Aurelio Giuseppe

sz.:1883.06.17. Hernádvécse (Hernádvécse 1)

beir.:1904.10.27. forrás:VE II.279.M.III.0000

68 Csáki Beniamino

sz.:1885.11.03. Csikajnád (Ajnád 65 Nădejdea R)

beir.:1904.10.27. forrás:VE II.279.M.III.0000

69 Halász Vendelino

sz.:1884.10.20.Nyitraadás

(Nyitraadás25 NedasovceSz)

beir.:1904.10.27. forrás:VE II.280.M.III.0000

70 Demeter Stefano

sz.:1885.12.07. Nagysáros

(Nagysáros 28 Velky Saris Sz)

beir.:1905.10.28 . forrás:VE II.280.M.III.0000

71 Wildinger Giacomo

sz.:1886.06.14.Dunabökén

(Dunabökény 4 MladenovoSze)

beir.:1905.10.31. forrás:VE II.281.M.III.0000

72 Kemenes Stefano

sz.:1888.03.15. Budapest (Budapest 80)

beir.:1906.10. forrás:VE II.282.M.III.0000

73 Sárdi Pietro

sz.:1885.02.06. Szenyér (Szenyér 29)

beir.:1906.10. forrás:VE II.282.M.III.0000

74 Unterreiner Giuseppe

sz.:1886.09.23. Garabos (Garabos 37 Grabat R)

beir.:1906.10.27. forrás:VE II.281.M.III.0000

75 Dunszt Carlo

sz.:1878.02.26. 1912 Apatin (Apatin 4 Apatin Sze)

beir.:1906.10.28. forrás:VE II.281.M.III.0000

76 Büttner Francesco

sz.:1890.09.27. Budapest (Budapest 80)

beir.: 1907. forrás:VE II.283.M.III.0000

77 Bezetzky Roberto

sz.:1884.05.05. Barc (Barcs 29)

beir.: 1907.10. forrás:VE II.282.M.III.0000

78 Floznik Giorgio

sz.:1888.06.12.Verespatak(Verespatak51 RosiaMontana R)

beir.:1907.10.28. forrás:VE II.282.M.III.0000

79 Kubányi Cornelio

sz.:1888.06.28.Jánoshegy

(Jánoshegy 6 Kremnické Bane Sz)

beir.:1907.10.29. forrás:VE II.283.M.III.0000

80 Nagy Alessandro

sz.:1889.03. 04. Gyöngyös (Gyöngyös 17)

beir.:1908.10.28. forrás:VE II.284.M.III.0000

81 Kerner Stefano

sz.:1889.08.01.Nagymajtény

(Nagymajtény32Moftinu Mar R)

beir.:1908.10.28. forrás:VE II.283.M.III.0000

82 Gruber Francesco

sz.:1888.08.01. Márcfalva (Márcfalva 30 Marz A)

beir.:1908.10.28.VE II.283.M.III.0000

83 Soltész Adalberto

sz.:1889.03.07. Jolsva (Jolsva 15 Jelsava Sz)

beir.:1908.10.29. forrás:VE II.284.M.III.0000

84 Spesz Alessandro

sz.:1889.11.23. Lulófűrdő (Ólubló ? 33 Stara Lubovna Sz)

beir.:1908.10.29. forrás:VE II.284.M.III.0000

85 Rejtőd Tiburtio

sz.:1892.06.17. Gyulaféhevár
(Gyulaféhevár 51 Alba Iulia R)
beir.:**1909.10.26.** forrás:VE II.285.M.III.0000

86 Lengyel Giuseppe

sz.:1890.02.21. Zalatna (Zalatna 51 Zlatna R)
beir.:**1909.10.26.** forrás:VE II.285.M.III.0000

87 Czumbel Lodovico

sz.:1891.08.12. Szaniszló (Szaniszló 32 Sanislau R)
beir.:**1909.10.26.** forrás:VE II.284.M.III.0000 EP

88 Meszlényi Lodovico Zoltán

sz.:1892.01.02. Hatvan (Hatvan 17)
beir.:**1909.10.30.** forrás:VE II.285.M.III.0000

89 Felber Giulio

sz.:1890.09.16. Moson (Moson 23)
beir.:**1909.10.30.** forrás:VE II.285.M.III.0000 EP

90 Dóry Ladislao

sz.:1891.06.27. Görösgalpuszta (Kistamási 29)
beir.:**1909.10.30.** forrás:VE II.285. EP

91 Taskovics Giovanni

sz.:1891. 05. 16. Jánoshalma (Jánoshalma 4)
beir.:**1910.10.28.** forrás:VE II.286.M.III.0000

92 Szabó Paolo

sz.:1890.01.24. Nemesvita (Nemesvita 43)
beir.:**1910.10.28.** forrás:VE II.286.M.III.0000

93 Nagy Giuseppe

sz.:1888.10.02. Abaujszántó (Abaujszántó 1)
beir.: **1910.10.28.** forrás:VE
II.286.M.III.0000

94 Ákos Antonio Francesco

sz.:1890. 07.09. Tevel (Tevel 36)
beir.:**1910.10.28.** forrás:VE II.286.M.III.0000

95 Macalik Simon Vittorio

sz.:1890.03.01. Nagyszeben (Nagyszeben 88 Sibiu R)
beir.:**1910.10.29.** forrás:VE II.286.M.III.0000

96 Baráth Adalberto

sz.:1893.11.03. Budapest (Budapest 80)
beir.:**1911.10.28.** forrás:VE II.287.M.III.0000

97 Nyisztor Ladislao Zoltán

sz.:1893.12.08. Debrecen (Debrecen 9)
beir.:**1911.11. 01.** forrás:VE II.287.M.III.0000

98 Erdélyi (Erdelji) Niccolò

sz.:1892.07.22. Lipovac (Lipóc ? 41 Steinfurt A)
beir.:**1912.** forrás:VE II.288.M.III.0000

99 Füzesséry Stefano

sz.:1894.12.19. Gargócbogdány
(Gargócbogdány 1 Bohdanovce Sz)
beir.:**1912.** forrás:VE I.288.M.III.0000

100 Holik Samuel

sz.: 894.12.19. Nyiregyháza (Nyiregyháza 31)
beir.:**1913.10.** forrás:VE II.288.M.III.0000

101 Malonyai Giuseppe

sz.:1894.10.27. Ung. (Magyarország) beir.:**1914.**
forrás:VE II.288.M.III.0000

102 Szaniszló Giovanni

sz.:1895.02.02. Törökbecse (Törökbecse 37 Novi Becej Sze)
beir.:**1914.10.** forrás:VE II.288.M.III.0000

103 Faludi Francesco

sz.:1893.10.22. Püspökmárok ? (Püspökmárok 5)
beir.:**1914.11.01.** forrás:VE II.288.M.III.0000

104 Schopper Antonio

sz.:1897.01.11. Katymár (Katymár 4)
beir.:**1915.09.23.** forrás:VE
II.289.M.III.0000

105 Pfeiffer Giovanni

sz.:1897.02.14. Sopron (Sopron 93)
beir.:**1916. 09 23.** forrás:VEII.289.M.III.0000

Pontificia Università Gregoriana Facoltà di Diritto Canonico

1 Pavlica Giuseppe

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1888 *forrás:*EP

2 Pazman Giuseppe

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1889 *forrás:*EP

3 Zichy Giulio

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1898 *forrás:*EP

4 Pal Pietro

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1899 *forrás:*EP

5 Laczó Vittorio

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1900 *forrás:*EP

6 Borkovic Giovanni

sz.:Ung.(Magyarország) *beir.:*1902 *forrás:*EP

7 Tantos Giulio

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1904 *forrás:*EP

8 Vass Giuseppe

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1904 *forrás:*EP

9 Mester Giovanni

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1905*forrás:*EP

10 Both Fidelis

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1906 *forrás:*EP

11 Károly Carlo

sz.:Ung(Magyarország)*beir.:*1907*forrás:*EP

12 Galló Stefano

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1907 *forrás:*EP

13 Mueller Lodovico

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1907 *forrás:*EP

14 Vecsey Aurelio

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1908 *forrás:*EP

15 Tichy Giulio

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1908 *forrás:*EP

16 Szaba Vendelino

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1908 *forrás:*EP

17 Bogner Colomanno

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:* 1908*forrás:*EP

18 Halász Vendelino

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1909 *forrás:*EP

19 Csacki Beniamino

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1909 *forrás:*EP

20 Simon Niccolo

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1910 *forrás:*EP

21 Demeter Stefano

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1910 *forrás:*EP

22 Zivkovic Andrea

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1911 *forrás:*EP

23 Scheffler Giovanni

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1911 *forrás:*EP

24 Spesz Alessandro

sz.: Ung. (Magyarország) *beir.:*1913 *forrás:*EP

25 Soltész Adalberto

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1913 *forrás:*EP

26 Chevalier Giovanni

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1913 *forrás:*EP

27 Kohler Eugenio

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1913 *forrás:*EP

28 Balogh Andrea

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1913 *forrás:*EP

29 Meszlényi Zoltán

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1914 *forrás:*EP

30 Czumbel Lodovico

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1914 *forrás:*EP

31 Döry Ladislao

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1914 *forrás:*EP

32 Felber Giulio

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1914 *forrás:*EP

33 Rejtöd Tiburtio

sz.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1915 *forrás:*EP

34 Nagy Giuseppe

sz.: Ung. (Magyarország) *beir.:* 1915 *forr*

Trieszti Kereskedelmi és Tengerészeti Akadémia

1 Alexy Adalberto

vall.:r.kat. sz.:Kaschau (Kassa 85 Košice Sz)

beir.:1867 forrás:SZLKE

2 Lukáts Emilio

vall.:r.kat. sz.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1867 forrás:SZLKE

3 Fröhlich Eduardo

vall.:r.kat. sz.:Versecz (Versec 34 Vrsac Sze)

beir.:1868 forrás:SZLKE

4 Schnitzer Massimiliano

vall.:r.kat. sz.:Hermannstadt (Nagyszeben 88 Sibiu R)

beir.:1868 forrás:SZLKE

5 Kummer Colomanno

vall.:r.kat. sz.:Borosjenő (Borosjenő ?)

beir.:1869 forrás:SZLKE

6 König Carlo

vall.:r.kat. sz.:Neusatz (Újvidék 97 Novi Sad Sze)

beir.:1869 forrás:SZLKE

7 Hubert Francesco

vall.:r.kat. sz.:Presburgo (Pozsony 91 Bratislava Sz)

beir.:1869 forrás:SZLKE

8 Loser Giuseppe

vall.:r.kat. sz.:Pest (Budapest 80)

beir.:1869 forrás:SZLKE

9 Mederer Vittorio

vall.:r.kat. sz.:Kaschau (Kassa 85 Košice Sz)

beir.:1870 forrás:SZLKE

10 Gambsberg Ottocare

vall.:r.kat. sz.:Temesvar (Temesvár 96 Timișoara R)

beir.:1872 forrás:SZLKE

11 Semeliker Giovanni

vall.:r.kat.sz.:Wulka Prodersdorf

(Vulkapordány30Wulkaprodersdorf A)

beir.:1873 forrás:SZLKE

12 Nagy Rodolfo

vall.:r.kat. sz Pest (Budapest 80)

beir.:1874 forrás:SZLKE

13 Klein David

vall.:izr.s.sz.:Ivanda (Ivánd ? 37 Ivanda R)

beir.:1875 forrás:SZLKE

14 Schlesinger Stefano

vall.:r.kat. sz.:Fogarar (Fogarar 62 Fogarar R)

beir.:1875 forrás:SZLKE

15 Gerdenitz Alessandro

r.kat. sz.:Pest (Budapest 80)

beir.:1876 forrás:SZLKE

16 Hoffmann Adolfo

vall.:r.kat. sz.:Oedenburg (Sopron 93)

beir.:1876 forrás:SZLKE

17 Wolf Marco

vall.:izr. sz.:1863 Kikinda (Nagykikinda 37 Kikinda Sze)

beir.:1879 forrás:SZLKE

18 Reiner Ottone

vall.:r.kat. s.z.:1862 Moor (Mór 14)

beir.:1880 forrás:SZLKE

19 Jellek Carlo

vall.:r.kat. sz.:Lugos (Lugos 20 Lugoj R)

beir.:1880 forrás:SZLKE

20 Meeraus Alessandro

vall.:r.kat. sz.:1863 Szigeth(Sziget ?)

beir.:1882 forrás:SZLKE

21 Biffi Michele

vall.:r.kat. sz.:1865 Presburg (Pozsony 91 Bratislava Sz)

beir.:1884 forrás:SZLKE

22 Margoni Carlo

vall.:r.kat. sz.:1870 Budapest (Budapest 80)

beir.:1886 f:Cam forrás:SZLKE

23 Babarovich Roberto

vall.:r.kat. sz.:1872 Budapest (Budapest 80)

beir.:1887 forrás:SZLKE

24 Leitenbergher Enrico

vall.:r.kat. sz.:1872 Szeplak (Széplak ?)

beir.:1887 f:Cam forrás:SZLKE

25 Beaufort Armando

vall:ev. sz.:1874 Grosswardein (Nagyvárad 89 Oradea R)
beir.:1887 forrás:SZLKE

26 Schönicken Federico

vall:ev. sz.:1870 Budapest (Budapest 80)
beir.:1888 forrás:SZLKE

27 Löbenhöfer Giulio

vall:r.kat. sz.: Budapest (Budapest 80)
beir.:1890 forrás:SZLKE

28 Kohn Andor

vall:izr. sz.:1880.06.12.
Grosswardein (Nagyvárad 89 Oradea R)
beir.:1894 forrás: SZLKE

29 Müller Massimiliano

vall:r.kat. sz.:1876.04.25.
Igló (Igló 33 Spisská Nová Ves Sz)
beir.:1895 f:Me forrás:SZLK

30 Sommer Tommasso

vall:ev. sz.: Bistritz (Beszterce 77 Bistrița R)
beir.:1896 forrás:SZLKE

31 Skalsky Vittorio

vall: r.kat. sz.: Brotzko (Gázlós 25 Brodské Sz)
beir.:1896 forrás:SZLKE

32 Uzelac Emilio

vall:g.kel. sz.:1867.08.26 Komorn (Komárom 19)
beir.:1904 forrás:SZLKE

33 Schwarcz Desiderio

vall:izr. sz.: Homonna (Homonna 44 Humenné Sz)
beir.:1906 f:Me forrás:SZLKE

34 Dragon Irene

vall:r.kat. sz.:1892.07.18. Neu Pest (Újpest 26)
beir.:1908 f:Me forrás:SZLKE

35 Banovics Stefano

vall:r.kat. sz.:1887 Maászt (Mászt 27 Mást Sz)
beir.:1909 forrás:SZLKE

36 Baselli Oicare

vall:r.kat. sz.:1897.07.31. Nyíregyháza (Nyíregyháza 31)
beir.: 1910 forrás:SZLKE

37 Barlovatz Paolo

vall:r.kat. sz.:1897.12.08. Budapest (Budapest 80)
beir.:1912 forrás:SZLKE

38 Danielli Vittorio

vall:r.kat. sz.:1893.07.09. Budapest (Budapest 80)
beir.:1912 forrás:SZLKE

39 Tanos Alessandro

vall:r.kat. sz.:1894.05.09. Budapest (Budapest 80)
beir.:1913 forrás:SZLKE

40 Schwarz Lodovico

vall:izr. sz.: 1898. 12. 24. Budapest (Budapest 80)
beir.:1913 f:Me forrás:SZLKE

41 Hesse Wilhelmina

vall:r.kat. sz.:1883.10.31. Károlyfalva (Károlyfalva 44)
beir.:1914 forrás:SZLKE

Velence, Kereskedelmi Főiskola

1 Magyar Giacomo

sz.: Ung. (Magyarország)
beir.: 1884 forrás:SZL

2 Pecol Carlo

sz.:1879.10.22. Petrozseny (Petrozsény 55 Petrosani R)
beir.: 1898 forrás:SZL

Magyarországi hallgatók olasz egyetemeken a két világháború között

Bolognai egyetem

1 Jusztusz Bernárd

szül.: Pécs (Pécs 90)

beir.:1923 fak:Ph forrás:OZS

2 Horovitz Gyula

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

3 Lukács László

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

4 Funk Imre

szül.:Törökszentmiklós (Törökszentmiklós 17)

beir.:1923,1924,1926 fak:M forrás:OZS

5 Farago László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

6 Hollander László

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1923 fak:TTK forrás:OZS

7 Steiner Theodor

szül.:Sövényháza (Sövényháza 12)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

8 Schichtanz Géza

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1925 fak:Ing forrás:OZS

9 Fuhrmann Ödön

szül.:Sellye (Sellye 5)

beir.:1924,1926 fak:M forrás:OZS

10 Lichttag Gáspár

szül.:Karcag(Karcag 46)

beir.:1924,1926 fak:M forrás:OZS

11 Agular László

szül.:Pécs(Pécs 90)

beir.: 1924,1926 fak:M forrás:OZS

12 Bereny Ferenc

szül.:Nagyatád (Nagyatád 29)

beir.: 1924,1927 fak:M forrás:OZS

13 Kertész Miklós

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1925 fak:Ing forrás:OZS

14 Herman József

szül.:Paks (Paks 36)

beir.:1925,1929 fak:M forrás:OZS

15 Singer Aladár

szül.:Jánosháza (Jánosháza 41)

beir.:1925,1929 fak:M forrás:OZS

16 Bogyai Attila

szül.:1901 (Szabadka Szabadka 94 Subotica Sze)

beir.:1925 forrás:OZS

17 Weiss Jenő

szül.:Kunhegyes (Kunhegyes 46)

beir.:1925 fak:Ing forrás:OZS

18 Pogány József

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1925 fak:Ing forrás:OZS

19 Molnár László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1925,1926 fak:Ing forrás:OZS

20 Somogyi Imre

szül.:Szigetvár (Szigetvár 29)

beir.:1925,1926 1934 fak:M forrás:OZS

21 Gerő Zsigmond

szül.:Körösladány (Körösladány 7)

beir.:1925,1926 fak:M forrás:OZS

22 Hanonnai Zoltán

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1925 fak:M forrás:OZS

23 Klein Pál

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1925,1930 fak:M forrás:OZS

24 Glück Miklós

szül.:Bükkszék (Bükkszék 17)
beir.:1925,1926 fak:M forrás:OZS

25 Bergher Irma

szül.:Demecser(Demecser 31)
beir.:1925,1930 fak:M forrás:OZS

26 Saurteig Géza

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1925,1929 fak:M forrás:OZS

27 Halász Jenő

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1925,1929 fak:M forrás:OZS

28 Pallos László

szül.:1903Budapest (Budapest 80)
beir.:1925 fak:Ph forrás:OZS

29 Bogyay Ákos

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1925 fak:Ph forrás:OZS

30 Münster László

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1925 fak:M forrás:OZS

31 Weiss Márton

szül.:Kisvárdá (Kisvárdá 31)
beir.:1925,1929 fak:M forrás:OZS

32 Grosz László

szül.:Nyírbakta (Nyírbakta 31)
beir.:1926,1929 fak:M forrás:OZS

33 Klein Zsigmond

szül.:Szentendre (Szentendre 26)
beir.:1926,1930 fak:M forrás:OZS

34 Fischer Júlia

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1926,1928 fak:M forrás:OZS

35 Mozes Zoltán

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1926,1927 fak:M forrás:OZS

36 Tanenbaum Márk Ármin

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1926 fak:M forrás:OZS

37 Schwarcz Imre

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1926 fak:M forrás:OZS

38 Lang István

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1926 fak:M forrás:OZS

39 Nyitrai Béla

szül.:Komárom (Komárom 19)
beir.:1926 fak:M forrás:OZS

40 Jasser Erzsébet

szül.:Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)
beir.:1926,1931 fak:M forrás:OZS

41 Jakobovics Ilona

szül.:Mocsolád (Mocsolád 29)
beir.:1926,1928 fak:M forrás:OZS

42 Vidos Elemér

szül.:1902 Ung. (Magyarország)
beir.:1926 fak:Ph forrás:OZS gyakorló tanárjelölt

43 Zichermann Imre

szül.:Büdszentmihály (Tiszavasvári ? 31)
beir.:1926,1926 fak:M forrás:OZS

44 Goldschmied Margit

szül.:Szár föld (Szár föld 30)
beir.:1926,1928 fak:M forrás:OZS

45 Vámos Zsigmond

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1926,1929 fak:M forrás:OZS

46 Brüll László

szül.:Gyöngyös (Gyöngyös 17)
beir.:1927 fak:TTK forrás:OZS

47 Haas Árpád

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1927,1930 fak:M forrás:OZS

8 Fischer Róza

szül.:Somogy (Somogy 5)
beir.:1927 fak:M forrás:OZS

49 Schwarcz István

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1927 fak:M forrás:OZS

50 Schwarcz Ernő

szül.:Kiskörös (Kiskörös 26)
beir.:1927 fak:M forrás:OZS

51 Kenéz Imre

szül.:Szendrő (Szendrő 10)
beir.:1927,1929 fak:TTK forrás:OZS

52 Winter Dezső

szül.:Kiskunhalas (Kiskunhalas 46)
beir.:1927,1929 fak:M forrás:OZS

53 Braun Jenő

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1927 fak:Ing forrás:OZS

54 Tanenbaum Mario

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1927,1928 fak:M forrás:OZS

55 Werkner Adél

szül.:Cegléd (Cegléd 26)
beir.:1927,1929 fak:M forrás:OZS 1933

56 Fritz József

szül.:Makó (Makó 11)
beir.:1927,1929 fak:M forrás:OZS

57 Halassy László

szül.:Sajókazinc (Sajókazinc 10)
beir.:1927 fak:M forrás:OZS

58 Vadász István

szül.:Magyari (Hencida 9)
beir.:1927,1930 fak:M forrás:OZS

59 Horner Miklós

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1927,1929 fak:M forrás:OZS

60 Sándor György

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1927,1932 fak:M forrás:OZS

61 Groszmann Tibor

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1927,1932 fak:M forrás:OZS

62 Diener Sándor

szül.:Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)
beir.:1927,1932 fak:M forrás:OZS

63 Róna György

szül.:Cegléd (Cegléd 26)
beir.:1927,1929 fak:M forrás:OZS

64 Frankl Miklós

szül.:Jánoshalma (Jánoshalma 4)
beir.:1927,1930 fak:M forrás:OZS

65 Schwarcz Ignác

szül.:Nyírgelse (Nyírgelse 31)
beir.:1928,1930 fak:M forrás:OZS

66 Grünberger Aranka

szül.:Tiszaeszlár (Tiszaeszlár 31)
beir.:1928,1930 fak:M forrás:OZS

67 Rosenwald Béla

szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1928 1930 fak:M forrás:OZS

68 Galocsi Imre

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1928 1929 fak:M forrás:OZS

69 Mandl Ernő

szül.:Abasár (Abasár 17)
beir.:1928 1929 fak:M forrás:OZS

70 Hellner József

szül.:Kiskunhalas (Kiskunhalas 46)
beir.:1928,1929 fak:M forrás:OZS

71 Karnik (Harnik) Sári Róza

szül.:Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1928 fak:M forrás:OZS

72 Újhelyi Mátyás

szül.:Nagylak (Nagylak 11 Nadlak R)
beir.:1928 fak:M forrás:OZS

73 Wizner Elemér

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1928 1930 fak:M forrás:OZS

74 Jonap István

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1928,1930 fak:M forrás:OZS

75 Krausz Dezső

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1928 fak:M forrás:OZS

76 Frank György

szül.:Szekszárd (Szekszárd 36)
beir.:1928,1931 fak:M forrás:OZS

77 Strausz Imre

szül.:Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)

beir.:1928,1933 fak:M forrás:OZS

78 Biro Lajos

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1928,1933 fak:M forrás:OZS*

79 Rosenberg István

*szül.:Veszprém (Veszprém 42)
beir.:1928,1929 fak:M forrás:OZS*

80 Auer Teréz

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1928,1930 fak:M forrás:OZS*

81 Schaffer Imre

*szül.:Kiskunhalas (Kiskunhalas 46)
beir.:1928,1932 fak:M forrás:OZS*

82 Klein Viktor

*szül.:Ozd (Ózd 10)
beir.:1928,1929 fak:M forrás:OZS*

83 Grosz Gyula

*szül.:Hajduszoboszló (Hajduszoboszló 47)
beir.:1928 fak:M forrás:OZS*

84 Gutmann Izsák

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929,1930,1933 fak:M forrás:OZS*

85 Herczogh Imre

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929 fak:M forrás:OZS*

86 Markovits József

*szül.:Móciánya?(Mosóbánya?63Băița de sub Codru R)
beir.:1929,1930 J forrás:OZS*

87 Benedikt Ferenc

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929 fak:TTK forrás:OZS*

88 Kovács József

*szül.:Makó (Makó 11)
beir.:1929,1930 fak:M forrás:OZS*

89 Halász László

*szül.:Sajókazincz (Sajókazincz 10)
beir.:1929,1931 fak:M forrás:OZS*

90 Halbrohr János Gergely

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929,1930 fak:M forrás:OZS*

91 Schwarcz Miklós

*szül.:Tiszabura (Tiszabura 17)
beir.:1929,1932 fak:M forrás:OZS*

92 Erbllich László

*szül.:Vácszentlászló (Vácszentlászló 26)
beir.:1929,1930 fak:M forrás:OZS*

93 Spielberg László

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929,1932 fak:M forrás:OZS*

94 Perényi György

*szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1929 fak:M forrás:OZS*

95 Panfili Theodor

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929,1934 fak:M forrás:OZS*

96 Salgo György

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929,1933 fak:M forrás:OZS*

97 Steinfeld József

*szül.:Szarvas (Szarvas 7)
beir.:1929,1932 fak:M forrás:OZS*

98 Scheiner István

*szül.:Szarvas (Szarvas 7)
beir.:1929,1932 fak:M forrás:OZS*

99 Spitzer László

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929,1931 fak:M forrás:OZS*

100 Egyed János

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1929 1930 fak:M forrás:OZS*

101 Husz Lajos

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1930 1931 fak:M forrás:OZS*

102 Fogel Pál Imre

*szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1930,1932,1933 fak:M forrás:OZS*

103 Gara György

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1930 fak:M forrás:OZS*

104 Hoffmann Károly

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1930 fak:M forrás:OZS*

105 Sole Béla

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:OZS

106 Révész József

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930,1931 *fak*:Ing *forrás*:OZS

107 Faur Aladár

szül.:Monor (Monor 26)

beir.:1930,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

108 Schwarcz Gyula

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:OZ

109 Grosz Jenő

szül.:Újpest (Újpest 26)

beir.:1930,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

110 Bokor Andrea

szül.:Büdszentmihály (Tiszavasvári ? 31)

beir.:1930,1933,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

111 Földes László

szül.:Makó (Makó 11)

beir.:1930,1932,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

112 Ban György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:OZS

113 Csillag Andrea

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

114 Klein Ernő

szül.:Salgótarján (Salgótarján 24)

beir.:1930,1932,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

115 Angyal Andrea

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:OZS

116 Braunberger Leó

szül.:Baja (Baja 4)

beir.:1930,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

117 Kocsard Imre

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1930,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

118 Barta Sándor

szül.:Nagykanizsa (Nagykanizsa 43)

beir.:1930,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

119 Roth Miklós

szül.:Kecskemét (Kecskemét 26)

beir.:1930,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

120 Füller János

szül.:Mélykút (Mélykút 4)

beir.:1930,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

121 May András Pál

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

122 Sonnelfeld Tibor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

123 Vértes Gábor

szül.:Nagymaros (Nagymaros 8)

beir.:1930,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

124 Nemedi Ernő György

szül.:Csongrád (Csongrád 12)

beir.:1930,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

125 May Dénes

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

126 Szilárd Edit

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

127 Goldstein Ödön

szül.:Karcsa (Karcsa 44)

beir.:1931,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

128 Hacher György

szül.:Tata (Tata 19)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

129 Fried Dénes

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

130 Weisz Pál

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

131 Kolos László

szül.:Hidasnémeti (Hidasnémeti 1)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

132 Klein László

szül.:Szécsény (Szécsény 24)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

133 Grünfeld László

szül.:Hajdúböszörmény (Hajdúböszörmény 47)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

134 Csillag István

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

135 Schön György

szül.:Szeged (Szeged 12)

beir.:1931,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

136 Steinberger Jenő

szül.:Felsőgalla (Felsőgalla)

beir.: 1931,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

137 Schiff István

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

138 Grünfeld Dezső

szül.:Gyöngyös (Gyöngyös 17)

beir.:1931,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

139 Bolgár Imre

szül.:Karcag (Karcag 46)

beir.:1931,1937 *fak*:M *forrás*:OZS

140 Lintia János

szül.:Zalaegerszeg (Zalaegerszeg 43)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

141 Fürth Béla

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1931,1936 *fak*:M *forrás*:OZS

142 Neumann Miklós

szül.:Kisvárd (Kisvárd 31)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

143 Hirsch Mózes

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS1937Filoz.Laur.

144 Candi János

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1937 *fak*:Ing *forrás*:OZS

145 Horváth István

szül.:Szerencs (Szerencs 44)

beir.:1931,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

146 Weisz Adorján

szül.:Szelevény (Szelevény 17)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

147 Weisz Imre

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

148 Radó Sándor

Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

149 Hirschler Elek

szül.:Kiskunhalas (Kiskunhalas 46)

beir.:1931,1932,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

150 Bálint Dénes

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:J *forrás*:OZS

151 Czigler Miklós

szül.:Recsk (Recsk 17)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

152 Fülöp István

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

153 Prassler Sándor

szül.:Újpest (Újpest 26)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

154 Mittelmann Jenő

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1936 *fak*:M *forrás*:OZS

155 Schöffler Iván

szül.:Mélykút (Mélykút 4)

beir.:1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

156 Szilágyi György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1936 *fak*:M *forrás*:OZS

157 Weisz György

szül.:Szelevény (Szelevény 17)

beir.:1931,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

158 Barta Zoltán

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1931,1936 *fak*:M *forrás*:OZS

159 Eisenstadter György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.: 1931,1936 *fak*:M *forrás*:OZS

160 Gondos Zoltán

szül.:Erdőbánya (Császárkőbánya 23 KaisersteinbrucA)
beir.:1931,1936 fak:M forrás:OZS

161 Nuszbaum László

szül.:Békés (Békés 7)
beir.:1931,1936 fak:M forrás:OZS

162 Roth Zoltán

szül.:Olaszliszka (Olaszliszka 44)
beir.:1931,1936 fak:M forrás:OZS

163 Simonyi György

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.: 1931,1936 fak:M forrás:OZS

164 Somlo Ferenc

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1931,1936 fak:M forrás:OZS

165 Reisz József

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1931,1933 fak:M forrás:OZS

166 Frenkel Artúr

szül.:Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)
beir.:1931,1933 fak:M forrás:OZS

167 Szalay László

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1932 fak:M forrás:OZS

168 Fried György

szül.:Bolyók (Bolyók 10)
beir.:1932,1932 fak:M forrás:OZS

169 Nádas György

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1932,1933 fak:Ing forrás:OZS

170 Aczél László

szül.:Nagykanizsa (Nagykanizsa 43)
beir.:1932 fak:M forrás:OZS

171 Bernát Hugo

szül.:Szikszó (Szikszó 1)
beir.:1932,1935 fak:M forrás:OZS

172 Lefkovich Zoltán

szül.:Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)
beir.:1932,1934 fak:M forrás:OZS

173 Farkas Károly

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1932,1933 fak:M forrás:OZS

174 Friedmann József

szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1932,1934 fak:M forrás:OZS

175 Molnár József

szül.:Nyirbátor (Nyirbátor 31)
beir.:1932,1935 fak:M forrás:OZS

176 Feil Magdolna

szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1932,1937 fak:M forrás:OZS

177 Hay-Rozsa Iván

szül.:Kecskemét (Kecskemét 26)
beir.:1932,1937 fak:M forrás:OZS

178 Klein Imre

szül.:Dombóvár (Dombóvár 36)
beir.:1932,1937 fak:M forrás:OZS

179 Klein László

szül.:Hidasnémeti (Hidasnémeti 1)
beir.:1932 fak:M forrás:OZS

180 Hoffmann Jenő

szül.:Újpest (Újpest 26)
beir.:1932,1933 fak:M forrás:OZS

181 Gárdonyi József

szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)
beir.:1932,1933 fak:M forrás:OZS

182 Reich Zoltán

szül.:Újpest (Újpest 26)
beir.:1932 fak:M forrás:OZS

183 Blumberger László

szül.:Igric (Igric?)
beir.:1932,1933 fak:M forrás:OZS

184 Hermann Béla

szül.:Újpest (Újpest 26)
beir.:1932,1933 fak:M forrás:OZS

185 Kardos György

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1932 fak:M forrás:OZS

186 Goldberger László

szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1932,1936 fak:M forrás:OZS

187 Blau László

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1932,1934 fak:M forrás:OZS

188 Graf József

*szül.:Ráckeve (Ráckeve 26)
beir.:1932,1934 fak:M forrás:OZS*

189 Rejtő Zoltán Tibor

*szül.:Kaposvár (Kaposvár 29)
beir.:1932,1934 fak:M forrás:OZS*

190 Löwy Ignác Tibor

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1932,1933 fak:M forrás:OZS*

191 Illovszky József

*szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)
beir.:1932,1933 fak:M forrás:OZS*

192 Sipos István

*szül.:Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1933,1937 fak:M forrás:OZS*

193 Schein Ernő

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1936 fak:M forrás:OZS*

194 Schwarcz Imre

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1938 fak:M forrás:OZS*

195 Stern György

*szül.:Győr (Győr 84)
beir.:1933,193 fak:M forrás:OZS*

196 Per Imre

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS*

197 Deutsch György

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS*

198 Steinberger Miklós

*szül.:Nyirderzs (Nyirderzs 3)
beir.:1933,1938 fak:M forrás:OZS*

199 Krausz Gyula

*szül.:Szentgot fak:Márd (Szentgot fak:Márd 41)
beir.:1933,1937 fak:M forrás:OZS*

200 Jordan Jenő

*szül.:Tiszanána (Tiszanána 17)
beir.:1933,1938 fak:M forrás:OZS*

201 Ehrenfeld György

*szül.:Győr (Győr 84)
beir.:1933,1938 fak:M forrás:OZS*

202 Blumenfeld Gyula

*szül.:Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)
beir.:1933,1938 fak:M forrás:OZS*

203 Blau Sándor

*szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1933,1938 fak:M forrás:OZS*

204 Bettelheim Márton

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1936 fak:M forrás:OZS*

205 Klein László

*szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS*

206 Hirsch József

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933 fak:M forrás:OZS*

207 Rudich Károly

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1939 fak:M forrás:OZS*

208 Sipos Gábor István

*szül.:Békéscsaba (Békéscsaba 7)
beir.:1933 fak:M forrás:OZS*

209 Barnai Ibolya

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1938 fak:M forrás:OZS*

210 Rácz Tibor

*szül.:Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1933 fak:M forrás:OZS*

211 Barnai Andrea

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1936 fak:M forrás:OZS*

212 Weisz György

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS*

213 Kovács Margit

*szül.:Balaton (Balatony 10)
beir.:1933,1934 fak:TTK forrás:OZS*

214 Friedlander György

*szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1939 fak:TTK forrás:OZS*

- 215 Teleki László**
szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933 fak:M forrás:OZS
- 216 Grosz Pál**
szül.:Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1933,1934,1935 fak:Ing forrás:OZS
- 217 Ehrlich László**
szül.:Okécske (Okécske 26)
beir.:1933 fak:M forrás:OZS
- 218 Weisz Miklós**
szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1934,1935 fak:M forrás:OZS
- 219 Löbl Ferenc**
szül.:Dunaszekcső (Dunaszekcső 5)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS
- 220 Raszo Imre**
szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS
- 221 László György**
szül.:Hódmezővásárhely (Hódmezővásárhely 12)
beir.:1933 fak:M forrás:OZS
- 222 Szabo György**
szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS
- 223 Stamberger Emilia**
szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1933,1935 fak:M forrás:OZS
- 224 Adler Ferenc**
szül.:Igal (Igal 29)
beir.:1933,1935 fak:M forrás:OZS
- 225 Frankl Imre**
szül.:Kapuvár (Kapuvár 30)
beir.:1933,1936 fak:M forrás:OZS
- 226 Czeisler Tibor**
szül.:Mezőkövesd (Mezőkövesd 10)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS
- 227 Nagy Kálmán**
szül.:Mezőkövesd (Mezőkövesd 10)
beir.:1933,1934 fak:M forrás:OZS
- 228 Pastor Géza Zoltán**
szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934,1935 fak:Ing forrás:OZS
- 229 Deutsch Pál**
szül.:Kiskunfélegyháza (Kiskunfélegyháza 46)
beir.:1934 fak:M forrás:OZS
- 230 Strausz István**
szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934,1937 fak:M forrás:OZS
- 231 Ney Imre**
szül.:Pápa (Pápa 42)
beir.:1934,1937 fak:M forrás:OZS
- 232 Hirsch Vazul**
szül.:Jánk (Jánk 32)
beir.:1934,1937 fak:M forrás:OZS
- 233 Farkas Erzsébet**
szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934,1937 fak:M forrás:OZS
- 234 Klein Károly**
szül.:Perbenyik (Perbenyik 44 Pribenik Sz)
beir.:1934,1939 fak:M forrás:OZS
- 235 Kopp Ödön**
szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934 fak:M forrás:OZS
- 236 Lédig György**
szül.:Vértes (Vértes 9)
beir.:1934,1935 fak:Ingforrás:OZS
- 237 Berger László**
szül.:Szombathely fak:Mely (Szombathely fak:Mely 41)
beir.:1934,1938 fak:M forrás:OZS
- 238 Vági János**
szül.:Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1934,1935 fak:Ing forrás:OZS
- 239 Schmideg Tibor**
szül.:Körmend (Körmend 41)
beir.:1934 fak:M forrás:OZS
- 240 Strausz Tibor**
szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934,1937 fak:M forrás:OZS
- 241 Klein Carla**
szül.:Karcag (Karcag 46)
beir.:1934,1936 fak:M forrás:OZS
- 242 Izsák Ernő**
szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.: 1934,1936 *fak*:M *forrás*:OZS

243 Rosenfeld Lajos

szül.:Makó (Makó 11)

beir.:1934 *fak*:M *forrás*:OZS

244 Braun Sándor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1934 *fak*:M *forrás*:OZS

245 Izsák Adorján

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1934,1937 *fak*:M *forrás*:OZS

246 Grosz István

szül.:Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)

beir.:1934,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

247 Weisz László

szül.:Patroha (Patroha 31)

beir.:1934,1939 *fak*:M *forrás*:OZS

248 Steiner Oszkár

szül.:Sövényháza (Sövényháza 12)

beir.:1934 *fak*:M *forrás*:OZS

249 Weisz István

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1934,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

250 Wisinger Zoltán

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1935 *fak*:M *forrás*:OZS

251 Fodor Jenő

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1935 *fak*:M *forrás*:OZS

252 Loránt Antal

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1935,1937 *fak*:TTK *forrás*:OZS

253 Ganz Imre

szül.:Balmazújváros (Balmazújváros 31)

beir.:1935 *fak*:M *forrás*:OZS

254 Edelmann Irma

szül.:Irma Devecser (Devecser 42)

beir.:1935,1936 *fak*:M *forrás*:OZS

255 Vészi György

szül.:Szelevény (Szelevény 17)

beir.:1935,1936 *fak*:M *forrás*:OZS

256 Bodnar György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1935,1936 *fak*:Ing *forrás*:OZS

257 Wiesel László

szül.:Dömös (Dömös 13)

beir.:1935,1935 *fak*:M *forrás*:OZS

258 Hartmann László

szül.:Pap (Pap 31)

beir.:1935,1936 *fak*:Ing *forrás*:OZS.

259 Oberhard Miksa

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1936,1938 *fak*:M *forrás*:OZS

260 Magyar Miklós

szül.:Szombathely *fak*:Mely (Szombathely *fak*:Mely 41)

beir.: 1936,1937,1938 *fak*:Ing *forrás*:OZS

261 Demeter Henrik

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1936,1937 *fak*:Ing *forrás*:OZS

262 Kórniczner Imre

szül.:Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)

beir.:1936 *fak*:Ing *forrás*:OZS

263 Tolnai György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1936,1938 *fak*:M *forrás*:OZS

264 Lang Imre

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1936,1937,1938 *fak*:M *forrás*:OZS

265 Herskovits Ernő

szül.:Hidasnémeti (Hidasnémeti 1)

beir.:1936,1939 *fak*:Vet *forrás*:OZS

266 Karteszi Ferenc

szül.:Cegléd (Cegléd 26)

beir.:1936 *fak*:TTK *forrás*:OZS

267 Salamon Géza

szül.:Köbölkút (Köbölkút 13 Gbelce Sz)

beir.:1936,1937 *fak*:M *forrás*:OZS

268 Roth Géza

szül.:Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)

beir.:1936,1937 *fak*:M *forrás*:OZS

269 Izsák Ibolya

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1936 *fak*:TTK *forrás*:OZS

270 Stern Ármin

szül.:Csév (Piliscsév 13)

beir.:1936 *fak*:M *forrás*:OZS

271 Borgida Veronika

szül.:Nyiregyháza (Nyiregyháza 31)

beir.:1936,1941 *fak*:M *forrás*:OZS

272 Szigeti Alíz

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1936,1938 *fak*:M *forrás*:OZS

273 Reiner Tibor

szül.:Salgótarján (Salgótarján 24)

beir.:1936,1938,1939 *fak*:M *forrás*:OZS

274 Szolágyi Pál

szül.:Ujkécske (Ujkécske 26)

beir.:1936,1939 *fak*:M *forrás*:OZS

275 Schwarcz László

szül.:Eger (Eger 83)

beir.:1936 *fak*:M *forrás*:OZS

276 Kardos Ernő

szül.:Kiskunfélegyháza (Kiskunfélegyháza 46)

beir.:1936,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

277 Klein András László

szül.:Ragály (Ragály 15)

beir.:1936,1938 *fak*:M *forrás*:OZS

278 Balázs Gyula

szül.:Poroszló (Poroszló 17)

beir.:1936,1937 *fak*:TTK *forrás*:OZS

279 Roth Miklós

szül.:Kisvárd (Kisvárd 31)

beir.:1937 *fak*:M *forrás*:OZS

280 Kemény Viktor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1937 *fak*:M *forrás*:OZS

281 Horn Sándor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1937,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

282 Klein Ella

szül.:Békéscsaba (Békéscsaba 7)

beir.:1937,1938 *fak*:M *forrás*:OZS

283 Vadász Gyula

szül.:Eger (Eger 83)

beir.:1937,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

284 Warendofer Piroska

szül.:Szakcs (Szakcs 36)

beir.:1937,1938 *fak*:M *forrás*:OZS

285 Sipos György

szül.:Szombathely *fak*:Mely (Szombathely *fak*:Mely 41)

beir.:1937 *fak*:M *forrás*:OZS

286 Németh Ferenc István

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1937 *fak*:M *forrás*:OZS

287 Kemény Gyula

szül.:Szombathely *fak*:Mely (Szombathely *fak*:Mely 41)

beir.:1937,1941 *fak*:TTK *forrás*:OZS

288 Gombos Lívía

szül.:Gyula (Gyula 7)

beir.:1937 *fak*:M *forrás*:OZS

289 Berger Vilmos

szül.:Szirák (Szirák 24)

beir.:1937 *fak*:M *forrás*:OZS

290 Biró Andrea

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1938,1940 *fak*:TTK *forrás*:OZS

291 Constantinidesz György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1938,1941 *fak*:TTK *forrás*:OZS

292 Berkovics Andrea

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1938,1939 *fak*:M *forrás*:OZS

293 Simonyi Erzsébet Éva

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1938,1939 *fak*:M *forrás*:OZS

294 Péter Ferenc

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1938 *fak*:M *forrás*:OZS

295 Vidoni Ottó

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1939 *fak*:M *forrás*:OZS

296 Kroo József

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1939,1941 *fak*:TTK *forrás*:OZS

297 Kovács Gyula

szül.:1914 Szabadka (Szabadka 94 Subotica Sze)

beir.:1940 forrás:OZS

298 Kimpan Ferenc

szül.:Szinérváralja (Szinérváralja 32 Seini R)

beir.:1940 fak:Vet forrás:OZS

299 Vidoni Szergej

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1940,1941 fak:TTK forrás:OZS

300 Polgár József Vilmos

szül.:1914 Pápa (Pápa 42)

beir.: 1940 forrás:OZS

301 Gajdátsy Lajos

szül.:1920 Budapest (Budapest 80)

beir.:1940 forrás:OZS

302 Sebeszta Miklós

szül.:1919 Alcsút (Alcsút 14)

beir.:1940 forrás:OZS

303 Brunner József

szül.:1919 Szatmárnémeti (Szatmárnémeti 32 Satu Mare R)

beir.:1941 forrás:OZS

304 L'Auné Jenő

szül.:1912 Budapest (Budapest 80)

beir.:1941 forrás:OZS

305 Dugonics József

szül.:1917 Trecsén (Trecsén 38 Trecin Sz)

beir.:1941 forrás:OZS

306 Pongrácz Alajos

szül.:1909 Budapest (Budapest 80)

beir.:1941 forrás:OZS

307 Sincich Antonia

szül.:Pécs (Pécs 90)

beir.:1941 fak:TTK forrás:OZS

308 Herczeg Gyula

szül.:1920 Pécs (Pécs 90)

beir.:1941 forrás:OZ

Padovai egyetem

1 Bernath Sámuel

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1920 1923 fak:M forrás:OZS

2 Tosolini Károly

szül.:Szekszárd (Szekszárd 36)

beir.:1920,1921 fak:Ing forrás:OZS

3 Halfer József

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1920 fak:M forrás:OZS

4 Neumann Ferenc

szül.:Barcs (Barcs 29)

beir.:1920 fak:M forrás:OZS

5 Flamma Pál

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1920,1923 fak:M forrás:OZS

6 Rosseberg Viktor

szül.:Pécs (Pécs 90)

beir.:1920 fak:J forrás:OZS

7 Nádor Margit

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1920,1925 fak:J forrás:OZS

8 Berger Zoltán

szül.:Sárrétudvari (Sárrétudvari 9)

beir.:1921 fak:M forrás:OZS

9 Schaffer Benjamin

szül.:Kunbaja (Kunbaja 4)

beir.:1922 fak:M forrás:OZS

10 Herczog Albert

szül.:Nagybörzsöny (Nagybörzsöny 18)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

11 Berczeller Ödön

szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)

beir.:1923,1924 fak:M forrás:OZS

12 Roboz László

szül.:Jászberény (Jászberény 46)

beir.:1923,1927 fak:M forrás:OZS

13 Sas István

szül.:Jászberény (Jászberény 46)

beir.:1923,1924 fak:M forrás:OZS

14 Schwarcz Sándor

szül.:Kalocsa (Kalocsa 26)

beir.:1923,1924 fak:M forrás:OZS

15 Grunbaum Elvira

szül.:Tolna (Tolna 36)

beir.:1923 fak:J forrás:OZS

16 Eisler Béla

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

17 Fenyves Andrea

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

18 Fuhrmann Sámuel

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

19 Reinfeld Ferenc

szül.:Győr (Győr 84)

beir.:1923,1926 fak:M forrás:OZS

20 Lanyi Erzsébet

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

21 Weigl András

szül.:Győr (Győr 84)

beir.:1923 fak:TTK forrás:OZS

22 Fischer Júlia

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1923,1920 fak:M forrás:OZS

23 Nemes László

szül.:Kunszentmárton (Kunszentmárton 46)

beir.:1923,1928 fak:M forrás:OZS

24 Nádor György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1923 fak:M forrás:OZS

25 Lukács Margit

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

26 Deutsch Artúr

szül.:Eger (Eger 83)

beir.:1924,1928 fak:M forrás:OZS

27 Berkovics Miklós

szül.:Gyoma (Gyoma 7)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

28 Grünwald László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

29 Merkler György

szül.:Bátya (Bátya 26)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

30 Bieber Sándor

szül.:Eger (Eger 83)

beir.:1924,1928 fak:M forrás:OZS

31 Gottdinger Lajos

szül.:Tornyospálca (Tornyospálca 31)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

32 Tanenbaum Márk Ármin

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1926,1929 fak:M forrás:OZS

33 Ofner László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

34 Schwarcz Miklós

szül.:Nyiregyháza (Nyiregyháza 31)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

35 Hartmann Ilona

szül.:Mándok (Mándok 31)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

36 Rothman Lajos

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

37 Löwy Gizella

szül.:Győr (Győr 84)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

38 Trafikant Pál

szül.:Gyoma (Gyoma 7)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

39 Bloch Ilona

szül.:Hajós (Hajós 26)

beir.:1924,1929 fak:M forrás:OZS

40 Roth Mihály

vTorna (Torna 50 Turna nad Bodvou Sz)

beir.:1924 *fak*:M *forrás*:OZS

41 Heimlich Ernő

szül.:Pócspetri (Pócspetri 31)

beir.:1924,1926 *fak*:M *forrás*:OZS

42 Friedmann Sándor

szül.:Devecser (Devecser 42)

beir.:1924 *fak*:M *forrás*:OZS

43 Zelenak László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1925 *fak*:Ph *forrás*:OZS

44 Lichtner Gyula

szül.:Tokaj (Tokaj 44)

beir.:1924,1926 *fak*:M *forrás*:OZS

45 Gyarto Imre

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1925 *fak*:M *forrás*:OZS

46 Brüll László

szül.:Gyöngyös (Gyöngyös 17)

beir.:1924,1925,1926 *fak*:TTK *forrás*:OZS

47 Péter Ferenc

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1924,1927 *fak*:M *forrás*:OZS

48 Abeles László

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1924,1927 *fak*:M *forrás*:OZS

49 Schwarcz Jenő

szül.:Mezőtárkány *fak*:Mezőtárkány 17)

beir.:1924,1926 *fak*:M *forrás*:OZS

50 Fischer Aladár

szül.:Eger (Eger 83)

beir.:1924 *fak*:M *forrás*:OZS

51 Lehel Sándor

szül.:Szeged (Szeged 12)

beir.:1924 *fak*:M *forrás*:OZS

52 Vámos Zsigmond

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1926 *fak*:M *forrás*:OZS

53 Wiesner Lajos

szül.:Füzesabony (Füzesabony17)

beir.:1924,1926 *fak*:M *forrás*:OZS

54 Grosz László

szül.:Nyirbáta (Nyirbáta 31)

beir.:1924,1926 *fak*:M *forrás*:OZS

55 Gergely Ferenc

szül.:Nyiregyháza (Nyiregyháza 31)

beir.:1924,1927 *fak*:M *forrás*:OZS

56 Ban László

szül.:Poroszló (Poroszló 17)

beir.:1924 *fak*:TTK *forrás*:OZS

57 Reichmann Béla

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1924 *fak*:TTK *forrás*:OZS

58 Bach Andrea

szül.:Szeged (Szeged 12)

beir.:1924,1925 *fak*:M *forrás*:OZS

59 Rácz Tibor

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1924 *fak*:M *forrás*:OZS

60 Szinetár Ferenc

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1925 *fak*:M *forrás*:OZS

61 Gerő László

szül.:Hajduszoboszló (Hajduszoboszló 47)

beir.:1924 *fak*:M *forrás*:OZS

62 Grünwald László

szül.:Mátraderecske (Mátraderecske 17)

beir.:1924,1925 *fak*:M *forrás*:OZS

63 Frank István

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924 *fak*:PTK *forrás*:OZS

64 Neumann Andrea

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1924,1927 *fak*:PTK *forrás*:OZS

65 Szinetár László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1925 *fak*:M *forrás*:OZS

66 Rabin Sándor

szül.:Szinpetri (Szinpetri 1)

beir.:1924 *fak*:TTK *forrás*:OZS

67 Loránt Ernő

szül.:Kisvárd (Kisvárd 31)

beir.:1924,1926,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

68 Treiger Károly

szül.:Szin (Szin 1)

beir.:1924 fak:TTK forrás:OZS

69 Polacsek Béla

szül.:Jászdózsa (Jászdózsa 46)

beir.:1924,1925,1926 fak:TTK forrás:OZS

70 Blantz Jenő

szül.:Elek (Elek 2)

beir.:1924,1925 fak:TTK O ZS

71 Pogány József

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924 fak:Ing forrás:OZS

72 Weizsmann Andrea

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1924 fak:Ing forrás:OZS

73 Lazar Jenő

szül.:Fehérgyarmat (Fehérgyarmat 32)

beir.:1924,1925 fak:Ing forrás:OZS

74 Rác László

szül.:Nyiregyháza (Nyiregyháza 31)

beir.:1924,1925 fak:Ing forrás:OZS

75 Angyal Béla

szül.:Eger (Eger 83)

beir.:1924,1925 fak:M forrás:OZS

76 Somogyi István

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1924,1926 fak:PTK forrás:OZS

77 Ehrich Ernő

szül.:Eger (Eger 83)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

78 Rosentha lAndrea

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1924,1926 fak:TTK forrás:OZS

79 Feldmar Ernő

szül.:Szentpéter (Szentpéter ?)

beir.:1924,1926,1929 fak:M forrás:OZS

80 Barna László

szül.:Poroszló (Poroszló 17)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

81 Berger Sándor

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

82 Blitz László

szül.:Jolsva (Jolsva 15 Jelsava Sz)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

83 Bokor Andrea

szül.:Büdszentmihály (Tiszavasvári 731)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

84 Donath Albert

szül.:Orosháza (Orosháza 7)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

85 Weisz Sándor

szül.:Ladomóc (Ladomóc 44 Ladmovce Sz)

beir.:1924,1925,1926 fak:M forrás:OZS

86 Gerő Zsigmond

szül.:Körösladány (Körösladány 7)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

87 Lustig László

szül.:Szeged (Szeged 12)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

88 Schwarcz Imre

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1924,1925 fak:M forrás:OZS

89 Újhelyi Mátyás

szül.:Nagylak (Nagylak 11 Nadlak R)

beir.:1924,1925 fak:M forrás:OZS

90 Stern Béla

szül.:Eger (Eger 83)

beir.:1924,1925 fak:M forrás:OZS

91 Roth Béla

szül.:Mátészalka (Mátészalka 32)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

92 Schönfeld Béla

szül.:Kispest (Kispest 26)

beir.:1924,1925 fak:M forrás:OZS

93 Reich László

szül.:Homokterenyé (Homokterenyé 24)

beir.:1924,1925 fak:M forrás:OZS

94 Wiener József

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1924 fak:M forrás:OZS

95 Farago Imre

szül.:Sárszentlőrinc (Sárszentlőrinc 36)

beir.:1924,1925 *fak*:M *forrás*:OZS

96 Rosenberg Vilma

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1924,1925 *fak*:M *forrás*:OZS

97 Rosensamen Ferenc

szül.:Bököny (Bököny 31)

beir.:1925,1926 *fak*:M *forrás*:OZS

98 Székely Miklós

szül.:Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)

beir.:1925,1930 *fak*:M *forrás*:OZS

99 Krakovitz Zoltán

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1925,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

100 Müller István

szül.:Hódmezővásárhely (Hódmezővásárhely 12)

beir.:1925 *fak*:M *forrás*:OZS

101 Kornhauser Károly

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1925 *fak*:M *forrás*:OZS

102 Kellner József

szül.:Kiskunhalas (Kiskunhalas 46)

beir.:1925 *fak*:M *forrás*:OZS

103 Karnik (Harnik) Sári Róza

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1925,1927 *fak*:M *forrás*:OZS

104 Halter Mária

szül.:Mándok (Mándok 31)

beir.:1925 *fak*:M *forrás*:OZS

105 Saurteig Géza

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1925 *fak*:M *forrás*:OZS

106 Rosenhaum Gyula

szül.:Mezőkeresztes (Mezőkeresztes 10)

beir.:1925 *fak*:M *forrás*:OZS

107 Brenner Theodor

szül.:Újpest (Újpest 26)

beir.:1925,1930 *fak*:M *forrás*:OZS

108 Klein Theodor

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1925,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

109 Adler Pál

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1925,1930 *fak*:M *forrás*:OZS

110 Grosz Ferenc

szül.:Kisvárd (Kisvárd 31)

beir.:1925,1926 *fak*:M *forrás*:OZS

111 Grünberger Aranka

szül.:Tiszaeszlár (Tiszaeszlár 31)

beir.:1925,1927 *fak*:M *forrás*:OZS

112 Gelber Miklós

szül.:Csenger (Csenger 32)

beir.:1925 *fak*:M *forrás*:OZS

113 Schwarcz Gyula

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1925,1930 *fak*:M *forrás*:OZS

114 Sándor Pál

szül.:Újpest (Újpest 26)

beir.:1925,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

115 Weisz Miksa

szül.:Mátészalka (Mátészalka 32)

beir.:1925,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

116 Solasiger Emanuel

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1926 *fak*:Ing *forrás*:OZS

117 Freund László

szül.:Hódmezővásárhely (Hódmezővásárhely 12)

beir.:1926,1927 *fak*:M *forrás*:OZS

118 Davidovits Miklós

szül.:Büdszentmihály (Tiszavasvári ? 31)

beir.:1926,1927 *fak*:M *forrás*:OZS

119 Grosz Jenő

szül.:Újpest (Újpest 26)

beir.:1926,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

120 Weiszberger István

szül.:Gyöngyös (Gyöngyös 17)

beir.:1926,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

121 Mátrai Piroska

szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)

beir.:1926,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

122 Czeisler Bruno

szül.:Mezőkövesd (Mezőkövesd 10)

beir.:1926,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

123 Rosenfeld Lajos

szül.:Makó (Makó 11)

beir.:1926,1931,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

124 Gara György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1926,1928,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

125 Herczeg László

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1926,1928,1930 *fak*:M *forrás*:OZS

126 Pintér Tibor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1926,1928 *fak*:J *forrás*:OZS

127 Spitz Gyula

szül.:Krasznokvajda (Krasznokvajda 1)

beir.:1926 *fak*:PTK *forrás*:OZS

128 Klein Dezső

szül.:Levelek (Levelek 31)

beir.:1926,1929 *fak*:M *forrás*:OZS

129 Krausz Andrea

szül.:Ocsa (Ocsa 26)

beir.:1926,1928,1930 *fak*:M *forrás*:OZS

130 Kenéz Imre

szül.:Szendrő (Szendrő 10)

beir.:1926,1927 *fak*:TTK *forrás*:OZS

131 Kertész Imre

szül.:Gyöngyös (Gyöngyös 17)

beir.:1926,1927,1928 *fak*:TTK *forrás*:OZS

132 Boros Zoltán

szül.:Fehérgyarmat (Fehérgyarmat 32)

beir.:1926,1927 *fak*:Ing *forrás*:OZS

133 Silberkraus György

szül.:Gyöngyös (Gyöngyös 17)

beir.:1926,1927 *fak*:Ing *forrás*:OZS

134 Szirmai László

szül.:Szirmai (Szirmai 10)

beir.:1926,1927 *fak*:Ing *forrás*:OZS

135 Sámuel László

szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)

beir.:1926,1927 *fak*:M *forrás*:OZS

136 Mátrai Hedvig

szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)

beir.:1926,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

137 Halász Katalin

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1927 *fak*:J *forrás*:OZS

138 Vértés Imre

szül.:Kalocsa (Kalocsa 26)

beir.:1927,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

139 Kanitz István

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1927 *fak*:J *forrás*:OZS

140 Szilárd Edit

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1927,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

141 Lukács Imre

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1927,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

142 Kertész Tibor

szül.:Nyíregyháza (Nyíregyháza 31)

beir.:1927 *fak*:M *forrás*:OZS

143 Stark Andrea

szül.:Pécs (Pécs 90)

beir.:1927 *fak*:M *forrás*:OZS

144 Klein Zoltán

szül.:Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)

beir.:1927 *fak*:Ing *forrás*:OZS

145 Ban Imre

szül.:Poroszló (Poroszló 17)

beir.:1927 *fak*:M *forrás*:OZS

146 Hirsch Mózes

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1927,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

147 Draagos Virgil

szül.:Pécs (Pécs 90)

beir.:1927 *fak*:Ing *forrás*:OZS

148 Ligeti László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1927 *fak*:TTK *forrás*:OZS

149 Nagy Kálmán

szül.:Mezőkövesd (Mezőkövesd 10)

beir.:1927,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

150 Farkas Miklós

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1927 *fak*:M *forrás*:OZS

151 Schwarcz Miklós

szül.:Tiszabura (Tiszabura 17)

beir.:1927,1928 *fak*:M *forrás*:OZS

152 Hofmann Oszkár

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1927 *fak*:M *forrás*:OZS

153 Weiler Jenő

szül.:Ajka (Ajka 42)

beir.:1928,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

154 Stein Móric

szül.:Nyírmada (Nyírmada 31)

beir.:1928,1929 *fak*:M *forrás*:OZS

155 Gal Andrea

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1928,1929 *fak*:Ing *forrás*:OZS

156 Mocsy Miklós

szül.:Kalocsa (Kalocsa 26)

beir.:1928,1929 *fak*:Ing *forrás*:OZS

157 Lówy Andrea

szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)

beir.:1928 *fak*:Ing *forrás*:OZS

158 Freund Sándor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1928 *fak*:Ing *forrás*:OZS

159 Székely Pál

szül.:Cibakháza (Cibakháza 46)

beir.:1928,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

160 Schaffer Jenő

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1928,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

161 Kampler Sándor

szül.:Kunszentmárton (Kunszentmárton 46)

beir.:1928,1929 *fak*:M *forrás*:OZS

162 Balázs Imre

szül.:Újpest (Újpest 26)

beir.:1928,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

163 Földes László

szül.:Makó (Makó 11)

beir.:1928,1929 *fak*:M *forrás*:OZS

164 Hajdu István

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1928,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

165 Szöllösi Oszkár

szül.:Hatvan (Hatvan 17)

beir.:1928,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

166 Liedmann László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1928,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

167 Erenthal Ferenc

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1928 *fak*:Ing *forrás*:OZS

168 Lukács István

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1929 *fak*:M *forrás*:OZS

169 Weisz József

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1929,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

170 Adler Imre

szül.:Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)

beir.:1929,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

171 Horvath István

szül.:Szerencs (Szerencs 44)

beir.:1929,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

172 Czinner Pál

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1929,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

173 Fischer Béla

szül.:Baja (Baja 4)

beir.:1929,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

174 Hegedűs Béla

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1929,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

175 Klein Ferenc

szül.:Hajdúböszörmény (Hajdúböszörmény 47)

beir.:1929,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

176 Preis Szigfrid Géza

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1929,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

177 Salamon Ödön

szül.:Nagyléta (Nagyléta 9)

beir.:1929,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

178 Lefkoviics Zoltán

szül.: Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)

beir.: 1929, 1932 fak: M forrás: OZS

179 Klein Ernő

szül.: Salgótarján (Salgótarján 24)

beir.: 1929 fak: M forrás: OZS

180 Weisz Dezső

szül.: Budapest (Budapest 80)

beir.: 1929, 1932 fak: M forrás: OZS

181 Fusch Béla

szül.: Mátészalka (Mátészalka 32)

beir.: 1929, 1931, 1934 fak: M forrás: OZS

182 Moskovits István

szül.: Homonna (Homonna 44 Humenné Sz)

beir.: 1929, 1934 fak: M forrás: OZS

183 Friedmann Gyula

szül.: Gyoma (Gyoma 7)

beir.: 1929, 1934 fak: M forrás: OZS

184 László István

szül.: Lánycsók (Lánycsók 5)

beir.: 1929 fak: M forrás: OZS

185 Rác Sándor

szül.: Miskolc (Miskolc 10)

beir.: 1929 fak: M forrás: OZS

186 Kraitsovits Rudolf

szül.: Cinkota (Cinkota 26)

beir.: 1929, 1930 fak: M forrás: OZS

187 Klein Albert

szül.: Nyíregyháza (Nyíregyháza 31)

beir.: 1929 fak: M forrás: OZS

188 Grünbaum György

szül.: Debrecen (Debrecen 9)

beir.: 1929 fak: M forrás: OZS

189 Weisz Andrea

szül.: Budapest (Budapest 80)

beir.: 1929, 1930 fak: TTK forrás: OZS

190 Halász Pál

szül.: Sajókazinc (Sajókazinc 10)

beir.: 1929 fak: Ing forrás: OZS

191 Szabó György

szül.: Miskolc (Miskolc 10)

beir.: 1929, 1932 forrás: OZS

192 Liebermann László

szül.: Debrecen (Debrecen 9)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

193 Goldstein Ödön

szül.: Karcsa (Karcsa 44)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

194 Steinberger Jenő

szül.: Felsőgalla (Felsőgalla 19)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

195 Papp Géza

szül.: Budapest (Budapest 80)

beir.: 1930 fak: M forrás: OZS

196 Neumann Miklós

szül.: Kisvárd (Kisvárd 31)

beir.: 1930, 1932 fak: M forrás: OZS

197 Sámuel Andrea

szül.: Szentes (Szentes 12)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

198 Löbl Ferenc

szül.: Dunaszekcső (Dunaszekcső 5)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

199 Grünfeld Dezső

szül.: Gyöngyös (Gyöngyös 17)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

200 Schiff István

s szül.: Debrecen (Debrecen 9)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

201 Lederer Pál

szül.: Mezőkeresztes (Mezőkeresztes 10)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

202 Klein László

szül.: Szécsény (Szécsény 24)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

203 Haraszti István

szül.: Vác (Vác 26)

beir.: 1930, 1931 fak: M forrás: OZS

204 Mandl Ernő

szül.: Abasár (Abasár 17)

beir.: 1930 fak: M forrás: OZS

205 Grünfeld László

szül.: Hajduböszörmény (Hajduböszörmény 47)

beir.:1930,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

206 Róna György

szül.:Cegléd (Cegléd 26)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:OZS

207 Goldman István

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1930,1931 *forrás*:OZS

208 Wieder Zoltán

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:OZS

209 Nagel Imre

szül.:Püspökladány (Püspökladány 31)

beir.:1930,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

210 Burger György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

211 Szemere László

szül.:Szolnok (Szolnok 17)

beir.:1930,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

212 Salamon Géza

szül.:Köbölkút (Köbölkút 13 Gbelce Sz)

beir.:1930,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

213 Mátrai György

szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)

beir.:1930,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

214 Fenyő Tibor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930,1933,1934 *fak*:J *forrás*:OZS

215 Roth József

szül.:Polgár (Polgár 31)

beir.:1930,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

216 Adler Ferenc

szül.:Igal (Igal 29)

beir.:1930,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

217 Hahn Géza

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930,1931 *fak*:M *forrás*:OZS

218 Weisz Márton

szül.:Kisvárd (Kisvárd 31)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:OZS

219 Halász Jenő

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:OZS

220 Haas Árpád

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

221 Klobusiczky Margit

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

222 Vadász István

szül.:Magyaróvár (Magyaróvár 23)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

223 Wizner Elemér

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

224 Sole Béla

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

225 Schwarcz Ignác

szül.:Nyírgelse (Nyírgelse 31)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

226 Hoffmann Károly

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

227 Auer Teréz

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

228 Gradonyi József

szül.:Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

229 Klein Zsigmond

szül.:Szentendre (Szentendre 26)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

230 Gergely Imre

szül.:Újpest (Újpest 26)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

231 Kurucz Róza

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:OZS

232 Kardos György

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

233 Klein Ferenc

szül.: Sopron (Sopron 93)
beir.: 1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

234 Raszo Imre

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

235 Reich Andrea

szül.:Rákospalota (Rákospalota 26)
beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

236 Gellei Béla

szül.:Piszke (Piszke 13)
beir.:1931,1932 *fak*:M *forrás*:OZS

237 Zacher Miklós

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1932,1933 *fak*:Ing *forrás*:OZS

238 Rozsa László

szül.:Taploca (Taploca 43)
beir.:1932,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

239 Vogel István

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1932 *fak*:M *forrás*:OZS

240 Sipos István

szül.:Szombathely *fak*:Mely (Szombathely 41)
beir.:1932,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

241 Hirsch Vazul

szül.:Jank (Jánk 32)
beir.:1932,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

242 Strausz István

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1932,1933 *fak*:M *forrás*:OZS

243 Mandel Imre

szül.:Mezőkövesd (Mezőkövesd 10)
beir.:1933,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

244 Halász László

szül.:Sajókazinc (Sajókazinc 10)
beir.:1933 *fak*:M *forrás*:OZS

245 Braunberg Leó

szül.:Baja (Baja 4)
beir.:1933 *fak*:M *forrás*:OZS

246 Singer Rudolf

szül.:Orosháza (Orosháza 7)
beir.: 1933 *fak*:M *forrás*:OZS

247 Tolnai György

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1934 *fak*:M *forrás*:OZS

248 Breyer Bruno

szül.:Csongrád (Csongrád 12)
beir.:1933 *fak*:M *forrás*:OZS

249 Bilitzer Salamon

szül.:Tiszaluc (Tiszaluc 44)
beir.:1933 *fak*:M *forrás*:OZS

250 Aczél László

szül.:Nagykanizsa (Nagykanizsa 43)
beir.:1933 *fak*:M *forrás*:OZS

251 Zucher Flóra

szül.:Bátaszék (Bátaszék 36)
beir.:1933 *fak*:M *forrás*:OZS

252 Kardos László

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1933,1934 *fak*:Ing *forrás*:OZS

253 Kertész László

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934 *fak*:M *forrás*:OZS

254 Szilágyi Pál

szül.:Ujkécske (Ujkécske 26)
beir.:1934 *fak*:M *forrás*:OZS

255 Schreiber Lipót

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934 *fak*:M *forrás*:OZS

256 Katz Piroska

szül.:Szakcs (Szakcs 36)
beir.:1934 *fak*:M *forrás*:OZS

257 Clorofilla Alfréd

szül.:Cibakháza (Cibakháza 46)
beir.:1934 *fak*:M *forrás*:OZS

258 Lazlo Pál

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934 *fak*:PTK *forrás*:OZS

259 Nádor László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1934 fak:PTK forrás:OZS

260 Uglietti Ferenc

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1934 fak:I forrás:OZS

261 Sugár Éva

szül.:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1937 forrás:OZS

262 Gedő Marianna

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1937 forrás:OZS

263 Kell Hedvig

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1939 forrás:OZS

264 Kováts Károly

szül.:1917Siklós (Siklós 5)

beir.:1940 forrás:OZS

265 Weiler András

szül.:Ajka (Ajka 42)

beir.: 1940 forrás:OZS

Nápolyi egyetem

1 Gombosi György

szül.:1904 Budapest (Budapest 80)

beir.:1926 forrás:OZS

2 Müller Sándor

szül.:1903 Arad (Arad 79 Arad R)

beir.:1933 forrás:OZS

3 Hranghy László

szül.:1897 Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1935 forrás:OZS

4 Wagner János

szül.:1906 Budapest (Budapest 80)

beir.:1938 forrás:OZS

5 Ábrahám Ambrus

szül.:1893Tusnád (Tusnád65Tusnad R)

beir.:1938 forrás:OZS

Perugiai egyetem

1 Lénárt Franciska

szül.:1895 Budapest (Budapest 80) beir.:1926 forrás:OZS

Pisai egyetem

1 Vargha Tamás

szül.:1919 Kunszentmiklós (Kunszentmiklós 46) beir.:1941 forrás:OZS

Firenzei egyetem

1 Wallisch Oszkár

szül.:1884 Gyulafehérvár (Gyulafehérvár 51 Alba Iulia R) beir.:1925 forrás:OZS

2 Angyal Endre

szül.:1915 POZsony (POZsony 91 Bratislava Sz) beir.:1939 forrás:OZS

Sienai egyetem

1 Péter András

szül.:1903 Budapest (Budapest 80) beir.: 1927 forrás:OZS

Paviai egyetem

1 Molnár Zoltán

szül.:1907 Kisvárdá (Kisvárdá 31)
beir.:1930 *forrás*:OZS

2 Prém József

szül.:1910 Veszprém (Veszprém 42)
beir.:1930,1931 *forrás*:OZS

3 Tóth László

szül.:1910 Győr (Győr 84)
beir.:1932 *forrás*:OZS

4 Lengyel József

szül.:1910 Újfehértó (Újfehértó 31)
beir.:1933 *forrás*:OZS

5 Ruzicska Pál

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1934 *forrás*:OZS

6 Ecsődi János

szül.:1911 Tenke (Tenke 9 Tinca R)
beir.:1935,1936 *forrás*:OZS

7 Ungváry Iván János

szül.:1909 Nagyszombat (Nagyszombat 27 Trnava Sz)
beir.:1937 *forrás*:OZS

8 Személyi Kálmán

szül.:1917 Nagyvárad (Nagyvárad 89 Oradea R)
beir.:1939 *forrás*:OZS

9 Csengő Nádor

szül.:1918 Körmöcbánya (Körmöcbánya 6 Kremnica)
beir.:1940 *forrás*:O

Parmai egyetem

1 Gombosi György

szül.:1904 Budapest (Budapest 80) *beir.*: 1926 *forrás*:OZS

Roma, Sapienza Egyetem

1 Brajjer Stefánia

szül.:Nagybecskerek (Nagybecskerek 37 Zrenjanin Sze)
beir.:1920 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

2 Lázár Lajos

szül.:Baja (Baja 4)
beir.:1920 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

3 Grósz Tibor

szül.:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1923 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

4 Fenyő Elek

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1924 *fak*:Ing *forrás*:Sap.egy.

5 Somogyi István

szül.:Baja (Baja 4)
beir.:1924,1925,1926 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

6 Farkas Mátyás

szül.:Baja (Baja 4)
beir.:1924 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

7 Lábos Rajmund

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1924 J *forrás*:Sap.egy.

8 Fenyő Erzsébet

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1924 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

9 Kőrösi Paula

szül.:Szeged (Szeged 12)
beir.:1924,1925 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

10 Lukácsi Sándor

szül.:Decs (Decs 36) *beir.*:1924 *fak*:J *forrás*:Sap.egy.

11 Weisz Andrea

szül.: Szatmárnémeti (Szatmárnémeti 32 Satu Mare R)
beir.: 1925,1926,1927 *fak*: Ph *forrás*: Sap.egy.

12 Jancsics Márk

szül.: Szatmár (Szatmár 32 Satu Mare R)
beir.: 1925 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

13 Weisz Johanna

szül.: Szigetvár (Szigetvár 29)
beir.: 1925,1926,1927 *fak*: Ph *forrás*: Sap.egy.

14 Szinetár Ferenc

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1925 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

15 Sas István

szül.: Jászberény (Jászberény 46)
beir.: 1925,1927 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

16 Schwarcz István

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1925,1926 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

17 Lichtner Gyula

szül.: Tokaj (Tokaj 44)
beir.: 1926 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

18 Radits Margit

szül.: Kolozsvár (Kolozsvár 86)
beir.: 1926,1927,1928 *fak*: Ph *forrás*: Sap.egy.

19 Löwy Gizella

szül.: Győr (Győr 84)
beir.: 1926 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

20 Reiszfeld Ferenc

szül.: Győr (Győr 84)
beir.: 1926 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

21 Szinetár László

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1926 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

22 Haas Árpád

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1926,1927 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

23 Gyarmati Elemér

szül.: Baja (Baja 4)
beir.: 1926,1927 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

24 Krausz Dezső

szül.: Újvároska (Újvároska 25 Leopoldov Sz)
beir.: 1927 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

25 Ehrenfeld Sándor

szül.: Hajdúsámson (Hajdúsámson 47)
beir.: 1927 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

26 Egyed János

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1927 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

27 Berger Gusztáv

szül.: Szatmárnémeti (Szatmárnémeti 32 Satu Mare R)
beir.: 1927,1928 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

28 Szabados Mihály

szül.: Csongrád (Csongrád 12)
beir.: 1927 *fak*: J *forrás*: Sap.egy.

29 Kadi Ferenc

szül.: Pápa (Pápa 42)
beir.: 1927 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

30 Izsák Ferenc

szül.: Hajdúdorog (Hajdúdorog 47)
beir.: 1927,1928,1929 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

31 Dioth Ernő

szül.: Miskolc (Miskolc 10)
beir.: 1927,1929 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

32 Szőke Márta

szül.: Ung. (Magyarország)
beir.: 1927 *fak*: TTK *forrás*: Sap.egy.

33 Haufmann József

szül.: Szeghalom (Szeghalom 7)
beir.: 1927,1928,1929 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

34 Holbrokr János

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1927,1928,1932 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

35 Miszlay István

szül.: Darány (Darány 29)
beir.: 1928 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

36 Zoltán Jenő

szül.: Hódmezővásárhely (Hódmezővásárhely 12)
beir.: 1928,1929 *fak*: M *forrás*: Sap.egy.

37 Schwarcz Sándor

szül.: Kalocsa (Kalocsa 26)

beir.:1928 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

38 Újhelyi Mátyás

szül.:Nagylak (Nagylak 11)

beir.:1929 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

39 Schwarcz Ernő

szül.:Kiskőrös (Kiskőrös 26)

beir.:1929 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

40 Lichtener Emil

szül.:Tokaj (Tokaj 44)

beir.:1929 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

41 Német Mihály

szül.:Kisterenye (Kisterenye 24)

beir.:1929 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

42 Blum Imre

s szül.:Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)

beir.:1929,1930,1931 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

43 Keglevich Miklós

szül.:Nagykátá (Nagykátá 26)

beir.:1930 *fak*:J *forrás*:Sap.egy.

44 Meisels Erzsébet

szül.:Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1930 *fak*:TTK *forrás*:Sap.egy.

45 Ivitz József

szül.:Makó (Makó 11)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

46 Berger Miklós

szül.:Szatmárnémeti (Szatmárnémeti 32 Satu Mare R)

beir.:1930 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

47 Krausz Ottó

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1930 *fak*:TTK *forrás*:Sap.egy.

48 Ambrus Ilma

szül.:Kecskemét (Kecskemét 26)

beir.:1930 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

49 Krantz Ottó

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:Ing *forrás*:Sap.egy.

50 Lang István

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

51 Donát Tibor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

52 Visky Károly

szül.:1908 Temesvár (Temesvár 96 Timișoara R)

beir.:1931 *forrás*:Sap.egy.

53 Misner Béla

szül.:Nyitra (Nyitra 25 Nitra Sz)

beir.:1931 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

54 Flesch György

szül.:Szentés (Szentés 12)

beir.:1931 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

55 Varga Sándor

szül.:Piszke (Piszke 13)

beir.:1931 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

56 Trebitsch György

szül.:Hatvan (Hatvan 17)

beir.:1932,1933,1934 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

57 Husz Lajos

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1932,1933 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

58 Dejczó Géza

szül.:Pöstyén (POZsöny 91 Bratislava Sz)

beir.:1932,1933,1934 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

59 Dobosi Sándor

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1932 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy. Fuori corso

60 Németh Miklós

szül.:Kisterenye (Kisterenye 24)

beir.:1932 *forrás*:Sap.egy.

61 Spielberg László

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1932,1933 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

62 Spitzer Tibor

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1932,1932,1933 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

63 Steinfeld József

szül.:Szarvas (Szarvas 7)

beir.:1932,1937,1938 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

64 Meller Vilma

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1932,1933,1934 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

65 Kocsárd Imre

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1933, 1935 fak: M forrás: Sap. egy.

66 Deák Emil

szül.: Kecel (Kecel 26)
beir.: 1933 fak: M forrás: Sap. egy.

67 Haller Matild

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1933 fak: Ph forrás: Sap. egy.

68 Radits Anna

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1933, 1935 fak: J forrás: Sap. egy.

69 Jischel Jenő

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1933 fak: M forrás: Sap. egy.

70 Blum Ferenc

szül.: Szabadka (Szabadka 94 Subotica Sze)
beir.: 1933 fak: M forrás: Sap. egy.

71 Feldmann Pál

szül.: Szombathely fak: Mely (Szombathely 41)
beir.: 1933 forrás: Sap. egy.

72 Gál György

szül.: Szirmabesenyő (Szirmabesenyő 10)
beir.: 1934, 1936 fak: M forrás: Sap. egy.

73 Klein László

szül.: Szécsény (Szécsény 24)
beir.: 1934 fak: M forrás: Sap. egy.

74 Forgács Andrea

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1934 fak: M forrás: Sap. egy.

75 Polány Veronika

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1934, 1936, 1937 fak: M forrás: Sap. egy.

76 Hirsch József

szül.: Mózes Budapest (Budapest 80)
beir.: 1934, 1935, 1936 fak: Ph forrás: Sap. egy. Fuori Corso

77 Blum Miklós

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1934, 1935 fak: M forrás: Sap. egy.

78 Práger Pál

szül.: Kaposvár (Kaposvár 29)
beir.: 1934, 1935, 1936 fak: M forrás: Sap. egy.

79 Vámos Jolán

szül.: Újpest (Újpest 2)
beir.: 1935 fak: TTK forrás: Sap. egy.

80 Szender József

szül.: Hajdúdorog (Hajdúdorog 47)
beir.: 1935 fak: M forrás: Sap. egy. Fuori Corso

81 Ábrahámovics Sándor

szül.: Mezőkövesd (Mezőkövesd 10)
beir.: 1935 fak: M forrás: Sap. egy. Fuori Corso

82 Weisz Pál

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1935 fak: M forrás: Sap. egy.

83 Hlovszky József

szül.: Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)
beir.: 1935, 1936 fak: M forrás: Sap. egy.

84 Jámbor István

szül.: Zalaegerszeg (Zalaegerszeg 43)
beir.: 1935 fak: M forrás: Sap. egy.

85 Barta Sándor

szül.: Nagykanizsa (Nagykanizsa 43)
beir.: 1935 fak: M forrás: Sap. egy.

86 Illovszky József

szül.: Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)
beir.: 1936 fak: M forrás: Sap. egy.

87 Forró József

szül.: Miskolc (Miskolc 10)
beir.: 1936, 1937 fak: M forrás: Sap. egy.

88 Lówy Ignác

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1936, 1937 fak: M forrás: Sap. egy.

89 Polányi Mihály

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1936 fak: TTK forrás: Sap. egy.

90 Sinkó János

szül.: Komárom (Komárom 19)
beir.: 1937 fak: TTK forrás: Sap. egy.

91 Izsák Ernő

szül.: Budapest (Budapest 80)
beir.: 1937, 1938, 1939 fak: M forrás: Sap. egy.

92 Soltész Ferenc

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1937 *fak*: M *forrás*:Sap.egy.

93 Farkas Vilmos

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1937,1938 *fak*:TTK *forrás*:Sap.egy.

94 Szász Ilona

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1938,1939,1943 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

95 Klein Klára

szül.:Karcag (Karcag 46)
beir.:1938,1939 *fak*:M *forrás*:Sap.egy.

96 Polányi Tamás

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1939 *fak*:TTK *forrás*:Sap.egy.

97 Gaggi Judit

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1942 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

98 Halász György

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1942 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

Pontificia Università Gregoriana Facoltà di Diritto Canonico**1 Lippay Lajos**

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1922 *forrás*:EP

2 Iker István

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1923 *forrás*:EP

3 Antal Zoltán

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1923 *forrás*:EP

4 Koller János

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1923 *forrás*:EP

5 Poszet Ágost

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1923 *forrás*:EP

6 Biba Károly

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1924 *forrás*:EP

7 Erdélyi Gyula

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1925 *forrás*:EP

8 Rojko Antal**99 Molnár Ferdinánd**

szül.:Zalaegerszeg (Zalaegerszeg 43)
beir.:1942 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

100 Kern Milovan

szül.:Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1942 *fak*:PTK *forrás*:Sap.egy.

101 Randi Jenő

szül.:Rákosfalva (Rákosfalva 53 Poiana Botizii R)
beir.:1942 *fak*:J *forrás*:Sap.egy.

102 Cziráky Béla

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1942 *fak*:J *forrás*:Sap.egy.

103 Szász Éva

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1943 *fak*:Ph *forrás*:Sap.egy.

104 Kocska Adorján

szül.:Budapest (Budapest 80)
beir.:1944 *fak*:PTK *forrás*:Sap.egy.

105 Vándor György

szül.:Újvidék (Újvidék 97 Novi Sad Sze)
beir.:1944 *fak*: J *forrás*:Sap.egy.

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1925 *forrás*:EP

9 Lacza István

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1925 *forrás*:EP

10 Suhay Béla

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1927 *forrás*:EP

11 Péter Béla

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1927 *forrás*:EP

12 Orbán Móric

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:EP

13 Liki Imre

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:EP

14 Winkler József

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:EP

15 Végh József

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:EP

16 Dávid László

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1929 *forrás:*EP

17 Gaál György

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1929 *forrás:*EP

18 Fejes Tibor

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1929 *forrás:*EP

19 Buttler Ferenc

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1930 *forrás:*EP

20 Pálinkás Titusz

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1931 *forrás:*EP

21 Gombos Károly

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1931 *forrás:*EP

22 Boros Béla

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1931 *forrás:*EP

23 Eröss József

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1931 *forrás:*EP

24 Hajós József

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:* 1931 *forrás:*EP

25 Kovács János

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1931 *forrás:*EP

26 Hosszúfalú Erik

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1932 *forrás:*EP

27 Tóth János

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1932 *forrás:*EP

28 Húber Antal

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1932 *forrás:*EP

29 Hosszu László

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1935 *forrás:*EP

30 László István

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1939 *forrás:*EP

31 Bobák János

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1941 *forrás:*EP

32 Dénes György

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1941 *forrás:*EP

33 Bobák Sándor

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1942 *forrás:*EP

Pontificia Universitas Lateranensis

1 Gerinczy Pál

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1932 *forrás:*EP

2 Tempfli István

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1934 *forrás:*EP

3 Knoll Géza

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1937 *forrás:*EP

4 Gróh Béla

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1937 *forrás:*EP

5 Luttor Ferenc

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1938 *forrás:*EP

6 Kröbl Medárd

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.:*1939 *forrás:*EP

Pisai Scuola Normale Superiore

1 Sándor Endre

szül.:1917 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1937 *forrás:*K.L.PSNS *fak:*Matematikus

2 Balázs János

szül.:1914 Nagycsalányos (Csalányos ? 24 Žihl'ava Sz)
*beir.:*1939 *forrás:*K.L.PSNS *klasszika* filológus

3 Mikecs László

szül.:1917 Bihardiószeg (Bihardiószeg 9 Diosig R)
*beir.:*1940 *forrás:*K.L.PSNS *bölcsész*

4 Vargha Tamás

szül.:1919 Kunszentmiklós (Kunszentmiklós 46)
*beir.:*1941 *forrás:*K.L.PSNS *fak:*Matematikus

Velence, Kereskedelmi Főiskola

1 Bauer János

szül.: Wesprim (Veszprém 42)
beir.:1927 Rk forrás:SZL

2 Müller Lajos

szül.:Buda (Budapest 80)
beir.:1929,1931 Rk forrás: SZL

3 Bauer Antal

szül.:Wesbrün (Vespém 42)
beir.:1930 Rk forrás:SZL

Magyarországi ösztöndíjasok a két világháború között Olaszországban

1 Nagy Lajos

szül.:1897 Nagyvárad (Nagyvárad 89 Oradea R)
beir.:1925,1926,1927 forrás:KMI, régész

2 Pigler Andor

szül.:1899 Budapest (Budapest 80)
beir.:1925 forrás:KMI

3 Artner Edgárr

szül.:1895 Budapest (Budapest 80)
beir.:1925 forrás:KMI
vatikáni lev.tár forrásai alapján kutatta
a Szentszék szerepét Mo.török elni küzdelmében

4 Lukcsics Pál

szül.:1892 Budapest (Budapest 80)
beir.:1925 forrás:KMI
Eötvös C. tanára, római egy.-en tanult

5 Miskolczy István

szül.:1887 Szeged (Szeged 12)
beir.:1925,1929 forrás:KMI egyet.-i fak:M.
tanár Anjok tört.ével foglalkozik

6 Tóth László

szül.:1895 Tápiószele (Tápiószele 26)
beir.:1925,1926,1927 forrás:KMI egy.-i fak:M.
tanár, egyháztört.-el foglalkozott, az intézet titkára

7 Szalay Ákos

szül.:1894 Budapest (Budapest 80)
beir.:1925 forrás:KMI, építész

8 Huszti József

szül.:1887 Zalabér (Zalabér 43)
beir.:1925 forrás:KMI egy.-i tanár

9 Kasztnér Jenő

szül.:1892 *fak*:Magyardiószeg
(Magyardiószeg 27 Velky Diosek Sz)
beir.:1925 forrás:KMI pécsi egy.tanára

10 Hillebrand Jenő

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1925 forrás:KMI

11 Kaposy János

szül.:1894 Szombathely (Szombathely 41)
beir.:1925 forrás:KMI

12 Balogh Jolán

szül.:Budapest (Budapest 80) *beir.*:1925 forrás:KMI

13 Alföldi András

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1925 forrás:KMI

14 Szekfű Gyula

szül.:1883 Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)
beir.:1925 forrás:KMI

15 Németh Gyula

szül.:1890 Karcag (Karcag 46)
beir.:1925 forrás:KMI

16 Harsányi Pál

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1925 forrás:KMI

17 Péter Andor

szül.:1904 Budapest (Budapest 80)
beir.:1925 forrás:KMI

18 Szabó Mihály

szül.:1903 Pusztaszentlászló (Pusztaszentlászló 43)
beir.:1926 forrás:KMI római egyetem hallgatója,

19 Vidos E. Benedek

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.: 1926 forrás:KMI, tanárjelölt, római egy.-en tanult

20 Tassy Ferenc

szül.:1903 Bihardiószeg (Bihardiószeg 9 Diosig R)

beir.: 1926 forrás:KMI

gyakorló tanárjelölt, római egy. –en tanult

21 Péter András

szül.:1903 Budapest (Budapest 80)

beir.:1926 forrás:KMI, bölcsészdoktor

22 Moravcsik Gyula

szül.:1892 Budapest (Budapest 80) ,

beir.:1926,1927 forrás:KMI egy.i tanár, Eötvös Koll. tanár

23 Mihalik Sándor

szül.:Kassa (Kassa 85 Košice Sz)

beir.:1926,1927 forrás:KMI fak:MTI csoportvezetője

24 Galla Ferenc

szül.:1888 Udvard (Udvard 19 Dvory nad Zitavou Sz)

beir.:1927,1930,1932 forrás:KMI

r.k.plébános,teológiai és bölcsészdoktor

25 Genthon Istvánr

szül.:1903 Budapest (Budapest 80)

beir.:1927,1928 forrás:KMI fak:Művészettörténész

26 Kucserka Miklósr

szül.:1904 Balatonfőkajár (Balatonfőkajár 42)

beir.:1927,1928 forrás:KMI

bölcsészhallgató, római egy.-en tanult

27 Paulovics István

szül.:1892 Izsa (Izsa 19 Iza Sz)

beir.:1927,1928,1932 forrás:KMI archeológus

28 Várady Imre

szül.:Ung. (Magyarország 1927)

beir.:1927 forrás:KMI az intézet titkára

29 Wolf Rózi

szül.:1905 Budapest (Budapest 80)

beir.:1927 forrás:KMI fak:Művészettörténész

30 Jámber György

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928 forrás:KMI tankerületi főigazg.

31 Gombosi György

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928,1929 forrás:KMI

bölcsészdoktor, római egy.-en tanult

32 Jónás Elemér

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928 forrás:KMI, bölcsészdoktor

33 Pasteiner Iván

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928 forrás:KMI könyvtáros

34 Jálícs Ernő

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928,1929 forrás:KMI szobrász, áö

35 Korzenszky Dr. Eleonóra

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928 forrás:KMI bölcsész,áö

36 Zolnay Béla

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928 forrás:KMI

37 Koudela Géza

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928,1929 forrás:KMI egyházzenesz,áö

38 Aba-Novák Vilmos

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928,1929 forrás:KMI festőművész,áö

39 Ambrus Ilma

szül.:1907Kecskemét (Kecskemét 26)

beir.:1928,1930,1931 forrás:KMI

bölcsészhallgató,áö,római egy.-en tanult

40 Árkay Bertalan

szül.:Ung. (Magyarország) beir.:1928,1929

forrás:KMI tervezőépítész,áö

41 Balogh Albin

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928 forrás:KMI gimn.tanár, áö

42 Bardon Alfréd

szül.:Ung. (Magyarország) beir.:1928,1929 forrás:KMI

építész mérnök, áö, római építészeti főiskolán tanult

43 Dex Ferenc

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928,1929 forrás:KMI festő-grafikusművész

44 Erdely Dezső

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1928,1929 forrás:KMI szobrász,áö

45 Farkas András

szül.:1902 Alkenyér (Alkenyér 55 Őibot R)
beir.:1928,1930 *forrás*:KMI szobrász, áö

46 Ikotits József

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928,1929 *forrás*:KMI
teológus,áö,római pápai biblikus intézetben tanult

47 Hoór Tempis István

szül.:1896 Budapest (Budapest 80)
beir.:1928,1929,1930 *forrás*:KMI
bölcész,áö, vatikáni paleográfiai intézetben tanult

48 Girsik Géza

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI *fak*:Mat.szakos tanár, áö

49 Zádor Anna

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI

50 Sárváry Dezső

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI könyvtáros,áö

51 Krompecher György

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI építész, áö

52 Kuzmik Lívia

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928,1929 *forrás*:KMI
szobrászművész,áö, római iparművészeti főiskolán tanult

53 Lamatsch Sándor

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI bölcészdoktor,áö

54 Mihályi Ernő

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI
bencés szerzetes,áö,római egy.-en tanult

55 Miklós József

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI festőművész,áö

56 Molnár C. Pál

szül.:1894Battonya (Battonya 11)
beir.:1928,1929,1930 *forrás*:KMI festőművész,áö

57 Molnár Zoltán

szül.:1907 Kisvárdá (Kisvárdá 31)
beir.:1928,1930 *forrás*:KMI
bölcészhallgató,áö,római egy.-en tanult

58 Nemessányi Kontuly Béla

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928,1929 *forrás*:KMI festőművész,áö

59 Patkó Károly

szül.:1895 Budapest (Budapest 80)
beir.:1928,1929,1930 *forrás*:KMI festőművész,áö

60 Pátzay Pál

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928,1929 *forrás*:KMI szobrászművész,áö

61 Kardos Tibor

szül.:1908Budapest (Budapest 80)
beir.:1928,1931,1937 *forrás*:KMI
bölcészhallg. áö, római egy.-en tanult

62 Rozgonyi László

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI festőművész, áö

63 Köpf Károly

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI pap, áö,
pápai bibliai intézetben tanult

64 Somogyi Antal

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI teológiai tanár,áö

65 Szabó Pál

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI bölcészdoktor, áö

66 Szőnyi István

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:KMI
festőművész, áö

67 Veidinger György

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:KMI
archeológus, áö

68 Werner Lajos

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:KMI
pap,áö, pápai ének és zeneakadémián tanult

69 Zambra Szidónia

szül.:1912 Budapest (Budapest 80)*beir.*:1928,1929,1932
forrás:KMI bölcészhallgató,áö,római egy.-en tanult

70 Bogyay Attila

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:KMI latin-görög szakos tanárjelölt,Budapest ösztöndíjasa, római egy.-en tanult

71 Kmety István

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:KMI tanár,Budapest ösztöndíjasa

72 KovácsLajos

szül.:Ung. (Magyarország) *beir.*:1928 *forrás*:KMI pap, áö, vatikáni paleográfiai iskolát látogatta

73 Gaul Géza

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928 *forrás*:KMI építész,áö

74 PivárCSI István

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1928,1929 *forrás*:KMI hittanár, áö, pápai egyetemen tanult

75 Meszlényi Antal

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI pap,áö

76 Kinczli József

szül.:1906 Nagykároly (Nagykároly 32 Carei R)
beir.:1929 *forrás*:KMI hittudományi doktor,áö

77 Jajczay János

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI könyvtáros,művészettörténész,

78 Oroszlán Zoltán

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI *fak*:Múzeumi ör,

79 Buday Károly

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI bölcsész,áö

80 Csuthy Gyula

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI tanár,áö,római egy.-en tanult

81 Edvi Illés Gyula

szül.:1896Budapest (Budapest 80)
beir.:1929,1930,1931 *forrás*:KMI Művészettörténész,áö

82 Farkas Ferenc

szül.:1905 Nagykanizsa (Nagykanizsa 43)
beir.:1929 193 *forrás*:KMI zeneszerző,áö

83 Horváth István

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI bölcsészhallgató,áö,római egy.-en tanult

84 Istókovits Kálmán

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI festő,áö

85 Juhász László

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI bölcsészdoktor,áö

86 H. Sántay Mária

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.: 1929 *forrás*:KMI bölcsészdoktor,áö,római egy.-en tanult

87 Kákay Szabó György

szül.:1903 Tenke (Tenke 9 Tinca R)
beir.: 1929 *forrás*:KMI festő,áö

88 Gyömörey József

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.: 1929 *forrás*:KMI joghallgató,fizetési tag, római egy.-en tanult

89 Lovas Elemér

szül.:1889 Sümeg (Sümeg43)
beir.:1929,1930 *forrás*:KMI bencés tanár,áö

90 Medveczky Jenő

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI festő,áö

91 Ribiczey Gyula

szül.:1885 Apatin (Apatin 4 Apatin Sze)
beir.:1929,1930 *forrás*:KMI államtudományi doktor,áö

92 Szathmáry István

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 *forrás*:KMI iparművész,áö

93 Szuchy ifj. Borzai Ferenc

szül.:1905 Békés (Békés 7)
beir.:1929,1930 *forrás*:KMI keramikus,áö

94 Végh Ilona

szül.:1907 Bozsok (Bozsok 41)
beir.:1929,1930 *forrás*:KMI szobrász,áö

95 Vilt Tibor

szül.:1905 Budapest (Budapest 80)
beir.:1929,1930 *forrás*:KMI szobrász,áö

96 Werner Alajos

szül.:1905 Ujkécske (Ujkécske 26)
beir.:1929,1931,1932 forrás:KMI
zenész,áő, pápai egyházzenei főiskolán tanult

97 Éber Anna

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 forrás:KMI festőművész,tvh.ő.

98 Miskolczi Ferenc

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 forrás:KMI festőművész,tvh.ő

99 Urbányi Vilmos

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 forrás:KMI építész,tvh.ő.

100 Justh István

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1929 forrás:KMI pap,áő

101 Weisz Janka

szül.:1904 Szigetvár (Szigetvár 29)
beir.:1930 forrás:KMI bölcsészhallg.o.á.ő

102 Wallisch Oszkár

szül.:1887 Gyulafehérvár (Gyulafehérvár 51 Alba Iulia R)
beir.:1930 forrás:KMI tanár,áő,római egy.-en tanult

103 Horváth István

szül.:1907 Sopron (Sopron 93)
beir.:1930 forrás:KMI közg.hallg.o.á.ő.római egy.-en tanult

104 Gelencsér Károly

szül.:1907 Felsőireg (Felsőireg 36)
beir.:1930,1931 forrás:KMI
bölcsészhallg.o.á.ő.római egy.-en tanult

105 Kalas Imre

szül.:1899 fak:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1930,1931 forrás:KMI
építőmérnök, római építészeti főiskolán tanult

106 Misner Béla

szül.:1902 Nyitra (Nyitra 25 Nitra Sz)
beir.:1930,1932,1933 forrás:KMI
bölcsészhallgató,áő,római egy.-en tanult

107 Péterfalvi Molnár Mária

szül.:1898 Budapest (Budapest 80)
beir.:1930 forrás:KMI iparművész,áő

108 Polgár Júlia

szül.:1895 Szentendre (Szentendre 26)
beir.:1930,1931 forrás:KMI
bölcsészhallgató,áő,római egy.-en tanult

109 Radó János Polikárp

szül.:1899 Sopron (Sopron 93)
beir.:1930 forrás:KMI bencés tanár,áő

110 Sárkány Lóránt

szül.:1904 Dés (Dés 52 Dej R)
beir.:1930,1931 forrás:KMI
festőművész,áő,angolakadémiaesti tanfolyamán tanult

111 Szabados Béla

szül.:1894 Budapest (Budapest 80)
beir.:1930,1931 forrás:KMI szobrász,áő

112 Gáborjáni Szabó Kálmán

szül.:1897 Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1930 forrás:KMI festő,áő

113 Szerencsi Zoltán

szül.:1897 Kassa (Kassa 85 Košice Sz)
beir.:1930 forrás:KMI festő,áő

114 Visky Károly

szül.:1908 Temesvár (Temesvár 96 Timișoara R)
beir.:1930,1931 forrás:KMI
jegyző,áő,római egy.-en tanult

115 Vanyó Tihamér

szül.:1905 Szomolnok (Szomolnok 33 Smolnik Sz)
beir.:1930,1934 forrás:KMI bencés tanár,áő

116 Bartus Ödön

szül.:1888 fak:Miskolc (Miskolc 10)
beir.:1930 forrás:KMI festő,fak:Miskolc város
osztöndíjasa

117 Kiss János

szül.:1905 Pánd (Pánd 26)
beir.:1930 forrás:KMI bölcsész, o.á.ő.

118 Ligetiné Persián Katalin

szül.:1896 Budapest (Budapest 80)
beir.:1930,1931,1932 forrás:KMI
festő,o.á.ő.Accademia di belle Arti-n tanult

119 Strobach Jenő

szül.:1906 Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1930 forrás:KMI
ügyvédjelölt,o.á.ő.római egy.-en tanult

120 Leszkovszky György

szül.:1891 Budapest (Budapest 80)

beir.:1930 *forrás*:KMI tanár,tan.seg.

121 Tóth Dénes

szül.:1908 Budapest (Budapest 80)

beir.:1930 *forrás*:KMI szeneszerző,

Magyar-Olasz Bank ösztöndíjasa,

Conservatorio. Di S. Cecilián tanult

122 Papp Imre

szül.:1907 *fak*:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1930,1932 *forrás*:KMI

építésmérnök,Magyar-Olasz Bank ösztöndíjasa

123 Magyar László

szül.:1891 Nagymihály (Nagymihály 44 Michalovce Sz)

beir.:1930 *forrás*:KMI tanár Magyar-Olasz Bank

ösztöndíjasa, római egy.-en tanult

124 Göbel Árpád

szül.:1886 Orsova (Orsova 20 Orsova R)

beir.:1930 *forrás*:KMI rajztanár

125 Heigl László

szül.:1896 Szombathely *fak*:Mely (Szombathely 41)

beir.:1930 *forrás*:KMI

tanár, Bp.ösztöndíjasa, római egy.-en tanult

126 Zemplén Ilona

szül.:1907 Póla (Póla 43)

beir.:1930 *forrás*:KMI

bölcsészhallgató, áö, római egy.-en tanult

127 Szita Oszkár

szül.:1905 Nyitra (Nyitra 25 Nitra)

beir.:1930 *forrás*:KMI karmester,áö

128 Tokay Ilona

szül.:1907 Balassagyarmat (Balassagyarmat 24)

beir.:1930 *forrás*:KMI

festő,o.á.ö.Accademia di Belle Arti-n tanult

129 Décsei Géza

szül.:1896 Rákospalota (Rákospalota 26)

beir.:1930 *forrás*:KMI pap

130 Tóth László

szül.:1910 Győr (Győr 84)

beir.:1930 *forrás*:KMI tanárjelölt,o.á.ö.

131 Biró Béla

szül.:1899 *fak*:Makó (Makó 11)

beir.:1930,1936 *forrás*:KMI rajztanár, á.ö.

132 Boros Ferenc

szül.:1893 Rábakecöl (Rábakecöl 30)

beir.:1930 *forrás*:KMI tanár, áö,római egy.-en tanult

133 Hincz Gyula

szül.:1904 Budapest (Budapest 80)

beir.:1930 *forrás*:KMI festőművész, áö

134 Tempfli István

szül.:1905 Csanáros (Csanáros 32 Urziceni R)

beir.:1931,1932,1933 *forrás*:KMI

pap,á.ö. S. Apollinarem főiskolán tanult

135 Huszár Lajos

szül.:1906 Nyáradszereda

(Nyáradszereda 67 Miercurea Nirajului R)

beir.:1931 *forrás*:KMI muzeológus

136 Kopp Jenő

szül.:Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1932 *forrás*:KMI *fak*:Művészettört.

137 Géfin Gyula

szül.:1889 Celldömölk (Celldömölk 41)

beir.:1931 *forrás*:KMI teológiai tanár,áö

138 Ispánki József

szül.:1906 Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1932 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

139 Jeges Ernő

szül.:1898 Torontálvásárhely(Torontálvásárhely37Debeljaca Sze)

beir.:1931,1932,1933 *forrás*:KMI festő á.ö.

140 Kerényi György

szül.:1902 Csorna (Csorna 30)

beir.:1931 *forrás*:KMI zenetanár,á.ö.pápai

egyházzenesi főiskolán tanult

141 Komin Ferenc

szül.:1910 Budapest (Budapest 80)

beir.:1931 *forrás*:KMI jogász,á.ö.római egy.-en tanult

142 Mészáros László

szül.:1906 Budapest (Budapest 80)

beir.:1931,1932,1933 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

143 Molnár Géza

szül.:1906 Szeged (Szeged 12)

beir.:1931 *forrás*:KMI festő,á.ö.

144 Szörényi Andor

szül.:1908 Kula (Kula4 Kula Sze)
beir.:1931,1932,1933 *forrás*:KMI
pap,á.ö.pápai biblikus intézetben tanult

145 Tod Ildikó

szül.:1910 Gyulafehérvár (Gyulafehérvár 51Alba Iulia R)
beir.:1931 *forrás*:KMI bölcsészhallg.tvh.ö.

146 Kováts József

szül.:1906 Kolozsvár (Kolozsvár 86 Cluj-Napoca R)
beir.: 1931,1937 *forrás*:KMI
bölcsész,o.á.ö.római egy.-en tanult

147 Köves Piroska

szül.:1911 Budapest (Budapest 80)
beir.: 1931 1932 1933 *forrás*:KMI
szobrász,o.á.ö. Acc. Di Belle Arti-n tanult

148 Ruska Ferenc

szül.:1910 Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)
beir.: 1931 *forrás*:KMI joghallgató,o.á.ö.római egy.-en tanult

149 Schöner Gábor

szül.:1906 Budapest (Budapest 80)
beir.:1931 *forrás*:KMI ügyvédjelölt,o.á.ö.római egy.-en tanult

150 Snassel Ferenc

szül.:1902 Budapest (Budapest 80)
beir.:1931 *forrás*:KMI közgáz.o.á.ö.

151 Takács Mária

szül.:1911 Budapest (Budapest 80)
beir.:1931*forrás*:KMI bölcsész,o.á.ö.római egy.-en tanult

152 Szabó Vladimír

szül.:1905 Balassagyarmat (Balassagyarma 24)
beir.:1931,1932,1933 *forrás*:KMI festő,á.ö.

153 Krausz Ottó

szül.:1912 Budapest (Budapest 80)
beir.:1932,1933,1934 *forrás*:KMI
orvos o.á.ö.római egy.-en tanult

154 Gyoroki Gy. Pál

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1932 *forrás*:KMI festő,vendégtag.

155 Dombi József

szül.:1910 Budapest (Budapest 80)

beir.:1932,1933 *forrás*:KMI bölcsészdoktor

156 Váczy Péter

szül.:1904 Rutka (Rutka 35 Vrutky Sz)
beir.:1932 *forrás*:KMI bölcsészdoktor,

157 Szeremlei Szabó Sára

szül.:1911 Rákosliget (Rákosliget 26)
beir.:1932 *forrás*:KMI
bölcsészhallg.á.ö.római egy.-en tanult

158 Teller Frigyes

szül.:1899 Visegrád (Visegrád 26)
beir.:1932,1933,1934 *forrás*:KMI pap,á.ö.

159 Bretz Gyula

szül.:1910 Budapest (Budapest 80)
beir.:1932 *forrás*:KMI építész, tan.seg.

160 Bartos Mihály

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1932 *forrás*:KMI
iparisk.tanár,vendégtag, római egy.-en tanult

161 Gáll Ferenc

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1932 *forrás*:KMI
festő,vend.tag, Acc. Di Belle Arti-n tanult

162 Miszlai István

szül.:1901 Darány (Darány 29)
beir.:1932 *forrás*:KMI
orvostud.o.á.ö.római egy.-en tanult

163 Székely László

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1932 *forrás*:KMI
teológiai tanárvend.tag.római egy.-en tanult

164 Rónay László

szül.:1909 Budapest (Budapest 80)
beir.:1932,1933,1934 *forrás*:KMI teológus o.á.ö.

165 Jósa László

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1932 *forrás*:KMI sebész,vend.tag.

166 Novák Ernő

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1932 *forrás*:KMI tanársegéd,vend.tag.

167 Boldogfai Farkas Sándor

szül.:1907 Törökudvar (Törökudvar 43 Turcisce H)
beir.:1932 *forrás*:KMI

festő,o.á.ö.Acc. Di Belle arti-n tanult

168 Marczievicz Erzsébet

*szül.:*1907 Budapest (Budapest 80)

*beir.:*1932 *forrás:*KMI

bölcsészdoktor,o.á.ö.római egy.-en tanult

169 Nagy Klára

*szül.:*Debrecen (Debrecen 9)

*beir.:*1932 *forrás:*KMI római egy.-en tanult

170 Radits Margit

*szül.:*1902 Kolozsvár (Kolozsvár 86 Cluj-Napoca R)

*beir.:*1932 *forrás:*KMI o.á.ö.római egy.-en tanult

171 Ispámki János

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:*1932 *forrás:*KMI

kögzd.,vend.tag.római egy.-en tanult

172 Páll Antal

*szül.:*1905 Dész (Dész 52 Dej R)

*beir.:*1933,1934 *forrás:*KMI kögzd.premio ö.

173 Biró Ákos

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI festő

174 Voith Juditr

*szül.:*1912 Budapest (Budapest 80)

*beir.:*1933,1934,1935 *forrás:*KMI

bölcsész.premio ö. római egy.-en tanult

175 Csúcs Ferenc

*szül.:*1905 Szentés (Szentés 12)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI

szobrász premioö.Acc. Di Belle Arti-n tanult

176 Bars Gyula

*szül.:*1909 Újpest (Újpest 26)

*beir.:*1933,1934 *forrás:*KMI

premio ö.festőm. Acc. Di Belle Arti-n tanult

177 Mezei Artúr

*szül.:*1907 Gyöngyös (Gyöngyös 17)

*beir.:*1933,1934 *forrás:*KMI

festő,o.á.ö. Acc. Di Belle Arti-n tanult

178 Horváth József

*szül.:*1909 Hajmáskér (Hajmáskér 42)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI

tanár,o.á.ö.római egy.-en tanult

179 Borberek Kováts Zoltán

*szül.:*1907 Rónaszék (Rónaszék 22 Costiui R)

*beir.:*1933,1934 *forrás:*KMI

festő,o.á.ö. Acc. Di Belle Arti-n tanult

180 Tóth Imre

*szül.:*1909 Fehérvárcsurgó (Fehérvárcsurgó 14)

*beir.:*1933,1934 *forrás:*KMI szobrász

181 Sebesta-Loydolt Ferenc

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI rajztanár.

182 Horváth János

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI színpadi rendező

183 Döbröczöni Kálmán

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI festő

184 Varsányi Gyula

szül.: Ung. (Magyarország)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI joghallg.

185 Glasz Gyula

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI szobrász

186 Temesváry József

*szül.:*1904 Zombor (Zombor 4 Sombor Sze)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI

festő,tan.seg.római egy.-en tanult

187 Patzó Pál

*szül.:*1886 Budapest (Budapest 80)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI

szobrász,tan.seg.római egy.-en tanult

188 Emőd Aurél

*szül.:*1897 Budapest (Budapest 80)

*beir.:*1933,1934 *forrás:*KMI festő,tvh.ö.

189 Madarassy-Machovits Valter

*szül.:*1909 Budapest (Budapest 80)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI szobrász,á.ö.

190 Grandtner Jenő

*szül.:*1907 Budapest (Budapest 80)

*beir.:*1933,1934 *forrás:*KMI szobrász,á.ö.

191 Balás-Piri László

*szül.:*1908 Szabadka (Szabadka 94 Subotica Sze)

*beir.:*1933 *forrás:*KMI bölcsész,á.ö.római egy.-en tanult

192 Tamás Lajos

*szül.:*1904 Temesvár (Temesvár 96 Timișoara R)
*beir.:*1933 *forrás:*KMI
Magántanár ,római egy.-en tanult

193 Bogyai Tamás

*szül.:*1909 Kőszeg (Kőszeg 41)
*beir.:*1933 *forrás:*KMI bölcsészdoktor

194 Hermann Ipoly

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1933 *forrás:*KMI filozófia

195 Voith Pál

*szül.:*1909 Szendrő (Szendrő 10)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI bölcsész.

196 Gombosi Ottó

*szül.:*1902 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI bölcsész.

197 Csabai István

*szül.:*1912 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI bölcsész.

198 Róna Emma

*szül.:*1904 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI grafikus premio ö.

199 Waigand József

*szül.:*1912 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI hittud.dr.á.ö.Pont. Un. Gregorián hallg.

200 Szászabányi Bászél Günther

*szül.:*1902 Kassa (Kassa 85 Košice Sz)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI festő,tan.seg.

201 Bartl Lőrinc

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1934,1935,1936 *forrás:*KMI
áldozópap, tan.seg. pápai biblikus int. hallgatója

202 Botár István

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI szobrász v.t.

203 Hossza László

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI egyházjog Pont. Un. Gregoriana hallg.

204 Gerendás Ernő

*szül.:*1908 Győr (Győr 84)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI bölcsészdokt.o.á.ö.római egy.-en tanult joggyakornok premio ö.római egy.-en tanult

205 Glück Magda

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI festő

206 Soós Elemér

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI festő

207 Olgyay Viktor

*szül.:*1910 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934,1935 *forrás:*KMI építész o.á.ö.

208 Szöllősy Zoltán

*szül.:*1911 Rákospalota (Rákospalota 26)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI tanárjelölt premio ö.római egy.-en tanult

210 Hidasnémeti Ferdinándy Mihály

*szül.:*1912 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI bölcsészdr.

211 Mairewicz Erzsébet

*szül.:*1907 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI
Művészettört.premio.ö.római egy.-en tanult

212 Papp György

*szül.:*1909 Nyirgelse (Nyirgelse 31)
*beir.:*1934,1935 *forrás:*KMI
kánonjogi dr.á.ö. Pont. Un. Gregoriana hallgatója

213 Olgyai Aladár

*szül.:*1910 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934,1935 *forrás:*KMI
építészá.ö.római építészeti főiskolán tanult

214 Dudás Jenő

*szül.:*1900 Pándorfalu (Pándorfalu 23 Pandorf A)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI festő,á.ö.

215 Antal Károly

*szül.:*1909Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934*forrás:*KMIszobrász,á.ö.

216 Barta László

*szül.:*1906 Debrecen (Debrecen 9)
*beir.:*1934 *forrás:*KMI bölcsészdoktor,á.ö.

217 Mann Ervin

*szül.:*1908Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1934*forrás:*KMI

218 Meszlényi Perina

*szül.:*1913 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1935,1936 *forrás:*KMI
bölcészsh. premio ö. római egy.-en tanult

219 Iván János

*szül.:*1909 Nagykanizsa (Nagykanizsa 43)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI bölcészsh

220 Radnóti Aladár

*szül.:*1913 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI szigorló bölcészsh

221 Rónay László

*szül.:*1909 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI hittud.-i dr. á.ö.pápai bibliikus
int.hallgatója

222 Schendl Károly

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1935,1936 *forrás:*KMI
áldozópap tan.seg. pápai bibliikus int. hallgatója

223 Buzi Barnabás

*szül.:*1910 Vésztő (Vésztő 7)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI szobrász,á.ö.

224 Gerő László

*szül.:*1909 Szombathely *fak:*M (Szombathely 41)
*beir.:*1935,1937 *fak:*M *forrás:*KMI
építésmérnök, o.á.csö. római építészeti főiskola hallgatója

225 Fischer Endre

*szül.:*1912 Erzsébetfalva (Pestszenterzsébet 26)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI bölcészshdr.á.ö.

226 Havrán Imre

*szül.:*1903 Békéscsaba (Békéscsaba 7)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI építőművész,o.á.csö.

227 Sándor Sarolta

*szül.:*1913 Újpest (Újpest 26)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI tanár,o.á.csö.

228 Szabó Mihály

*szül.:*1903 Pusztaszentlászló (Pusztaszentlászló 43)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI bölcészshdr.o.á.csö.

229 Mágori Vargha Béla

*szül.:*1897 Nagyvárad (Nagyvárad 89 Oradea R)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI
festő, Acc. Di Belle Arti hallgatója

230 Gács Magda

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI festő,v.t.

231 Bányai Ödön

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI szobrász,v.t.

232 Antal Lóránd

*szül.:*1903Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI rajztanár, tvh.ö.

233 Iván Szilárd

*szül.:*1912 Újarad (Újarad 34 Aradu Nou R)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI festő,á.ö.

234 Chiovini Ferenc

*szül.:*1899 Besenyszög (Besenyszög 46)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI festő,o.á.csö. Acc. Di Belle
Arti hallgatója

235 Györi Dezső

*szül.:*1908 Törökszentmiklós (Törökszentmiklós 17)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI szobrász,á.ö.

236 Vincze Pál

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1935,1936 *forrás:*KMI szobrász

237 Horváth Adorján

*szül.:*1904 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1935 *forrás:*KMI
szobrász,o.á.csö.Acc. Di Belle Arti hallgatója

238 Takács János

*szül.:*1914 Megyehida (Megyehida 41)
*beir.:*1936,1940 *forrás:*KMI
bölcészsh.premio ö. római egy.-en tanult

239 Lévai Adrienn

*szül.:*1911 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI gyógyped. premio ö.

240 Kovács Gyula

*szül.:*1890 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI
tanár,premio ö. római egy.-en tanult

241 Imrédy Mária Magdolna

*szül.:*1916 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936,1937 *forrás:*KMI
bölcészshallg.premio ö.

242 Mórítz György

*szül.:*1915 Hosszúhetény (Hosszúhetény 5)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI
bölcészhallg.premio ö. római egy.-en tanult

243 Ibrányi István

*szül.:*1904 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936,1939 *forrás:*KMI
jegyző, premio ö. római egy.-en tanult

244 Horváth Ferenc

*szül.:*1911 Nagykanizsa (Nagykanizsa 43)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI
bölcészhallg.római egy.-en tanult

245 Hiesz Géza

*szül.:*1897 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI szobrász.premio

246 Erődi Harrach Vilmos

*szül.:*1915 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI
közg.hallg.premio ö.római egy.-en tanult

247 Petrován Oszkár

*szül.:*1917 Szokolca (Szokolca 95 Skalica Sz)
*beir.:*1936,1938 *forrás:*KMI
bölcész á.csö.római egy.-en tanult

248 Domján Mária

*szül.:*1904 Siófok (Siófok 42)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI szobrász,á.ö.

249 Pálincás László

*szül.:*1910 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI Műv.tört-ész o.á.csö.római egy.-en tanult

250 Kárteszi Ferenc

*szül.:*1907 Cegléd (Cegléd 26)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI
geometriai tanár o.á.csö.római egy.-en tanult

251 Bánáti Severák József

*szül.:*1897 Temesvár (Temesvár 96 Timișoara R)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI festő,o.á.csö.Acc. Di Belle Arti hallgatója

252 Ács Mária Anna

*szül.:*1914 Szabadka (Szabadka 94 Subotica Sze)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI bölcészhallg.o.á.csö.római egy.-en tanult

253 Isov István

*szül.:*1905 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936,1937,1939 *forrás:*KMI
zeneszerző,tvh.ö.Conservatorio di S. Cecilia hallgatója

254 Pirk János

*szül.:*1903 Galánta (Galánta 27 Galanta Sz)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI festő,á.ö.

255 Buday György

*szül.:*1907 Kolozsvár (Kolozsvár 86 Cluj-Napoca R)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI grafikus á.ö.

256 Németh Pál

*szül.:*1908 Vittnyéd (Vittnyéd 30)
*beir.:*1936,1937,1938 *forrás:*KMI
pap,á.ö.pápai biblikus int.-ben, római egy.en tanult

257 Gerevich László

*szül.:*1911 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI,Műv.tört.-ész

258 Pásztor Lajos

*szül.:*1913 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936,1937 *forrás:*KMI bölcészsh.
MTA, római egy.-en tanult

259 Friml Géza

*szül.:*1899 Trencsén (Trencsén 38 Trencin Sz)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI festő.tvh.ö.

260 Nagy Tibor

*szül.:*1910 Pécs (Pécs 90)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI bölcészsh.

261 Telkes András

*szül.:*Ung. (Magyarország)
*beir.:*1936 *forrás:*KMI
pap,á.ö. pápai biblikus int. -ben tanult

262 Bánk József

*szül.:*1911 Adács (Adács 17)
*beir.:*1936,1937 *forrás:*KMI
pap,á.ö. Inst. Pont. Utrisque Juris hallgatója

263 Németh Antal

*szül.:*1913 Budapest (Budapest 80)
*beir.:*1936,1937,1938 *forrás:*KMI
pap,á.ö.pápai biblikus int.-ben tanult

264 Péterffy Gedeon

*szül.:*1912 Budapest (Budapest 80)

*beir.:1936,1937 forrás:*KMI hittud.i dr.á.ö.

265 Antal Tibor

*szül.:*1915 Csikdánfalva (Csikdánfalva 65 Dănești R)

*beir.:1937,1938 forrás:*KMI

iparművész á.ö.római egy.-en tanult

266 Szabados Jenő

*szül.:*1911 Vecsés (Vecsés 26)

*beir.:1937 forrás:*KMI festő,á.ö.

267 Nagy Zoltán

*szül.:*1908 Dombegyház (Dombegyház 11)

*beir.:1937 forrás:*KMI bölcsész dr.

268 Császár Zoltán

*szül.:*1912 Budapest (Budapest 80)

*beir.:1937,1938 forrás:*KMI

bölcsész dr.középiskolai tanár

269 Csebi Pogány István

*szül.:*1908 Budapest (Budapest 80)

*beir.:1937 forrás:*KMI festő,á.ö.

270 Dercsényi Dezső

*szül.:*1910 Vác (Vác 26)

*beir.:1937,1938 forrás:*KMI *fak:*Műv.-történész

271 Wrublovszky András

*szül.:*1914 Budapest (Budapest 80)

*beir.:1937 forrás:*KMI szigorló közigazda

272 Ternay Kálmán

*szül.:*1903 Szegvár (Szegvár 12)

*beir.:1937 forrás:*KMI bölcsész dr.premio ö. római egy.-en tanult

273 Szűcs István

*szül.:*1909 Újpest (Újpest 26)

*beir.:1937 forrás:*KMI

szobrász,premio ö. Acc. Di Belle Arti hallg.

274 Szörényi Tibor

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:1937 forrás:*KMI szobrász

275 Duray Tibor

*szül.:*1912 Budapest (Budapest 80)

*beir.:1937 forrás:*KMI festő,á.ö.

276 Kerényi Jenő

*szül.:*1908 Budapest (Budapest 80)

*beir.:1937 forrás:*KMI szobrász,á.ö.

277 Varga Ferenc

*szül.:*1906 Székesfehérvár (Székesfehérvár 14)

*beir.:1937 forrás:*KMI szobrász á.ö.

278 Boreczky Elemér

*szül.:*1916 Budapest (Budapest 80)

*beir.:1937forrás:*KMI jogász,tan.s.római egy.-en tanult

279 Bárkányi Julianna

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:1937 forrás:*KMI szobrász v.t.

280 Waldhauser Éva

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:1937 forrás:*KMI Művtörténész,v.t.

281 Bartha László

*szül.:*1908 Kolozsvár (Kolozsvár 86 Cluj-Napoca R)

*beir.:1937 forrás:*KMI festő,tvh.ö.

282 Bernát János

*szül.:*Ung. (Magyarország)

*beir.:1937 forrás:*KMI szobrász

283 Szauder József

*szül.:*1917 Budapest (Budapest 80)

*beir.:1937 forrás:*KMI bölcsészhallg.premio ö.

284 Fogarasi Miklós

*szül.:*1916 Rózsahegy (Rózsahegy 21 Ruzomberok Sz)

*beir.: 1937 forrás:*KMI

tanár,o.á.cs.ö. római egy.-en tanult

285 Hubay Ilona

*szül.:*1902 Pécs (Pécs 90)

*beir.:1937 forrás:*KMI *fak:*Múzeumi seg.tiszt,o.á.csö.

286 Bárd Miklós

*szül.:*1914 Kaposvár (Kaposvár 29)

*beir.:1937 forrás:*KMI

bölcsész,premio ö. római egy.-en tanult

287 Borsi Tivadar

*szül.:*1911 Zólyom (Zólyom 45 Zvolen Sz)

*beir.:1937,1939 forrás:*KMI

tanár,premio ö.római egy.-en tanult

288 Gauder Andor

*szül.:*1909 Zenta (Zenta 4 Senta Sze)

*beir.:1937 forrás:*KMI

tanár, premio ö.római egy.-en tanult

289 Gáldi László

szül.:1910 *fak*:Miskolc (Miskolc 10)

beir.:1937 *forrás*:KMI premio ö. római egy.-en tanult

290 Zerkovits Éva

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.: 1937 *forrás*:KMI *fak*:Müvtörténész

291 Bagdi Imre

szül.:1907 Biharnagybajom (Biharnagybajom 9)

beir.:1938 *forrás*:KMI

tanár,premio ö. római egy.-en tanult

292 Berczel Károly

szül.:1904 Szeged (Szeged 12)

beir.:1938 *forrás*:KMI

író,o.á.cső. római egy.-en tanult

293 Czene ifj. Béla

szül.:1911 Isaszeg (Isaszeg 26)

beir.:1938 *forrás*:KMI festő,á.ö.

294 Élesdy István

szül.:1912 Cegléd (Cegléd 26)

beir.:1938 *forrás*:KMI rajztanár,á.ö.

295 Dabóczy Mihály

szül.:1905 Marosszentkirály

(Marosszentkirály 67 Sancaiu de Mures R)

beir.:1938 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

296 Karay Kálmán

szül.:1910 Vác (Vác 26)

beir.:1938 *forrás*:KMI jogi dr.á.ö. római egy.-en tanult

297 Matzon Frigyes

szül.:1909 Irsa (Irsa 26)

beir.:1938,1939 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

298 Apátfalvi Czene János

szül.:1904 Újpest (Újpest 26)

beir.:1938 *forrás*:KMI festő,tvh.ö.

299 Kovács Mária

szül.:1920 Budapest (Budapest 80)

beir.:1938 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

300 Móricz Margit

szül.:1902 Dombóvár (Dombóvár 36)

beir.:1938 *forrás*:KMI festő,tan.s.

301 Pausz Iлона

szül.:1908 Kassa (Kassa 85 Košice Sz)

beir.:1938,1939 *forrás*:KMI

festő,tan.s.premio ö. Acc. Di Belle arti hallg.

302 Paczolay Imre

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1938 *forrás*:KMI zenetanár

303 Jirkovszky Kornélia

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1938 *forrás*:KMI bölcsészhallg

304 Bokrétás András

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1938 *forrás*:KMI orvos, Carlo Forlanini Int.-ben tanult

305 Ember Ernő

szül.:1909Debrecen (Debrecen 9)

beir.:1938 *forrás*:KMI bölcsészdr.premio ö. római egy.-en tanult

306 Pribék László

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1938 *forrás*:KMI orvos,v.t.Carlo Forlanini Int.-ben tanult

307 Kiss Lajos

szül.:1898 Nagykőrös (Nagykőrös 26)

beir.:1938 *forrás*:KMI

Carlo Forlanini Int. Sanatorium tanfolyamán tanult

308 Kun István

szül.:1908 Szászfenes (Szászfenes 56 Floresti R)

beir.:1938 *forrás*:KMI festő,o.á.cső.római egy.-en tanult

309 Nagy Ferenc

szül.:1913 Andocs (Andacs 29)

beir.:1938 *forrás*:KMI pap,o.á.cs.ö.Inst. Pont.

Utrisque juris hallgatója

310 Rihmer Pál

szül.:1908 Budapest (Budapest 80)

beir.:1938 *forrás*:KMI

építész o.á.cs.ö.római egy.-en tanult

311 Schopf Mária Anna

szül.:1916 Lugos (Lugos 20 Lugoj R)

beir.:1938 *forrás*:KMI

bölcsészhallg. o.á.cs.ö.római egy.-en tanult

312 Bognár József

szül.:1910 Budapest (Budapest 80)

beir.:1938 *forrás*:KMI

tanár,premio ö. római egy.-en tanult

313 Magos Béla

szül.:1908 Ellend (Ellend 5)
beir.:1938 *forrás*:KMI
tanár,premio ö.római egy.-en tanult

314 Mayer Erzsébet

szül.:1906 Szentgot *fak*:Márd
(Szentgot *fak*:Márd 41)
beir.:1938 *forrás*:KMI
tanár,premio ö.római egy.-en tanult

315 Móra Mihály

szül.:1908 Dunavecse (Dunavecse 26)
beir.:1938 *forrás*:KMI
jogi dr.premio ö.római egy.-en tanult

316 Pongrácz Alajos

szül.:1909 Budapest (Budapest 80)
beir.:1938 *forrás*:KMI tanár, premio ö. római egy.-
en tanult

317 Seötér János

szül.:1905 Pestszentlőrinc (Pestszentlőrinc 26)
beir.:1938 *forrás*:KMI
közgazd.hallg.premio ö.római egy.-en tanult

318 Tóth Ervin

szül.:1910 Királyháza (Királyháza 39 Korolevo U)
beir.:1938 1939 *forrás*:KMI
bölcészdr.premio ö.római egy.-en tanult

319 Kovács Ferenc

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1938 *forrás*:KMI
orvos,v.t.Carlo Forlanini Int.-ben tanult

320 Bognár Kálmán

szül.:1908 Budapest (Budapest 80)
beir.:1939 *forrás*:KMI bölcészdr.premio ö.római egy.-en tanult

321 Percz Jenő József

szül.:1915 Sátoraljaújhely (Sátoraljaújhely 44)
beir.:1939 *forrás*:KMI festő, o.á.cs.ö.római egy.-en tanult

322 Rákosi Zoltán

szül.:1916 Szeged (Szeged 12)
beir.:1939 *forrás*:KMI áö.

323 Vidéky Brigitta

szül.:1911Budapest (Budapest 80)
beir.:1939 *forrás*:KMI festő,tan.s.

324 Tőke László

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1939,1941 *forrás*:KMI segédlelkész

325 Lévai István

szül.:1910 Kaposvár (Kaposvár 29)
beir.:1939 *forrás*:KMI tanár,premio ö.római egy.-en tanult

326 Derényi Mária

szül.:1907 Pécsbányatelep (Pécsbányatelep 5)
beir.:1939 *forrás*:KMI tanár,o.á.cs.ö.

327 Drágffy Miklós

szül.:1905 Budapest (Budapest 80)
beir.:1939 *forrás*:KMI tvszéki bírő,á.ö.római egy.-en tanult

328 Pataky Mihály

szül.:1910 Szolnok (Szolnok 17)
beir.:1939 *forrás*:KMI festő o.á.cs.ö.

329 Jámbery Marianna

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1939 *forrás*:KMI bölcészhallg.

330 Angyal Endre

szül.:1915 POZsony (POZsony 91 Bratislava Sz)
beir.:1939 *forrás*:KMI premio ö.római egy.-en tanult

331 Bajnek Ferenc

szül.:1915 Budapest (Budapest 80)
beir.:1939 *forrás*:KMI esztéta premio ö.római egy.-en tanult

332 Barton András

szül.:1912 Törökbálint (Törökbálint 26)
beir.:1939 *forrás*:KMI
államtud-i dr.premio ö.római egy.-en tanult

333 Jékely Zoltán

szül.:1913 Nagyenyed (Nagyenyed 51 Aiud R)
beir.:1939 *forrás*:KMI Múzeumi gyak.premio ö.

334 Uszkay Árpád

szül.:1912 Szatmár (Szatmár 32 Satu *fak*:Mare R)
beir.:1939 *forrás*:KMI
tanár,premio ö.római egy.-en tanult

335 Vág Imre

szül.:1915 Baja (Baja 4) *beir.*:1939,1940
forrás:KMI pap,kalocsa *fak*:M.á.ö.

336 Nagy Artúr

szül.:1914 Budapest (Budapest 80)
beir.:1939 *forrás*:KMI
tanár,,o.á.cs.ö.római egy.-en tanult

337 Nagy Ferenc

szül.:1913 Andocs (Andacs 29)
beir.:1939,1940 *forrás*:KMI
hittud.i dr.á.ö. Inst. Pont. Utrisque Juris hallgatója

338 Borsányi Károly

szül.:1914 Újpest (Újpest 26)
beir.:1939 *forrás*:KMI
bölcészdr.római egy.-en tanult

339 Ferdinándy Mihály

szül.:1912 Budapest (Budapest 80)
beir.:1939 *forrás*:KMI egy.-i gyakornok,

340 Belon Gellért

szül.:1911 Füzesabony (Füzesabony 17)
beir.:1939 *forrás*:KMI pap,o.á.cs.ö.római egy.-en tanult

341 Bittenbinder Miklós

szül.:1914 Szeged (Szeged 12)
beir.:1939 *forrás*:KMI
hittud.i dr.á.ö.Inst. Pont. Utrisque Juris hallgatója

342 Armentano Lajos

szül.:1904 Szeged (Szeged 12)
beir.:1939 *forrás*:KMI *fak*:Magántanár,á.ö.

343 Senkár Lajos

szül.:1915 Nagyatád (Nagyatád 29)
beir.:1939 *forrás*:KMI hittud.-i dr.á.ö

344 Orbán László

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1939 *forrás*:KMI győri e.m.pap

345 Donát József

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1939 *forrás*:KMI pap

346 Pekáry István

szül.:1905Budapest (Budapest 80)
beir.:1939,1940 *forrás*:KMI festő tvh.ö.

347 Basilides Barna

szül.:1903 Tornalja (Tornalja 15 Safarikovo Sz)
beir.:1939 *forrás*:KMI festő,á.ö.

348 Breznay József

szül.:1916 Budapest (Budapest 80)
beir.:1939,1940 *forrás*:KMI festő,á.ö.

349 Csánk Béla

szül.:1900 Beregszász (Beregszász 8 Berehovo U)

beir.:1939 *forrás*:KMI *fak*:Miniszteri tanácsos,á.ö.

350 Metky Ödön

szül.:1906 Budapest (Budapest 80)
beir.:1939 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

351 Szakáll Ernő

szül.:1913 Sopron (Sopron 93)
beir.:1939 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

352 Rajczky Benjamin

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1939 *forrás*:KMI cisztercita rendi sz.

353 Kádár Zoltán

szül.:1915 Sepsiszentgyörgy (Sepsiszentgyörgy 66 Sfántu Gheorghe R)
beir.:1939 *forrás*:KMI bölcészdr.római egy.-en tanult

354 Koczka András

szül.:1911 Ungvár (Ungvár 40 Uzshorod U)
beir.:1940,1941 *forrás*:KMI
festő,á.ö. Acc. Di Belle Arti hallgatója

355 Brósz Róbert

szül.:1915 Parajd (Parajd 68 Praid R)
beir.:1940 *forrás*:KMI
jegyző,á.ö.római egy.-en tanult

356 Bobák Dr. János

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1940 *forrás*:KMI pap, tvh.ö.

357 Zsigmond Andor

szül.:Erdély (Erdély R)
beir.:1940 *forrás*:KMI pap,tvh.ö.

358 Jakab Antal

szül.:Erdély (Erdély R)
beir.:1940 *forrás*:KMI
kánonjogász,tvh.ö. Pont. Un. Gregoriana hallgatója

359 Kósa Ferenc

szül.:1911 Budapest (Budapest 80)
beir.:1940 *forrás*:KMI pap,székesf.tvh.ö.
pápai egyházzenei főiskola hallgatója

360 Balogh József

szül.:1911 Buzsák (Buzsák 29)
beir.:1940,1941 *forrás*:KMI pap, premio ö.
Pont. Un. Gregoriana és pápai paleográfiai isk. hallg.

361 Ugray György

szül.:1908 Dicsőszentmárton

(Dicsőszentmárton 59 Tarnaveni R)
beir.:1940 *forrás*:KMI szobrász,ocső.

362 Kopcsányi Miklós

szül.:1914 *fak*:Magyarsarlós (Magyarsarlós 5)
beir.:1940,1941 *forrás*:KMI pap,á.ö.
lateráni egyt. és inst. Pont. Utrisque Juris hallgatója

363 Taksonyi József

szül.:1908 Szekszárd (Szekszárd 36)
beir.:1940,1941 *forrás*:KMI
tanár,o.á.cs.ö pápai egyházzenei főiskola hallgatója

364 Szabolcs Zoltán

szül.:1909 Késmárk (Késmárk 33 Kezmarok Sz)
beir.:1940 *forrás*:KMI *fak*:Műtőorvos

365 Matos Lajos

szül.:1911 Csepel (Csepel 26)
beir.:1940 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

366 Mihály László

szül.:1903 Székelyudvarhely
(Székelyudvarhely 68 Odorheiu-Secuiesc R)
beir.:1940 *forrás*:KMI író, premio

367 Molnár Elek

szül.:1916 Nagykőrös (Nagykőrös 26)
beir.:1940 *forrás*:KMI keramikus,o.á.cs.ö

368 Mihályi József

szül.:1913 Jászapáti (Jászapáti 46)
beir.:1940 *forrás*:KMI tanár.á.cs.ö.római egy.-en tanult

369 Doroghy Ferenc

szül.:1912 Igló (Igló 33 Spisska Nová Ves Sz)
beir.:1940 *forrás*:KMI tanár,o.á.cs.ö

370 Damin Margit

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1940 *forrás*:KMI bölcsészdr.

371 Boronkay Aranka

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1940 *forrás*:KMI gordonkaművész

372 Veress Sándor

szül.:1907 Kolozsvár (Kolozsvár 86 Cluj-Napoca R)
beir.:1940,1941 *forrás*:KMI
zeneszerző, Cons. Di S. Cecilia hallgatója

373 Tóth Pál

szül.:1913 Szarvas (Szarvas 7)

beir.:1940 *forrás*:KMI orvos,premio ö.római egy.-en tanult

374 Borsy Olga

szül.:1916Debrecen (Debrecen 9)
beir.:1941 *forrás*:KMI tanár,premio ö.római egy.-en tanult

375 Környei Molnár György

szül.:1915 Kíspest (Kíspest 26)
beir.:1941 *forrás*:KMI tanár,premio ö.

376 Gagyi Judit

szül.:1930 Budapest (Budapest 80)
beir.:1941 *forrás*:KMI egy.i hallg.o.á.cs.római egy.-en tanult

377 Jászay Magda

szül.:1920 Aba (Aba 14)
beir.:1941 *forrás*:KMI bölcsészhallg.o.á.cs.római egy.-en tanult

378 Kováts Károly

szül.:1917 Siklós (Siklós 5)
beir.:1941 *forrás*:KMI jogi dr.o.á.cs.

379 Turáni Kovács Imre

szül.:1910 Budapest (Budapest 80)
beir.:1941 *forrás*:KMI szobrász, tvh.ö.

380 Küry Béla

szül.:1914 Kevevára (Kevevára 34 Kovin Sze)
beir.:1941 *forrás*:KMI aljegyző,o.á.cs.

381 Németh József

szül.:1919 Soltvadkert (Soltvadkert 26)
beir.:1941 *forrás*:KMI gyógyszerész,premio ö.

382 Szára I. János

szül.:1918 Pestújhely (Pestújhely 26)
beir.:1941 *forrás*:KMI. premio ö.

383 Trápli István

szül.:1911 Díszel (Díszel 43)
beir.:1941 *forrás*:KMI szobrász,premio ö.

384 Tar István

szül.:1910 Újpest (Újpest 26)
beir.:1941 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

385 Csüllög Mária

szül.:Ung. (Magyarország)
beir.:1941 *forrás*:KMI bölcsészhallg.

386 Osváth Imre

szül.:1912 Nyíregyháza (Nyíregyháza 31)

beir.:1941 *forrás*:KMI szobrász á.ö.

387 Lévay Tibor

szül.:1914 Nagybánya (Nagybánya 32 Baia Mare R)

beir.:1941 *forrás*:KMI premio ö.

388 Paulinyi Kornélia

szül.:1915 Szöllősdó (Szöllősdó 1)

beir.:1941 *forrás*:KMI

orvostud.premio ö. római egy.-en tanult

389 Bendefy László

szül.:Ung. (Magyarország)

beir.:1941 *forrás*:KMI ,Mérnök

390 Kováts Erasmus

szül.:1916 Sopron (Sopron 93)

beir.:1941 *forrás*:KMI pap,á.ö.

391 Voit Eszter

szül.:1916 Budapest (Budapest 80)

beir.:1941 *forrás*:KMI testnevelő tanár,premio

392 Levárdy Ferenc Rezső

szül.:1916 Mlenháza (Mlenháza 20 Mausen R)

beir.:1941 *forrás*:KMI műv.tört.-ész

393 Szuchy Tibor

szül.:1911 Békés (Békés 7)

beir.:1941 *forrás*:KMI grafikus,

394 Hegyi László

szül.:1917 Szekszárd (Szekszárd 36)

beir.:1941 *forrás*:KMI á.pap á.ö.

pápai egyházzenei főiskola hallgatója

395 Miklós István

szül.:1914 Ada (Ada 4 Ada Sze)

beir.:1941 *forrás*:KMI hittud.i dr.á.ö.

Pápai biblikus intézet hallgatója

396 Szentgyörgyi Kornél

szül.:1916 Budapest (Budapest 80)

beir.:1941 *forrás*:KMI festő,á.ö.

397 Taksonyi Ferenc

szül.:1908 Szekszárd (Szekszárd 36)

beir.:1941 *forrás*:KMI áldozó pap állami öszt.d.

398 Szelényi Tibor

szül.:1903 Budapest (Budapest 80)

beir.:1941 *forrás*:KMI vegyész,á.ö.római egy.-en tanult

399 Jankó János

szül.:1909 *fak*:Magyarkanizsa (Magyarkanizsa 4 Kanjiza Sze)

beir.:1941 *forrás*:KMI szobrász,á.ö.

400 Kurucz Dezső István

szül.:1914 Hódmezővásárhely (Hódmezővásárhely 12)

beir.:1941 *forrás*:KMI festő,á.ö.

401 Petrovszky Minkay Iván

szül.:1913 Egyek (Egyek 47)

beir.:1941 *forrás*:KMI festő,á.ö. Acc. di Belle Arti hallgatója

402 Blazsó Sándor

szül.:1905 Budapest (Budapest 80)

beir.:1941 *forrás*:KMI orvos,á.kézi ö.

403 Illyés Elemér

szül.:1914 Torja (Torja 66 Turia R)

beir.:1941 *forrás*:KMI jegyző,á.ö.római egy.-en tanult

404 Meznerics Ilona

szül.:1906 Szabadka (Szabadka 94 Subotica Sze)

beir.:1941 *forrás*:KMI tanár,á.ö.

405 Nyitrai Ferenc

szül.:1915 Pestújhely (Pestújhely 26)

beir.:1941 *forrás*:KMI á.pap á.ö. Római Angelicum

pápai egyetem hallgatój

Az adattárban szereplő kódszámok és rövidítések jegyzéke

A megyék és a kiemelt városok kódszámai

Magyarország

<i>Abauj</i>	1	<i>Arad</i>	2
<i>Árva</i>	3	<i>Bács</i>	4
<i>Baranya</i>	5	<i>Bars</i>	6
<i>Békés</i>	7	<i>Bereg</i>	8
<i>Bihar</i>	9	<i>Borsod</i>	10
<i>Csanád</i>	11	<i>Csongrád</i>	12
<i>Esztergom</i>	13	<i>Fejér</i>	14
<i>Gömör</i>	15	<i>Győr</i>	16
<i>Heves</i>	17	<i>Hont</i>	18
<i>Komárom</i>	19	<i>Krassó</i>	20
<i>Liptó</i>	21	<i>Máramaros</i>	22
<i>Moson</i>	23	<i>Nógrád</i>	24
<i>Nyitra</i>	25	<i>Pest</i>	26
<i>Pozsony</i>	27	<i>Sáros</i>	28
<i>Somogy</i>	29	<i>Sopron</i>	30
<i>Szabolcs</i>	31	<i>Szatmár</i>	32
<i>Szepes</i>	33	<i>Temes</i>	34
<i>Túróc</i>	35	<i>Tolna</i>	36
<i>Torna</i>	50	<i>Torontál</i>	37
<i>Trencsén</i>	38	<i>Ugocsa</i>	39
<i>Ung</i>	40	<i>Vas</i>	41
<i>Veszprém</i>	42	<i>Zala</i>	43
<i>Zemplén</i>	44	<i>Zólyom</i>	45
<i>Jászkun Kerület</i>	46	<i>Hajdú Kerület</i>	47

Erdély

<i>Alsó-Fehér</i>	51	<i>Belső-Szolnok</i>	52
<i>Doboka</i>	53	<i>Felső-Fehér</i>	54
<i>Hunyad</i>	55	<i>Kolozs</i>	56
<i>Közép-Szolnok</i>	57	<i>Kraszna</i>	58
<i>Küküllő</i>	59	<i>Torda</i>	60
<i>Zaránd</i>	61	<i>Fogaras vidéke</i>	62
<i>Kővár vidéke</i>	63	<i>Aranyos szék</i>	64
<i>Csik szék</i>	65	<i>Háromszék</i>	66
<i>Maros szék</i>	67	<i>Udvarhely szék</i>	68
<i>Kőhalom szék</i>	69	<i>Medgyes szék</i>	70
<i>Nagysink szék</i>	71	<i>Sebes szék</i>	98
<i>Segesvár szék</i>	72	<i>Szászváros szék</i>	73
<i>Szeben szék</i>	74	<i>Szerdahely szék</i>	75
<i>Újgyház szék</i>	76	<i>Beszterce vidéke</i>	77
<i>Brassó vidéke</i>	78		

Kiemelt városok

<i>Arad</i>	79	<i>Buda, Pest, Óbuda</i>	80
<i>Besztercebánya</i>	81	<i>Brassó</i>	82
<i>Eger</i>	83	<i>Győr</i>	84
<i>Kassa</i>	85	<i>Kolozsvár</i>	86
<i>Lőcse</i>	87	<i>Nagyszeben</i>	88
<i>Nagyvárad</i>	89	<i>Pécs</i>	90
<i>Pozsony</i>	91	<i>Selmecbánya</i>	92
<i>Sopron</i>	93	<i>Szabadka</i>	94
<i>Szabolcs</i>	95	<i>Temesvár</i>	96
<i>Újvidék</i>	97		

A forrás rovatában használt rövidítések jegyzéke:

-**EP.** Péter Erdő: Ungarische Studenten des kanonischen Rechtes in Rom (XIX.-XX.Jh.) Universitas Budensis 1395-1995, Bp. 1997.

-**K.L.PSNS:** Krász Lilla: A pisai Scuola Normale Superiore kapcsolata az Eötvös Collegiummal. In: Szabadon szolgál a szellem 1895-1995. Tanulmányok és dokumentumok a száz esztendeje alapított Eötvös József Collegium történetéből.

-**KMI:** Külföldi Magyar Intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjak 1925–1941. Országos Ösztöndíjtanács Bp.

-**OZS:** Orosz Zsuzsanna: A padovai és a bolognai egyetem magyarországi hallgatói a két világháború között. In: Tanulmányok az újkori külföldi magyar egyetemjárás történetéhez. Bp. 1997

-**RI:** P.Szücs Julianna: A "római iskola". In: Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában

-**Sap. egy.:** A Római Sapienza Egyetem matrikulái.

-**SZL:** Szögi László: Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemein I. 1790–1850 Budapest–Szeged 1994.

-**SZLKI:** Szögi László Magyarországi diákok a Habsurg Birodalom kisebb egyetemein.

-**VE I:** Veress Endre: A páduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai, MTA Bp. 1915.

-**VE II:** Veress Endre: A Római Collegium Germanicum et Hungaricum magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai, Bp. 1917.

-**VE III:** Veress Endre: Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyvei és iratai, MTA Bp. 1941.

Fakultások

Ing: ingénieur, mérnök

J: jogi kar

M: medicus, orvos

Ph: philosophus, bölcész

PTK: politika- és társadalomtudományi kar

Th: theologus, teológus

TTK: természettudományi kar, ipari kémia szak

TK: természettudományi kar, kémia szak

Vet: állatorvosi iskola/kar

Ösztöndíjak

á.ö.: állami ösztöndíj

premio ö.: premio ösztöndíj

á.cs.ö: állami csereösztöndíj

tvh. ö.: törvényhatósági ösztöndíj

Összefoglalás

Olaszország gazdag kulturális örökségével és hagyományával az európai műveltség egyik bölcsője. Itália évszázadokon keresztül hatással volt a magyar politikai és gazdasági életre, az

olasz eszmeáramlatok és stílusok pedig a művészet minden területén befolyással voltak a magyar kultúrára. Ez a hatás ezer éven át folyamatos volt, csak intenzitásában változott, így hol kisebb, hol nagyobb mértékben határozta meg a magyar művelődés fejlődését.

A szerteágazó és sokszínű magyar–olasz kulturális kapcsolatrendszer a vizsgált időszakban új tartalommal gazdagodott. A kiegyezés nemzedékének nagy államférfiai – Eötvös József, Trefort Ágoston – felismerték, hogy hazánk nemzetközi tudományos és kulturális kapcsolatainak ápolásában, valamint a külföldi tanulmányutak támogatásában jelentős szerepet kell vállalnia az államnak. A magyar–olasz művelődési kapcsolatoknak is köszönhetően hazánk egyre nagyobb intenzitással kapcsolódott be az európai kulturális és tudományos életbe.

Mivel 1918 után a magyar külpolitika mozgásteret korlátozott volt, ezért a kormány megpróbált minden lehetőséget megragadni, hogy felhívja a nyugat-európai országok figyelmét Magyarországra. A két világháború között a kultúrdiplomácia mint a külpolitika sajátos területe felértékelődött, állami támogatása megsokszorozódott. Magyarország a két világháború között az olasz államot tartotta első számú szövetségeseének, és segítségével kívánta elérni külpolitikai céljait. Törekvésének egyik eszköze a külföldi kulturális és tudományos kapcsolatok erősítése volt. A két világháború közötti időszak kultuszminisztereinek – Klebelsberg Kunónak és Hóman Bálintnak – reformjai jelentős szerepet játszottak abban, hogy Magyarországnak sikerült az első világháborút követő válsághelyzetből kilábalnia.

Az 1930-as években a magyar–olasz kulturális kapcsolatokat az 1935 februárjában megkötött kulturális egyezmény határozta meg. A két ország kultúrdiplomáciájának alapvető érdeke volt a kulturális és a tudományos együttműködés szorosabbra fűzése. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása, valamint az első világháború után újjáéledő politikai rokonszenv elősegítette a két ország több évszázadra visszanyúló jó viszonyával kapcsolatos emlékek megelevenedését: újra felidéztek a közös történelmi tapasztalatokat és a korábbi évszázadok sokoldalú kapcsolatait. 1920 és 1945 között a magyarok által látogatott külföldi egyetemek rangsorában az olasz egyetemek igen előkelő helyen – Ausztria és Németország után harmadikként – szerepeltek.

Dolgozatomban olyan korszak kulturális életének egy részletét kívánom bemutatni, amely több szempontból is példaértékű. A két világháború közötti Magyarország kultúrpolitikája önbecsülésre, tevékenységre, felemelkedésre sarkallt, s az Európai Unió tagjává vált hazánknak, ha meg kíván felelni a kihívásoknak, akkor az új történelmi körülmények között sem szabad elfelejtkeznie a kultúra és a művelődés kiemelt szerepéről.

Summary

Italy with its rich cultural legacy and traditions is considered to be one of the cradles of the European civilization. Italy had its influence on the Hungarian political and economic life for centuries, and the Italian intellectual movements made their impact on every domain of the Hungarian culture.

The multifold Italo-Hungarian cultural relationship acquired new contents in the period under examination. The great statesmen (József Eötvös, Ágoston Trefort) of the generation of the 1867 Compromise realized that the state should take a prominent part in fostering Hungary's international cultural and scientific relations and pay more attention to study-tours abroad. The Italo-Hungarian cultural ties also helped Hungary join more vigorously in the European cultural life at the end of the 19-20th century.

Since the scope of action of the Hungarian foreign policy was limited after 1918, the government seized every opportunity to direct the attention of Western Europe to Hungary. Cultural diplomacy as specific domain of foreign policy assumed even greater importance in the inter-war years, and its subsidy multiplied. Hungary looked upon Italy as her most important ally that time and therefore wished to attain her goals by means of Italy and by

strengthening international cultural and scientific ties. The reforms of the Ministers of Culture (Kunó Klebelsberg and Bálint Hóman) in the interwar period played an important part in overcoming the crisis following the First World War.

The cultural treaty concluded in February 1935 determined the bilateral cultural co-operation in the 1930's. It was in the interests of both Hungary and Italy to establish still closer cultural and scientific links. The disintegration of the Austro-Hungarian Monarchy and the sympathy between the two nations reviving after the First World War contributed to the two countries refreshing memories and comprehensive experience of former centuries. Between 1920 and 1945 Hungarian students studied in great numbers at foreign universities, the most popular amongst them being those of Austria, Germany and Italy.

In my PhD thesis I examine one segment of the cultural life of the period which is worth studying. The cultural policy in the inter-war period stimulated Hungarians to act and raise the living and cultural standards of the country and taught them self-respect. Hungary as member of the European Union should pay attention to the outstanding role of the culture and education in order to fulfil the requirements of the time.